

קובץ גליונות

פרשת תולדות

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

מעמד סיומי השי"ס

לעילוי נשמת מרן ראש הישיבה רבי נתן צבי פינקל זצוק"ל

זמני השבת

בחסות:

גילנות דוד

לגור בבני ברק, לחיות על הפארק!

03-900-9944

עיר	הדלק"נ	מוצ"ש	ר"ת
ירושלים	4:01	5:15	5:52
בני ברק	4:15	5:16	5:49
קרית ספר	4:09	5:15	5:51
בית שמש	4:00	5:16	5:52
אופקים	4:10	5:18	5:52
חיפה	4:06	5:14	5:48

ניתן לשלם באשראי במכשירי קהילות ונדירים שבבתי הכנסת

להקדשות ע"ג הקובץ ניתן לפנות למס' 053-3145900 | k.gilyonot@gmail.com

שהשמה במעונם

ברכת מזל טוב לידידנו החשוב הר"ר אליהו סגל שליט"א
נכדו נאמן ביתו של מרן המשגיח הגר"ד סגל שליט"א
לרגל הולדת הבת תחי' בשעט"מ
בברכה מרובה, מערכת "קובץ גליונות"

לכל הקוראים והלומדים החשובים שליט"א הקדישו את יקיריכם ע"ג הקבצים באחת משבתות השנה, ותהיו שותפים בזיכוי הרבים הגדול להגדיל תורה ולהאדירה.

ט' כסלו ויצא	יג שבט בשלח	חג הפסח	ז' סיון חג	ד' אב דברים
ט"ז כסלו וישלח	כ' שבט יתרו	כ"ד ניסן שמיני	השבועות נשא	י"א אב ואתחנן
כ"ג כסלו וישב	כ"ז שבט משפטים	א' אייר תזריע	י"ד סיון בהעלתך	ב' אלול שופטים
ל' כסלו מקץ	ד' אדר תרומה	מצורע	כ"א סיון שלח	ט' אלול כי תצא
ז' טבת ויגש	י"א אדר תצוה	קדושים	כ"ח סיון קרח	ט"ז אלול כי תבא
י"ד טבת ויחי	י"ח אדר כי תשא	ט"ו אייר אמור	ה' תמוז חקת	כ"ג אלול נצבים
כ"א טבת שמות	כ"ה אדר ויקהל	כ"ב אייר בהר	י"ב תמוז בלק	וילך
כח טבת וארא	פקודי	בחוקותי	י"ט תמוז פינחס	א' תשרי ר"ה ויו"כ
ו' שבט בא	ג' ניסן ויקרא	כ"ט אייר במדבר	כ"ו תמוז מטות	חג הסוכות
			מסעי	

להקדשות/לפניות

להקדשות ע"ג הקובץ / למעוניינים לפתוח מוקד
הפצה באיזור מגוריהם / לשאר ענייני הקובץ -
ניתן לפנות למו"ל:

טל': 053-3145900 פקס: 077-2092005

מייל: k.gilyonot@gmail.com

כתובת: רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

לקבלת הקובץ במייל ניתן להצטרף

ע"י שליחת מייל לכתובת:

kovetz+subscribe@googlegroups.com

לתשלום/לתרומות

במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבהכ"נ:

יש לבחור בלחצן קופות נוספות.

חיפוש, ולכתוב קובץ גליונות.

בטלפון:

נדרים פלוס: 03-7630585 שלוחה 486

קהילות: 073-2757000 שלוחה 4311

בהעברה בנקאית:

מרכנתיל-17 | סניף: 745 | מס' חשבון: 71262

ע"ש קובץ גליונות

יו"ל בסיוע: יתדות תשמו להחדרת ערכי היהדות ע. ר.

בס"ד,

יצא לאור

ספר בינת אדם

ממדן המשגיח הגאון
רבי דן סגל
שליט"א

בעניני חנוכה

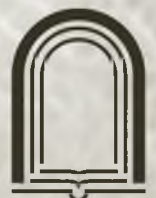
חידושים וביאורים
בעניני חנוכה

כמו"כ ניתן להשיג
ספר

מסילת ישרים

עם ביאור
חובת האדם
ממדן המשגיח
שליט"א

חכמה ודעת

מריבו המשגיח הגאון רבי דן סגל שליט"א

ניתן להזמין גם דרך מערכת "קובץ גליונות" במס' 053-3145900 משלוח חינם

קולמוס
הפצת ספרים שעובדת.

0722-441660

0722441670@gmail.com ☒ 02.970.7087

להשיג
בחנויות
הספרים
המובחרות

חדש!

יום המלח

הלכות מליחה

ספר הלכות מליחה

כולל סדר מליחה

להשיג בחנויות יפה נוף

שנה שלישית חזקה!

פי3 סיכוי פי3 הגרלות פי3 זוכים

פרנסה וכלכלה

משכורת לשנה שלימה

**15,000 ₪
לחודש**

סה"כ: 180,000 ₪

**7000
משתתפים
בלבד**

ובנוסף: עד חצי המלכות

עשורות הגרלות על פרסים יקרי ערך

להצטרפות:

03-3062610

www.yhak.org.il

הגרלה בכפוף לתקנון

**תורה
וגדולה
3**

הגרלת הקיום לבית המדרש הגדול בעולם

בביתו ובמעמד תלמידיו ומשפחתו של רשכבה"ג מרן שר התורה זצוק"ל:

מעמד נעלה לכבודה של תורה לרגל פתיחת מסלול לימוד הירושלמי בסדר דף היומי כשאית רשכבה"ג מרן שר התורה זצוק"ל

מפעל 'שיח התורה' שהוקם ע"י מכון 'שיח אמונה' מקיים סדר לימוד ומבחן יומי בדף היומי בירושלמי, לפי מהדורת 'עז והדר' שהוציאו את הירושלמי במהדורה חדשה על ביאורו של רשכבה"ג מרן שר התורה זצוק"ל * במעמד השתתפו ראשי ארגון 'דרשו' שפתחו מבחן חדשי מיוחד בהספק הלימוד בדף היומי בירושלמי * המעמד התקיים בהשתתפות חתני מרן זצוק"ל הגר"י קולדצקי שליט"א, הגר"ז ברוורמן שליט"א, והגרא"ד אפשטיין שליט"א, ובנו של מרן זצוק"ל הגר"ש קנייבסקי שליט"א * בנוסף נשאו דברים במעמד הגר"א מן שליט"א, הגרש"א שטרן שליט"א ונשיא 'דרשו' הרה"ג רבי דוד הופשטטר שליט"א

כשאיתו ורצונו בכל חייו של רשכבה"ג מרן שר התורה זצוק"ל, התקיים במעונו ועל שולחנו הטהור מעמד נעלה לכבודה של תורה לרגל פתיחת מסלול לימוד הירושלמי בסדר דף היומי, כפי שנתייחד על ידי גדולי הדורות, ולעורר את חשיבות הלימוד הקבוע בתלמוד הירושלמי.

המעמד התקיים בהשתתפות חתני מרן זצוק"ל הגר"י קולדצקי שליט"א, הגר"ז ברוורמן שליט"א, והגרא"ד אפשטיין שליט"א, ובנו של מרן זצוק"ל הגר"ש קנייבסקי שליט"א, כשבנוסף נשאו דברים במעמד הגר"א מן שליט"א, הגרש"א שטרן שליט"א ונשיא 'דרשו' הרה"ג רבי דוד הופשטטר שליט"א.

לרגל תחילת המחזור החדש בלימוד דף היומי בירושלמי, מפעל 'שיח התורה' שהוקם ע"י מכון 'שיח אמונה' מקיים סדר לימוד ומבחן יומי בדף היומי בירושלמי, לפי מהדורת 'עז והדר' שהוציאו את הירושלמי במהדורה חדשה על ביאורו של רשכבה"ג מרן שר התורה זצוק"ל, כשהמשתתפים במסלול החדש בירושלמי נכנסים להגרלות היומיות הקבועות של 'שיח התורה'.

במעמד השתתפו ראשי ארגון 'דרשו' שפתחו מבחן חדשי מיוחד בהספק הלימוד בדף היומי בירושלמי, אשר הלומדים בו ועומדים בהצלחה בכור המבחן זכאים לקבלת מילגה חודשית לפי כללי 'דרשו'.

שדרוג ההגרלות ב'שיח התורה'

בתוך כך, לאור הגידול המבורך והעלייה בלומדי מפעל 'שיח התורה', ולתועלת הלומדים שודרגו ושוכללו סדרי הזכיות בהגרלות המתקיימות בין הלומדים בכל יום ויום, וכפי המפורט מתוך הערכה מיוחדת ודגש על הלומדים הממשיכים לאורו ובדרכו של רשכבה"ג מרן שר התורה זצוק"ל.

לומדי מסלולי 'בדרכו' ומסלולי ה'ירושלמי' ישתתפו בהגרלה יומית על סך 1000 ש"ח וב-5 הגרלות נוספות על ספר מספרי רשכבה"ג מרן שר התורה זצוק"ל. לומדי מסלולי 'בתורתו' ו'משנתו' ישתתפו בהגרלה יומית על סך 300 ש"ח, וב-3 הגרלות נוספות על ספר מספרי רשכבה"ג מרן שר התורה זצוק"ל. ולומדי ומשתתפי מסלולי 'לעילוי נשמתו' ו'כהנהגתו' ישתתפו בשתי הגרלות יומיות, הגרלה לגברים על סך 100 ש"ח, והגרלה לנשים על סך 100 ש"ח, כמו כן יכנסו ל-2 הגרלות נוספות על ספר מספרי רשכבה"ג מרן שר התורה זצוק"ל. כל הזכיות הכספיות מתקבלות בתווי קנייה.

יצוין, כי שמות הזוכים ב-91 ההגרלות השבועיות, מתפרסמים מידי שבוע בטלמסר של 'שיח אמונה' ובעמדות 'נדרים פלוס' כשהזכיות מחולקות בבית מרן זצוק"ל ובמוקדים מיוחדים ברחבי הארץ.

מעמד פתיחת לימוד דף היומי בירושלמי במעונו של רשכבה"ג מרן שר התורה זצוק"ל.

צילום: דוד זר

ליל שבת ויצא-הכוונה לבחורים בשידוכים בבית המדרש קהל חניכי הישיבות-חימון 24 בני ברק

תשקיע קצת זמן... ותחסוך הרבה צוגמ"נ

קשה לך לקבל החלטות? אתה יוצא מבולבל מפגישה לפגישה?

מה אפשר כבר לדעת מפגישות מכופתרות ומעונבות?

הידעת! תאורטית כל אחד יכול להסתדר עם כל אחת.

רוצה לקבל החלטה בקלות במהירות ובביטחון?!

רוצה לצאת עם החלטה ברורה ויציבה ללא ליל החרטות?!

ליל שבת פר' ויצא מיועד בדיוק בשבילך

5 שעות של הרצאות, דיונים וכלים מעשיים

בהשתתפות גדולי המומחים בתחום:

הרב נחום דיאמנט שליט"א הרב ישראל גואלמן שליט"א

הרב יוסף דיאמנט שליט"א הרב מיכאל לוין שליט"א

בתוכנית: 20.00-22.00 הרצאה - הרב נחום דיאמנט שליט"א

22.00 - עונג שבת - הפסקה וכיבוד.

22.20-01.00 סמפוזיון רב שיח-עם הרבנים אל תוך הלילה.

ללא הרשמה - השתתפות: 20 ₪ בלבד

התשלום: לפני/אחרי דרך נדרים ± ארגון נתיבותיה (761)

או בטלפון נדרים פון 03-7630585 שלוחה 761

יריד מכירות מיוחד

במלאת חמש שנים להסתלקותו של רבינו הקדוש מרן ראש הישיבה הגרא"ל שטיינמן זצוק"ל מערכת הפצת הספרים שע"י "קובץ גליונות" במבצעים מיוחדים ומסובסדים לעילוי נשמתו הטהורה

בזאת תבחנו

40 ש"ח | 860 עמודים
השאלות והמבחנים בכל מקצועות התורה מיוחד לחזרה ושינון הלימוד

אדם גדול הוא ושימה במצוות

12 ש"ח | 270 עמודים
ליקוט עובדות המחזקים באהבת תורה ובירא"ש מלווה בתמונות מיוחדות

צדיק כתמר יפרח

40 ש"ח | 440 עמודים
פרקים ממשנתו והנהגתו כפי שנכתבו ע"י נכדו הגר"ג הוניסברג שליט"א

כאיל תערוג

25 ש"ח | 956 עמודים
אסופת עצות והדרכות בתהלכות החיים

אור השחר

30 ש"ח
דרשות, מאמרים, מכתבים שנמסרו במשך עשרים שנה בהיכלי הישיבות

כאיל תערוג

25 ש"ח | 825 עמודים
עובדות והנהגות מגדולי הדורות - דברים שנשמעו מפי מרן זיע"א על גדולי הדורות

שבענו מטובך

40 ש"ח | 220 עמודים
פנינים וחידושים על סדר פרשיות השבת משלחן השבת של רבינו

כאיל תערוג

25 ש"ח | 644 עמודים
עובדות הליכות והלכות בענייני המועדים

תמונת ומראות מחיי מרן ראש הישיבה

30 ש"ח | 265 עמודים
סיפורים ומראות חייו מעל 2.000 תמונות מיוחדות

כשחר אורך

25 ש"ח | 350 עמודים
תשובות אמרים והנהגות

גיליון מס' 495 פרשת תולדות
תשפ"ג שנה אחת עשרה

להקדשות:

053-3145900

בברכת שבת שלום

יצחק גולדשטון

דברי שי"ח

ממרן רשכבה"ג שר התורה הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

מקור שי"ח

"תורת חיים ואהבת חסד"

לתאר זיו מידותיו הטובות של רבינו זיע"א לא נכלה, ואין כמעט מי שלא נפגש בזה בהיכלו, ומ"מ נביא כמה נקודות מאירות מחייו, למען יאירו דרכינו ויהיה עליו לנשמתו הטהורה.

רבינו זללה"ה אמר לי שאינו מוכרח לדעת ולציין ממה שכותבים האחרונים, זולת דעת גדולי האחרונים כמו הגרע"א והחת"ס וכיו"ב, שמדבריהם א"א להתעלם, וכן רבינו זצ"ל בספריו לעולם אינו מציין לספרי אחרוני זמנינו, אא"כ ביאורם נצרך להבנת הסוגיא כמו ס' מעדני ארץ בזרעים וכיו"ב, ובמקומות שרבו ספרי האחרונים לקח מלקט אחד בן זמנינו שהיה נראה לו שהקיף את כל העניינים, ואליו ציין לכל השאלות, יוצא מהגדר הזה בעל ה'אגרות משה' זצ"ל שזכה ויאמר דבר הלכה משמו, וכל זה מפני שחידש דבר נפלא בגדרי מצות חסד, ונעתיקה הנה בלשון רבינו ז"ל.

בספר טעמא דקרא (דברים פ"ו פ"ז): ושננתם לבניך. וברש"י, אלו התלמידים. והוא מספרי כאן. הגר"מ פיינשטיין זצ"ל בשו"ת אגור"מ (אבן העזר חלק ד' סי' כ"ו סק"ד) כתב, שבן תורה צריך ליתן מעשר מזמנו ללמד לאחרים אע"פ שע"ז מתבטל מתורת עצמו ע"ש. והנה בגיטין ס' ב' אמרו רב שימי בר אשי אתא לקמיה דאביי א"ל לותבן מר בעידנא (יושיבני אדוני ללמוד בעת קבוע, רש"י), א"ל אית לי עידנא לדידי, ולותבן מר בליליא א"ל אית לי מיא לאשקוי, א"ל אנא משקינא לי למר מיא ביממא, ולותבן מר בליליא א"ל לחיי, ומדלא א"ל אע"ג דאית לך עידנא אתה חייב מעשר, משמע שאין חייב. ואין לומר שכבר נתן מעשר דא"כ הול"ל אית לי עידנא לדידי וכבר נתתי מעשר, שאין חייב כלל לבטל מקביעות לימוד עצמו דחייך קודמין, ורק כשא"ל אנא משקינא ליה למר ויהי לו זמן, אז ראוי לו לשלם לו עבור הזמן שנותן לו בקביעות לימוד. עכ"ל רבינו, ואף שרבינו הקשה שם על דבריו, מ"מ היה מציננס תמיד, וגם מקיימם באדיקות, וכל יום היה מקבל קהל כשעתיים לפחות, וגם כאשר מקורביו חששו לבריאותו ורצו שיסיים את קבלת הקהל, היה מעצמו מסמן לשואלים שימשיכו בשאלותיהם ובענייניהם, [כ"ז שהיה לפי כוחו לשלוט בענייני צרכי בריאותו], ובהמשך כשזרם הפונים הלך וגדל ונתמנו גבאים להשגיח ע"ז, כל פעם שהי' רואה מאן דהו דוחק בשואל לסיים, היה מתעכב עם השואל בנחת גדולה, עד שהשכילו שלא להאיץ אנשים בפניו.

ובס' כל משאלותיך (עמ' ת"מ): נכנס הרב של העיר והתאונן כי עד שהתמנה לרב היה שוקד יומם ולילה על התורה, ועתה הטרדות שלו מרובות עד מאד לפעמים מבוקר עד ערב. והשיב רבינו: אני נותן לצבור שעה, אתה תיתן את כל לפני הצהרים, ולגבי השעות האחרות, הצבור צריך להבין שגם זה לצורך ולטובת העיר שהרב יהגה בתורה, ולך אני אומר, החפץ חיים מבאר קבעת עיתים לתורה, פירוש קבעת מלשון גול צריך לגזול מזמנו לתורה. על הטרדות שרבים מתדפקים על דלת רבנו אמרתי קמיה, הנה נאמר בשם הגר"מ פיינשטיין זצ"ל שיש לתת מעשר מהזמן, ולכאורה נראה הדבר כי רבנו נותן הרבה יותר ממעשר, הגיב רבנו: אי אפשר לסגור את הדלת ולסלק את האנשים. עכ"ל.

וראיתי מציננים שבס' מעשה איש (ח"ג עמ' מ"א) העיד ר' שלמה רייכנברג ז"ל שמרן החזו"א זצ"ל אמר לו שצריך לראות לסייע להקמת בית יעקב בעיר נתניה, וכשהשיב שהוא תושב חדש בעיר ועמל לפרנסתו וכו', השיב לו החזו"א שכמו שיש חיוב להפריש מעשר כספים כך צריך להפריש מעשר זמן. [ועי' בהקדמת ס' שערי ישר].

עד לשנים המאוחרות נמנע רבינו מלכתוב הסכמות לספרים, אלא שכשבאו לפניו תלמידים או קרובים וכיו"ב היה כותב להם הערה על הספר, וזו הייתה ה'הסכמה', וכן נהג רבו מרן החזו"א זצ"ל, גם דברי רבינו הנ"ל, נכתבו במקור כמכתב הסכמה לס' זיו אבות להגר"פ וויס שליט"א, ומשם העתיקו המסדר של ההוצאה החדשה של הטעמא דקרא לספר.

אגב, בס' 'הספרים' (עמ' צ"א) כותב הגה"צ ר"ג הוניגסברג שליט"א: לפני הרבה שנים כתב רבינו הגהות ומ"מ לספר הרוקח, והמו"ל של הספר קיבל הסכמה ממרן הגר"מ פיינשטיין זצ"ל, ושם כותב בהקדמה שראה את המ"מ שכתב ידידי מוהר"ח קניבסקי, ושאלו לרבינו איך הכירו, וענה רבינו: הוא הכיר אותי קצת, הרבה שנים אבא היה מבקש לי שאברר אצלו שאלות בהלכה, ושלחתי לו כמה פעמים שאלות.

אגב, רבינו לא הסכים לכתוב מחירים על הספרים העומדים למכירה בביתו, באומרו: אין זה בית מרקחת [ואף שכלכלת רבינו היתה תלויה בזה]. וכל ספר שהיה בו איזה פגם קל אפי' בכריכה היה מניחו בצד שלא למוכרו.

מדור זה מוקדש לע"נ הרבנית ברכה רבקה ב"ר שלמה אריה רוזנברג הכ"מ

להצטרפות לרשימת מקבלי הגליון במייל ניתן לשלוח בקשה לכתובת: divreysiach+subscribe@googlegroups.com

ניתן לתרום ולהקדיש ע"ג הגליון לע"נ, לרפואה ולהצלחה וכד', נשמח לקבל עובדות, הנהגות, וש"ת מרבינו.

שָׁנִים קְדֻמוֹנִיּוֹת עַל גְּדוּלַּי הַדּוֹרוֹת

עובדות חדשות ונדירות מפי רבינו מרן זצוק"ל!

מדור שָׁנִים קְדֻמוֹנִיּוֹת - לשבועות הבאים בעזה"י

פרשת ויצא - הגאון רביאסר זלמן מלצר (י"ד כסלו)

פרשת וישלח - שלושים לפטירת הגה"צ רבי חיים וואלקין

פרשת וישב - שנה ב' למדור הפופולארי "שנים קדמוניות"

נשמח לקבל מקוראינו הנאמנים מסמכים, תמונות, עובדות ומעשיות הקשורים להג"ל

הגאון האדיר רבי אליעזר יהודה וולדנברג זצ"ל בעל 'ציץ אליעזר'

שטעם משהו. רק כשסיים הרשה לעצמו להתיישב לטעום מהאוכל... הרב ולדנברג היה גם מהיחידים שרבינו הירשה לו באותם ימים לעיין בקונטרס בכתב ידו בו רשם את הוראות רבו המובהק מרן החזון איש, כדי שיוכל להעתיק משם הוראות שונות.

נסע עם החתן

כאשר בשנת תשכ"ט אירס רבינו את בתו הבכורה עם הגר"ש שטינמן, דבר השידוך נשמר בסוד כמוס במשך קרוב לשנה, אבל מפני כבודו של הסבא מרן הגר"ש אלישיב, רבינו נסע בצנעא עם החתן אל ביתו כדי לקבל ברכת מזל טוב.

כשהגיעו לירושלים שאל רבינו את החתן, אם הוא יודע היכן היא שכונת עזרת תורה "כי יש לי שם חבר טוב, קוראים לו שמחה בונם וולדנברג, שמרבה לכתוב לי מכתבים, ואם אני כבר פה אכנס להסביר לו איזה תשובה שהשבתי לו". החתן אכן ידע לכוין את הדרך, אך כשהגיעו לביתו התברר שהוא לומד בכולל בשכונת 'תלפיות'.

רבינו לא ויתר... הוא נסע לשכונת תלפיות, אל הכולל 'מקור חיים' של הגר"י לויין, שם פגש בו והראה לו בחדווה את החתן החדש, ושוחח עמו בדברי תורה מספר דקות והלך.

"אבוא איתך לנחם אבלים"

סח מחותנו של רבנו, הגר"מ הוניגסברג: בחודש אב תשל"א ישבנו שבעה על אימי מרת חיה חנה ע"ה, והנה להפתעתנו הרבה, באחד הימים נכנס רבינו לבית האבלים יחד עם הגר"ש"ב וולדנברג כדי לנחם, התפללנו מאוד מדוע הטריח את עצמו לנחם, הרי לא היה לו קשר מיוחד.

מספר שנים אח"כ בתי התארסה עם הגר"ש בן רבינו, ואזרתי אומץ לשאול אותו מדוע הטריח עצמו לנחם אותנו. הוא חיך לשאלה והשיב בפשטות.

שבאותה תקופה היה רש"ב וולדנברג מגיע כל יום חמישי לבני ברק לשוחח עם רבינו בדברי תורה. וכשסיימו לשוחח הוא סיפר לי שהוא הולך לנחם את ידידו הטוב רבי יאיר הוניגסברג (אחיו של רבי מאיר), והזכיר לי שפעם הוא ציין הערות משמו באחד המכתבים.

"אמרתי לו אם יש לי תועלת

ממנו, אצטרף איתך לניחום

האבלים, ואכן באתי עמו".

סיים רבינו לספר.

מימין: רבי יעקב גדליהו וולדנברג, רבינו, מחותנו רבי שלמה קניבסקי (עומד)

הגר"ר יעקב אשר פלדמן

גיסו של הגר"ש"ב, הגאון רבי יעקב אשר פלדמן למד יחד עמו בכולל 'מקור חיים' ומחמת הקשר התורני שהיה להרש"ב, החל גם הרב פלדמן להכיר את רבינו, ואף כתב הערות רבות על ספר שו"ת הלכות וכן התכתב עמו בדברי תורה. ובהקדמת הספר שונה הלכות הזכירו רבינו לטובה.

גם בהמשך כשכבר עבר ללמוד בישיבת מיר, המשיך הקשר התורני עם רבינו שהעריכו מאוד, ולעיתים רבות היה מגיע לרבינו להיוועץ עמו. מאז, בכל פעם שהיה רבינו מוציא ספר חדש בנסיעה הראשונה לירושלים היה הולך לשכונת מחנה יהודה אל ביתו של הרב פלדמן ומוסר שני ספרים: עבדו ועבור גיסו (מפי הר"י אפשטיין).

הגר"י וולדנברג מגדולי ירושלים של מעלה ומי שכיחן עשרות שנים כדיין בבית הדין הרבני בירושלים לצידו של מרן הגר"ש אלישיב ועוד מגדולי התקופה, נודע בעיקר בפסקיו הרבים שבסדרת ספריו 'ציץ אליעזר' ובכוח עומק הכרעתו. בגילו היה מבוגר מרבינו בכחמש עשר

שנה, אך רבינו הכירו, יתכן מחמת הקשר שהיה לו עם מרן החזון איש שאף התכתב איתו בהלכה, ויתכן מפני ידידות עם חמיו של רבינו מרן הגר"ש זללה"ה.

לימים, נעשה בעל הציץ אליעזר מחותן עם רבינו, הן על ידי נינו הגר"פ אייזנברג (נכד הגר"ש"ב וולדנברג) מרבני ישיבת עטרת שלמה, שנשא את בת הגר"ש קניבסקי, והן מנינתו (בת נכדו הגר"ג וולדנברג שנישאה לבנו של רבינו - הגאון רבי שלמה קניבסקי שליט"א).

מצות ביכורים רק פעם אחת

סיפר הגאון רבי יצחק שאול קניבסקי:

שמעתי מאבי מורי כמה פעמים שהזכיר לפלא את דבריו של הגר"י וולדנברג (צי"א חט"ו סימן ט"ז) המחדש כי מצות ביכורים נוהגת בכל אילן רק פעם אחת ולא בכל שנה, והיה מעיר הרי רש"י מפורש הוא בפרשת כי תבוא "בת קול מברכתו, הבאת ביכורים היום תזכה לשנה הבאה". (א"ה), ועין לו בחלק י"ז סימן י"ט מה שהשיב הגאון ז"ל לשאלה (ז).

בענין נגיעה ב'מוקף' בשני לטומאה/כתב יד

בספר הזכרון 'זכרון שלמה' (ורנר) שי"ל בשנת תשל"ב, נדפס חוברת 'משנת תרומות' בעניני תרומה, מפרי עטו של רבי וולדנברג, ורבינו העיר בשולי הגליון מספר הערות, נעתיק אחת מהם:

בעמוד קע"ט כתב: אע"פ שמן הדין אין צריך נגיעה לענין מוקף, אלא סמוך בלא נגיעה, ואפילו בטהור וטמא שמקפיד דבעינן נגיעה, הרי היינו נגיעה בענין שאינו מטמא שמחברן ע"י פחות מכביצה, מ"מ לכתחילה מיהת חיישינן שיבוא לידי נגיעה ממש. הדין האמור נאמר, אף כשהטמא הוא שני לטומאה, דחולין** הטבולין לתרומה, פסיל בהו שני.

וכתב רבינו: שני פוסל גם בחולין שאין טבולין לתרומה (ואולי כונתו שהשני יעשה שלישי, וג"ז אינו נכון, דכל שאין ודאו מטמא חולין ל"ג על חולין הטבולין לחלה כמ"ש בנדה ז' א' וכ"פ הרמב"ם).

בעל 'ציץ אליעזר' זצ"ל

רבי שמחה בונם ולדנברג

בנו יחידו של הציץ אליעזר, הגאון רבי שמחה בונם זצ"ל, לימים רב דשכונת 'עזרת תורה', החל בערך בשנת תשכ"ח לכתוב מכתבי תורה אל רבינו, ומני אז התחבב אצלו מאוד. בתקופה ההיא כאשר רבינו היה שב בצהרים מהלימוד ב'כולל', היה בודק אם הגיעו מכתבים, ואם ראה שהגיע מכתב מרש"ב היה מתיישב מיד לענות לו בחביבות עוד לפני

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

• שיחת רשכבה"ג מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א •

'עסק' התורה – עם הבנה ומתיקות

אנו אומרים בכל יום בברכות התורה: אשר קידשנו במצוותיו וציוונו לעסוק בדברי תורה, ולא כתוב ללמוד ולדבר בדברי תורה, אלא לעסוק! ועסק פירושו לא סתם לדבר, אלא דיבור שהוא 'עסק', והיינו ללמוד בהבנה, והעמקה, עם חברותא, זה נקרא לימוד שהוא עסק. ואפילו בלי חברותא גם כן, אם הוא מבין את מה שהוא לומד, כשהוא מתעמק ומבין, כל אחד לפי הבנתו, זה נקרא 'עסק'. וזהו החיוב, וציוונו 'לעסוק' בדברי תורה.

ומבקשים אחר כך: והערב נא השם אלוקינו את דברי תורתך בפינו, וזה דבר נוסף. תפילה נותנים שבת והודאה על המצוה, אשר קידשנו וציוונו לעסוק בדברי תורה, ואחר כך מוסיפים בקשה 'והערב נא', שיהיה לנו ערבות ומתיקות בתורה, כי המצוה של עסק התורה היא ללמוד עם מתיקות!

וזה נקרא עסק, שיהיה ערבות ומתיקות, עם מתיקות בדיבור, 'בפינו', שזה מעניין ונעים, ונותן הרגשה מאד נעימה, זהו החיוב של עסק התורה, ללמוד בצורה כזו, עם הנאה ומתיקות. וכך המציאות באמת, שדברי תורה מעניינים ומרתקים מאד, ויש הרגשה נעימה מאד ומתיקות בעסק התורה.

תפילה על הצאצאים – מכל הלב

ואחר כך מבקשים עוד בקשה: ונהיה אנחנו וצאצאינו וכו', תפילה גם על הצאצאים, שיהיו יודעי שמך ולומדי תורתך, מפני שתפילה על רוחניות מועילה, ומתי זה מועיל! אם התפילה היא אמיתית, כשהלב רוצה את זה, ועל צאצאים בודאי הלב רוצה! ואילו על משהו אחר יכול להיות שזה רק מן השפה ולחוץ ולא באמת אכפת לו, אבל על הצאצאים בודאי אכפת לו והוא רוצה את זה מאד, ואם כן זו תפילה אמיתית, ותפילה כזו עוזרת.

זה הכלל, וכמו שידוע שאמר רבי ישראל סלנטר, שבדוק ומונסה שתפילה על רוחניות עוזרת, אבל מה זה תפילה! תפילה אמיתית! עם כל הלב!

בזכות התפילה נהיו גדולי תורה

ומבקשים שנהיה כולנו 'יודעי שמך ולומדי תורתך', יודעי שמך היינו דרגה גדולה בהבנת התורה, השגה גדולה בתורה, ואפילו אדם שהוא בעצמו אין לו את המדרגה הזו, אבל הוא מבקש על הצאצאים שיזכו לזה, שהרי זה נוסח הברכה לכל אחד ואחד, וגם היהודי הפשוט ביותר אומר כך.

ובאמת היו מעשים כאלה, שיהודים פשוטים זכו לצאצאים גדולי תורה, בזכות התפילה על הרוחניות, ועל הצאצאים זו תפילה אמיתית, עם כל הלב, וממילא זה משפיע, עד לדרגת יודעי שמך. זה שייך, ויכולים לזכות לזה.

ושמעתי מאדם ששמע מפי מרן החזון איש זצ"ל מעשה שהיה בחזון צעיר שלא היה כשרוני, ולא הבין גם דברים פשוטים ביותר מרוב שהיה חלש בכישורו ובלי הבנה כלל, אך פתאום הוא נעשה למדן גדול ונהיה רב בחוץ לארץ [ולא רצה החזון איש לספר מי הוא, מפני כבודו].

ומה הסיבה שנעשה גדול בתורה? אמר החזון איש, כי מסתבר, שהרי בהדלקת נרות שבת יש נוסח תפילה שמבקשים על הצאצאים שיהיו גדולי תורה, ויש נשים שמבקשות על כך עם דמעות, והדמעות של הסבתא כנראה השפיעו על הבחור הזה, שלמרות שלא היה כשרוני, הוא נהיה גדול בתורה, נגד הטבע! כי יש סיעתא דשמיא, על ידי תפילה, שהייתה תפילה אמיתית על הצלחה בתורה. וכל תפילה על רוחניות שמועילה, זה רק אם התפילה היא מכל הלב, כי תפילה שאינה מכל הלב אינה תפילה אמיתית.

'ושיננתם לבניך' מחייב גם תפילה

ובאמת הרי יש מצות ושיננתם לבניך, ולימדתם אותם את בניכם, שאדם חייב ללמד את בנו תורה, וללמד בפשוטו זה ללמוד איתו, וגם לשכור מלמדים, אכן לפי האמור הרי יש עוד עצה: תפילה!

ומכיוון שיש חיוב ללמד את הבן תורה, והתפילה עוזרת לזה, הרי האב חייב לעשות את כל האמצעים שישנם, כדי שהבן יהיה גדול בתורה, המקסימום שיכול להיות, ואין סוף לדרגות בזה, ומאחר שהתפילה גם כן עוזרת לזה, הרי החיוב של ולימדתם את בניכם, מחייב את האב גם בתפילה! להתפלל על הבן

שיצליח בתורה! אבל תפילה צריכה להיות עם הלב, שבאמת יהיה אכפת לו מכך, ואם זה לא אכפת לו זו לא תפילה.

מתן תורה – מאהבת הקב"ה לישראל

והנה אנו אומרים בתפילה, בשחרית ובמערב, אהבה רבה אהבתנו, אהבת עולם בית ישראל עמך אהבת, ומזכירים זאת לגבי תורה: תורה ומצוות חוקים ומשפטים אותנו לימדת, ובשחרית מאריכים בנוסח ארוך מאד, חמלה גדולה ויתירה חמלת עלינו וכו', שרואים את אהבת הקב"ה לישראל בזה שנתן לנו את התורה, ויש להתבונן מה המקור לזה ומהיכן לקחו אנשי כנסת הגדולה את הדבר הזה שיש אהבה רבה מהקב"ה בזה שנתן לנו את התורה.

ובאמת כבר כתוב בנביאים (הפסטר תולדות, מלאכי א, ב) "אהבתי אתכם אמר השם", ולא מפורש במה האהבה, אך במה רואים את האהבה, והיכן ניכרת אהבת השם לישראל יותר מאומות העולם? מסתבר שזה בתורה, שרק כלל ישראל קיבלו תורה במתן תורה, ועל זה נאמר אהבתי אתכם!

ומדוע זה מאהבת השם אלינו? כי הרי על תורה נאמר (משלי ח, ל) "ואהיה שעשועים יום יום משחקת לפניו בכל עת", שהקב"ה משתעשע עם התורה, ואמנם גם התורה היא תורת השם, והתורה היא גם כן ממנו, אבל כביכול זה שעשועים לפניו, שהקב"ה משתעשע בתורה ואוהב את התורה, ואת זה הוא נתן לעם ישראל, את הדבר שהכי אוהב להקב"ה, הוא נתן לעם ישראל! [וכן לשון הטור בהלכות ברכות התורה או"ח סימן מ"ז: ויכוון בברכתו על מעמד הר סיני איך בחר בנו מכל האומות וכו' ונתן לנו תורתו הקדושה שהיא בית חיינו כלי חמדתו שהיה משתעשע בו בכל יום].

ונתן לנו את תורתו, מה הפירוש 'נתן לנו'? כמו מתנה, שהתורה כבר שייכת לנו, ואנחנו קובעים את דיני התורה, וכבר 'לא בשמים היא' (ענין ב"מ נט), וההלכה נקבעת לפי מה שפוסקים חכמי התורה שבארץ.

וגם בשמים הקב"ה לומד את מה שלומדים כאן בארץ, כמו שמצינו בגמרא (גיטין ו, ב) שהקב"ה אומר אביתר בני כך הוא אומר יונתן בני כך הוא אומר, והוא גם מלמד לנו את התורה, כפי שמסיימים בחתימת הברכה 'המלמד תורה לעמו ישראל', וזה לשני הצדדים: הקב"ה לומד את מה שלומדים פה, וגם מלמד אותנו ועוזר לנו להבין את דברי התורה.

וזהו שנאמר "אהבתי אתכם אמר השם", שהקב"ה אוהב את כלל ישראל, ובאהבתו אותנו נתן לנו את התורה, שהיא השעשועים שלו, ונתנה לנו ב'מתנה', שאנחנו הקובעים את דיני התורה, וכבר לא בשמים היא.

אהבת הקב"ה לישראל גם במדרגה נמוכה

והפסוק ממשיך שם: "ואמרתם במה אהבתנו", ומשיב הקב"ה "הלא אח עשו ליעקב נאום השם ואוהב את יעקב", כלומר שרואים את אהבת הקב"ה לישראל בזה שאהב את יעקב. והנה לשון הפסוק הוא ואוהב את יעקב, ולא מוזכר 'ישראל', אלא 'יעקב', וכידוע שהיו שני שמות ליעקב אבינו: יעקב וישראל, והם שתי מדרגות, והמדרגה היותר גבוהה היא כשנקרא בשם ישראל, שעל זה אמר לו המלאך (בראשית לב, כט) "לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם ישראל כי שרית עם אלוקים ועם אנשים ותוכל", ואמנם גם כשנקרא בשם יעקב זה מדרגה, אבל ישראל הוא המדרגה היותר גבוהה.

וכן אנו אומרים בתפילה אחרי ברכות השחר: עדת יעקב בן בכור שמאהבתך אהבת אותנו ומשמחתך ששמחת בו קראת את שמו ישראל, והיינו שהשם 'ישראל' שנתן הקב"ה ליעקב אבינו, זה היה 'מאהבתך' 'ומשמחתך', וזו הייתה הסיבה לקריאת שמו ישראל, לגדול מדרגתו וחביבותו לפני הקב"ה. אך עם כל זה אומר הפסוק "ואוהב את יעקב", אפילו שיעקב זו מדרגה יותר נמוכה מישראל, הקב"ה אוהב! ומכל זה רואים את אהבת הקב"ה לישראל, שהיא על ידי התורה כמו שנתבאר.

תפילה שכל כלל ישראל יזכו לתורה

ולכן אנו אומרים בתפילה 'אהבה רבה', 'אהבת עולם', שהקב"ה באהבתו אותנו נתן לנו את תורתו, וממשיכים לבקש 'ואהבתך אל תסיר ממנו לעולמים', ובמערב זה בקיצור, אבל בשחרית זה באריכות גדולה, אהבה רבה אהבתנו

חמלה גדולה ויתירה חמלת עלינו, ומבקשים בכל מיני לשונות של תחנונים: כן תחנונו ותלמדנו, אבינו, האב הרחמן, המרחם, רחם עלינו! ותן בלבנו וכו', רשימה ארוכה של בקשות שמבקשים על תורה, ומדוע מבקשים כן? כי הבקשות מועילות! ומבקשים בלשון רבים, על כל כלל ישראל.

ואם באמת היו כולם מתפללים ומבקשים בכל הלב על כל כלל ישראל, אזי גם הרחוקים היו מקבלים אהבת תורה, כי תפילה על רוחניות עוזרת! אם התפילה היא אמיתית, תפילה עם הלב. **זוהי התפקיד שלנו, שהוא אמנם תפקיד קשה, אבל זה החיוב, לבקש רחמים עם כל הלב, מעומקא דליבא, על כל כלל ישראל, על הרוחניות!** והרי רבי ישראל סלנטר אמר שבדוק ומנוסה שתפילה על רוחניות עוזרת, אך מתי זה עוזר? אם זה עם כל הלב, שאכפת לי וכואב לי מה שהיהודי ההוא רחוק מתורה ומצוות.

ואמנם זוהי מדרגה גבוהה מאד, ואין זה דבר פשוט, אך מסתמא יש כאלה והיו כאלה, שזה באמת כאב להם, והתפללו מכל הלב על זה, ובאמת מסתמא זה עזר קצת, ומה שאנו רואים בזמנינו שיש בעלי תשובה שמתקרבים לתורה עם אהבת תורה, אין זה קורה ומכוח מה זה? מכוח התפילות! שיש מישהו שזה באמת אכפת לו ומבקש בכל הלב על כלל ישראל. וזהו התפקיד שיש לנו, שהוא חיוב לא פשוט, לבקש על כלל ישראל על הרוחניות, עם כל הלב, וצריכים סיעתא דשמיא לזה, שנוכח לעשות את מה שאנו חייבים לעשות.

*

תפילת ההורים על הצאצאים / משיחות רבינו שליט"א

בפרשת חיי שרה (כה, ט) "ויקברו אותו יצחק וישמעאל בניו". פירש רש"י: מכאן שעשה ישמעאל חשובה והוליד את יצחק לפניו וכו', ע"כ. ולהלן (פסוק יז) כתוב "ואלה שני חיי ישמעאל וגו' ויגוע וימת", ופירש רש"י לא נאמרה גויעה אלא בצדיקים, ע"כ. ויש להתבונן במה זה ישמעאל בסוף ימיו לחזור בתשובה ולהיות מן הצדיקים שנאמר בהם גויעה, והלא מפורש בתורה איך שמעשיו ומידותיו היו מגוונים ומקולקלים, והקב"ה ציווה את אברהם אבינו לשלחו מביתו, וגם כתוב שהיה אברהם שונאו על שיצא לתרבות רעה (רש"י כא, יד), וכיצד זכה והגיע לחזור בתשובה.

ונראה כי הוא זכה לזה בזכות תפילתו של אברהם שהתפלל עליו כמו שכתוב (יז, יח) "ויאמר אברהם אל האלוקים לו ישמעאל יחיה לפניך", ופירש רש"י יחיה ביראתך, כמו התהלך לפני – פלח קדמי, ע"כ. והיינו שאברהם התפלל עליו שתהיה לו יראת שמים, ולכן אף שכל ימיו הוא היה פרא אדם כמו שכתוב (טז, יב) והוא יהיה פרא אדם, וכתוב (כא, כ) ויהי רובה קשת ופירש רש"י היה יושב במדבר ומלטס את העוברים, וגם היה מצחק (שם ט) ופירש רש"י דהיינו עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים, עם כל זה עמדה לו תפילת אברהם לחזור בתשובה בסוף ימיו ולהיות צדיק שנאמר בו גויעה.

והנה באגרת הגר"א כתב "כי חס ושולם בקלקול הבנים ייענשו אב ואם מאד", היינו שההורים אחראים על חינוך הילדים, ואם ח"ו יש איזה קלקול, ההורים אשמים בזה, והטעם בפשוטו כי מעשי הבנים נגרמו מחמת שלא נתחננו כראוי בבית הוריהם, ולא ראו דוגמא טובה אצל ההורים, אך לכאורה הרי יש מקרים שההורים מחנכים כראוי, ואף על פי כן יש חברים לא טובים שמשפיעים לרעה, וחבר אחד מספיק לקלקל את הילד.

ומעשה שהיה עם מרן הגר"י זצ"ל שאחד מבניו חזר פעם מהחיידר וסיפר משהו שילד אחד דיבר איתו דברים שלא כהוגן, ומיהר הגר"י להוציא את הבן מהחיידר ולקחו ללמוד בבית, כי חשש מההשפעה הרעה של אותו הילד על בנו, ואמנם הגר"י היה יכול לעשות זאת, כי אצלו גם הבית היה כמו חיידר, אך על כל פנים רואים גודל הסכנה, שאפילו חבר אחד לא טוב עלול להשפיע ולקלקל.

ויש להבין אם כן מהו שכתב הגר"א כי בקלקול הבנים ייענשו ההורים מאד, והלא לפעמים ההורים מחנכים כראוי אך יש קלקול מחמת החברים, וההורים שלחו את הבן לחיידר טוב מאד שכולם שולחים לשם, ומהיכן היו יכולים לדעת שיתקלקל, ואף הגר"י אם לא היה יודע מאותו החבר, וכי שייך שתהא תביעה על זה, הלא הרבה פעמים אין ההורים יכולים לדעת, ומה הם אשמים.

ונראה הביאור בזה כי התביעה על ההורים היא משום שהיה להם **להתפלל** שלא יארע קלקול, ובכוח התפילה להועיל, כמו שרואים שאפילו בן כמו ישמעאל, לבסוף הועילה התפילה שחזר בתשובה ונעשה צדיק, ולכן יש תביעה על מה שאין מתפללים.

כמו שמצינו בגמרא (מכות יא, א) שיש תביעה על הכהן הגדול שהיה צריך להתפלל ולבקש רחמים על בני דורו שלא תהיה אצלם רציחה, ומטעם זה אימותיהן של כהנים גדולים היו מספקות מחיה וכסות לרוצחים שבערי מקלט "כדי שלא יתפללו על בניהם שימותו", והיינו כי הרי הרוצח בשוגג יוצא מעיר

מקלטו במיתת הכהן הגדול, ויש לחוש שהוא יתפלל שימות הכהן הגדול כדי לצאת מן העיר מקלט, ולכאורה מדוע שתתקבל תפילת הרוצח? ואמרו בגמרא כי הטעם בזה משום שאכן יש תביעה על הכהן הגדול וכנ"ל, שהוא היה צריך להתפלל על בני דורו שלא תהיה בהם רציחה, ומאחר שלא התפלל ואירעה רציחה הרי הוא נתבע ונענש על זה.

ויש לשון אחרת בגמרא שם כי הטעם שהיו מספקות מחיה וכסות לרוצחים הוא כדי "שיתפללו על בניהם שלא ימותו", והיינו לא רק **שלא יתפללו** שימותו, אלא להיפך בחיוב, **שיתפללו שלא ימותו**, כי לא מספיק שהרוצחים לא יתפללו שימות הכהן הגדול, אלא צריכים גם להיפך להתפלל עליו שלא ימות! וכל זה מהטעם הנ"ל שיש עליו תביעה שלא התפלל על בני דורו, ונמצא שהוא גרם בעקיפין את הרציחה בשוגג וגם גרם לרוצח שיגלה לעיר מקלט, ומאחר שהוא הגורם לזה הוא גם צריך לשחרר אותו, על ידי מיתתו, והמיתה תהיה הכפרה ותיקון החטא, ולכן צריך שיתפלל עליו הרוצח שלא ימות.

ולמדנו מזה את גודל החיוב להתפלל ולבקש רחמים שלא יארע שום קלקול, ומי שיכול להתפלל ואינו מתפלל הרי הוא אשם ונחשב שהוא גורם את הקלקול בזה שאינו מתפלל, וזהו גם הטעם בדברי הגר"א שההורים נענשים על חינוך הבנים, כי לא מספיק מה שנותנים חינוך טוב, וצריכים גם להרבות בתפילה שלא יארע שום קלקול ח"ו.

ובמשנה ברורה (מו, י) כתב "ותמיד תהיה תפילת האב והאם שגורה בניהם להתפלל על בניהם **שיהיו לומדי תורה וצדיקים ובעלי מידות טובות ויכוון מאד בברכת רבה ובברכת התורה בשעה שאומרים אנחנו וצאצאינו וכן כשאומר בובה לציון למען לא יגיע לריק ולא נלד לבהלה**", וכן באהבה רבה שמבקשים ותן בלבנו להבין ולהשכיל וכו', הרי הבקשה היא בלשון רבים, על כלל ישראל, וגם הצאצאים וכללים בבקשה זו, שיוזכו להבין ולהשכיל בדברי תורה. ומי שאינו מתפלל על הצאצאים, או אפילו שמתפלל אם אין זה מכל הלב, הרי הוא אשם ונתבע על הקלקולים הנגרמים כתוצאה מכך.

ואמנם הרי יש גם ילדים של צדיקים גדולים שיוצאים לתרבות רעה, כמו שמצינו בגמרא (ב"מ פה, א) על בנו של רבי אלעזר ברבי שמעון וכן נכדו של רבי טרפון שיצאו לתרבות רעה, ורבינו הקדוש נתעסק עמהם להחזירם בתשובה, והרי רבי אלעזר ברבי שמעון ורבי טרפון בודאי התפללו על צאצאיהם ואף על פי כן יצאו לתרבות רעה, והיינו משום שלא תמיד התפילה עוזרת, אך על כל פנים התפילה יכולה לעזור **וזוהי מחובת ההשתדלות של ההורים**, להתפלל ולבקש רחמים על הילדים.

ובאמת הרי בנו של רבי אלעזר ברבי שמעון ונכדו של רבי טרפון לבסוף חזרו בתשובה, כמו שמוכח בגמרא שם שרבינו הקדוש קירב אותם עד שהחזירם בתשובה, ובודאי שזהו גם כן מכוח תפילותיהם של רבי אלעזר ברבי שמעון ורבי טרפון, שהרבו בתפילות על צאצאיהם, ונמצא שבסופו של דבר הועילו התפילות [וכנ"ל באברהם אבינו וישמעאל שהועילה תפילת אברהם לאחר שנים רבות שיעשה ישמעאל תשובה, ועיין מדרש שמואל פרק ד' יש תפילה שמועלת מיד ויש שמועלת לאחר שנים רבות].

וגם בדורנו אנו רואים שיש הרבה בעלי תשובה עם ייחוס לגדולי הדורות הקודמים, ובדרך כלל גם החילוניים הרחוקים משמירת תורה ומצוות יודעים ומכירים את ייחוסם, לאיזה צדיק הם שייכים ומי היו הדורות הראשונים במשפחת שלהם, ולבסוף במשך הדורות הרבה מהם חוזרים בתשובה – בזכות אבותיהם הצדיקים.

ולמדנו בזה את גודל כוח התפילה, וידוע מה שכתב החזון איש בעת קום המדינה, כשפעלו והשתדלו הרבה להצלת ילדי טהרן, כתב אז החזון איש באגרת (ח"ג סב) כי "מי שמתפלל ומרבה תחנונים על ההצלה הוא פועל יותר מהמשתדל", עיין שם. אבל אין זה פשוט כל כך להתפלל, וצריך שהתפילה תהיה מעומק הלב, שבאמת ירגיש את החיסרון וירצה מכל הלב שתתקבל תפילתו, ואז על ידי זה יזכה שתתקבל התפילה.

ומעשה שהיה במרן המשגיח בעל אור יחזקאל זצ"ל שפעם אחת הכניסו לו לחדרו מתחת למפתח הדלת פתקה עם שם של חולה להתפלל עליו, וצירפו עם זה סכום כסף, והקפיד על כך המשגיח באומרו: מדוע רוצים להכריח אותי להתפלל על ידי תשלום הכסף, וכי אתם חושבים שזה בא בקלות להתפלל? והיינו כנ"ל כי לתפילה צריכים לרצות באמת את טובת הוולת ולהרגיש כראוי את כאבו, ועל אדם שלא מכירים קשה יותר להצטרע באמת בצער, והקב"ה רואה את לב האדם, האם הוא באמת מתפלל או שתפילתו סתם מן השפה ולחוץ, וכאשר התפילה יוצאת מעומק הלב אז היא מתקבלת.

לעילוי נשמת הרבנית הצדקנית
מרת **חיה רחל צוקרוב** ע"ה
בת הגה"צ רבי **הלל יוסקין** זצוק"ל
נלב"ע כ' חשוון תשפ"ג - תנצב"ה

ברכת מו"ל טוב לידידינו הרה"ג רבי **רפאל מאיר שליט"א**
לרגל השמחה השרויה במעונו בנישואי בנו החתן המופלג **אהרן נ"ו**
מתלמידי רבינו שליט"א ע"ב ג' למשפחת **יפה שתחי'**
יזכו לבנות בית נאמן בישראל בנין עדי עד!

לעילוי נשמת
רבי **חיים ב"ר יוסף זביב** ז"ל
נלב"ע כ"ח חשוון תשס"ט
תנצב"ה

מנחת דבר פרשת תולדות

מרבנו מרן גאון ישראל רבי דוב לנדו שליט"א

עקב אשר שמע אברהם בקולי (כ"ו ה')

ביומא כ"ח ב' איתא דקיים אברהם אבינו כל התורה ואפי' עירובי תבשילין, ובתוס' ישנים שם תמה מאי רבותא בעירובי תבשילין דהא קיים כל התורה. ובספר תולדות אדם (תולדות הגר"ז מוולאזין) הוכיח דצריך לגרוס עירובי תחומין יעו"ש, (וכן הגי' הרשב"א בתשובה ח' תשו' צ"ד). ולפי גירסא זו יש לומר דקמ"ל דאע"פ דלגוי אין שביתה של תחומין (עכ"פ מדאורייתא) ואברהם אבינו ה' לו דין בן נח וא"כ לא שייך איסור תחומין לגביו, אפ"ה נהג בעצמו דבר זה שהוא עתיד להצטוות בו לאחר זמן והיינו רבותא דקיים את כל התורה ואפי' עירובי תחומין.

עקב אשר שמע אברהם בקולי (כ"ו ה')

לענין גוי ששבת דחייב מיתה ומסתמא גם לפני מתן תורה הוה מהני לזה דלא ליהוי גוי ששבת - כל ל"ט מלאכות. ואולי ידעו מה הם הל"ט מלאכות וקיבלום מנח. ועי'.

ויתכן דלענין מלאכת הוצאה כל זמן שלא נאמרה לא הוי סגי לגוי דיעביד מלאכה זו כי היכי דלא ליהוי גוי ששבת. ועי' בקושית האחרונים אהא דאיתא ביומא כ"ח ב' דשמר אברהם אבינו את כל התורה היאך הוה שרי ל' לשבות בשבת הא אסור לבן נח לשבות, [כדילפי' מקרא דיום ולילה לא ישבותו] ואמרין דע"י שיצא לרשות הרבים בציצית שבבגדו אהני ל' שיתקיימו שניהם. דלגבי הא דקיים כל התורה לא חשיב דעביד מלאכה בשבת וכמו בישראל בעלמא ולענין גוי ששבת אהני ל' האי ציצית ליחשב מלאכה דאין לגוי מצות ציצית והו"ל משא לגבי'.

וקשה מאי אהני בזה הא ממ"נ אם בטלים הציציות לבגד אזי גם לגוי הם בטלים לבגדו מאחר שרוצה בהם בבגדו ואם אינם בטלים אף לישראל אינם בטלים ויהי' אסור בזה משום הוצאה וא"כ כיון שרצה אברהם אבינו את הציציות בבגדו א"כ הציציות בטלו לבגד אע"פ שהוא גוי ושוב אי"ז משא והדרא קושית האחרונים לדוכתא.

ועוד יש להקשות על תי' האחרונים הנ"ל מהא בגמ' שבת פ"ז ב' אם איפקוד בשבת דמרה על תחומין או לא והתוס' שם פי' דלאו דוקא תחומין אלא הוצאה, ולכא' טעמא דמ"ד דלא איפקוד על הוצאה משום דהוצאה מלאכה גרועה היא [ובתוס' שם צ"ו ב' מבואר דצריך קרא מיוחד לאסור הוצאה עי"ש] ומהאי טעמא ס"ל להאי מ"ד דכיון דאכתי לא גלי קרא לאסור אזי מסתברא דרק מלאכות חשובות נאסרו. ולפי"ז יתכן דקודם שנצטוו בתורה על הוצאה לא ה' סגי לגוי לעשות הוצאה דלא ליהוי גוי ששבת דאין ע"ז שם מלאכה כל זמן שלא נצטוו.

עקב אשר שמע אברהם בקלי וישמר משמרתי מצותי חקתי ותורתי (כ"ו ה')

פירש רש"י משמרתי - גזירות להרחקה כגון שניות לעריות, והרמב"ן הקשה על דבריו עיי"ש ופירש דאולי נאמר משמרתי שניות לעריות של בני נח, ע"ש.

וא"כ יש להקשות היאך נשא עמרם דודתו למ"ד דאחות אביו אסורה לבן נח ואמרין בסנהדרין נ"ח ב' דהייתה אחות אביו מן האם, ונגזור בה משום שניות כמו באשת אחי אביו מן האב לדידן. וי"ל דבבן נח שאם האב לאו כלום הוא דאפקרי' רחמנא לזרעי' ולא אתי למיחלף בשאר האב. ויל"ע ברמב"ן יבמות צ"ח ב'. [ואע"ג דבאבות לא שייך, מ"מ נהגו כבבני נח].

ויעתק משם ויחפר באר אחרת ולא רבו עליה וכו' (כ"ו כ"ב)

כתב הרמב"ן שהבארות הם רמז לג' בתי המקדש ועיין בכלי יקר שהרחיב לבאר כ"ז וביאר שם שב' בתי המקדש נחרבו משום מחלוקת ושנאת חנם וע"ז רומז מה שכתוב שרבו על ב' הבארות והבאר השלישית רומזת לבית המקדש שלישי כיון שלא רבו עליו וכן בית המקדש השלישי לא יחרס.

והנה בבאר השלישי שזה מסמל ורומז על בית השלישי לא כתוב כפי שכתוב בבארות הקודמים ויחפרו אלא כתוב "ויחפר" וזה רומז שהבית השלישי יבנה ע"י הקב"ה בעצמו.

ועתה בני שמע בקולי לאשר אני מצוה אותך (כ"ז ח')

מה דמקשים על ציווי רבקה ליעקב שיקח את הברכות במרמה איך צותה לו דבר זה, הנה הכל היה בנבואה, ועי' תרגום כ"ז י"ג [דמבואר שם דעלי אתאמר בנבואה דלא ייתון לוטיא עלך ברי]. וגם שהרי הי' הכל מגיע ליעקב. ומה שנסתבב הענין בדרך זו יעוין דרשות הר"ן דרוש חמישי [וע"ש בדרוש השני].

ובעיקר הדבר אם יש איסור רמאות בבן נח, יעוי' שו"ע חו"מ סי' רכ"ח ס"ו, דאסור לרמות בני אדם במשא ומתן וכו'. ומבואר [מלשון "בני אדם"] דהאי מילתא דרמאות קאי נמי אעכו"ם [ויעוין ברמב"ם]. ויל"ע ברמ"א סי' שמ"ח ב' דשרי להטעותו [וע"ש בסמ"ע ובהגר"א]. [ועי' ר"ס רכ"ז אסור להונות חברו, ובנתה"מ סי' של"ב סק"ד, וז"ל, מסתמא רוב הונאות כך הן שאומר לו שכך שיווי או כך השער, יעו"ש, [ולכא' כה"ג אסור גם בגוי וכמו מום שכתב כאן (סי' רכ"ח) בשו"ע בהמשך הדברים, כגון אם יש בו מום במקחו צריך להודיעו ללוקח אף אם הוא עכו"ם, ועי']. ולכאורה נראה דיש לחלק בין מטעה [בדיבור או במעשה, ואף במעשה המתפרש לחד צד] לבין גורם שהלה יטעה את עצמו.

ותקח רבקה את בגדי עשו בנה הגדול וגו' אשר אתה בבית (כ"ז ט"ו)

במה שמקשים היאך לקחה רבקה את הבגדים של עשיו הרי"ז גזל, יש לדון בזה דהנה בשו"ע חו"מ סי' שפ"ח איתא דאסור לאבד ממונו של מסור אע"פ שמותר לאבד גופו שהרי ממונו ראוי ליורשיו. ולכא' כל זה לענין אבוד וגזל אבל להשתמש בלא רשות [דין שואל שלא מדעת שהוא כגזל], באופן שאין השימוש מקלקל החפץ, יהא שרי, דראוי ליורשיו. ואם נאמר דמומר כמסור בזה, א"כ שרי נמי בממונו שאלה שלא מדעת, וכיון שעשיו כופר בעיקר ועובד עבודה זרה הי', [ועי' קידושין י"ח א' עשיו ישראל מומר הי'], א"כ הי' מותר להשתמש בבגדיו שלא מדעתו ושלא ברשותו. [הדברים אינם פשוטים, ומכמה בחינות, ומכ"ד, ולא באתי אלא לפלפל ולסלסל במילי דאורייתא וכמבוקשך].

דברי רבינו שליט"א בסיום הש"ס של ישיבת מיר לעילוי נשמת מרן הגאון ר' נתן צבי פינקל זצ"ל

ברשות ראש הישיבה שליט"א נאמר כמה דברים, זכיתם כאן ללמוד לע"נ ראש הישיבה רבי נתן צבי זכר צדיק לברכה, שהיה כולו תורה אהבת תורה ורק תורה, ואתם ת"ח שלומדים תורה, וסיימתם את הש"ס שזה דבר גדול מאד, אומרים מר' יהושע לייב דיסקין שהיה פעם בסיום, ואמר שהתורה נמשלת לפנינים ולפז, יש בפנינים מה שאין בפז ויש בפז מה שאין בפנינים, פז זה זהב מה שיותר יותר חשוב זה ענין של כמות, פנינים זה ענין של שלמות, א"א לומר חצי פנינה ועוד חצי פנינה, זה שלמות, כאן יש כמות ואיכות, למדתם וזכיתם ללמוד יה"ר שתזכו עוד ללמוד הלאה והלאה, יש סיפור שיצא לי לספר כמה וכמה פעמים, מהג"ר משה דויטש זצ"ל שהיה הרבה אצל החזו"א, ובקשו ממנו לספר סיפור על החזו"א אז הוא אמר שיש לו סיפור קצר מאד וארוך מאד, החזו"א האט געלערענט און געלערענט און ווייטער געלערענט, למד ולמד ושוב למד, אני מאחל לכם תלמדו תלמדו ושוב תלמדו, זה האושר לכם ולעם ישראל, מה שמרבים תורה, מה שראש הישיבה עושה מאמצים בשביל התורה, זה הקיום לעם ישראל מכל הבחינות, מה שיותר מתרבה מתרבה עוד חיזוק, זה האושר של החיים נותנים לכם כאן את האפשרות ללמוד את היכולת ללמוד, אשריכם לומדי תורה כי הם חיינו ואורך ימינו, לא רק לשיר את זה אלא לחיות את זה, ובהם נהגה יומם ולילה בעיון ובשלמות, כ"א יש לו את המעלה שלו את השלמות שלו, יש לכם את המתקנות של התורה ומתוקים מדבש ונופת צופים, אתם נמצאים כל הזמן בהנאה מתמדת יומם ולילה, כל העולם עומד עליכם, תצליחו הלאה והלאה, ונזכה כולנו במהרה לגאולה שלמה.

הלכות והנהגות

ממזן פוסק הדור

רבי משה שטרנבוך שליט"א

פרשת תולדות תשפ"ג

תשובות בהלכות שבת שהשיב מרן שליט"א לתלמידו הרה"ג רבי מלך שניידר שליט"א

(עפ"י בקשת מרן שליט"א אין לסמוך על התשובות כהוראה הלכה למעשה. יצויין כי הרבה מהנושאים כאן האריך עליהם רבינו בספריו הגדולים "תשובות והנהגות" ו"מועדים וזמנים", ויש לעיין ב"ספר המפתח" לספרי רבינו להשלמת העניינים)

הלכות שבת חלק ד' - הדלקת הנרות - ויכול

תשובה: אין חילוק אם מסתיר הפנים או הנרות, אלא קל יותר להסתיר הפנים ולכן נהגו כך.

ו] שאלה: קנס למי שלא הדליק האם שייך גם באיש

תשובה: רק בנשים

ז] שאלה: אם יש קנס למי ששכח נרות יו"ט

תשובה: יש בזה שאלה אבל צריך להיות אותו דבר

ח] שאלה: האם מותר לזרוק לאשפה הפתילות שנשארו משבת.

תשובה: אם רוצה יעטוף בניילון ויזרוק אבל אין חיוב. כיון שלא ניכר שהם של מצוה.

ט] שאלה: האם יש חשש שמא יטה אור בחשמל?

תשובה: אין חשש.

י] שאלה: מי שאוחז באלוקי נצור בליל שבת והציבור מתחיל באמירת ויכולו, האם מותר לענות.

תשובה: לא אפילו אחר שאמר יהיו לרצון הראשון, אבל אחר יהיו לרצון השני אע"פ שלא פסע י"ל שמותר.

יא] שאלה: אם אומרים ויכולו תוכ"ד מהצבור ראיתי מי שכותב שזה בסדר

תשובה: נכון

א] האם מותר להדליק בחדר אחר (כגון מטבח) באופן שרואים את הנרות בחדר האוכל.

תשובה: אין להדליק אלא בחדר שאוכל שם.

ב] שאלה: אם אי אפשר להדליק על השולחן (כגון שקטן מדי) או שיש רוח ובגלל זה צריך להדליק בחדר אחר (שיכול לראות הנרות מחדר האוכל כנ"ל) האם מותר?

תשובה: בכגון זה שא"א - יכול להדליק שם.

ג] שאלה: באופן זה שמדליק שם האם מותר להדליק על תוספת אור לשיטת הרמ"א, או דילמא כיון שאינו ממש החדר שאוכל שם אסור?

תשובה: כיון שגם בכה"ג מוסיף אור לחדר האוכל מותר לרמ"א לברך בתוספת אור

ד] מי שנוסע לשבת למלון ויש ב' חדריים חדר שינה ובית הכסא, ואינו רוצה להדליק בחדר (כדי לשמור על חושך בחדר) האם אפשר להדליק בבית הכסא.

תשובה: זה בזיון אבל כאן שאין עוד מקום יש לו להדליק בחדר ולהעבירו (לפני שמקבל שבת) אח"כ לבית הכסא, ויפתח הבית הכסא כדי ליהנות מהנהר.

ה] לשון השו"ע שמסתיר הנרות בזמן הברכה, מדוע המנהג להסתיר הפנים ולא הנרות.

מלשכת הגזית

חיזוק ללימוד התורה בלילי שבתות חורף הארוכים

עם מלאות שמונה שנים לטבח הנורא בהר נוף, בו נהרגו חמישה מפארי גידולי השכונה, כתב מרן רבינו שליט"א מכתב חיזוק מיוחד לתושבי שכונתו שכונת הר נוף - לחזק את לימוד התורה בלילי שבתות החורף הארוכים.

את מכתבו פתח מרן שליט"א במילים נלבבות לתושבי השכונה: "אחי ורעי תושבי שכונתנו שכונת הר נוף הי"ו. הנה ידוע מה שאמרו חז"ל (ירושלמי שבת ט"ו ג') לא ניתנו שבתות ויו"ט לישראל אלא כדי לעסוק בהם בתורה, ומפני שבכל ימות החול בני אדם טרודים במלאכתם ומסחרם ואין להם פנאי לעסוק בתורה בקביעות, ובשבת הם פנויים ממלאכה ויכולים לעסוק בה כראוי, וכעת בתחילת זמן חורף כאשר עומדים אנו לקראת לילות שבת הארוכים של החורף בהם יש זמן מרובה לנצל ללימוד התורה הקדושה, וכאשר שמעתי ב"ה כי בני הישיבות מתארגנים לחיזוק לימוד התורה בשכונתנו שכונת הר נוף בשבת קודש, הנני לקרוא לבחורים ואברכים וגם לבעלי בתים להשתתף בסדרי הלימוד בבתי כנסיות ובתי מדרשות, שבחורף יש זמן רב לנצל בליל שבת, ואם לא קובעים תוכנית לנצל הזמן, הרי זמן רב עלול ללכת לאיבוד."

במרכז מכתבו מוסיף מרן שליט"א בקשה ייחודית לרגל יום השנה השמינית של נרצחי הפיגוע האכזרי בהר נוף: "ובפרט עכשיו לקראת שבת קודש זו פרשת חיי שרה - יום השנה השמיני לאסון הנורא שפקד את שכונתנו בהריגת חמשה מפארי שכונתנו באכזריות על ידי מרצחים בני עוולה הי"ד, יש לעורר ביתר שאת לחיזוק התורה בזמני דפגרא, והתעוררות זו תהא לעילוי נשמתם וגם תוספת שמירה לכל השכונה וכמו שאמרו חז"ל "תורה מגנא ומצלא".

את דבריו חתם מרן שליט"א בברכה לתושבי השכונה המשתתפים בסדרי הלימוד: "וכל אחד שמשתתף מחזק בכך אחרים, ובזכות התורה והשבת שהיא מקור הברכות נזכה לרוב נחת ברכה והצלחה, הנני המצפה לרחמי שמים מרובים משה שטרנבוך".

לאור קריאתו של מרן רבינו שליט"א הוכרז בשכונת הר נוף בשבת האחרונה כ'שבת פתיחה' לחיזוק לימוד התורה בלילי שבתות החורף, כאשר המונים מתושבי השכונה - ובייחוד בני הישיבות גדשו בהמוניהם את בתי המדרשות המרכזיים בשכונה.

הדרכות והנהגות

שנאמרו ע"י מרן רבינו שליט"א לבני הישיבה זק"ן - ולדמ"ם ומחנכים

הדרכות בענייני שידוכים

תשובה לאדמו"ר אחד שיש לו כמה בנים בשידוכים

א] נכנס לרבינו אדמו"ר אחד עם כמה בנים מבוגרים וביקש ברכה לזיווג הגון עבור כולם. רבינו השיב לו בחריפות ואמר לו: "אתה דורש זיווגים עם ייחוס כראוי וכנאה למשפחת אדמו"רים ולכן אתה מתעכב, ואם תבקש רק בנות ישראל עם יראת שמים ולא תחפש עוד מאומה זולת זה, בוודאי תמצא שידוך. וסיפר לו רבינו עובדא דהוי ביהודי אחד ירא שמים שבהגיעו לגיל שמונה עשרה לחופה, דפק בבית המדרש ואמר "מחויב אני במצוות עשה לישא אשה, כל אחד יכול לקחת אותי לחתן".

כמעט אין בנמצא

ב] פעם אחרת נכנס לרבינו אברך אחד שיש לו בת בוגרת בביתו, וביקש ברכה לשידוך עבור בתו. שאלו רבינו: מה אתה מחפש עבור בתך? השיב "בחור עם יראת שמים תורה ומידות טובות ממשפחה טובה". השיב לו רבינו, אתה מחפש בחור מושלם, ותדע נאמנה שיהא בחור מושלם שיהא לו יראת שמים ותורה ומידות, כמעט אין בנמצא!

על מה הם דורשים חצי מיליון

ג] דיבר רבינו על מה שבחורי הישיבות דהיום יש להם השגות בדרישותיהם, זה דורש חצי מיליון ש"ח וזה דורש מיליון ש"ח וכדו', ואמר שפלא הוא בעיניו על מה הם דורשים, וכי הם יודעים ש"ס כל אותם שדורשים חצי מיליון ש"ח, והרי הרבה מהם אינם יודעים אלא לעשות קוועטש בסברא.

והוסיף בדרך צחות על כל אותם שממתינים לקבל שידוך עם כסף רב, שאצלם החתונה הוא מ"ע שאין הזמן גרמא, שאין הדבר תלוי אצלם

כלל בזמן, אלא ממתנים רק לאחד שיסכים לשלם להם דירה ואז מיד הולכים להינשא.

טיב קידושין

ד] אמר לבנו רה"י הגרא"ז על מה שאמרו חז"ל "כל שאינו יודע בטיב גיטין וקידושין לא יהא לו עסק עמהם", דלא כתיב "כל שאינו יודע בגיטין וקידושין" אלא כל שאינו יודע "בטיב" גיטין וקידושין, והיינו שיש לידע לא רק עצם הדין אלא גם היאך עושים הגיטין והקידושין באופן של "טיב", והיינו לצאת ידי כל השאלות והחששות באופן שהקידושין יהא 'בטיבם'.

ב' עניינים מרכזיים שצריך לבדוק בשידוכים על בת ישראל

ה] לרבים השואלים מה לברר בעיקר בתקופת השידוכים, מרגלא בפומיה דמרן רבינו שליט"א להשיב כי שמע מפ"י רבינו החזו"א בשעה ששאלוהו איזו מעלה הבחור צריך לחפש ולבדוק היטב שנמצאת בכלה שמציעים לו, שיש לבדוק ולחקור שני דברים, ראשית אם היא זהירה בכיבוד אב ואם, ושנית אם איננה עקשנית. [שכן אם היא נכנעת ואיננה עקשנית על דעותיה, היא תלך אחר בעלה ותעשה כדעתו ברוחניות ובגשמיות].

הדרך לבדוק על בחור בשידוכים

ו] ועוד מרגלא בפומיה דרבינו בשם רבינו החזו"א כי הדרך לברר על בחור אם הוא ירא שמים הוא על ידי התבוננות עליו איך הוא מתפלל, ועל כן טוב ללכת למקום ששם מתפלל הבחור, ולהתבונן עליו איך הוא מתפלל, ובזה יראו כמה יראת שמים יש לו, שבתפילה ניכר על האדם מהו דרגתו ביראת שמים.

עובדות והנהגות

מעשה רב - הנהגות מרן שליט"א

מקווה בשבת קודש

רבינו הולך למקווה בשבת קודש בבוקר, אמנם נזהר מאוד שלא לטבול במקווה שיש בו מים חמים. וסיפר ששמע מפ"י מרן הגאון רבי זעליג ראובן בענגיס זצ"ל שסיפר לו השמש של וולאז'ין שראה בעצמו שהגר"ח מולאז'ין טבל עצמו במקווה בשבת. [ויש שהביאו עוד שומרן הגר"ח התבטא בזה"ל "דער רבה איז גיווען אזוי גרויס האט הער גיקענט האן דעם", - הרבי והיינו הגר"א, היה כ"כ גדול, ולכן היה יכול בלא מקוה בשבת קודש" עכ"ל].

ועוד סיפר רבינו ששמע עדות נאמנה מפ"י זקן אחד שלמד בישיבת ראדין, שהוא עצמו הלך לבדוק אם נכונה השמועה שהח"ח טובל במקווה בשבת, והלך וראה איך שהחפץ חיים נכנס למקווה ביום השבת, ואומר בלחש לקב"ה "ריבונו של עולם אני טובל לכבודך".

ובעניין זה יש בנותן טעם להביא עובדא נפלאה שסיפר ידידינו הרב ר' מרדכי רפופרט שליט"א ששמע מפ"י הגאון רבי יחזקאל סרנא זצ"ל ראש ישיבת חברון, שבאחת ממסעותיו של הגאון ר' חצקל סרנא זצ"ל לשוויץ לאסוף כספים לשיבת חברון, כאשר התארח בביתו של הגאון רבי שלמה זלמן פינס זצ"ל, איקלע והזדמן לו להיות שבת אחת יחד עם רבינו מרן שליט"א שהיה שם בשבת אצל זקנו הגרש"ז פינס זצ"ל, וראה איך הגאון רבי שלמה זלמן פינס זצ"ל נועל דלת ביתו בשבת קודש בפני רבינו, ואינו מניח לו לצאת לרחוב העיר, מחמת חששו שמא יילך לטבול במקווה בשבת...

סיפור נפלא על הבלן במקווה בשבת קודש

שח רבינו: פעם אחת בהיותי במקווה בצפרא דשבת קודש, הנני רואה לחרדתי את הבלן עומד במקווה ומעשן סיגריה בעיצומו של יום. פלצה ורעדה אחזתני, וגמרתי בדעתי למחות בו, אך טרם פציתי פי למחות בו, כבר נעמד הבלן כנגדי למחות בי שהנני מחלל שבת בהליכה למקווה בשבת, ואם לא די בכך הרי הוסיף מיודעינו הנ"ל לומר בעל פה את כל דברי הרמב"ם בפרק ל' מהלכות שבת ה"ט: "השבת ועבודה זרה כל אחת משתיהן שקולה כנגד שאר כל מצות התורה, והשבת היא האות שבין הקדוש ברוך הוא ובינינו לעולם, לפיכך כל העובר על שאר המצות הרי הוא בכלל רשעי ישראל, אבל מחלל שבת בפרהסיא הרי הוא כעובד עבודה זרה ושניהם כגוים לכל דבריהם", והטיח בי בצעקה את כל דברי הרמב"ם לאמור שהנני מחלל שבת בעצם הליכתי למקווה.

שאלתיו מיד איך אינך מתבייש והלא אתה מחזיק כעת בידך סיגריה בוערת בעצם יום השבת, והשיב לי הבלן בפשיטות ובאדישות: אני מעשן לתיאבון ואתה הולך למקווה להכעיס... והמחלל שבת לתיאבון אינו נעשה מומר.... וסיים רבינו ואמר: אז הבנתי את עומק גזירת הבלנים המכואר בגמ' בשבת [שאסרו לרחוץ במים חמים בשבת גזירה שמא יחממו הבלנים מים בשבת], כי הנה כי כן יכול להיות בלן המתעטף באיצטלא דקדושה ולחלל שבת בלא לזווע ובלא לנוע מחשש האיסור.

שיחת מורינו רה"י הגר"ד כהן שליט"א ר"י חברון וחבר מועצת – פרשת תולדות¹

תבע אולפן – עמל התורה בתשוקה

[א] ברכת יצחק – להיות בעל ברית לאלקים

שייכותו של עשו לברכות

הנה מתואר בפרשה נתינת ברכותיו של יצחק ליעקב, ונבוא ללמוד בתוכן עניינה של ברכה זו. כי הנה מצאנו בזה שני דרכים בדברי רבותינו, כי הרבה ממפרשי התורה (הספורנו, מלבי"ם והנצי"ב) נקטו שעניינם של אותן ברכות היא בהצלחת ענייני עוה"ז בלבד אשר ייקבע לפי דרגת עבודתו של יעקב. אמנם בלשון הרמב"ן מפורש שעניינה של של הברכה לדעת אם אם יוכל יעקב להיות ממשיכם של האבות הק' ולהיות בעל ברית לאלוקים, וז"ל (בז,ד):

'בעבור תברך נפשי' – היה בדעתו לברך אותו [את עשו] שיזכה הוא בברכת אברהם לנחול את הארץ ולהיות הוא בעל הברית לאלהים כי הוא הבכור'.

ומבואר שתורף הברכה הוא השייכות לברכתו של אברהם, להיות בעל ברית לאלקים, ולזה הוסיף הרמב"ן 'כי הוא הבכור', כלומר, שיצחק ראה למסור ברכותיו של אברהם לעשו באשר הוא בכור. והדברים מפליאים, שהיה ראוי עשו להימנות על המשכו של אברהם, עד כדי שייקרא עליו 'להיות בעל ברית לאלקים'. ומצאנו בזה דברים בחדושי מרן רי"ז הלוי עה"ת [פ' תולדות] וז"ל:

'ויקרא יצחק אל יעקב ויברך אותו ויצוהו וגו' לא תקח אשה מבנות כנען' וגו', נראה בביאור הק' פרשתא עפי"מ ששמעתי מאמור הגאון זצ"ל על הא דכתב הרמב"ם בפ"י מהל' מלכים ה"ז יצא זרעו של ישמעאל שנאמר 'כי ביעצק יקרא לך זרע' ויצא עשו שהרי יצחק אמר ליעקב 'ויתן לך את ברכת אברהם לך ולזרעך' מכלל שהוא לבדו זרעו של אברהם וכו', ובאמת בגמ' [נדרים לא, א] מפי' לה להך מילתא דבני עשו אינן בכלל זרע אברהם משום דכתיב 'ביעצק' ולא כל יצחק.

ואמר ע"ז, דודאי עיקר הדבר הוא מהקרא כי 'ביעצק' ולא כל יצחק, ואי לאו הק' קרא היו כל זרעו של יצחק נחשבין בכלל זרע אברהם, ובא הק' קרא לגלות דלאו כל יצחק אתרבי להיות זרע אברהם רק חלק ממנו, אבל עדיין אין אנו יודעין מי מזרעו של יצחק הוא הנחשב זרע אברהם, אם יעקב אם עשו, וע"ז בא הקרא ד'ויתן לך את ברכת אברהם לך ולזרעך' דרך יעקב הוא שנחשב זרע אברהם וזכה בברכת אברהם ולא עשו, עכ"ד. ונראה לפי"ז, **דעך אותה שעה היה באמת הדבר תלוי ועומד מי יהיה נחשב זרע אברהם ורק עכשיו בשעת הברכה הוא שחזר הדבר כי יעקב בחר לו ה', ועליו הוא שנאמר 'כי ביעצק יקרא לך זרע', וכ"ה משמעות לשון הרמב"ם בהל' מלכים שם שכתב מכלל שהוא לבדו זרעו של אברהם המחזיק בדתו ובדרכו הישרה, הרי שתלה הדבר בזה שהוא מחזיק בדתו ובדרכו הישרה.**

ומבואר בזה, שעד אותה שעה שהשיג יעקב את ברכותיו של יצחק, לא נקבע בירור זרעו של אברהם, מאחר ונאמר לאברהם 'כי ביעצק', ואין הכרעה בזה מי יצחק ייקרא זרעו, ורק כאשר קבע יצחק בברכתו ליעקב, 'ויתן לך את ברכת אברהם', הרי שנשלל עשו מלהיות זרעו של אברהם. ובזה מתבאר שקלקולו של עשו גרם לו להפסיד זכותו שיחול עליו ברכת אברהם, ואמנם מפאת היותו בכור, היה מן הראוי שייקרא עליו זרעו של אברהם.

הלום, הנה למדנו בדברי רבותינו בכמה דוכתין [עי' בדברי הרמב"ם ל' דרך ה' ח"ב פ"ד, ועוד], כי שלשת האבות באו בתוך עבודתם לתקן את צורת האדם שנפחתה מאז קלקולו של אדם הראשון אשר על ידו נשפלה מדרגת האדם בזה העולם. ונמשך מזה קלקול ע"ג קלקול, עד שבא אברהם אבינו, והתחיל להעלות את האדם ואת הענפים היוצאים ממנו לבחינת האנושות בעילוייה ובתיקונה. ולא נשלם הדבר עד שבא יעקב, בחיר שבאבות, ותיקן את בחינת האדם עד כדי דרגתו של אדם הראשון לפני החטא. ולזאת מצאנו שדמותו של יעקב חקוקה במרכבה העליונה, וכלשון רש"י אהא דאיתא בגמ' [חולין צא ע"ב],

והנה מלאכי אלקים עולים ויורדים בו, תנא עולין ומסתכלין בדיוקנו של מעלה ויורדין ומסתכלין בדיוקנו של מטה – פירש"י: בדיוקנו של מעלה, פרצוף אדם שבארבע חיות בדמות יעקב'.

ולפ"ז מתבאר בהכרח כי אין כל אחד ואחד מן האבות צדיקים בפני עצמם, אלא הם המה שהעמידו את תבניתו של האדם על תילו, באופן שישתייך לבחינת האדם המתקן, אדה"ר לפני החטא. ולהמבואר, הרי כל עוד לא נבחר מי שיחול עליו ברכת אברהם, לא נתברר מי ייבחר להשלמת תיקון האדם, ובע"כ גם יעקב וגם עשו כשירים למטרה זו, והגורל המונה על כתפי התאומים הוא הלא העמדת תכלית היצירה, האדם, על מכונה. והן הן הדברים המבוארים במדרש [שיה"ש זוטא פ"א יג] אודות גדילת יעקב ועשו, וז"ל,

'האדם הגדול בענקים [והושע יד,טו] האדם זה אדה"ר, הגדול זה אברהם יעקב ויעקב שנקרא גדולים, באברהם הוא אומר וה' ברכך את אדוני מאד ויגדל, ביעצק כתיב ויגדל האיש וילך הלך וגדול עד כי גדל מאוד, ביעקב כתיב ויגדלו הנערים ועשו היה בכלל, אלא שקלקל במעשיו וביזה את הבטרה ונעשה קטן שנאמר הנה קטן נתתיך בגוים בזוי אתה מאוד'.

ומבואר כאן, כי האבות המה ה'גדולים' שבבחינת 'אדם', והוסיפו חז"ל לדרוש בזה מן הכתוב 'ויגדלו הנערים', שיעקב ועשו היו שווים בגדילתם, באופן ששניהם היו ראויים לתואר זה, 'האדם הגדול', והביאור בזה הוא בדברי הגרי"ז הנ"ל, כי שניהם בניהם יצחק, ועדיין לא נבחר מי יהא זרעו של אברהם. וסגולות נפשותיהם של שני אחים הלא היו ברמה זו של יכולת לתקן צורת האדם על מכונה, אשר זהו באמת מהווה תיקון היצירה כולה. ובמדרש רבה [סג,י] דרשו עוד בענין 'גדילת' הנערים, וז"ל:

'רבי לוי אמר משל להדס ועצבונות שהיו גדילים זה ע"ג זה וכיון שהגדילו והפריחו, זה נותן ריחו וזה חוזהו, כך כל יג' שנה שניהם חולכים לבית הספר ושניהם באים מבית הספר, לאחר יג' שנה זה היה חולך לבתי מדרשות וזה היה חולך לבתי עבודת סוככים'.

ומבואר שבקטנותם היו שווים, ובזמן זה הוא ש'עשו היה בכלל', כמבואר במדרש הנ"ל, עד שניכרו הבדלי נטיותיהם ודרכי ליבם, שזה הלך לו לבתי מדרשות, וזה פרש לבתי עכ"ם, או אז נתגלגל הדבר ונבחר מי שנבחר. אבל כל עוד לא שלל יצחק את עשו מברכותיו, עדיין היה עשו ראוי להיבחר להיות הגדול בענקים, אלא שקלקולו הביא אותו לכך שנעשה קטן. ובאמת, לעומת העלאת צורת האדם שנתקנה על ידי יעקב, פחיתות האדם ועיוות צורתו מתגלמת בעשו, והדבר מבואר בכתבי האר"י וז"ל שדמות האדם בליעל שמצד הסטרא אחרא הינה דמותו של עשו. והביאור לפי ערכנו, כי

¹ מתוך שיחת של"ס בהיכל היש"ק – נר"נ ע"י הבה"ח אברהם שמחה פרטוש נ"י, והוגה ע"י מורינו רה"י שליט"א עבור קובץ גליונות.

מאחר ונפשו של עשו היתה מסוגלת וכשירה לגדלות ועילאיות המביאה לידי תיקון צורת האדם, הרי שכאשר נכשל בעבודתו והקטין את עצמו, נהפך להיות השפל שבאדם, ומעלתו גרמה לו את קלונו, עד כדי שנקרא עליו 'בזוי אתה מאוד'.

וכך כתב הגר"א [בבי' לספד"צ פ"ג], 'שיעקב שופריה דאדם ועשו של הנחש'. הרי שיעקב מייצג את האדם המתוקן, ועשו את הנחש, שהוא שורש הרע. ועוד נמצא בזה באוסף חדו"ת להגר"א קולטר זצ"ל [עמ' תח'] כתב וז"ל:

באדרת אליהו מובא בשם הזוהר ברישיה דעשו בחדיה אבוחון דעלמא גניז, היינו כמפורש בחז"ל סוטה [יג.] שראש עשו נקבר במערת המכפלה, וזה משום החששות הגדולות והגבוהות של עשו.

ומבואר בזה, שמצד ראשו, היה עשו בדרגה זו שייקבר במערת המכפלה, עם אותם ה'גדולים' שבענקים, האבות הקדושים, אלא שבגופו קלקל מעשיו, ואיבד את מדריגתו, ועכ"פ נקבר ראשו במערת המכפלה. ונמצינו למדים שעשו היה מעותר לגדולות, אלא שמעשיו גרמו לו שיהפך להיות האדם המקולקל שביצירה, ועלינו לעמוד על טיב הדברים בזה, מהו אכן חטאו של עשו שגרם לו להקטין את עצמו עד כדי שייפקע מזרעו של אברהם, כי המפורש בכתוב הוא רק ש'ויבז עשיו את הבכורה' [כה, לד], אשר ע"ז פירש רש"י, העיד הכתוב על רשעו שביזה עבודתו של מקום ואכן במדרש הנ"ל מבואר שבזה הוא שקלקל במעשיו, **'ביזה את הבכורה ונעשה קטן'**. ונוקמים אנו להבין מכוון הדברים בזה, כי מדוע רק יחסו של עשו לעבודה הוא זה שמעניק לו תואר רשע, עד כדי שבזה נהיה לקטן ו'בזוי מאוד'. ובמושכל ראשון נראה מן התימה לומר שדמותו של האדם המקולקל ראויה לעשו רק כאשר 'ביזה את הבכורה'. ויתירה מזו, כי הלא כבר גילו לנו חז"ל תוכן הכתוב 'ויבא עשו מן השדה והוא עיף', ואמרו:

'אמר רבי יוחנן חמש עבירות עבר אותו רשע באותו היום, בא על נערה מאורסה, וזנה את הנפש, וכפר בעיקר, וכפר בתחיית המתים, ושט את הבכורה'. (ב"ב טז, ב).

והרי שעבר על ג' עבירות חמורות, עבודה זרה, גילוי עריות, ושפיכות דמים. ואם החמורות שבעבירות נמצאו בידיו של עשו, אזי מדוע הורשע רק על ש'ביזה עבודתו של מקום', ומדוע העלים הכתוב תיעובו של עשו בזה, וכל המפורש לנו אודות שלילתו של עשו משייכותו לזרעו של אברהם וברכתו, הוא רק על אודות ביזויו לבכורה. ומהנראה מוכרח בזה, כי הזכיה בברכתו של אברהם תלויה היתה ביחסם של כל אחד מן האחים, יעקב ועשיו, אל אותה העבודה האמורה להיתבע מהם מפאת דרגתם. ואין מעשים בפני עצמם אמורים להכריע בזה, אלא עיקר עמדתם של יעקב ועשיו ביחס למוטל על כתיפם הוא המכריע בידיעת מי הנבחר להיות 'זרעו של אברהם'. וכיוון שביזה עשיו את הבכורה נשלל מלהיות שייך לברכתו של אברהם אשר מיועדת רק למי שיבחר בהחזקת 'דתו ודרכו הישרה' [כלשון הרמב"ם בהל' מלכים]. ונבוא מעתה להעמיק ביאור הדברים בזה, מהי ההגדרה למעלת היחס לעבודה, ומדוע בזה הדבר תיקבע הזכיה בברכת אברהם.

[ב] אדם לעמל יולד

מעלת יעקב על פני עשו

ונבוא ללמוד כפי השגתנו, את מהותם של יעקב ועשו, כי הנה מתואר בכתובים, 'ויגדלו הנערים ויהי עשו איש יודע ציד איש שדה ויעקב איש תם יושב אוהלים'. ומבואר שכאשר ניכרו הבדלי דרכיהם של יעקב ועשו, הרי שנתברר כי עשו הינו 'איש יודע ציד איש שדה', ויעקב הינו 'איש תם יושב אוהלים'. והנה כאשר מתואר יעקב ועשו תחת הגדרת השם 'איש', הרי שמתבאר כאן הגדרתם העקרונית והמהותית שלהם, ולא הודיע הכתוב רק תכונה בעלמא, וא"כ נמצא שמהותו של עשו היתה ידיעת ציד, ואיש שדה, ואילו כל מהותו של יעקב היתה ישיבת אוהלים.

ונבאר ההבדל בזה, כי הנה פירוש עניין ישיבת אוהלים, מבוארת בתנחומא [וישלה, ט]:

'אין לך אדם שהיה יגע בתורה כאבינו יעקב כהא דאמר ויעקב איש תם יושב אוהלים, אין כתיב כאן יושב אהל אלא יושב אוהלים'.

ומבואר שהוגדר יעקב אבינו דווקא במידת שקיעותו וקביעותו באהלים, וזה, בפסגת היגיעה שלא הגיע אליה אדם אחר. ולעומת זה, עולם הפוך ממצאו אצל עשו, וכלשון רש"י על הכתוב 'איש ידע ציד', וז"ל, 'איש שדה, כמשמעו, אדם בטל וצודה בקשתו חיות ועופות'. וכך מבואר בתרגום וז"ל, 'והוה עשו גבר נחשירכן', והפירוש בזה נמצא בדברי התוס' [ב"ק, צב ע"ב ד"ה דשרכן] וז"ל 'גברא נחשירכן, ומפרש ר"ת נח ובטל'. ומתבאר אם כן, שהעמיד הכתוב התכונה העיקרית של יעקב ועשו זו לעומת זו, שיעקב הוא איש העמל והיגיעה, ועשו הינו האיש הנח והבטל. באופן, שמבואר מזה שבא הכתוב ללמדנו היפוך דרך חייהם של יעקב ועשו.

ונראה כי ההפרש שבין יעקב לעשו בדבר זה, אם להיות אדם בטל או אדם יגע, הוא באמת מורה על עיקר יעודם בתור ממשיכי תיקון האדם בבריאה, כי הפרש זה תלוי בהכרעת עיקר צורתו של האדם בעולם. כי הנה אמר הכתוב [איוב, הז], 'כי אדם לעמל יולד', ויש להבין מזה כי בא הכתוב להורות תורף עניינו של האדם, מהי מציאותו ולכן מיועדת היא, ולזה השיב הכתוב שהוא 'לעמל'. ופירשו בזה חז"ל [סנהדרין, צט ע"ב]:

'אמר רבי אלעזר כל אדם לעמל נברא, שנאמר 'כי אדם לעמל יולד', אינו יודע אם לעמל פה נברא אם לעמל מלאכה נברא, כשהוא אומר 'כי אכף עליו פיהו' חוי אומר לעמל פה נברא, ועדיין אינו יודע אם לעמל תורה אם לעמל שיחה, כשהוא אומר 'לא ימוש ספר התורה הזה מפיד' חוי אומר לעמל תורה נברא. וחיינו דאמר רבא כולחו גופי דרופתקי ננחו, טובי לדזי דהוי דרופתקי דאורייתא'.

ומבואר מזה כי כל עניין מציאותו של האדם אינה אלא לעמל, וללא זה הרי מציאות האדם חסרת עניין ומטרה, ואינו שווה קיום. כי כל יצירתו בתכונות מורכבות המהוות את קיומו, מיועדים – חזקקים – להוצאה לפועל ולהתגלות בזה העולם, וכל עוד אין האדם עמל ויגע, הרי לשווא ולתוהו נברא, ואין כאן אדם. ויגיעה ועמל זה, הרי לא יכון ולא יתאמת, כי אם בעמל ביסודה של הבריאה ותכלית היצירה, שהוא התורה, בה כלול תוכן עניינו של הקיום כולו, זאת, לאורך חוקותיה ומשפטיה.

ונמצא לפ"ז, כי אמנם יעקב ועשו הוכשרו להיות מן ה'גדולים' שבענקים, אבל סגולותיהם וכשרונותיהם הונחו ביד בחירתם העצמית, וזה בחר בעמל ויגיעה, וזה העדיף להיות נח ובטל, ומכיוון שכן נתרחק עשיו מכל תכליתו ויעודו, וכל כח השגתו הושפל עד כדי שקנה בנפשו את הרמה התחתונה של פחיתות האדם, ונפסל מכל וכל מלהיות המשלים את תיקון צורת האדם. ויעקב שבחר בעמל בשיאו, נבחר להעמיד את שלימות האדם, אשר ע"כ כונה בתרגום 'גבר שלים' [עה"פ, 'איש תם'], כי הוציא את כל כוחו ומעיינו בשקיעותו בתורה והבנת הבריאה שעל ידי זה. וקנה מתוך כך, את ברכת אברהם, כי נשתלם על ידו דמות האדם המתוקן. ולעומתו, עשיו שביזה את הבכורה, הרי הוכח בזה את ניכורו לתכליתו של אדם, העמל, וכבר איננו שווה להעמדת תיקון האדם, אשר הוא מזכה את ברכתו של אברהם. ומצאנו בזה נגיעה חדשה בהבנת הדברים, בכתבי הגר"ר נחום פרצוביץ זצ"ל, ומכיון שניסוחו מקרין אור זוהר על עבודתנו שבכל יום, נעתיק את מתק לשונו [נדרס בס' בנין נחום, עמ' תקעא].

הבריאה כולה הנה 'מתמיד' בעבודתה, אפילו עשבים מוציאים שרשיהם עמוק באדמה הלחה והיניקה עולה למעלה למעלה עד צמרת האילן והוא מוציא פירותיו, והעץ אומר שירה בשמחה ובאשר שממלא תפקידו החשוב הנועד לו מן הקב"ה. כן כל נברא ישורר לו שירתו בכל יום כפי מצבו המוכן לו רק האדם שבשבילו הכל נברא לדאבונו פניו אינם שמחים אינו אומר שירה, הוא שר שירת יגון נאנח ונאנק, למה ומדוע.

הטעם הוא שאינו משריש שרשיו בתורה הקדושה – לו היה מתמיד בתוה"ק, היה האדם פורח ומלבלב, שר ומזמר שירה, לו היה דבק בחשי"ת ומתעסק בדברי הנביאים וחז"ל, אז היה מאושר, רק מפני שאין לו התמדה בלימודו, גם כשיושב אל הספר נרדם, מפחק, יש לו מפרעים שונים, בכל רגע הוא מפסיק מתלמודו בשלוקחים גרעין בארץ, וכל שעה היינו לוקחים אותו מן הארץ ומפסיקים יניקתו וגדולו, האם היה מעמיץ משחו. כמובן שלא. כן גם התורה כדי שתשפיע על דמותו של האדם כוחות נפשו ומדותיו, מוכרח הוא שיהא מתמיד בלימודו בלי הפסקות וכלי הפרעות, או אז יתגדל מן התורה האדם השלם. המתמיד הוא נזר הבריאה, הוא האדם המאושר בעולם, בטלה היא השונא הגדול של האדם שלאט לאט מאבדת צלם אלוהים מן האדם.

הרי שתיאר הגר"נ זצ"ל את העדר ההתמדה אצל האדם כגורמת לשיר 'שירת יגון', והוא באשר מתרחק האדם על ידי זה מיעודו ותכליתו, וככל שיפרוש האדם מן העמל, הרי פנימיותו חשה את חסרונו וחוסר הרצאת כוחותיו לפועל, וממילא מתפרץ ב'שירת יגון', כי כבר איננו מוצא את עצמו בבלבול דעתו. ודוקא בגלל מעלה זו 'שבשבילו הכל נברא', והיה ראוי האדם להיות 'נזר הבריאה', הרי שאם איננו מקשיב ליעוד זה, אזי מעותד הוא ליגון ואנחה, כיון שהוא נושא בקרבו כוחות להבל וריק.

אלא שנראה עוד כי גילה לנו הגר"נ זצ"ל דבר החדש בזה, כי הוסיף להתבטא על חסרון ההתמדה, שהיא 'מאבדת צלם אלוהים מן האדם'. סתם ולא פירש מקור נזק זה, וכן, מדוע תופעה זו אמורה להיווצר מתוך חיסרון ההתמדה. ולפי המבואר לעיל, הרי נראה ברור שמכיוון ומציאות האדם הינה 'לעמל', ושלמותו צורת האדם העליון נקנית ע"י ריבוי העמל והיגיעה, אזי לעומת זה, כל חיסרון בעמל גורם הוא להפחית את צורת האדם המתוקנת, ולכן מאבדת צלם אלוהים. וככל שנהיה האדם פחות מתמיד ועמל בעבודתו, כך הוא נהיה ממילא פחות 'אדם'. ולמדנו אם כן, שאין עניין העמל מעלה בעלמא או מידה טובה בחיי האדם, אלא יש לו לאדם לדעת, שהעמל צריך להיות תפיסתו העקרונית בחייו, ומהותו נדרשת לצאת לפועל בעמל זה, וככל שיחטא האדם ב'עמלו', כך חוטא הוא במהות יעודו ומציאותו. וכה כתב המהר"ל [דרוש עה"ת, עמ' ט'], וז"ל,

'אבל לכך נקרא הוא על שם האדמה יותר מכל נבראים זולתו, מפני התייחסו ודמיונו אליה לגמרי. משא"כ בבחמה וכל שאר הנבראים. כי האדמה היא מגדלת ומצייא אל הפועל צמחים ואילנות ופירות וכל הדברים, הנה היא בכח ויוצא ממנה הכל לפועל. כמו כן האדם בסגולתו הוא בכח ומצייא שלימותו אל הפועל, וס', לא כן מסודרים בבריאתם על ענין זה כל שאר נבראים, שאינם בכח ויוצאים לפועל, כי כל מה שראוי שיהיה בהם נמצא בס' מיד כשנבראו וכו', שאם נברא השור לחרוש והחמור לישא משא הרי נמצא בהם בהבראם, ואין דבר זה בה בכח שיעצ אחר כך אל הפועל. אבל האדם לא נברא רק שיהיה הוא מוציא שלימותו אל הפועל, בבחינת האדמה הזאת אשר ממנה נוצר, וכל זמן שלא הוציא שלימותו אל הפועל נחשב אדמה בכח בלבד'.

ומבואר בזה שכל עוד לא יעמול האדם, הרי שהיננו רק כ'אדמה' שאינה מוציאה כלום. כי כל מעלתו של אדם אינה אלא בהוצאת כוחותיו לפועל. והוא הטעם למה שהאדם לעמל יולד, כי רק דרך העמל, מתגלה – ונעשה – האדם. ועוד הוסיף שם המהר"ל בלשון זה, 'וכלומר שכל תכלית מציאות האדם בעוה"ז היא העסק בהשלמת עצמו, שלכך נקרא אדם'.

[ג] ישוב אהלים – תבע אולפן

חפץ הלב ותשוקת הנשמה בעבודת ה'

ונשוב מעתה לבאר את עניין בחירתו של יעקב בברכתו של אברהם ושלילתו של עשיו ממנה, אשר עמדנו על זה כי רק מתוך מה שביזה עשו את הבכורה נפסל מלהיות זרעו של אברהם, ויעקב הוא זה שנבחר על פניו, והתבאר עתה כי יעודה של הברכה תלויה במי שמסוגל לתקן את צורת האדם, וזהו מה שעדיין לא נקבע על מי תחול ברכתו של אברהם ע"י יצחק, אם על עשו או על יעקב, היות ועדיין לא נתברר מי יחזיק בדתו ודרכו הישרה של אברהם. ודבר זה נבחן ע"י מה שיעקב הוא הראוי להעמיד את צורת האדם על מכונה, מאחר והוא עמל בתורה, והשיג את מעלת ה'אדם' שבו. אלא שיש להרחיב עוד בזה, כי מבואר בדברי רבנו בחיי על אודות תכונתם של יעקב ועשו, וז"ל [כה, כז],

'סיון הכתוב לומר כי אע"פ שהיו האחים האלה תאמים נוצרו בבטן בזמן אחד אין מעשיהם דומים זה לזה אבל הם שני הפכים וכל מדותיהם חלוקות זו מזו, כי עשו נמשך אחרי תענוגי הגוף ויעקב נמשך אחרי עצת הנפש, ועל כן אמר ויהי עשו איש ידע עיר והוא אומנתו של אדם בטל ומי שרודף אחר תאוות העולם. איש שדה, כאלו אמר איש האדמה ומזה נקרא שמו אדם נזר מן האדום ומן האדמה, כלומר שהיה עפריי. ודבר ידוע כי השתדלותו של אדם במאכל ובמשחה וחיותו משתעשע בעיד שחם תענוגי הגוף בעוה"ז, הלא היא סיבה לבזות עבודת השי"ת ויראתו, לעשותם טפל ותענוגי הגוף עיקר, וזאת היתה מדתו של עשו, הוא שאמר ויאכל וישת ויקם וילך ויבז עשו את הבטרה'.

ומבואר שחסרונו של עשו היה בכך שהיה נמשך אחרי תענוגי עוה"ז ורודף אחר תאוות עוה"ז, וזהו הגדרתו של 'איש יודע ציד', אדם שחייבו מסורים לחיפוש הנאה ותענוגים, וזהו ג"כ 'איש שדה', כלומר שהיה כפי המתבאר איש 'עפריי', שכל עניינו שהוא רק חומרי ועופרי ולא מופיע בו מציאות רוחנית, ואדם עפורי הוא. וביאור החיסרון בזה הוא, כי הסתפק עשיו בהנאתו ולא דבר מעצמו שום תביעה או טורה, ודרך זו מתוארת בדברי הרמח"ל במסילת ישרים [פ"ו] וז"ל,

'ותראה כי טבע האדם כבד מאוד, כי עפריות החמירות גם, על כן לא יחפץ האדם בטורה ומלאכה, ומי שרועה לזכות לעבודת הבורא ית', צריך שיתגבר נגד טבעו עצמו ויתגבר ויזדרז, שאם הוא מניח עצמו ביד כבודו, ודאי הוא שלא יעליח'.

ומבואר כי מעניינה של עבודת האדם הוא לצאת ממצב 'עפריי' זה ולהתגבר ולהתחזק נגד טבעו. ועל המניח עצמו ביד 'כבודו', התבטא הרמח"ל 'ודאי הוא שלא יעליח', והוא המבואר על עשו אשר ניהג את חיייו באופן זה. ושורש הקלקול בזה, הוא כי אם לא ישיט האדם את ליבו על כך שיש לו להתגבר נגד טבעו, הרי שלא יציא את כוחותיו לפועל ויתגבר בו חושך חומרי גופו. ומתבאר מעתה מה שהופקע עשו לזכות בברכות, אשר עניינם של אותן ברכות הוא העמדת צורת ה'אדם' המתוקן, ואילו אין בחייו של עשו שייכות למהלך תיקון זה, אלא ש'מניח את עצמו ביד כבודו' כביטוי של הרמח"ל הנ"ל. והוא המבואר בכתובים, שהודגש רשעו של עשו במה שביזה עבודתו של מקום, כי ע"י שביזה את הבכורה לעומת נזיד ערשים, הראה כי מהותו נמשכת דוקא אחרי עפריותו וכמ"ש רבנו בחיי, כי 'זה הוא סיבה לבזות עבודת השי"ת'.

ונראה שכך הוא גם לעומת יעקב, כי כל מעלתו של יעקב איננה רק בעצם עמלו ויגיעתו, אלא גם בצורת התייחסותו לעבודת הי"ת, כי הנה בתרגום יונתן על הכתוב 'וישב אהלים', תרגם וז"ל,

'ויעקב גבר שלים בעובדיו ומשמש בבית מדרשא דשם ובית מדרשא דעבר תבע אולפן מן אדם ה'.

ופירוש הדברים, שמדרגת 'יושב אהלים', אינה רק עצם הקביעות באהל והשקיעות בה, אלא דוקא בתביעה לשבת באהל, ודוקא בביקוש וההשתוקקות ניכר מעלת עצם העמל והגיעה. ופירוש מעלה זו, למדנו ממה שהגר"ח שמואלביץ זצ"ל היה רגיל להביא מן הכתוב בפרשת כי תשא, 'והיה כל מבקש ה' יצא אל אהל מועד אשר מחוץ למחנה' [שמות לג,ז] ובתרגום איתא,

ויהי כל דתבע אולפן מן קדם ה' נפק למשכן בית אולפנא די מברא למשריתא'.

ומתבאר בזה הגדרתו של 'מבקש ה' אשר אודותיו נאמר שילך לאהל מועד, ופירש בזה התרגום שמבקש ה' זהו מי שתבע ללמוד תורה, ומקומו של אדם, הוא ללכת לבית אולפנא שמחוץ למחנה. ולפ"ז מתבאר מעלתו של יעקב, שהיה 'מבקש ה'. ותוכן המעלה בזה הוא, כי רצונו ובקשתו של אדם, הלא היא מורה על מהותו, וכל מעלתו של אדם נקבעת לפי רצונו וחשקו בעבודתו, כי בזה ניכר אם חי הוא באמת את עמלו, וכבר ייסד לנו הרמח"ל במסילת ישרים [פ"ז] וז"ל,

ואמנם כבר ידעת שהנרצה יותר בעבודת הבורא ית"ש, הוא חפץ הלב ותשוקת הנשמה, וחזק מה שדוד המלך מתחלל בחלקו חטוב ואומר כאיל תערוג על אפיקי מים כן נפשי תערוג אליך אלהים עמאה נפשי וגו'.

ומתבאר לפ"ז, שמהד גיסא, עשו יצא מכלל זרעו של אברהם ע"י שביזה את הבכורה, כי בזה נתגלה טבעו כאיש 'נח ובטל', ואיננו שייך לתיקון האדם, וזה עיקר קלקולו של עשו, במה שהפקיע את עצמו מן העמל בתיקון האדם, ולכן רק דבר זה הוא המפורש בכתוב, ובזה הוא שנתלית רשעותו, כי בזה נודע שאין תקווה לאדם זה, וכמ"ש הרמח"ל שדרך חיים כזו 'ודאי שהיא לא תצלח'. וגם העבירות החמורות שעבר עשו הלא שרשם בהזנחת העבודה והעמקת עצמו בתאוות עוה"ז, ובכך שביזה את עבודתו של מקום הרי שכבר הפקיע את עצמו מיעודו בעולם. ולכן כאשר ביזה את הבכורה, נגלה שאינו שייך להמשכיות תיקונם של האבות. ומאידך גיסא, יעקב נכנס בכלל זרעו של אברהם ע"י רצונו בעבודת המקום, ובאמת שכן אנו אומרים בפיוט שאומרים לפני אמירת סדר עבודת יום הכפורים, שיעקב אבינו 'חשק בשיבת אהלים', ועל ידי מה שהראה יעקב בעצמו שחפץ הוא בתיקון האדם, בכך שלא היה אדם כמוהו שנתייגע בתורה, נבחר להיות זרעו של אברהם, ולהיות 'בעל ברית לאלקים'.

ולמדנו מזה שכל מעלת העמל והגיעה נבחנת דוקא בחפץ והרצון בעבודה זו של עמל, כי לא שאין פרי ותועלת לעבודה מתוך כפייה, אלא שזהו גם פגם בגדר העבודה עצמה, כי אם אינה נעשית מתוך חשק והשתוקקות אז אין האדם מוזהה עם עבודה זו, ואיננה נובעת ממהותו, והנרצה בעבודת הי"ת הוא דוקא 'חפץ הלב ותשוקת הנשמה, וכמ"ש הרמח"ל. ובדבר זה הוא שנבחן יעקב, כי נודע מתוך השתוקקותו שאין 'ישיבת אהלים' שלו עמל וגיעה בפני עצמם, אלא זהו עצם נפשו ומהותו, שכל כולו 'תבע אולפן', וממילא ודאי שמהותו נועדת להיות ה'גדול' שבענקין.

וע"י 'ישיבת אהלים' זו של יעקב, הרי תיקן יעקב את צורת האדם בשלימותה, כי הנהף נודע מה שכתב השל"ה [ח"א בית דוד עמ' טו] בביאור שם 'אדם', שכאשר הולך האדם בדרך טובה אזי הוא דבק בחיים ונקרא אדם מלשון 'אדמה לעליון' [ישעיה יד] אבל אם הוא הולך בדרך הפוכה, נקרא מלשון אדמה, אשר ע"ז נאמר 'כי עשר אתה ואל עפר תשוב'. והצל"ח [בהקדמתו למס' פסחים] גם כתב כע"ז, וז"ל,

'כי האדם כולל הגוף והנפש, הגוף יקרא אדם ע"ש האדמה אשר לוקח משם, והנפש הניתנה לאדם החצובה מכסא כבודו נקראת אדם ע"ש אדמה לעליון'.

ומבואר שהאדם טומן בחובו שתי תכנים הפוכים, האחד, בחינת הדימוי של האדם לעליון, והשני, בחינת האדמה והארציות של האדם השפל. וביאור הדברים לפי המבואר לעיל הוא, שעיקר מהותו של אדם נקבעת לפי רצונו, ומכיוון שיש באדם צד פחות וצד עליון, אזי הגדרתו נקבעת לפי נטיית חייו, אם הוא אל העליון, או אל הארציות. ובזה הוא שנבחנו יעקב ועשו זה מזה, כי יעקב נהיה ל'אדם הגדול', ואילו עשו נהיה ל'אדם הקטן', וכמש"נ לעיל, כי היות ויעקב 'תבע אולפן', הרי זכה לתואר 'אדמה לעליון', עד כדי שהשלים מדרגת האדם בשלימותה, וכמו שכתב הגר"א חבר זצ"ל באור תורה [אות לח] וז"ל,

'העדיק הגמור הדבוק בתורה ואינו סר ממנו לעולם שבזה הוא מתגדל ומתקדש לגמרי וכו', וחזק דבוק בשמו ית' והוא התכלית, שבזה נקרא לו שם אדם מלשון 'אדמה לעליון' וכמו שנאמר 'דמות כמראה אדם', וחזק עזרתו של יעקב החקוקה בכסא הכבוד שהוא פני אדם שבמרכבה'.

ומבואר שיעקב הגיע לשיא מדריגת השלימות ש בחינת 'אדמה לעליון', עד שצורתו חקוקה בכסא הכבוד. והגיע לדרגה זו מתוך 'ישיבת אהלים' שנעשתה מתוך 'תבע אולפן'. ועשו שקלקל מעשיו, הרי שנמשך ע"י כך להיות האדם השפל, ונדבק בדרגת 'אדמה' שבאדם. ובזה מתחדד ביטוי של הגר"נ זצ"ל שהוזכר לעיל, שחסירון ההתמדה מאבד את הצלם אלוקים, והוא מבואר כאן, שמכיוון ושלימות האדם בבחינת 'אדמה לעליון' תלויה בדביקותו בתורה 'ואינו סר ממנו לעולם', אזי ממילא כל חיסרון בהתמדה הרי פוגם הוא בצלם אלוקים שבאדם.

*

ועלינו ללמוד מעתה לענין עבודתנו, שכל תוכנה ותועלתה אינו אלא כאשר נעשים באופן זה של 'תבע אולפן', כי כל מעלת העבודה ויעילותה נמדד לפי החשק והרצון שבה, ורק כך יכולים אנו להתגדל בתורה ובעבודה, וככל שנהיה יותר שייכים לבחינה זו של 'תבע אולפן' כך נהיה יותר מושפעים מטעמה של תורה ועבודה, כך נשתנה יותר ע"י התורה, כי באופן זה נעשה הלימוד מתוך רצון והוא נובע מנפשו של הלומד, וממילא נכנסים הדברים לליבו ומשנים אותו. וללא תשוקה וחפץ, ממילא אין גם עמל וגיעה, ואז מוצא האדם את עצמו ב'שירת יגון' כפי שתיאר הגר"נ זצ"ל. וכל יום אנו אומרים בתפילה, 'נשיח בחוקיך ונשמח בדברי תלמוד תורתך', 'כי הם חיינו ואורך ימינו ובהם נהגה יומם ולילה', וכל תקוותנו בזה היא, שעל ידי שנעמול ונשמח בתורה שאנו למדים, אזי נוכל לגלות בעצמו שהם חיינו ואורך ימינו, כי הדברים נובעים מעצמנו ומרצוננו, ואם כן זהו עצם מהותנו, וממילא, מאילוי, נהגה בהם יומם ולילה. ובכן, יהי רצון שנוכח לעמול כראוי לכל אדם, ולהדבק בצורת האדם המתוקנת, אשר נועדה לעמל תורה, ועל ידי כך נזכה לקיום תפלה זו שיהיו דברי תלמוד תורתך 'חיינו ואורך ימינו'.

מערכי תורה

תולדות

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א ראש ישיבת עטרת שלמה

‘וצודה לי ציד’

כשיצחק ציוה לעשיו לצוד ציד כתוב (כ"ז, ג') שאמר לו 'וצודה לי ציד', ויש לומר במה שאמר צודה 'לי', דהנה רש"י הביא מפרקי דרבי אליעזר, שפסח היה, ולכן היה צריך שני גדיים, אחד לקרבן פסח והאחד למטעמים וי"א לחגיגה. ולפי זה יש לומר דכיון דהיה זה קרבן פסח, היה צריך מינוי, שהפסח אינו נאכל אלא למנויו, ובחידושי מרן רי"ז הלוי יסד דמינוי על קרבן פסח, הוא שיהא לו חלק בהקרבן בקנין ממון, וצריך לזכות בקרבן בקנייני ממון בשביל לימנות עליו. לפי זה יש לומר דזהו שאמר וצודה לי ציד, דר"ל שיזכה בשבילו בבהמה, ויהיה לו קנין ממון בבהמה, ועי"ז יהא נמנה על הפסח.

בגדי החמודות

כתוב (כ"ז, ט"ו) 'ותקח רבקה את בגדי עשו בנה הגדול החמודות אשר אתה בבית ותלבש את יעקב בנה הקטן', ובדברי רש"י מבואר שהבגדים היו פקדון ביד רבקה. וצריך ביאור, כיון שהבגדים הם פקדון אצלה, איך הותר לה ליתנם ליעקב. ונראה לבאר בזה, דהנה איתא בחז"ל שבגדים אלו לקח עשו מנמרוד, ואלו הם הבגדים שעשה הקב"ה לאדם הראשון. והנה בבעל הטורים כתב על הפסוק (פרק ג' פסוק כ"א), 'ועש ה' אלוקים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם', ללמד שעשה הקב"ה לאדם הראשון בגדי כהונה, ואיתא בב"ר, שבהם היו עובדין הבכורות, וח' תיבות בזה הפסוק, כנגד ח' בגדי כהונה, עכ"ל. ומבואר דבגדים אלו, לא היו סתם, בגדים, אלא היו בגדי כהונה, שבהם עובדים עבודת הקרבנות.

ולפי זה יש לומר, דבגדים אלו שייכים למי שמקריב לפני הקב"ה, דכיון דבגדים אלו הם בגדי כהונה, שייכים הם למי שעובד העבודה, מעתה כיון שיעקב לקח את הבכורה מעשיו, כדי שהוא יהיה המקריב לפני הקב"ה, ולהפקיע את עשיו מהעבודה, וכמו שכתב רש"י (כ"ה, ל"א) דיעקב ביקש את הבכורה, לפי שהעבודה בבכורות, אמר יעקב, אין רשע זה כדאי שיקריב להקב"ה, א"כ נמצא שבקנין הבכורה, נעשה הוא הראוי לעבודה, ועשיו הופקע מהעבודה, א"כ ממילא גם הבגדים של יעקב הם, ולא של עשיו, דהבגדים שייכים למי שעובד.

בא אחיך במרמה ויקח ברכתך - לאום מלאום יאמץ

הנה האופן שקיבל יעקב את הברכות מיצחק היה באופן מיוחד שמלכתחילה רצה יצחק ליתנם לעשיו, ויעקב בא לבוש בבגדי עשיו ונטל את הברכות במרמה. ומבואר שהדרך והאופן שיעקב יקבל את הברכות היה דוקא באופן כזה של עקבה וחכמה. וצריך להבין הענין למה היה צריך שיהא הדבר נעשה דוקא באופן כזה, ולמה לא היה יכול לקבל הברכות בדרך הרגיל. וביותר שהרי באמת הברכות מגיעים ליעקב בדין, שהרי קנה את הבכורה מעשיו, וכמו שמבואר בדברי רש"י (כ"ז, ל"ז) שיצחק אמר ששורת הדין שהברכות יהיו ליעקב, כיון שקנה את הבכורה. וא"כ למה היה צריך לקבל את המגיע לו בדין באופן של עקבה, ולמה לא היה ליטול להדיא את חלקו המגיע לו.

והנה גם בענין קנין הבכורה שקנה יעקב את הבכורה מעשיו היה זה באופן של התחכמות כמו שכתוב (כ"ז, ל"ז) ויעקבני זה פעמים, ופירש רש"י שזהו מלשון שארב לו ליטול ממנו את הבכורה, ובתרגום פירש שהיה זה התחכמות של יעקב ליטול ממנו את הבכורה, ומבואר דגם את עצם הבכורה לא היה יכול לקנות מעשיו אלא באופן כזה של 'ויעקבני', וגם בזה צריך להבין הענין למה היה צריך להיות דוקא באופן כזה של אריבה והתחכמות, ולמה לא היה יכול להיות שיקנה הבכורה בלא התחכמות.

‘ירושלים וקסרי - אם זו מליאה זו חרבה’

והנה בגמ' במגילה דף ו' ע"א איתא על קסרי וירושלים, אם יאמר לך אדם חרבו שניהן אל תאמין, ישבו שתיהן אל תאמין, חרבה קסרי וישבה ירושלים, חרבה ירושלים וישבה קסרי תאמין, שנאמר 'אמלאה אחרבה' אם מליאה זו חרבה זו אם מליאה זו חרבה זו, ורב נחמן בר יצחק יליף ענין זה מהכתוב 'ולאום מלאום יאמץ'. הנה מבואר דהיחס בין אדום וישראל הוא דוקא באופן של 'לאום מלאום יאמץ', והיינו שהאחד מתאמץ ומתגבר על השני, ודבר מוכרח הוא שיהיה האחד יושב והשני חרב, ולא יתכן כלל אופן שלא יהא האחד מתגבר על השני, ולא שייך שיהיו שניהם יושבים או שניהם חרבים, אלא לעולם בהכרח האחד יושבת והשניה חרבה.

והענין בזה הוא שהמלחמה בין עשיו וישראל הוא מלחמה על יסוד הקיום והברכה ובסיס החיים והשפע, למי הוא ינתן, ודבר זה אינו יכול לינתן כי אם לאחד, ואי אפשר ליתן את יסוד הקיום והברכה אלא לאחד מהם, ולכן מוכרח הדבר שאם האחד זוכה השני גופל וחרב.

ולפי זה יש לבאר הענין שהיה צריך ליטול את הברכות ואת הבכורה באופן מסויים זה של 'במרמה' ובאופן של 'ויעקבני', כי המהלך של המאבק של עשיו וישראל הוא באופן שהאחד מתאמץ על השני, והוא במהלך של 'לאום מלאום יאמץ', על כן כל התגברות של יעקב על עשיו צריך לבא באופן של נטילה מעשיו ובאופן שלוקח ומתגבר על עשיו, ובזה הוא מתאמץ ונוצח את עשיו, והוא במהלך שאם ירושלים ישבה קסרי חריבה, ואין דרך שיקבל את הברכות ואת הבכורה שלא באופן של נטילה והתנצחות והתאמצות על עשיו.

'ברכני גם אני אבי'

והנה אחר שיצחק אמר לעשיו שיעקב הקדימו ונטל את הברכות אמר עשיו ליצחק 'ברכני גם אני אבי', ויצחק אמר לו 'בא אחיך במרמה ויקח ברכתך' וחזר עשיו ואמר 'הלא אצלת לי ברכה', והשיב לו יצחק 'הן גביר שמתי לך'. ולפי דברינו יש לבאר הדין ודברים שהיה כאן, שעשיו שאל שיברך גם אותו, ומה הסתירה שגם עשיו יקבל ברכה, והשיב לו יצחק 'ויקח ברכתך', שאין אפשרות שיהיה ברכה לשניהם, כי יש רק ברכה אחת, והמלחמה היא מי הוא שיטול את אותן הברכות, ואמר לו יצחק שהברכות שנטל יעקב אלו הם אותן הברכות עצמן שיכול היה עשיו לקבל, והאחד הוא על חשבון השני, ולא יתכן אפשרות שיהיה ברכה לשניהם. ועל זה גופא שאל אותו עשיו 'הלא אצלת לי ברכה', וכי יש לך רק ברכה אחת, ואשר לכן לא יתכן שיהיה ברכות לשניהם, ולמה לא יתן גם ברכה אחרת לו, והשיב לו יצחק 'הן גביר שמתי לך', ועיין ברש"י שכתב שאמר לו בזה שאין לו שום תועלת בברכה, כי שמתי גביר לך, ומה שקנה עבד קנה רבו, ולדרכנו יש לפרש שיצחק השיב לו ששמו גביר על עשיו ר"ל שלעולם הסדר והיחס בין עשיו ליעקב הוא שהאחד מתגבר ומתאמץ על השני, וממילא ברכת האחד היא בהכרח באופן שלשני אין ברכה, וכיון שממתי גביר עליך, ממילא ההכרח הוא שלא יהא לעשיו שום ברכה כלל.

והנה להלן בפרשת וישלח כתוב שיעקב פגש בשרו של עשיו ונאבקו ונלחמו זה עם זה, והמלאך שרו של עשיו ביקש מיעקב שישלחו, ואמר לו יעקב 'לא אשלחך כי אם ברכתני', וכתב ברש"י, שיעקב אמר למלאך שיוודה לו על הברכות של יצחק שהיה עשיו מערער עליהן. ומבואר שמאבק זה היה מאבק על הברכות, והיה זה המשך ערעורו של עשיו על הברכות. הנה למדנו מזה שהדרך שיעקב זוכה בברכות, הוא על ידי מאבק עם עשיו, ופעמים הוא מלחמה עם אדום, ופעמים הוא מלחמה עם שרו של עשיו, וע"י התנצחות והתגברות שנאבקים זה עם זה והאחד מתגבר על השני, וזהו האופן של הכרעת הזכיה בברכות, הרי מבואר להדיא שהאופן של זכיית יעקב בברכות הוא דוקא באופן של התאמצות, וביאור הענין הוא כמו שביארנו שהיחס והמהלך של עשיו עם יעקב הוא מוכרח להיות באופן של 'לאום מלאום יאמץ', ובאופן שהאחד יושבת והשני החריבה, וזהו האופן של מאבק, שהאחד מתגבר על השני, ונצחונו של האחד כרוך הוא בהפסדו של השני.

חומץ האדומי

והנה בפסחים פרק אלו עוברין תנן 'חומץ האדומי', ובגמ' שם מבואר שנקרא כן על שם אדום, כי בתחילה כשהיו מביאים נסכים מיהודה לא היה יינם מחמיץ עד שנותנין לתוכו שעורין, והיה נקרא חומץ סתם, ועכשיו אין יינם של אדומיים מחמיץ עד שנותנין לתוכן שעורין, ולכן נקרא חומץ האדומי, לקיים מה שנאמר 'אמלאה אחרבה' אם מלאה זו חריבה זו, ואם מלאה זו חריבה זו, ורב נחמן בר יצחק יליף לה מקרא דלאום מלאום יאמץ. והנה כאן לא מדובר במלחמה על קיום האומה, אלא על שפע וברכה ביין, ומבואר דגם בעניינים אלו שהם עניינים של שפע וברכה במזון גם בהם יש את המהלך של לאום מלאום יאמץ ואם מליאה זו חריבה זו, והיינו כמו שביארנו דגם על הברכות של יצחק יש את המהלך של לאום מלאום יאמץ.

'ואשים עריו שממה ונחלתו לתנות מדבר'

והנה בהפטרה כתוב 'הלא אח עשיו ליעקב נאום השם ואוהב את יעקב ואת עשיו שנאתי ואשים את עריו שממה ואת נחלתו לתנות מדבר'. ומבואר דאהבת יעקב ושנאת עשיו תלויים הם זה בזה, ובנין ירושלים וחורבן ערי אדום שייכים זה לזה. וביאור הדבר כי ישראל ואדום הוא לעולם באופן של 'לאום מלאום יאמץ' ובמהלך של אם זו מליאה זו חריבה, ועל כן בנין ירושלים מחייב את חורבן ערי אדום. וכן יש לבאר את המשך הכתובים 'כי תאמר אדום רוששנו ונשוב ונבנה חרבות, כה אמר ה' צבקות המה יבנו ואני אהרוס וגו', ועיניכם תראינה ואתם תאמרו יגדל ה' מעל גבול ישראל'. והיינו שבעת חורבן ירושלים אומרים אדום שיהיו נבנים ויבנו את חרבותיהם, והקב"ה אומר להם שלא יהיה בניינם עומד לעולם, אלא הם יבנו ואני יהרוס, שבעת גאולת ישראל כשיהיה גדול ה' מעל גבול ישראל, אז יהרסם ה'. ונראה לבאר דבאמת חורבן ירושלים ובנין אדום תלויין הן זה בזה, כי רק כשחרבה ירושלים אז יושבת קסרי, ועל כן אמרו אדום שעכשיו שחרבה ירושלים, נשוב ונבנה החרבות, והם סוברים שיהיה כן לעולם, ואומר להם הקב"ה שעתיד לגאול את ישראל, והיינו דירושלים תהא יושבת, ואז ממילא בהכרח תהא קסרי חריבה, והקב"ה יהרוס ויחריב את אדום, וזהו שאומר הנביא כאן, שכל בניינים של אדום יהא רק בעת חורבן ירושלים, אבל בעת הגאולה העתידה יחזרו וישובו להיות חורבן ושממה.

בתקופה קודם שהחל רבנו הגר"ח זצ"ל בהגדת השיעורים בואלוצ'ין נודמן לו לדבר בלימוד עם הגאון רבי לייב הומינר זצ"ל תלמיד של הגאון רבי מנשה מאיליא זצ"ל שהוא תלמיד בית מדרשו של הגר"א, דרכו בלימוד של רבי לייב היה כדרך בית מדרשו של הגר"א שהוא עומק הפשט בלא פלפול, בתוך הדברים הקשה לו הגר"ח קושיא חזקה על דברי רש"י, נענה רבי לייב ואמר שקושיא זו אי אפשר ליישבה על פי פשט רק על דרך הפלפול, והבין רבי לייב כי הגר"ח רוצה ליישב הקושיא, אמר הרי כל העולם יודע שאני איני יכול לשמוע פלפול, ואיך אברך צעיר מרהיב בנפשו לבא להכריחי לשמוע פלפול, אבל סוף סוף הוא הרי בן של רבי ישע בער, ומה אין עושים בעבור בן של רבי ישע בער, על כן אני מקבל על עצמי יסורים לשמוע פלפול, אבל הוסיף ואמר להגר"ח אני מתנה עמך שלא יארך הדבר יותר מחמש דקות. נענה הגר"ח ואמר, ח"ו לא באתי לכפות לשמוע פלפול, והתחיל הגר"ח לדבר עמו מצד אחר של הענין, ושאל שאלה, ואמר לו רבי לייב, וכך כמה וכמה שלבים עד שמתוך הדברים הובן התירוץ שרצה הגר"ח לומר, תיכף התחיל רבי לייב לומר ארי, זה הרי הפשט הפשוט ברש"י.

"ישרות" ללא נגיעות

כתוב במשלי (יז, ב) "עבד משכיל ימשול בבן מביש ובתוך אחים יחלוק נחלה". אומרים חז"ל במדרש (ברא"ר ס, ב) עבד משכיל - זה אליעזר, ימשול בבן מביש - זה יצחק. ובתוך אחים יחלוק נחלה - בתוך ישראל. מה אלו מזכירין זכות אבות אף זה מזכיר זכות אבות. עבד משכיל - זה אליעזר. ומה השכלתו?... למה הוא זכה לתואר "משכיל"?... ממשיכים חז"ל 'אמר, כבר קללתו של אותו האיש בידו, דהיינו אני נכד של כנען שקיללו אותו עבד עבדים יהיה לאחיו, ואני לא יכול לברוח מזה. שמא יבא כושי אחד או ברברי אחד וישתעבד בי? מוטב לי להשתעבד בבית זה ולא בבית אחר. ולכן זכה להיות עבד בבית אברהם.

נשאלת השאלה: עבד משכיל... הרי זו סברא כ"כ פשוטה וישרה, אם אני חייב להיות עבד ואני יכול לבחור אצל מי להיות עבד, אז איפה אני אבחר? בודאי במקום שהוא הכי טוב עבורי! בשביל מה ללכת לכושי או ברברי המושחתים במידות... אברהם הוא מלא חסד, מלא אהבה, כדאי לי...! למה זוכים בשביל זה לתואר 'עבד משכיל'?

דבר נוסף מבואר בחז"ל (ע"ה"פ מלכים א ג-ה), כשהקב"ה הגיע לשלמה המלך בחלום הלילה ואמר לו תבקש מה שאתה רוצה, אמר שלמה ונתת לעבדך לב שומע, דהיינו חכמה, אמר הקב"ה (שם) פסוקים יא-יג), שהיות ובקש חכמה ולא עושר וכיוצ"ב, יהיה לך את הכל. אומרים חז"ל (ילקוט שמעוני אות קע"ג) ולמה שלמה ביקש חכמה?... משל למה הדבר דומה, היה מלך שאמר לאוהבו אני מוכן לתת לך מה שתבקש! אמר אותו אדם, אם אבקש ממנו להיות מושל על עיר אחת או מחוז אחד, או רכוש אחד - יהיה לי רק את אותו דבר, עדיף לבקש ממנו לישא את בתו, וכשאני אהיה 'חתן המלך' - הכל יהיה לי. כך אמר שלמה, אבקש חכמה שהיא בת המלך, וממילא יהיה לי את הכל! 'חכמת שלמה'... איזו חכמה זו?... זה היגיון בריא... או שכל טוב... מה החכמה הגדולה?

אנחנו צריכים לדעת, שאנחנו מוקפים כל הזמן ב"עקוב הלב מכל מי ישורנו". והאלוקים עשה את האדם ישר והמה בקשו חשבונות רבים. אנחנו מלאים עם חשבונות רבים שמבלבלים אותנו, ואנחנו פשוט לא רואים את האמת הפשוטה.

האבות נקראו 'ישרים', בראשית זה ספרן של ישרים, כמבואר בע"ז (כה, א), וכי זו המעלה של האבות!! ישרים...!!

עקוב הלב מכל! הקנאה והתאוה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם, הם מקיפים אותנו ואנחנו אפילו לא שמים לב עד כמה זה נכנס בנו! זה בנוי על כל מיני סברות אחרות. וכמו שחז"ל אומרים על אשתו של און בן פלת - חכמות נשים בנתה ביתה, שהצילה אותו. מה היא אמרה לו?...מה איכפת לך? אתה ודאי לא תהיה מנהיג, או משה רבינו או קרח, אז מה אתה צריך להתערב?... היה צריך לענות לה, הרי זה ויכוח בתורה, טלית שכולה תכלת, בית מלא ספרים - מה את מדברת...?

היא ישר קלטה זה לא בית ולא ספרים ולא טלית ולא תכלת... תן לי את הנשיאות וגמרנו, לא איכפת לי אם אליבא דהלכתא חייב או פטור, רק תתן לי להיות מנהיג... ואחרים התפתו, ובאמת עד שהיא לא פתחה לו את העיניים - גם הוא התפתה.

וכך זה גם בהרבה מקומות כשאנשים התווכחו בגלל כל מיני נגיעות. וכמו שרואים כעת בגמרא נדרים, שיכולים להיות שני אנשים שנדרו, ושניהם לא התכוונו למה שהם אמרו... אין לנו טיפה של ישרות! **בשביל לזכות לישרות צריכים להיות מלאים במידות טובות. בלי מידות טובות זה לא ישרות.**

מספרים שפעם היה אצל מרן רה"י זיע"א תור גדול שלא כדרך הרגיל. מישוהו שאל אותו, הרה"י מה קרה שיש כ"כ הרבה שאלות היום?... אמר לו הרה"י - כולם שואלים את אותה השאלה... כולם שואלים אם זה מתאים לי?... אחד שאל את זה על חיידר, השני על סמינר, השלישי על בית ספר, הרביעי על ישיבה קטנה, החמישי על ישיבה גדולה, השישי על כולל, השביעי על משרה, והשמיני על שידוך... הכל - מתאים לי או לא? כבוד. זו מילת המפתח... הוא בכלל לא מרגיש שהוא נותן ק"ן טעמים לטהר את השרץ... כבוד ותאוה.

להיות ישר! וזהו המושג של "דעת תורה". למה הולכים לשאול אדם גדול דעת תורה, ולא סומכים על ההבנה שלי, דעת תורה - מלבד הכל שיש שם ס"ד יש שם ראש ישר!

וראינו זאת אצל מרן רה"י, הרבה פעמים הוא אמר סברות מאד פשוטות אבל ישרות! סיפר הרה"ג ר' הלל קופרמן, [יש לו גמ"ח גדול מאד, והוא עושה חסד לאלפים! כמעט ואין דומה לו...] ופעם אחת מישוהו הוציא על הגמ"ח שם רע. (זו הדרך הכי קלה...)

הוא בא אל מרן רה"י ואמר לו, מילא אם זה היה נזק פרטי שלי - הייתי מוכן למחול, אבל עכשיו זה היוק של ציבור, ובני תורה, ולא נראה לי שאני חייב למחול.

אמר לו הרה"י - אתה צודק! אתה באמת לא חייב למחול... אבל בא נעשה חשבון: מה יהיה אם לא תמחל? מי שפגע בך יישאר עם העבירה, ואז מה, וה' יעניש אותו. ואז מה יהיה? תהיה לך קצת נקמה מתוקה... מול זה מה יהיה לך? כל שחבירו נענש על ידו אין מכניסין אותו במחיצתו של הקב"ה. נו... אתה יכול לא למחול, רק תראה אם זה כדאי לך או לא...

שכל פשוט... ראש ישר... כל ילד קטן יכול לחשב את זה... אבל כשיש מידות לא רואים את זה. רק כשיש לב רגוע ושקט. וכך זה היה אצל מרן רה"י למאות ואלפים. ראש ישר!

אבל בשביל שיהיה ראש ישר - צריכים להיות זך ונקי בלי מידות רעות, לא משוחד משום דבר.

החזו"א באמונה ובטחון, אחרי שהוא מקדים כ"כ הרבה שהוא הולך להכניס אותנו לאיזו חידה סתומה ועלומה, והוא מסיים ואומר - אם אתה נקי מרעבון תאווני וכו' ואין לך מידות רעות ואתה זך ונקי - אז תוכל להגיע לפיתרון של החידה הזו. ומהו? אני מאמין... אז תוכל להגיע לאמונה. אבל ברגע ולבן אדם יש נגיעות ומידות רעות - מיד הכל הולך לכיוון אחר, לכל דבר יש לו תירוצים, וכמו שאנחנו יודעים ומכירים.

בלי ישרות - מפסידים...

מרן רה"י זיע"א אמר פעם, אם נניח יש היום יהודים באיזה שהוא מקום בעולם שיש להם מאה מליון דולר. [יש גם הרבה יותר מזה...] כמה הוא צריך בשביל להיות בכבוד הוא ובניו ונכדיו? חמש מליון, עשר מליון! הפרזנו... אבל נגיד עשר מליון. אם אתה נותן את התשעים הנותרים לצדקה, כאשר אתה בא לשמים הגן עדן הוא ענק עלי אדמות... וכאן בעולם אתה חי ברחבות ולא חסר לך כלום, אתה יכול להיות מה שאתה רוצה... ואם לא תתן, מה יש לך מהכסף הגדול הזה?... הרגשה טובה, ושאחרי זה הבנים יסתכסכו על הירושה... נו... איפה השכל?...!

הייתי פעם עם ר' אורי זוהר אצל גביר, גביר נחמד דוקא, ר' אורי מתחיל להסביר לו שיש לך הרבה כסף ואתה לא צריך את זה ויש לב לאחים וכו', והגביר מחייך ונהנה. הוא היה חבר של ר' אורי, אבל זה לא השפיע עליו. וכשבאנו לצאת הגביר אומר לו, אורי, תן לי ברכה...!

כשהרב אורי זוהר היה מברך זה היה בכוונה גדולה עם כל הלב, אז הוא בירך אותו... שה' יעזור שיהיה לך שכל ולא תהיה טיפש...! אדם יכול להשיג כל כך הרבה, תפתח עיניים!!! אתה אפילו לא מרגיש שאתה מכוסה עם כל מיני הסברים ותירוצים של לשם שמים ושלא לשׁי, והכל... אבל אתה כ״כ הרבה מפסיד... קצת ראש ישר...! אליעזר עבד משכיל. מה הייתה המעלה שלו? ראש ישר! אבל זה סימן שהוא נקי ממידות רעות. אחרת הוא היה מוצא תירוצים לא לעבוד אצל אברהם, שלא יתחייב במצוות או תירוצים אחרים... קצת שכל פשוט. ואכן חז״ל אומרים - המושל בכל אשר לו - שמושל ביצרו כמותו!!! הוא באמת היה נקי.

ואתו דבר אצל שלמה המלך. כל בן אדם על מה הוא חושב... על מה שהלב אחד - ושוכח את העיקר, ולמשל כשמציעים לו שידוך, דבר ראשון שואלים - כמה נותנים?... למה, מה יש?... כי אם לא יתנו לי מספיק אז אני אחיה בעל חוב ולא אוכל ללמוד... אבל מצד שני, אם היא אחת כזו שהיא לא בת תלמיד חכם שספגה אהבת תורה רק בית של עושר היא כבר לא תתן לך כ״כ ללמוד - - זה כבר שכחת... קצת שכל ישר! לדעת מה עיקר ומה טפל, לכל הפחות שזה יעמוד על כף המאזניים...

אנחנו מאבדים את הראש הישר ונתפסים לכל מיני דברים... שכל ישר! שכל ישר! כל מה שמוסר מבקש מן אדם, מה הוא מבקש? תחשוב, תתבונן ותגיע לשכל הישר! תתעלה מעל עצמך ותוכל להגיע! ולישרי לב - שמחה!

״ויהיו חיי שרה״ מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים **שני חיי שרה״**, וצריך להבין, למה זה כתוב פעמיים?... אומר הנצי״ב יש חיים שהכוונה בהם לא למות. גם במצב שהאדם הוא מורדם ומונשם בר מינן הוא חי! אבל יש חיים מה שנקרא בלשון העם ׳לעשות חיים׳... עם שמחה, והנאה צרופה כל החיים.

שרה נהנתה כל רגע מהחיים שלה! היא שמחה כל הזמן והייתה מאושרת, ולמה? ״ולישרי לב - שמחה״! מי מונע מאיתנו את כל השמחה שלנו? המידות הרעות! אם היינו ישרי לב, היינו שמחים, פיקודי ה' ישרים - משמחי לב! כל דבר שנוגע לישרות - הוא משמח! אדם שבאמת הוא ישר - יש לו הרבה מאד ממה לשמוח...

לרדת מן הסוס...

אבל מה, לפעמים ישנה הרגשה בלב, מה רוצים, סוף סוף אני בן אדם... לא תמיד הכל הולך חלק, ולא תמיד אפשר להתגבר על המדות והרצונות שלי...

בעל הפחד יצחק, ר' יצחק הוטנר אמר, שכשהקב"ה אמר ״וירדו בדגת הים ובעוף השמים ובבהמת הארץ״ - הוא התכוון גם שכן אדם ימשול בתכונות ובטבעים שלו. לא גרע מבהמה. אז אני יכול למשול בעצמי. וזה לא חידוש של רבי יצחק הוטנר... זה רבינו יונה! רבינו יונה בשערי תשובה (ש״א אות י״) בעיקר הראשון - החרטה, יוהנה הבורא נפח באפי נשמת חיים, חכמת לב וטובת שכל, להכירו וליראה מלפניו, **ולמשול בגוף וכל תולדותיו כאשר המשילה על שאר בעלי חיים שאינם מדברים״!!!**

אם יש לך בהמה בבית - אתה נותן לה זכות דיבור?... את בהמה! אז למה לבהמה שלך אתה כן נותן זכות דיבור, הגוף שלך... אני רוצה ככה ואני רוצה ככה, אז מה אם אתה רוצה?...

רבי ירוחם בעת נדודי הישיבה בזמן המלחמה היה באיזה מקום, ובני המקום שם, בעלי בתים, בקשו מר' ירוחם שיגיד להם שיחה!... אמר להם ר' ירוחם זה לא בשבילכם, אתם לא תאהבו את הנוסח שלי... אך הם התעקשו, הם גם קצת נפגעו, למה כולם כן ואנחנו לא?...

ר' ירוחם ראה שאין ברירה, והוא חיפש את הדבר שיהיה להם הכי קל לשמוע... הוא אמר, אני אתן לכם משל להסביר למה אנחנו דומים: היה אדם שרכב על סוס, ופתאום הסוס החל להשתולל, כשהוא עבר ליד קיר הוא נתן מכה לבעליו, מחץ אותו, הקפיץ אותו, עוד מכה ועוד מכה... ובעל הבית רועד ולא ידע את נפשו... ראה את זה בן אדם אחר, ואמר לו, ידידי, אתה לא הסוס! אתה בן אדם! תרד ממנו, והנה לו להשתולל לבדו... **אמר רבי ירוחם, הגוף זה הסוס שלי! זה לא אני. וכי 'אני' זה השמונים קילו בשר שלי?!... זה רק הסוס שאני רוכב עליו... אם הוא משתולל - מה זה נוגע אליך?? תרסן אותו ותעזוב אותו. אל תהיה עבד שלו...** [ואכן תוך דקות ספורות לא נשאר אף אחד בבית מדרש... כי המשל לא נעם לחיכם ולא הבינוהו].

זה דבר כל כך פשוט. לחשוב ולהתבונן מה התכלית שלך! למה באת לעולם! לתת לגוף את מה שהוא רוצה - בשביל זה נוצרת!...! ליהנות כמה שנים ואח״כ להיזרק כדומן על פני האדמה!...

מחוסר מחשבה - מאבדים את הכל

בואו נראה שתי דמויות שמלוות את פרשת חיי שרה: עפרון מצד אחד, ואליעזר מצד שני. איך בן אדם יכול במעשה אחד, לחרוץ גורל לכאן או לכאן:

עפרון, היתה לו את מערת המכפלה, הוא לא ידע מה ערכה, אברהם אבינו מבקש ממנו לקנות את זה. **החת״ם סופר מביא**, אילו עפרון היה נותן לאברהם את השדה במתנה גמורה ולא היה נוטל ממנו מאומה - הוא היה זוכה ל-שׁי עולמות!!! להיות ליד אברהם אבינו בצל החכמה בצל הכסף. אבל, אומרים חז״ל במדרש (נח, ז) הח״ד ״נבהל להון איש רע עין ולא ידע כי חסר בְּאָנָו״. נבהל להון איש רע עין - זה עפרון, שהכניס עין רע בממונו של צדיק, ולא ידע כי חסר יבואנו - שחסרתו התורה וא״ו כדכתיב וישקול אברהם לעפרן. הוא ירד בדרגה, נחסר לו אות משמו, הוא הפסיד את הכל! **גוי שיכל להגיע לשׁי עולמות!!! היית ממשיך עוד טיפה... היית זוכה להיות ליד אברהם אבינו, מיירעדיג, בצל החכמה בצל הכסף... הפסדת. כעת - גם מה שכבר היה לך - הפסדת. חסרת אות ו' משמך.**

ולחבדיל, גם אצל נח ראינו כן. נח איש צדיק, תמים היה בדרותיו, את האלוקים התהלך נח, הכל היה טוב. עד ש - - - ״ויחל נח איש האדמה״. ואחז״ל נעשה חולין. למה, כי הוא נטע כרם... כשהתחיל עם הנטיעה של כרם ולא עם נטיעה אחרת שהיה עליו לנטוע - הוא כבר נעשה חולין, ונקרא איש האדמה. וכ״כ בחז״ל, נח משנקרא איש צדיק - נקרא איש האדמה, משה משנקרא איש מצרי - נקרא איש האלוקים. עם מעשה אחד - הפסדת את הכל.

ואצל אליעזר עבד אברהם - ראינו בדיוק הפוך...

ונקדים, הרבה דברים, עם רגע קטן של מחשבה - זה יכול לשנות את כל החיים שלנו!

יש כמה וכמה סיפורים שמביאים אותנו קצת לרגעים של מחשבה:

סיפר לי הרה״ג רבי יחזקאל מרמורשטיין (הוא היה ראש כולל ברחובות - אחיו של מכובדינו ר' יעקב יו״ר בני אמונים), שפעם לפני עשרות שנים, היה ברחובות גביר גדול, והי' זה בזמן שכל הדור הקודם הי' עדיין קיים, מרנן הרב מפוניבז', הרב שך, רבי יחזקאל לוינשטיין, רבי שמואל ורבי דוד - מלאכי עליון, זיע״א.

ופעם אחת התחילו לדבר איתו על ישיבת פוניבז', והוא היה מאד כאוב והזעיק פנים, אם לא תפסיקו לדבר על פוניבז' - אני עוזב אתכם ולא ממשיך אתכם! לא רוצה שתדברו על פוניבז'! לא רוצה!!! וכולם לא הבינו מה קרה, מה פוניבז' עשתה לו... אבל שתקו. ככה זה, מה שגביר רוצה - זה מה שעושים...

אחרי זה נגש לשאול אותו, מה יש לך עם פוניבז', אתה כועס עליהם?... אמר הגביר - לא. אז מה כ״כ כעסת כשהזכירו את השם פוניבז'?... אמר לו הגביר אתה רוצה לפתוח לי את הפצעים?... אבל - המשיך הגביר - תשמע; כאשר הרב מפוניבז' פתח את הישיבה, הוא בא אלי ואמר לי תראה; יש לך המון קרקעות ואין לך מה לעשות איתם. אני פותח כעת ישיבה, ותוך זמן קצר יהיו לי שלש מאות ארבע מאות בחורים, בא תהיה שותף עימי חצי חצי - בעולם הזה ובעולם הבא!!! אתה מחזיק לי את הישיבה, אני מביא את הבחורים שלומדים תורה, והעולם הבא יהיה חצי חצי בינינו.

ממשיך הגביר ומספר; אני כמנהג הגבירים עשיר יענה עזות - שאלתי, על כמה בחורים אתה מדבר? אמר לי הרב, שלש מאות - ארבע מאות. וכמה יש לך היום?... בערך חמשה עשר הייתה התשובה. אמרתי לרב, כבוד הרב! אנחנו עושים עסקים ממשיים עם דברים שרואים בעיניים, אך עם חלומות - אנחנו לא עושים עסקים. כשיהיה לך ארבע מאות בחורים - נדבר... הרב ראה שאיני מעוניין, הוא הלך, ומישהו אחר זכה בזה.

כעת - אומר הגביר - אני תוהה לעצמי, הכסף נשאר לי. אין לי באמת הרבה מה לעשות עם זה, אני לא צריך כ״כ הרבה, יש לי כסף בלי סוף! אבל יכולתי להיות שותף עם הפוניבז'ער רב חצי חצי בעולם הבא!!! אתם יודעים זה מה זה חצי חצי בעולם הבא עם הרב מפוניבז'?...! עכשיו אני אוכל את הלב...

סיפור שני: הגי״ר יחיאל מיכל גורדון מלומז׳ה, היה בתקופת מלחמ״ע,

לא היה אז מה לאכול, כמעט ולא היה כסף. והרבה בחורים באו אליו, כי אצלו עוד היה אפשר להשיג לחם. עד שהחוב אצל האופה תפח מאוד, והאופה הודיע לרב גורדון, או שאתה משלם לי או שאני מפסיק לתת לך לחם. [אגב הרב גורדון אח"כ נסע לאמריקה לזמן רב, ושילם את כל החובות שלו!!!] אמר לו הרב גורדון: אין לי מה לשלם לך, אבל אני עושה אתך שטר כתוב וחתום, אתה ממשיך לתת לנו לחם - ואני נותן לך חצי מהעולם הבא שלי!

והאופה כמו אופה (פוייער אמיתי...) אמר לו; הרב גורדון! ביזנס זה ביזנס מצוות זה מצוות. אל תערב בין הנושאים... הלחם שווה כסף, תרומות - זה משהו אחר... ולומיזה נ - ס - ג - ר - ה!

והנה האופה הזה, חושב לעצמו כעת, הוא אפה את כל הלחמים וכעת אופים אותו בגיהנם... הוא מהרהר לעצמו, יכלתי לקבל מחצית מן הגן עדן של הרב גורדון!!! איזה הפסד...

וסיפור שלישי: הרב מנדלסון באחת משנות השמיטה, קנה כמות אדירה של תפוחי אדמה מחו"ל, וזה הסתבך ונרקב. הוא אמר שהוא מוכן לתת לכל יהודי שיפטר אותו מן הצרה הזו (שזה גם היה הפסד כספי גדול) שטר כתוב וחתום על מחצית מן העולם הבא שלו. ואין קונה...! ונמכרתם לעבדים ואין קונה... הרי כדאי למכור את הבית שלהם בשביל לזכות בזה! חצי מהעולם הבא של הרב מנדלסון!!!...

אבל אלו הגבירים ששמעו זאת אז - זה לא דיבר אליהם... לפעמים אנשים נזכרים בכל הדברים האלו - מאוחר מידי... אבל בואו נחשוב רק לרגע; בחורים צעירים אוטונומיים מתחתנים, זוכים ב"ה לילדים, מתבגרים, יש גם נכדים, עד שכבר ממש מזדקנים, ואז עושים חשבון נפש, על מה בזבזתי את החיים...? פלוני עוד עשה את זה על להרויח כסף, אבל אני - על מה??? על שטויות!!! על לפטפט בלילה עוד כמה שעות!!!... על זה לאבד את העולם הבא שלי, שיכלתי להיות גדול בישראל!!!...

אחד מהדברים שהכי מתסכלים, זה בחור שהיה לידי בשיבה, למדנו יחד, ואני הייתי אף יותר בעל כשרון ממנו, היו לי מידי פעם הברקות של שאלות, ההוא היה 'מתמיד'... ופתאום הוא נהיה ראש ישיבה גדול, ואני הפכתי לאיזה מלצר או משהו כזה... אני לא יכול לסלוח לעצמי!!! הוא עושה את השידוכים הכי יפים, והתלמידים רצים אחריו, ואחרי מי רץ... אתם מבינים את ההבדלים...?

כל אחד בסוף מגיע לחשבון הנפש. אחד כזה - פשוט אוכל את עצמו... על מה...? קצת יותר התמדה, קצת יותר יראת שמים, הייתי יכול להיות אדם גדול!!! הייתי יכול לצמוח ולהיות מרביץ תורה, וכל המסתעף...

חז"ל אומרים שלעתיד לבא כל אחד נכווה מחופתו של חבירו. זה הדבר הכי גרוע בגן עדן, לאחר מאה ועשרים. לראות את השני שלמד אתך והיה נחשב פחות ממך, והוא כעת עולה עליך עשרת מונים! ואתה עומד בצד מבויש ונכלם. הוא בראש, ועליך בקושי מסתכלים...

אמר לי מורינו הרה"י הגרבי"ד דיסקין שליט"א, והוא נודע בשם רבי יעקב גלינסקי זצ"ל, כתוב בפסוק, "הקשיבה אל רינתו כי דלותי מאוד". מה הסיבה שתקשיב אל רינתו? כי דלותי מאוד, אני דל ואביון... ואמר משל, לאחר השואה אם נראה כמה ילדים שקבלו לחם יבש וקצת מרגרינה והתחילו לשיר ולשמוח, והרי מזה נבין את העוני המחריד שהם חיו שלכן גם דבר כזה משמח.

וכן הקשיבה אל רינתו - תראה ממה אני שמח... ממה אני מאושר... אם זכיתי באיזה הנאה מתענוגי העוה"ז... ומה אתה שמח...? תגמור מסכת, תלמד בהתמדה! אם אחד ירקוד שהוא גמר את 'יבמות' - זו שמחה אמיתית! זו שמחת התורה! זו שמחה של יהודי!

אבל ממה אתה שמח, ממה??? אתה מפטפט בלילה לפני השינה ואתה הולך לישון עם זה... אתה שמח עם זה!!! רגעים של מחשבה. [ויש שאומרים את זה על התזמורות בחתונות של היום, צועקים ורועשים והשירים עצמם בלי רגש ונשמה והתעוררות של קדושה... אל רינתו... כי דלותי מאוד - כפשוטו].

אדם עם קצת קושי וקבלה לעתיד - יכול לשנות את כל החיים שלו. ידוע שהחפץ חיים, בפורים אחד הגיע אליו בחור ונדנד לו שהוא רוצה להיות שכן שלו בגן עדן.

אחרי הרבה פעמים, אמר לו החפץ חיים - אני מוכן, אבל אני רוצה שכנים טובים! אני כל חיי נזהרתי מלשון הרע. תקבל על עצמך להיזהר מלשון הרע, ותהיה שכן שלי.

[והבטחה של הח"ח זו הבטחה! אם הוא לא יכל, הוא לא היה מבטיח...]

והבחור התחיל לגמגם, אני אשתדל, אולי, קשה לי להבטיח... אמר לו החפץ חיים, זה דבר שאפשר לעמוד בו בלי הרבה קושי - רק צריכים להתרגל והבחור התקשה להבטיח, עד שהחפץ חיים אמר - תזרקו אותו מפנה!!!

אמר רבי משה לנדינסקי, הבחור כבר עמד בשערי גן עדן! אך בשביל טיפה של עקשנות - הוא זרק את עצמו משם...

מה מבקשים ממך? לא בקשו ממך לרעוב או לא לישון ולרעוד מקור... בקשו ממך בסך הכל לא להרוג את הזמן על פטפוטי סרק. **ואברהם זקן בא בימים - הוא בא עם הימים שלו! הוא לא הרג את הימים שלו! הוא בא עם כל הימים. בא תעלה, תראה איך שתגדל ותצלח.**

השיקול האמיתי - לראות מבט כולל

הדמות השניה בפרשה היא אליעזר. חז"ל אומרים (רבה נט ט) "ויאמר אליו העבד - הה"ד "כנען בידו מאזני מרמה לעשוק אהב" כנען זה אליעזר, בידו מאזני מרמה שהיה יושב ומשקיל את בתו, ראויה היא או אינה ראויה, לעשוק אוהב, לעשוק אהובו של עולם זה יצחק, אמר אולי לא תאבה ואתן לו את בתי? אמר לו אתה ארור ובני ברוך ואין ארור מתדבק בברוך".

מה זה "מאזני מרמה"?... קודם כל, צריכים להבין שהיו לו מאזניים, הוא לא הלך סתם להדביק שידוך לא מתאים... כל אחד מבין שבתור שווער אליעזר היה יותר חשוב מבתואל ולכן הארמי... דולה ומשקה מתורת רבו, אשר מושל ביצרו כמותו!!! זה מבהיל!

[רבי חיים שמואלביץ אמר פעם בשיחה - ואין לנו אפילו מושגים בזה - כתוב שאברהם השביע את אליעזר שים ידך תחת ירכי במצות מילה, אמר רבי חיים - אצל אברהם אבינו במקום שקיים בו מצות מילה הייתה כמו ספר תורה, הוא השביע אותו בספר תורה!!! ועיין תוסי' שבועות לח, ב ד"ה האידינא].

המושל בכל אשר לו - שהיה שליט ביצרו כמותו! ומול לבן ובתואל - מה ההשואה בכלל... ומסתמא גם הבת שלו היתה בת טובה. אז מה זה "מאזני מרמה"?... אתה ארור ובני ברוך, ואין ארור מתדבק בברוך. נאמר משהו קצת יותר עמוק:

פה לא מדובר בשידוך של מחותנים. כי מצד מחותנים - אברהם ואליעזר הם הכי טובים שיש! גם לא מדובר בשווער וחתן, כי יצחק אצל אליעזר - הוא החתן הכי טוב!! מדובר פה בלהקים את כלל ישראל... כלל ישראל חייב להיות כולו ברוך, אין ארור מתדבק בברוך, אתה לא יכול להקים כלל ישראל. אתה ארור, לא יעזור שום דבר...

כלל ישראל הוא מציאות של ברוך. ודבק באשתו - אין ארור מתדבק בברוך. וזהו "מאזני מרמה", אמנם זה מאזניים, אבל אתה שקלת רק את החתן והמחותנים, אולי גם על הבת שלך, אך לא על כלל ישראל. זה משהו אחר בכלל...

אדם צריך שיהיה לו שיקול אמיתי. לראות מבט כולל.

יש את הסיפור הידוע על הגאון רבי שמעון שקופ זצ"ל, שסיפר מרן הרה"י הג"ר מיכל יהודא זי"ע, שפ"א הגיע רבי אליעזר יהודה פינקל זצ"ל ראש ישיבת מיר לגרודנא, והי' כולו נסער, וסיפר שרבי שמעון שקופ קרא לו ואמר לו - אני מכיר אותך כאיש אמת - והיות ואני כבר זקן, והישיבה צריכה ראש ישיבה צעיר - ואני מצידו מאד רוצה להכניס את חתני הג"ר שרגא פייבל הינדס שהוא ת"ח גדול, אבל מחובתי לדאוג לבחורים בישיבה, שיהיה להם את הרי"מ הכי טוב. לכן אני שואל אתכם - פנה אליו רבי שמעון - אם אתם מכירים מגיד שיעור יותר טוב מהחתן שלי, שיוכל לשמש גם כראש ישיבה - תאמרו לי ואני קורא לו, בשביל שלבחורים יהיה יותר טוב ותרבה התורה בישראל. וכנראה שזה יפריע לו שאני והחתן שלי נשארים פה, שנינו נעזוב את המקום!

אבל אם יש לך רק עוד אחד שהוא כמוהו, ושווה, אז מותר לי לצרף את זה בכל מה שהשקעתי פה שהחתן שלי יהיה ראש ישיבה ולא השני שהוא אותו הדבר כמוהו... זה מאזני צדק... לעשות מה שהכי טוב לישיבה! אני בכלל לא עושה את החשבונות הפרטיים שלי.

וכן היה סיפור במגיד שיעור חשוב שנפטר, ורצו למנות את בנו בכורו שהוא ת"ח נכבד וחשוב לכהן תחתיו כמגיד שיעור, ואמר להם בשיא הפשטות: אני חושב שאח שלי יותר חשוב, תהיה יותר תועלת מכך, קחו אותו...

כל החשבונות הם מה תהיה יותר תועלת לישיבה, לא מה יותר טוב לי. וכמו שהבאנו פעם מרה"ג הגר"ר גרשון שליט"א, שיש בחורים שחושבים לי יותר טוב ככה, לשמוע שיעורים פה, וללכת ללמוד במקום אחר, או ללמוד בלילה על חשבון היום, אבל לישיבה אתה מזיק. זה בדיוק נקרא מאזני מרמה! אתה לא חי לבד... זה נקרא להרוס ישיבה!

אבל - מה ההמשך - אחרי שאליעזר קיבל את הסטירת לחי... ולא סתם קיבל... אברהם לא סתם הוריד שידוך ואמר לו נראה / נחשוב / אולי אח"כ, ולבינתיים יש שידוך אחר... הוא אמר לו אתה ארוך ואני ברוך ואין ארוך מתדבק בברוך. סטירת לחי מצלצלת...

ומיד אחרי זה, אליעזר אומר לבני משפחת בתואל - עבד אברהם אנוכי! כלום... הוא צודק, אני טעיתי, קיבלתי מוסר, ואני ממשיך להיות עבד אברהם הרגיל. וע"י ששרת אותו צדיק באמונה - יצא מכלל ארוך לכלל ברוך.

עפרון יכל לזכות לש"י עולמות והוא איבד את הכל, ואליעזר קיבל עליו את מרותו של אברהם ויצא מכלל ארוך לכלל ברוך.

עולם אחר... אדם לפעמים עם קצת יותר עמל וקצת יותר עבודה יכול לזכות לכל כך הרבה. ואח"כ כשעושים חשבון נפש - אנחנו לא יכולים לסלוח לעצמנו, איפה היינו...

אני לא מסוגל להינות - כשהשני בצער...

ונסיים בדבר אחד:

כולנו יודעים עם מה נבדקה רבקה?... לא בדקו אותה אם היא עשתה מעשה חסד, זה גם ארוך יכול... ברוך עושה גם כשלא מבקשים ממנו, וגם כשמנצלים אותו. רבקה כ"כ נהנתה בעשיית חסד, היא אמרה לא איכפת לי גם לגמליק אשאב, ותמהר, ותער כדה, ותרחץ, ותשאב לכל גמליו. ככה נבחנים. זהו 'חסד לאברהם'.

ע"פ כל השומע יצחק לי (כא, ו), מביא רש"י, ומדרש אגדה הרבה עקרות נפקדו עמה, הרבה חולים נתרפאו בו ביום, הרבה תפלות נענו עמה, ורב שחוק היה בעולם.

אמר מרן שה"ת רבי חיים קניבסקי זצ"ל (שמעתי מחדב"נ הגר"ר דוד אפשטיין שליט"א), מאיפה יודעים זאת, היכן זה רמוז?... והשיב מיניה וביה! וכי שרה אמנו יכלה לשמוח ולצחוק בידועה שכל כך הרבה אנשים סובלים!... אם יש כל כך הרבה סבל בעולם אתה יכול להינות ולשמוח!... אם שרה שמחה - בהכרח שהיתה הרבה שמחה בעולם.

ועוד אמר לי שהיה ויכוח הלכתי בין מרן רה"י זיע"א למרן שה"ת הגר"ח קניבסקי זצ"ל. היה אברך שאשתו הפסיקה לעבוד מסיבות מסוימות ולא היה לו כמעט מה לאכול בשבת, אמר לו חבירו לי יש בשפע - אני אתן לך! ובאמת כל שבוע היה נותן לו כסף לצרכי שבת.

יום אחד נודע לאברך המקביל, שחבירו הפסיד הרבה, ואין מצבו כ"כ מרווח כבעבר, אמר לו - יותר אל תתן לי מאומה. למה, תמה החבר. אמר לו - כי כעת זה על חשבון הפרנסה שלך... אמר לו חבירו, הרי כתוב בגמרא שהוצאות שבת לוו עלי ואני פורע, זה מחוץ לחשבון... אמר לו המקביל, נכון. אבל הוצאות שבת שלך, לא הוצאות שבת שלי... אתה לא מחוייב להוציא על השבת שלך...

הם באו לדין תורה אצל מרן הרה"י, ואמר הראש ישיבה, הנתניה שלו זה בשביל השבת שלו!!! וכי הוא יכול לאכול סעודות שבת בנחת כשהוא יודע שלחבירו הטוב אין כלום בבית!... מה שיהיה בשביל החבר שלו זה נחשב כמו האוכל שלו בעצמו!...

אך מרן שה"ת חיך ואמר שזו מימרא מופלאה יפה, אך הוא לא הסכים עם זה לדינא. [אבל פה, אצל שרה אמנו, הוא כן אמר כעין זה].

"הברכת מרדכי" מביא, כתוב על רבי חנינא בן דוסא, כל העולם ניזון בשביל חנינא בני, וחנינא בני - די לו בקב חרובין מערב שבת לערב שבת. אמר רבי ברוך מרדכי להסביר דרך משל, לכל העולם לא מגיע מזונות, רק על רבי חנינא בן דוסא נגזר שיקבל מזונות. בא המלאך הממונה על המזונות - לרבי חנינא, ואמר לו מגיע לך מזונות, תאמר לי מה התפריט שאתה מזמין, ומה שאתה מבקש - אתה מקבל... אומר לו רבי חנינא, אני לא רוצה שום דבר! מה, אתה רוצה לצום!...! אומר רבי חנינא - לא... אני רוצה לאכול, אבל אני לא מסוגל... למה? שאל המלאך, כי אני לא יכול לאכול כאשר כל העולם שרוי בצער... אז מה אתה רוצה?... שתתן קודם כל לכל העולם ברווח. ומשיב לו, אבל לא מגיע להם... אומר לו רחב"ד אין שום בעיה, אבל אני לא יכול לאכול לבד... חזר המלאך לקב"ה, אמר לו הקב"ה - הוא צודק! תתן כעת לכל העולם כולו בריווח! אחרי שהמלאך נותן לכל העולם כולו ברווח הוא חוזר ומגיע לרבי חנינא בן דוסא, ומבשר לו: לכל העולם כבר יש ברווח. כעת אתה יכול לאכול!... כן! ובכן, מה אתה רוצה לאכול, מה התפריט?... קב חרובין מערב שבת לערב שבת...

כבוד הספרים, וכבוד הזולת

אנחנו כל הזמן לומדים את ה"חסד", כמה שיותר לתת לשני ולחשוב עליו, וכמה שיותר לא להכביד על השני.

לאחרונה חלה התעוררות ולדבר אודות החיוב להחזיר ספרים למקום. ובעצם מה בכלל צריכים לדבר על זה?... והרי **הסטייפלער כותב ודאי מידת אכזריות ורשע להטיל על חבירו להחזיר את הספרים שהוא הוציא מן המקום. צריכים להגיד שלא להיות אכזרי או רשע!...**

הגאון רבי חיים שאול קרליץ זצ"ל, לאחר שהיה אוכל בביתו, הוא בעצמו היה הולך ושופך את הצלחת... אמרה לו בתו, אבא, אני יודעת לשטוף צלחות טוב טוב, אתה לא סומך עלי!... אמר לה רבי חיים שאול, מה שאני לכלכתי - אני רוחץ. אף אחד לא צריך לנקות את מה שאני לכלכתי...

מלבד כל זאת, זה גם בזיון עבור הספרים...

היה אחד שבא לקברו של הרמב"ם ובכה והתחנן שהוא רוצה להבין את דבריו, אז שיפעל בעבורו שהוא יוכל להבין.

אבל הרמב"ם ודאי עונה לו, אם אתה רוצה להבין את דבריו, אז למה נתת לי להיות בערימה שאוכל ליפול על הרצפה?... כשנערמים ערמות של ספרים, וספרים קדושים נערמים לגבהים - זה בזיון! איפה היד החזקה? שלך שלוקחת את ספר הרמב"ם ומחזירה אותו לארון!...

יש דברים שהם אל"ף ב"ית! זה כבוד התורה כבוד הספרים, ומלבד השכר הגדול למי שדואג להחזירם למקומם.

היה ת"ח יקר מאד הרה"ג פרסמן זצ"ל, הוא היה צדיק גדול. ולאחרונה הוא נפטר. הבן שלו סיפר בשבעה, שפעם הוא התפלל בשבת בכולל פוניבז', אביו היה מתפלל תמיד במנין ישיבתי. ובשבת הם התפללו בפוניבז', היתה זו שבת חמה מאד! ואביהם חזר מיישיבת פוניבז' כמעט עד לבית, ברחוב עזרא פינת נחמיה, ופתאום הוא נזכר שהוא לא החזיר את הסידור למקום... אז הוא מיד הלך בחזרה, אמרתי לו אבא! אני אחזיר! אמר לי לא... אני זה שלא החזרתי, ואני הוא זה שצריך ללכת. והוא לא נתן לאף אחד ללכת במקומו... **הוא חזר עד הישיבה, החזיר את הסידור ושב לביתו.**

אבל זה עוד דרגה מיוחדת... אבל כשרואים ספרים בערימות גדולות, זה לא כבוד התורה... זה לא רק ענין של חסד.

הלואי ונזכה שהספרים האלו ימליצו טוב בעדנו, ונבין אותם, את כל התורה, ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים, אמן.

לע"נ

מרת פרומט בת הר"ר יוסף ע"ה
אשר מסרה נפשה לתורה ולעבודה
נלב"ע כ"ז חשוון תשע"ג

תנצב"ה

לרפואת

הרה"ג אברהם ישעיהו בן יהודית
ראש כולל הר"ן - מודיעין עילית
בתוך שאר חולי ישראל

ניתן לשמוע את השיחה ביום שלישי בערב ולאחמ"כ בשידור חוזר וכו' שיעור דף היומי ועוד, בקו השיחות שמספרו 074-740-3629

ניתן לתרום לגליון מכל עמדות נדרים פלוס ברחבי הארץ באמצעות לחצן קופות נוספות בחיפוש יש להקיש ארחות חיים או קוד מוסד 1000729 כמ"כ ניתן לתרום דרך המערכת הטלפונית הממוחשבת נדרים פון בחיגו לטלפון 037630585 שלוחה 2071 או במספר פלא' 053-415-3025 כל מי שיכול לעשות הוראת קבע אפילו של כ5 ש"ח תבוא עליו ברכה, וכל המוסיף... ניתן לקבל את הגליון במייל: 4166058@gmail.com

ועד ליל שבת

דברי מוסר והשקפה ע"ס מסכת אבות

מראש הישיבה הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
שנאמרו בישיה"ק

כיצד באים לידי ידיעת התורה

רק בדור שמלפנים זכינו לאורו של מרן בעל החזון איש זצ"ל, שנולד בשנת תרל"ט ונסתלק לבי"ע בשנת תשי"ד, הוי אומר שכל ימיו אשר חיה היו כמניין ע"ה שנים, ובמשך שנות חייו זכה להוציא לאור את ספריו כמעט על כל חלקי התורה מברכות ועד עוקצין ולא הניח דבר גדול ודבר קטן, וכל רואה יתפלא: היאך היו עיתותיו בידו? הרי אף אם יחיה אדם מאה שנים פעמיים לא יספיק ללמוד את הכל, ואילו הוא הספיק לדעת כל דבר לעומקו, וכידוע לכל מי ששם את עיניו בספריו, עד כמה החזון איש ירד לכל פרט דק בכל סוגיא ולא עזב דבר.

בספרי תולדות החזו"א אף מובא שבמשך כ"ה שנים תמימות עסק בסדר טהרות, וחשבון פשוט מגלה שאם כן לא נותר לו לשאר חלקי התורה אלא כמה עשרות בודדות של שנים (את ספרו הראשון על עירובין הוציא כבר בהיותו בר כ"ג), ומי עוד היה כמותו שידע את כל תלמודו על בוריו, והעיד לי אאמז"ר הגאון זצוק"ל שתמיד כאשר הגיע לפני החזו"א ופרש לפניו את שאלותיו, ולא משנה כלל באיזו סוגיא אחז, החזון איש היה מונח כל כולו בסוגיא לכל פרטיה ודקדוקיה כאילו למדה בו ביום. הוא לא היה כאותם שרק נזכרים שיש כזה רש"א' וכבר יש מי שעוסק בדבר, אלא היה מונח לחלוטין בכל מה שיש לומר ולא נשטט ממנו ולו כטיפה מן הים. בתורת דוגמא לדבר יש להביא גם את מרן ראש הישיבה הגר"ש רוזנבסקי זצ"ל, שכל ימיו עסק בלימוד הישיבה בעומקא דשמעתתא דנשים נזיקין ולא היה בידו לעסוק בשאר חלקי התורה, אך בשחר נעוריו היה אמור לכהן כרב בק"ק גרודנא תחת אביו ובמקום זאת עלה לארה"ק (ואין כאן המקום להאריך בפרטי הענין), ובאותו זמן בגרודנא למד את השו"ע כדי לדעת לפסוק דבר ולהורות הוראה בישראל.

והנה בשנותיו המאוחרות בישיבת פוניבז', היו באים לפתחו בחורים מבני חו"ל שחפצו לשוב לבתיהם, ובעקבות צביון משפחתם היה עליהם להביא 'תעודה' שתעיד על סמיכתם לרבנות, כדי להעיד שעשו דבר במשך שנותיהם בישיבה... אאמז"ר הגאון זצ"ל היה חוזר יחד איתם על שו"ע יו"ד, והם היו מקבלים את הסמיכה מהגר"ר שלמה טנא זצ"ל, או פעמים מראש הישיבה הגר"ד פוברסקי זצ"ל, ולפני כן עלו על הגרש"ר כדי שיבחן אותם על תלמודם.

הגרש"ר היה יושב לפני הבחורים ושואל אותם שאלות מכל רחבי השו"ע, ושאלותיו לא היו שאלות כלליות בעלמא שכל נער יידעם, אלא שאלות קשות ביותר לפרטי פרטים בעומקם של דברים לאורכם ולרוחבם, כאילו זה עתה עסק בכל הלכה והלכה... וכל זאת בזמן שכבר עשרות שנים לא התעסק בעניינים אלו.

ולא הוא בלבד, אלא בכל דור ודור אפשר למצוא אין ספור תלמידי חכמים שיושבים כל ימיהם באהלה של תורה, שזוכרים את אשר למדו מימים ימימה כאילו הדברים מונחים בקופסא, גם כאשר עברו זמנים ארוכים מאז שחזרו עליהם בפעם האחרונה, וגם כאשר הם למדו והוסיפו עוד דברים רבים לאיך ערוך ממה שלמדו אז, ואיש לא יבין את זאת כיצד נתקיימה בידם.

זהו הדברים האלה על לבבך:

אך התשובה לכל היא, שהנה נודע המעשה בהגאון רבי יוסף ראזין מרוגוטשוב, ששימש רב בעיירה דוינסק יחד עם בעל האור שמח, ופעם הגיד הרוגוטשובער והתבטא על רעו - היודעים אתם כיצד זכה לידיעת כל התורה כולה, אין זה מפני זכרון יוצא דופן או כשרון שאין דומה לו, אלא מפני שהדברים נמצאים בנפשו.

משל למה הדבר דומה, אמר בעל הצפנת פענח, לאדם שנלכד בביתו בשעת שריפה, שפתאום הוא מוצא בעצמו כוחות נעלמים שמעולם לא ידע את פשרם, שהם נותנים לו כוחות למעלה מגדר הטבע להחליץ מהבית הבוהר ולמלט את נפשו. וכך הוא גם בעל האור שמח, ידיעת התורה היא כל כך בדמו, עד שבכל סוגיא שלומד מתעוררים בו כוחות כמו בשעת

פרק ר' משנה י"ג "רבי יהודה אומר הוי זהיר בתלמוד ששגגת תלמוד עולה זדון"

לפי פשוטו נראה כי משנה זו מדברת בבעלי הוראה, שמתחילה כאשר הם לומדים עליהם להזהר בתלמודם, כי על אף שהטעות עצמה היא בשגגה גמורה, ומה האדם יכול לעשות כדי שלא יטעה, מכל מקום לבסוף יש לה השלכות של זדון, על ידי כך שההולכים בעקבותיהם לא ידעו כדת מה לעשות.

אולם ברבינו יונה מבוארת חומרה יתירה מזו, וכלשון שכתב: "שיחזור הדברים עד כי לא יוכל לשכוח דבר עד ירד לעומקן של דברים, כי טבע האנוש קצר להבין החכמה והשכחה מצויה בבני אדם, גם לא יסמוך בסברה הראשונה כמו שכתבנו בתחילת הספר".

ולדברי רבינו יונה מבואר שעצם ה'טעות' ו'שגגת התלמוד' מכונה בשם זדון, כיון שמוטל על האדם למלט את עצמו מטעות, וכשם שמסיים רבינו יונה: "כי בכל דבר מדבר התורה והמצוה שהטעות מצויה ולא נתן אל לבו וחוטא - אין זה שוגג, אך נקרא פושע, שהיה לו לחשוב כי כל אדם טועה, ולהזהיר שלא יחטא ולא נזהר", ומחלק רבינו יונה שיש בזה ארבעה חילוקי מדרגות: 'פושע, קרוב למזיד, שוגג, וקרוב לאונס'.

ומבואר לנו מתוך הדברים מהי צורת לימוד התורה, כי הגם שעדיין נראה שדין המשנה מבואר בעיקר כלפי מורי הוראה, מכל מקום כנים הדברים לענין כל יודעי דת ודין, שכאשר לומדים את תלמודם עליהם לתת את ליבם 'לחזור הדברים עד שלא יוכלו לשכוח דבר ולרדת לעומקם של דברים', ואלמלי כן הם מכוונים בתואר שכתבה המשנה.

וכאן המקום לעורר שוב את השאלה הנודעת שנשאלת זה עידן ועידנים, מה יעשה הבן ולא ישכח את תלמודו, שהרי דרך לימוד התורה היא לידע ולהבין ולהוסיף לקח ופולפל, וגם אם חוזרים פעם ופעמיים ומעלה היאך ניתן להמשיך הלאה ולחזור על כל הדברים החדשים שנוספים דבר יום ביומו.

לכאורה לא תתכן מציאות שבה האדם יחזור בלי גבול על כל מה שלמד עד הנה כל פעם מחדש, דאם כן לא יוכל לעמוד אלא על דיבורים בודדים, ואף כי מדברי השו"ע הרב נראה שכן סבר להלכה, יעו"ש, שהאדם צריך לחזור בכל פעם על הכל, לא כולם סברו כמותו, ובשם מרן החזו"א אמרו שאין הדברים נוגעים אלא למי שמתאים לו לעשות כן על פי שורש נשמתו.

הגע עצמך, אף אם אנן בדידן יכולים לחזור על רבים מחלקי התורה, מה יעשה מי שכבר סיים כולא תלמודא וד' חלקי השו"ע, היאך יוכל להוסיף וללמוד עוד, אם במשך כל שעותיו הוא צריך לחזור על כל מה שיש בידו, הלא רק במשך יום אחד יצטרך לשנן עשרות דפים ללא הרף, ולא כל מוחא סביל דא.

וגם אם נניח שהאדם יצליח להיות בכלל כל ימיו בעמוד והחזר קאי, הלא ודאי שהחזרות יערכו לו במשך זמן ארוך, ולא תמיד יש בכוחו לזכור את כל הדברים שעבר זמן רב מאז חזרתם, אלא אם כן יש לו ראש גאוני שמשוגל להעמיד בראשו את הדברים זמן זמנים טובא.

אם כן אפוא מתעוררת שוב אותה שאלה, מה יש ביד האדם לעשות כדי לקיים את ציווי התורה 'פן יסורו מלבבך כל ימי חיך', ומדוע יש עליו תביעה מוחלטת לזכור את כל דברי התורה 'עד כי לא יוכל לשכוח דבר עד ירד לעומקן של דברים', שהרי באמת, כמו שכתב רבינו יונה עצמו, 'השכחה מצויה בבני אדם'.

וביאור הענין יתבאר בהקדם תמימה גדולה עוד יותר, שהרבה עשו כן ועלתה בידם, וכאשר נביט על גדולי הדורות ותלמידי החכמים שבמשך כל הדורות נראה שהם זכו לדעת את כל תלמודם מהחל ועד כלה ולא משו דברי התורה מפיהם.

דליקה - ליתן כל אשר לו בעד נפשו ולחקוק את הדברים בליבו לאורך ימים ושנות חיים.

ומעשה זה תואם למעשה אחר שהתרחש עם בעל האור שמח, שפעם נזקקה אליו אשה שיכריע לה בהכרעה דחופה והוא נצרך לצאת לחדר השני בשביל להשיב דבר, באותו זמן הוא היה עסוק באמצע הסוגיא ולפניו היתה מונחת הגמרא הכבדה של אז, שהיתה עשויה מדפי עץ עבים ששוקלים משא רב. במקום להניח את הגמרא ולענות על השאלה, התרומם רבי מאיר שמחה ביחד עם הגמרא הכבדה, השאיר את אצבעו בדיוק בשורה שבה אחז, וכך הלך אל החדר הסמוך, אמר מה שאמר, וכל אותה עת לא הזיז את ידו מתוך כרך הגמרא...

שאלו אותו תלמידיו, ילמדנו רבנו, כל כך למה, ואילו הוא נענה לעומתם בפשטות: הלא כבר הורנו חז"ל 'התעייף עיניך בו ועינינו', ודי ברגע כמימרא של היסח הדעת כדי לאבד את דברי התורה, שנזכרים לאבדם ככלי זכוכית... הרי שעד כדי כך הקפיד על עצמו, לא להסיח דעת מהלימוד אף לא כדי הרף עין...

אם כן זה היה סודם של תלמידי החכמים שבכל הדורות: לא חכמתם עמדה להם, לא כשרונם, לא זכרונם הגדול ולא אף סגולה אחרת, אלא רק דבר אחד בלבד: שכאשר האדם מוסר את עצמו באמת לתורה בלי לאבד את הזמן ובלי לעסוק סתם כך בדברים אחרים, משמים מסייעים בעזר ונותנים לו שפע של סיעתא דשמיא לדעת את כל תלמודו.

ואין אלו דברים הפורחים באויר, אלא דברים בדוקים ומנוסים שמוכחים לעין כל ואין ספק באמיתותם, ואפשר לראות זאת אצל כל התלמידי החכמים שמנצלים באמת את זמנם, אין שום צד שבעולם שזכו למה שזכו

אלא מחמת הסיעתא דשמיא שליוותה אותם, כי אחרת אין הסבר שבעולם היאך יש בידם לדעת עד כדי כך למעלה מגדר האנושי, בלי שיחזרו כל הזמן ובלי שיזכו למוח עילויי היוצא מדרך הכלל.

וככל שהאדם מוסר את עצמו אל התורה, כך הוא זוכה ליותר, ולמשל רה"י הגר"ש רזבוזסקי, לא לחינם זכר את הכל למשך רבות בשנים, אלא כל יודעיו הכירוהו כיצד הוא לומד כל העת עם כל החיות בקול נעים וערב, עד שהיה אפשר לראות עליו כיצד התורה היא חייו וממנה הוא שואב את כוחותיו, והיא שעמדה לו כמו בשעת שריפה - לקבל כוחות למעלה מההשגה האנושית להיות הדברים האלה על לבבו בכל נפשו ובכל מאוודו. אף שהתורה ארוכה מארץ מידה ורחבה מיני ים, מכל מקום צורתה של תורה היא בדרך של 'עניים במקום זה ועשירים במקום אחר', וכאשר האדם מחובר אל החיים עם כל כולו, לא משנה באיזו סוגיא יעסוק ובאיזה נושא יעמוד, עצם החיבור נותן לו את הכוחות מן שמיא למשמש בכיסו כל שעה ולמצוא שם את הכל, גם דברים שאינם קשורים במישרין למה שהוא עומד בו באותה שעה, כי סדנא דארעא חד הוא.

אין אנו באים בדברים אלו לומר שכל אחד צריך ללמוד בתענית דיבור י"ח שעות ביממה ולא להפסיק אף לא כדי בליעת הרוק, אלא אף ורק דבר אחד פשוט: לנצל את הזמן, לא לבזבז אותו סתם כך, ולמסור את הלב אל התורה, כי כאשר האדם לא מבזבז את הזמן ויושב ולומד כדבעי, הדבר מוכח מעל לכל ספק שתהיה לו את הסיעתא דשמיא לזכור את תלמודו ולגדול בתורה מעלה מעלה, והיא שתעמוד לו ש'לא יוכל לשכוח' ושיהיו דברי תורה חקוקים על ליבו.

עמל התורה - החיבור בין הראש אל הגוף

מחבר את עצמו אל התורה ונהפך לגוף של תורה, ולפיכך כריתת הברית בין הקב"ה לעמו ישראל היתה דוקא על ידי התורה שבעל פה, שהיא 'תורתן של בנין', ובה האדם אינו רק חוזר על מה שכתוב אלא מחבר את עצמו אליה על ידי יגיעת המחשבה, וכפי שידוע מדברי התנחומא בפרשת נח שלא כרת הקב"ה ברית אלא על תורה שבע"פ הואיל ויש בה צער גדול ונידוד שינה וכו'.

ועל כל פנים מעתה נבין מדוע שורש החילוק בין יעקב לעשו לא היה נעוץ במידת היראת שמים שהיתה לכל אחד מהם, אלא במידת ההשבה אל הלב, ועל זה אומרת התורה 'ויהי עשו איש יודע ציד איש שדה ויעקב איש תם יושב אוהלים', ללמדך שהסיבה שהתפרדו זה מזה, זה לחיי העולם הבא וזה לחיי העולם הזה, היא מפני הצורה שניהלו לעצמם את חייהם - יעקב היה איש תם יושב אוהלים, והיינו שהכניס את כל כולו לתוך אוהלה של תורה והתחבר רק אליה ללא שום קשר אל העולם החיצון, ואילו עשו היה 'איש שדה', שתרגומו הוא 'גבר נחשירכן', ופירושו התוס' בב"ק (צב:) בשם ר"ת דהיינו איש 'נח ובטל', כלומר שלא עשה מאומה עם עצמו, הוא לא התייגע מציודו ולא עמל על ידי הכוחות שלו להכניס את ההשגות אל קרבו, וממילא הם נותרו מבחוץ בלי להכנס פנימה.

מעתה נמצאו הדברים אמורים כלפי כל אחד ואחד, שאם רוצה האדם להתחבר לתורה באמת ולא להיות בגדר בהמה אשר כל כולה גוף, עליו להקיז דם מעצמו ולעשות כל אשר ביכולתו כדי לדעת להבין, וכך להיות איש של תורה, שראשו אינו נפרד מגופו. וכפי שהיה נוהג המגיד רבי שלום שבדרון זצ"ל לומר, לכל אחד יש 'א קלינע עשו' אי שם בתוך הלב, והתפקיד המוטל עלינו הוא לשרש את אותו 'עשו' קע', לעזוב את ה'גבר נחשירכן', ה'נח ובטל' שבתוכנו, ולהתחבר לתורת ה' תמימה.

ואחרי כל האמור יש לבאר את הרמז בעומק שאלת עשו 'כיצד מעשרין את התבן ואת המלח', שהנה כל ענין המעשר הוא שהאדם יעלה לגבוה את החומר שיש אצלו, ממילא י"ל, שזה ודאי שהבין עשו שאין לעשר את התבן ואת המלח שהם מאכל בהמה ואינם ראויים לאדם, אך בכל זאת שאל כיצד מעשרין אותן - היאך אפשר להעלות אותם לגבוה בלי לעשר מהם מעשר. וזו היתה רמאותו: שלא היתה לו את היכולת להבין שדוקא מאכל אדם, שאותו האדם בא ומקריב מציודו הוא ומתוך תוכו, הוא שיכול להתעשר ולעלות לגבוה, אבל מאכל בהמה שנותר למטה בלי שהאדם יעשה מציודו מאומה לא יכול להתעלות. הוא חשב שאפשר להשאיר בתורת בהמה ובכל זאת לעלות ולהתחבר להשגות העליונות, ובכך היה שורש טעותו.

על הפסוק 'כי ציד בפיו' אמרו חז"ל במדרש (הביא זאת רש"י על הפסוק 'איש יודע ציד' - כ"ה, כ"ז) שעשו היה מרמה את אביו בפיו עד שהיה סבור שהוא מדקדק במצוות, וכיצד, שהיה בא ושואל אותו כיצד מעשרין את המלח ואת התבן, שאינם מאכל אדם ומצד הדין פטורים מן המעשר.

ולכאורה יש לעיין, דאף לפי רמאותו של עשו לא היה לו לשאול 'כיצד' מעשרין את התבן ואת המלח אלא 'האם' מעשרין את התבן ואת המלח, דאי לו יהי והם חייבים במעשר כשאר תבואות שבעולם, מדוע שתשתנה צורת עישורן מכל תבואה אחרת.

והנה התורה מגדירה את החילוק בין יעקב לעשו ואומרת: 'ויהי עשו איש יודע ציד איש שדה, ויעקב איש תם יושב אוהלים', ומשמעות הדברים כפשוטן, שיעקב היה ממלא את יומו ועוסק בתורה, ואילו עשו היה הולך בטל וצד בשדה. אך לכאורה יש להבין, וכי זהו בלבד היה החילוק בין יעקב לעשו? הלא יעקב היה ירא אלוקים ועובד את ה' מנעוריו, ואילו עשו היה רשע ומלסטם את הבריות.

ובגמ' בסוף פ"ק דסוטה (יג.) מיייתן את המעשה הידוע עם חושים בן דן, שבשעה שבאו בני יעקב לקבור את אביהם במערת המכפלה בא עשו ועיכב בידם, ולכשהבחין בכך חושים בן דן נטל קולפא ומחיה לרישיה דעשו (ויעיין בתוס' בגיטין נה: דשם לא מת באותה הכאה עד שבא 'יהודה והרגו'), ובפרקי דרבי אליעזר (ל"ט) ובתנא דבי אליהו מבואר שראשו של עשו נפל לתוך מערת המכפלה ונקבר יחד עם יצחק, ואילו גופו נותר בחוץ, ונשלח לארץ אחוזתו להר שעיר.

ועומק הענין מבואר בספה"ק (שפת אמת והשם משמאל וכו'), שראשו של עשו היה שייך לאבותיו הקדושים ולכן נקבר עמם, מה שאין כן גופו היה שייך לחומר העכור ולא יכל להקבר יחד עם האבות. והיינו, שמצד שכלו ומוחו של עשו, היו לו השגות עליונות שאותן קיבל בבית הגדול והקדוש ביתו של יצחק אבינו ע"ה, וידע היטב מה למעלה ומה למטה מה עיקר ומה טפל, אך מכל מקום הוא נשאר 'עשו', איש יודע ציד איש שדה. וכל כך למה, מפני שגופו היה מנותק מן הראש, הוא לא חיבר את ההשגות שהשיג לכדי הוצאה לפועל, והותר אותם שם למעלה במוח מבלי שיעשה עמם מאומה.

והנה בחז"ל מבואר בכמה מקומות שחורבן בית שני הוא כנגד גלות אדום, וביאור הענין נראה על פי דברי הגמ' בגיטין (ס:) דא"ר יוחנן לא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא בשביל תורה שבעל פה, ובטעם הענין מתגלה לנו הדרך להשיב את ההשגות מן הידיעה אל הלב: דוקא כאשר האדם מתייגע מצד עצמו ועמל ומוחדש את דברי התורה על פי הכוחות שלו, אזי הוא

שואלין ודורשי

פנינים משיחותיו ותשובותיו של מורינו הגאון הגדול רבי בני ציון הכהן קוק שליט"א
ראש בית הוראה הכללי ירושלים, רב דק"ק אבי עזרי מרכז פתח תקוה

הלכה למעשה

תשובות מורינו ראש בית ההוראה
במשנת מרחשון תשפ"ג, גליון 230

תפילה במיזב

היתר הולכי דרכים

שאלה נוסע בבוקר לעבודה, האם יכול להתפלל תפילת לחש בעודו יושב.

תשובה אין להקל ראש בעניין העמידה בשמונה עשרה שהיא מהדברים היותר חשובים בתפילה, כמבואר בשלחן ערוך (צד, ט) שאם התפלל בישיבה, כשיכול צריך לחזור ולהתפלל במעומד (יבאר להלן).

אכן אם יכול בקלות למצוא אוטובוס אחר להמשך דרכו, צריך לרדת ולהתפלל מעומד. אמנם אם אין זמנו בידו כיוון שממחר לעבודה וכדו', או שיקשה עליו להשיג אוטובוס אחר, הרי הוא בכלל היתר הולכי דרכים הטורדים בדעתם להתפלל בעמידה. וכיון שאם יעמוד במהלך הנסיעה תטרד דעתו, רשאי להתפלל בישיבה. כמבואר בשלחן ערוך (שם) שהיתר הולכי דרכים להתפלל במיזב "לפי הדרך ולפי המקום ולפי יראתו וישוב דעתו".

אמנם חובה להדגיש שתפילה במיזב היא רק בדיעבד, אך לכתחילה אין להביא עצמו לידי כך, עד כדי כך שהיוצא לדרך ולא יוכל להתפלל בעמידה, יש לו להתפלל בביתו משעה שעלה עמוד השחר, למרות שקורא קריאת שמע רק לאחר התפילה כיון שעדיין אינו זמן קריאת שמע, ואינו יכול לסמוך גאולה לתפילה, משום שעדיף להתפלל בביתו מעומד, מאשר להתפלל בזמנה והוא מהלך או יושב ויסמוך גאולה לתפילה

(אורח חיים פט, ז).

תפילה מקוצרת בעמידה

שאלה נאסר עליו מסיבה רפואית לעמוד הרבה, האם יתפלל שמונה עשרה במיזב.

תשובה מוטב להתפלל תפילה מקוצרת (מסארי חיי אדם כד, לא) במעומד, מאשר להתפלל מיזב, משום שתפילה בישיבה בטרדת הולכי דרכים,

<<<

קדושת עבודת האכילה

על תאווה והמדות הרעות, נהנים מכל אשר בידם. מעתה מתבאר היטב דרשת חז"ל שהאבות נהנו "בכל מכל כל", מכוח מה שלא שלט באברהם, יצחק ויעקב יצר הרע, יכלו ליהנות מחיי העולם הזה בשלמות, ולטעום בו מעין עולם הבא.

דין אכילת פיתה פלאפל

אף תלמיד חכמים גדולים מחויבים לעסוק בהלכות דרך ארץ כאבן יסוד לכל אורחותיהם. המשגיח הגר"ש זולבה סיפר בזעזוע שהשתתף בחתונה וישב עם נכבדי עם ב'מזרח', והשתומם לראות יהודי נכבד, הממלא פיו במאכלים רבים ולועס בגסות לעיני כל.

ומלבד הביזיון, עבר בזה על הנפסק בשו"ע (קע, ז) לא לאכול בדרך ראווה ונאות "לא יאכל אדם פרוסה כביצה, ואם אכל הרי זה גרגרן". מכוח הלכה זו ביקר ראש הישיבה הגרמ"ש שפירא את האוחזים בידם פיתה פלאפל ואוכלים, שהרי יש בזה יותר מכביצה ועוברים על ההלכה הנ"ל.

במסכת דרך ארץ מסופר שרבי עקיבא רצה לבחון את תלמידיו אם נוהגים בהלכות דרך ארץ (משום שכנראה ראה צורך ללמד את תלמידיו ולא ראה זאת רק כענין טעמיס בעלמא) והניח לפניו תבשיל שאינו מבושל כל צרכו, אך הדיף ניחוח משובח. אחד התלמידים ניסה לחתוך את המאכל, אך כיון שלא היה מבושל כיאות, הניחו והסתפק בשאר מאכלי הסעודה. ואילו תלמיד אחר משנוכח שלא מצליח לחתוך את המאכל הטוב כיאות, אחזו ביד אחת ומשך בידו השנייה, בכדי לאפשר לו לחתכו ולאכלו. משהבחין רבי עקיבא בכך, אמר לו, אני אייעץ לך דרך מועילה יותר, תרים את הרגל על השולחן, הנח עקבך בתוך הצלחת, ובידך תתלוש נתח מהתבשיל...

הפרישה (שם יז) מבאר שרמז לו בזה כיון "כבר יצאת מדרך ארץ, לאכול דרך ראווה ונאות ככלב". כל חריגה מהלכות דרך ארץ, דומה להנחת הרגל בתוך הצלחת על הבשר, ולהידמות בזה לכלב.

ארוחת ערב רגילה כסעודת מצוה

בפדיון הבן יש הנדחקים לקבל חתיכה מהשום, ופרוסת חלה מסעודת מצוה אחרת בכדי לזכות להיות שותפים לסעודת מצוה. המשנה ברורה (שם מה) מביא כי האריך השל"ה הק' להזהר מריבוי אכילה ושתיה, ומי שיאכל וישתה רק להעמיד ולהברות גופו לעבודת הנפש, "בזה יהיו כל סעודותיו, סעודת מצווה".

כל סעודותיו בבית פנימה, יכולות להיחשב לסעודות מצווה, ללא הוצאות כספיות מרובות, וללא טרחה בכיתות רגליו לאולמות השמחה. כל איש פשוט, אם רק יאכל כיאות בהנהגות ובמידה הראויה כמובא בהלכות דרך ארץ, ייחשבו כל סעודותיו כסעודת מצווה ממש.

מלבד מה שאדם האוכל בצורה מתונה שכזו, נהנה ביותר

הלכות דרך ארץ מהווים אבן יסוד באורח חיי האדם השלם, ואין הן כהנהגות נימוס גרידא. בשולחן ערוך הוקדש סימן שלם להלכות דרך ארץ (קט) "דברי מוסר שיהג האדם בהם בסעודה ובו כ"ב סעיפים". אף הרמב"ם הרחיב בהן (הלכות דעות פרק ה), קיבלתי ממורי ורבי המשגיח הגר"ש זולבה שלימוד מסכת דרך ארץ לא פחות חשוב מספרי המוסר מסילת ישרים, שערי תשובה וארחות צדיקים.

בפרשתנו נראה כי הדרך הראויה לגשת לעבודת האכילה, מעניקה לאוכל עצמו יחס אחר כלפי המאכלים וכלפי כל הנאותיו מהעולם הזה.

"ויחרד יצחק חרדה גדולה עד מאד, ויאמר מי איפה הוא

הצד ציד, ויבא לי ואכל מכל" (בראשית כז, לג). מביא רש"י "כל טעמים שביקשתי לטעום טעמתי בו". הגמ' בבא בתרא (סז, א) אומרת "שלשה הטעימן הקב"ה טעם גן עדן בעולם הזה, אברהם יצחק ויעקב. אברהם דכתיב 'וה' ברח את אברהם בכל. יצחק דכתיב 'ואכל מכל. יעקב דכתיב 'יש לי כל'.

לשונות הפסוק 'בכל מכל כל' פירושה שהטעימן מעין עולם הבא בעולם הזה, ויש אומרים שלא שלט בהם יצר הרע.

לפי זה נראה שהבקשה בברכת המזון הרחמן הוא יברך אותנו ואת כל אשר לנו "בכל מכל כל" היא שלא ישלוט בנו יצר הרע, ונוכה לטעום טעם העולם הבא כבר כאן בעולם הזה.

לכאורה דרשת חז"ל שטעמו כאן טעם העולם הבא מובנת במה שטעם יצחק כל טעמים שביקש, והיה להם לאבות כל צורכיהם, אך יש להבין כיצד נלמד מפסוקים אלו, שלא שלט בהם יצר הרע.

מבואר באבן עזרא כי היחידים שנהנים מהעולם הזה, הם הצדיקים, וטעוה היא לחשוב כי הרחוקים מבית המדרש ומבליים זמנם וכוחם בתענוג, נהנים מהעולם הזה, ואילו יושבי בית המדרש אמנם יזכו לעולם הבא, אך לא נהנים מהעולם הזה.

אך האמת היא כי ההיפך הוא הנכון.

יושבי בית המדרש העמלים על תיקון מידותיהם, הם הנהנים מהעולם הזה. והדברים פשוטים, שהרי התאווה לעולם לא באה על סיפוקה. וכפי שרואים בבעלי התאווה שאינם מסתפקים במילוי משאלתם, ורק עסוקים בכל עת אחר המרדף לתאווה הבאה.

תמוהים דברי המדרש "אין אדם מת וחצי תאוותו בידו, יש לו מנה רוצה מאתיים, יש לו מאתיים רוצה ארבע מאות" (קהלת רבה א). מדוע נאמר שלא השיג אף חצי תאוותו, והלא לכאורה השיג את חצי, ורק לא הצליח למלא את משאלתו להכפילה.

מהאמור נראה שכיון שעסוק ברדיפה, לא מצליח ליהנות מהמנה שבידו כלל, והוא רק גורם להגביר את צימואונו ותשוקתו לעוד מאתיים נוספים, וממילא אין לו אף חצי תאוותו בידו. אך בעלי העבודה השולמים על יצרם ועובדים

מהמאכלים, משום שכאמור הנהגות והלכות דרך ארץ, הם המתווים את הדרך האמתית להנאה מושלמת מדרך הארץ בהנהגות העולם הזה.

'קידוש' בציבור - פעם בשנה

מִרְן הַגִּרִי"ש אֵלִישֵׁב הַקָּדִי לֹא לֵאכּוֹל בְּפָנֵי אֲנָשִׁים, כְּמוּבָא בִּרְמ"ב (הַלְכוֹת דְּשֵׁת ה. ב.) "כְּשֶׁהֲחֹכֵם אוֹכֵל מֵעֵט זֶה הָרָאוּ לוֹ לֹא יֵאכְלוּ אֶלָּא בְּבֵיתוֹ עַל שׁוֹלְחָנוֹ, וְלֹא יִרְבֶּה סְעוּדוֹתָיו בְּכָל מְקוֹם וְאִפְּלוֹ עִם הַחֲכָמִים וְלֹא יֵאכֹל בְּסְעוּדוֹת שֵׁישׁ בֶּהֱן קִיבוץ הָרֵבָה". ואכן אף בשמחות צאצאיו לא אכל בציבור. לעתים לגם שם כוס שתיה קלה, ואם היה זה מחוץ לעיר הגישו לפניו כוס תה. שונה היה חג השבועות. פעם בשנה, לאחר תפילת מוסף, קיבל הנהגה מאביו כרב קהילת תפארת בחורים קיבל את ההנהגה מאביו, לערוך קידוש בביתו לכל מתפללי בית מדרשו. בשנים המאוחרות יותר, התקיים הקידוש בבית הכנסת, שם קידש ואכל בפני הציבור בליניצ'עס.

היה זה מחזה מופעים, אשר למדנו ממנו רבות בהלכות דרך ארץ. כל בים נגס במתינות עד תומנו, ולא כאותם האוכלים במרוצה, ולא מספיקים ליהנות מנגיסה אחת, עד שכבר נוגסים שוב במאכל, וכריסם מתמלאת לעיפה. היה נראה כי מקיים בזה בהידור "חציו לכם" כפי שנפסק בחג השבועות.

בעת שגלתה ישיבת מיר לשנחאי, התקיימה חתונה לאחד מבני הישיבה. באותה עת לא התקיימו שמחות רבות, וממילא הפכה השמחה לשיחת היום. המושגי הגר"י לווינשטיין עורר את הבחורים לגדלות בני התורה והנאתם מהעולם הזה. ואמר להם: הבחנתי אתמול בחתונה, כי אלו שנהנו מהאוכל, היו רק הבחורים בני העליה, אשר אכלו במתינות ובדרך ארץ. ולא אותם בעלי הבתים אשר היו עסוקים במדרך אחר האכילה. ולא נתנו ליבם ליהנות כראוי מהאכילה.

מובן כי הדברים אמורים כלפי אכילה, וכלפי כל תענוגי העולם הזה, משום שהלכות דרך ארץ לא נועדו חלילה למעט את ההנאה, אלא להוסיף בהנאה. אם נתכונן קודם, נדע להעריך יותר את אשר לפנינו, ונבחין מה אנו טועמים, וממילא נהנה יותר.

אדם מן השוק מיד כשחפץ בפת המדיפה ניחוח טרי, קופץ ואוכלה, אך לנו ההולכים בדרך ה', ישנם כמה חסמים להסיק קודם האכילה. לבדוק כשרות המזון, נקיות הידיים, ליטול ידיים, לברך בכוונה ובמתינות, לנגב הידיים בשלמות, לשבת לברך על הפת, לטבול במלח, ורק אחר כך לאכול.

ההנאה נותנת לנפש חיות, כמבואר בתוספות (ברכות לו, א) בפירוש ברכת 'בורא נפשות רבות וחסרונן' שממציא הקב"ה לאדם חסרוננו כמו לחם ומים שאי אפשר בלעדיהם בכדי לקיים את גוף האדם לאורך ימים ושנים, ובכדי "להחיות נפש כל חי", מוסיף תענוגים נוספים, המחיים את הנפש. אכן ההנאה המושלמת היא כשנהג בהם כראוי.

ה' יכנון ויאיד עינינו לשבוע משוב ה' ולהתענג אף מהגשמיזם בכל מכל כל.

הלכה למעשה

<<<

רק באבות" וכן כתב בחסד לאלפים (קו, א). וסבר מרן הגר"ש א שהמתפלל במיזבז הוא בכלל 'ספיקא דדינא' אם יצא ידי חובה ולכן חוזר ומתפלל.

תשלומים ביום אחר

עלה לאוטובוס וסבר שיספיק להגיע קודם תפילת מנחה, אך נתקע בפקק ואינו יכול לרדת באמצע הכביש ואף לא להתפלל מעומד. האם רשאי להתפלל במיזבז. יכול להתפלל במיזבז.

אמנם כיון שהתשלומין הם ביום אחר, לא יתפלל ערבית שתיים. כמבואר במשנה ברורה (שם כו) שחייב תשלומין למתפלל בישיבה "היינו כשלא עבר זמנה".

ביאור הדברים כתב הפרי מגדים (משבצות זבב ה) "ולחמחבר כשיוכל יצטרך להשלים, היינו כשלא עבר זמנה או בתפילה הסמוכה דהוי כאנוס". אמנם המשנה ברורה השמיט את סיום דבריו "או בתפילה הסמוכה דהוי כאנוס" וסובר שאין תשלומים בתפילה הסמוכה. אך כיון שתפילתו באה נדבה, יש לחשוש לדעת הפרי מגדים וחייב להשלימה בתפילה אחרת (כשהרית במנחה).

אך שונה מתשלומין רגילים שאם "טעה ולא התפלל מנחה מתפלל ערבית שתיים" (קו, ב), משום שהרי יש שיטות שיתכן וכלל אינו חייב להשלים אחר שהתפלל כבר במיזבז. בנוסף לזה שתשלומין ביום אחר קל יותר, כמבואר בתורת רפאל (אורח חיים ח) ששונה תפילת תשלומים ביום אחר, מתשלומים באותו יום, שבאותו יום היא כתפילה בזמנה ורק שכן תפילה בזמנה לא יחייב ליה, אך ביום אחר "כיון שעבר יזמו בטל קרבנו" אין זו כתפילה בזמנה שהיא כקרבן, ואינה אלא בקשת רחמים וכמו שכתבו תוספות (פרסות כו ד"ה אביאי) "שהיא בגדר 'ולוואי שיתפלל אדם כל היום כולו'" (ציני הלכה - תפילה קט).

הוא היתר מיוחד רק להולכי דרכים ולא לכל מי שכונתו מרוחה.

ודברי המשנה ברורה (קו, ב) "יותר טוב שיתפלל כל היום ברכות בישיבה מלהתפלל הבינו בעמידה" אמורים דווקא לתפילת 'הבינו' בשונה מתפילה מקוצרת שאומר את כל היום ברכות רק שמקצר בהם.

מסופק אם יצליח להתפלל מעומד

נוסע באוטובוס ומסופק אם יספיק להתפלל מעומד אחר שירד במקום ישוב.

יתפלל בדרך במיזבז, ויתנה שאם לא יספיק להתפלל מעומד תהא תפילה זו לחובתו, ואם יספיק תהא זו נדבה.

תשלומים למתפלל במיזבז הולך דרכים שהתפלל במיזבז כדי, האם למעשה צריך לחזור ולהתפלל בעמידה כשיוכל.

מרן הגר"ש אלישיב הורה בפשטות כהשו"ע (צד, ט) שיחזור ויתפלל כשיתאפשר לו, ויתנה שאם אינו חייב לחזור ולהתפלל תהא תפילה זו לחובתו, ואם לאו תהא לנדבה (כעין שכתב המ"ב קו, א). ודלא כהאחרונים שהביא במשנה ברורה (צד, כו) שאינו חוזר ומתפלל. אמנם אם התפלל שלא כדין במיזבז, לכולי עלמא עליו לחזור ולהתפלל מעומד. כיון שכל היתר האחרונים (דב"ל) שלא לחזור ולהתפלל כשהתפלל במיזבז כדין.

ביאור הדברים סברת הפרי מגדים שהובאה במ"ב הנ"ל היא שלא יתפלל בנדבה, משום שאינו מכוון בתפילה רגילה, ואל לנו להוסיף ולהתפלל תפילות נדבה. אכן בביאור הלכה (קו, א) כתב שאם מסתפק אם יצא ידי חובתו, יכול להתפלל בתנאי נדבה כמי שמסופק אם התפלל "ודינו כשאר תפלות שצריך לכתחילה להשתדל לכיון, ובדיעבד די אם כיון

הלכות חנוכה

לה" - שאחר שהדליק כדין, שוב אינו חייב לחזור ולדאוג שידלק בכל זמן החיוב. כך אם הדליק ארבעה כבר קיים המצווה, ומה שהדליק נר אחר לצד, לא מפריע לארבעת הנרות הראשונים. אך בכדי שלא יחשבו הארבעה "תעשה ולא מן העשוי", יותר מהודר להדליק מחדש בלא ברכה (פניי חנוכה לה).

הדליק יותר ממוניין הנרות היומי טעה והדליק יותר ממוניין הנרות היומי, כגון שבליל רביעי הדליק חמשה נרות. מה יעשה.

די אם יכבה את הנר האחרון שהדליק. אמנם מהיותר ראוי לכבות ארבעת הנרות וישבו וידליקם מחדש.

ביאור הדברים אם יכבה את הנר הנוסף מועיל כדין "כבתה אין זקוק

מוקד ההלכה שע"י בית ההוראה

0722-133-466

Beithorah.co.il

להנצחה בעלון באמצעות

בקופת בית הוראה הכללי ירושלים שע"י מכון ציוני הלכה

ניתן לשלוח שאלות וכן לקבל העלון מדי שבוע בדוא"ל:

Beithorah@gmail.com

עשו לא נימול

בדעת זקנים מבעלי התו' הביא מדרש שמעיקרא לא מלו את עשו משום שהיה אדמוני וחשש יצחק שלא נבלע בו דמו, וכשהגדיל עיכב בעצמו, ולפ"ז נמצא שהיה ליצחק בן ערל, והרי מבואר בפרד"א פל"ב שגדיי עזים שהוזכרו בסוף הפ' הי' אחד לפסח, והרי מילת זכריו ועבדיו מעכבת בפסח, אכן הת' פשוט שהרי מבואר בר"מ פ"ה מהל' קרבן פסח מילת זכריו הקטנים ועבדיו בין גדולים ובין קטנים מעכבת, וכיון שעשו היה גדול לא היה מעכב את אביו בפסח.

וע' בר"מ פ"ט עבדים שגוי יכול למכור בניו ובנותיו לעבדים, ובזכר יצחק סי' ב' שמבו' שד"ז מעכב את האב בפסח אם נתיגר, וע' במקור ברוך סי' מ', אבל י"ל שלאבות היה דין ישראל ולא היה להם דין שיכולים למכור בניהם וממילא שאין מעכבם בפסח, ועמש"כ בצה"ל יבמות פ' החולץ. [א.ה. יעוי' בזכר יצחק דכ' דרך בנים קטנים יכול למוכרו, אך המנ"ח שמ"ז כ' דגם גדולים יכול למוכרו].

אחד לפסח וא' להגיגה

ויהי כִּי־יִנָּקוּ וַיִּחַק וַתִּפְקֶינָה עֵינָיו מֵרָאָה: לִדְבַר אֱלֹהֵי הַצֵּן נִקְחָלִי מִשֵּׁם שְׁנֵי גִדְיֵי עִזִּים טָבִים וְאֶעֱשֶׂה אֲתָם מִטְעָמִים לְאִכְיָה כְּאֲשֶׁר אָקֵב: [פ"ז ח] וברש"י "שני גדיי עזים, וכי שני גדיי עזים היה מאכלו של יצחק, אלא האחד הקריב לפסחו והאחד עשה מטעמים, בפרד"א ובתרגום יונתן דאחד לשם פסח ואחד לשם חגיגה". והנה בב"ק פ"ז תניא אידך ר' יהודה אומר סומא אין לו בושת וכן היה ר' יהודה פוטרו מכל מצות האמורות בתורה, וכיון דכתיב ותכהנה עיניו מראות א"כ לר' יהודה היה פטור גם מפסח וגם מחגיגה מיהו התו' והרא"ש כ' שמדרבנן חייב.

בד' ר' יהודה שסומא פטור מהמצוות

ב"ק פ"ז תניא אידך ר' יהודה אומר סומא אין לו בושת וכן היה ר' יהודה פוטרו מכל מצות האמורות בתורה כו', אמר רב יוסף מריש הוה אמינא מאן דאמר הלכה כר' יהודה דאמר סומא פטור מן המצוות קא עבדינא יומא טבא לרבנן מ"ט דלא מפקדינא וקא עבדינא מצוות, והשתא דשמעית להא דר' חנינא דאמר ר"ח גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה מאן דאמר לי אין הלכה כר' יהודה עבדינא יומא טבא לרבנן מ"ט דכי מפקדינא אית לי אגרא טפי". וע' בטו"א מגילה כ"ד שכ' שחייב בלאוין, וכן בפמ"ג בפתיחה או"ח ח"ג אות כ"ט, וע' נוב"י תניא או"ח סי' קי"ב דפטור גם מל"ת, וע' רע"א תנינא תשו' קנ"ג, ובס' המכריע לבעל תו' רי"ד סי' ע"ח ס"ל דפטור גם מלאוין, ובהג"ה שם כ' דחייב בל"ת, ובהג"ר רד"ל על רא"ש קדושין סי' מ"ט הוכיח ממש"כ הרא"ש דמדרבנן חייב דאל"כ הרי הוא כמו גוי ואם מוזהר בלאוין אינו כגוי ומוכח שגם בלאוין אין מוזהר, וע' במנ"ח מצוה ב'. וע' בצה"ל ב"ק קי"ב.

קידושין בסומא

בקר"א יבמות כ"ג שסומא לר"י אין יכול לקדש אשה, וצ"ע דאף שאינו בכלל מצוות אבל הוא בכלל קנינים, גם צ"ע ל' הגמ' בגיטין כ"ג איך סומא מותר באשתו ולד' הקר"א אין לו אשה, ואפשר להעמיד בקידש אשה קודם שהיה סומא ואף אם אין קידושין לסומא אבל קידושין שקידש קודם לאפקעי ולפי ד' קר"א לכא' חשיב אינו בר גיטין וקדושין ולא יכול להעשות שליח לגיטין וקידושין, ומאי הק' בגמ' למה סומא אינו נעשה שליח לגיטין הרי י"ל שאינו בר גיטין וקדושין.

חייב סומא במצוות מדרבנן

ובטו"א מגילה כ"ד הק' על תו' דלר' יהודה דסומא פטור ממצוות מ"מ חייב מדרבנן, והרי כל מה שצריך לשמוע בקול תקנות דרבנן משום לא תסור, והרי סומא פטור מכל המצוות, ות' טו"א דבלאום מוזהר, וע' רע"א תנינא תש' קנ"ג, ובס' פניני ר' יחזקאל סי' ח' שהביא שהגר"י אברמסקי זצ"ל הק' ע"ד התו' בכתובות י"א שגר קטן הוא רק דרבנן ונמצא שהוא גוי ורק מדרבנן הוא גר, ולמה צריך לשמוע לתקנת דרבנן שהוא גר, ובאמת שק' כן גם בחינוך של קטן להתו' ברכות מ"ז שגם הקטן חייב, אבל לרש"י הקטן עצמו אין חייב ורק אביו חייב לחנכו, וע' קב"ש דברי סופרים סי' א' כ"ד דרצון ד' לשמוע בקול החכמים, וע' בס' עין הרועים ערך בן נח אות ג' שדן אם ב"נ מוזהר על סייג לז' מצוות, עוד ציון שם לחי' רי"ז הלוי

הל' נחלות בענין תקנות דרבנן בממוזן בב"נ. והנה מצינו במס' ע"ז ל"ו ב' זנות נמי בבית דינו של שם גזרו דכתיב ויאמר יהודה הוציאוה ותשרף, ומבואר שהיו גזירות דרבנן קודם שנצטוו בלאו דלא תסור, וע' מנ"ח מצוה כ"ז וכ"ח שכ' דל"ש תקנות חז"ל על ב"ב, וע' בתו' גיטין י"ג ב' שמבואר ששייך תקנת מעמד שלשתן בגוי.

שליחות בסומא

בפמ"ג בפתיחה לאו"ח החלק השלישי אות כט כ' דסומא כיון שפטור מן המצוות ע"כ אין יכול להעשות שליח, דהרי בשליחות ילפי' אתם גם אתם שצריך שהשליח יהא דומיא דהמשלח, וע' ש' שאם גם המשלח סומא מהני, וכד' משאת בנימין שאף שעכו"ם אין נעשה שליח אבל עכו"ם לעכו"ם נעשה שליח, וע' ש' בפמ"ג שאם ראובן שלח את שמעון הסומא לקדש אשה וקידשה ואח"כ קיבלה קידושין מאחר צריכה גט משני, משום שלר' יהודה דפטור ממצוות לא מהני שליחות בסומא, וא"כ לא חיילי קידושין ראשון וחיילי קידושין שני, ואף שבמג"א סי' נ"ג כ' דקימ"ל דלא כר' יהודה ומה"ט סומא יכול להיות ש"ץ ולהוציא את הרבים יד"ח, אבל אפשר שלחומרא בדאורייתא חיישי' לר' יהודה.

והנה לפי דבריו מה הק' בגמ' גיטין כ"ג למה סומא אינו יכול להעשות שליח ליתן גט והרי אפשר להעמיד את המשנה כר' יהודה וא"כ סומא אינו נעשה שליח. ואם לא רצו להעמיד את המשנה כר' יהודה א"כ היה מיושב מה שהק' לעיל על ד' רב יוסף איך סומא מותר באשתו והרי לר' יהודה אין לו שום איסור ולהנ"ל הרי לא רצו להעמיד כר' יהודה, אך צ"ע שהרי רב יוסף עצמו חשש שהלכה כר' יהודה ואם הלכה כמותו למה לא נעמיד את המשנה כדבריו.

ובגמ' שם בעמ' ב' אמרו אתם גם אתם מה אתם ישראל אף שלוחכם ישראל וא"כ עבד אינו בכלל ישראל ואינו נעשה שליח, ודחו בגמ' מה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית ועבד הוא ג"כ בן ברית, וצ"ע למה סומא לא חשיב בן ברית, ואפשר שאף אם נימול מעיקרא ואח"כ נסתמא לא חשיב בן ברית כיון שאין חייב במצוות, ודומיא דמש"כ במג"א שמומר אינו בן ברית ואין נעשה שליח, ומה"ט תמה על הרמ"א באהע"ז סי' קמ"א סס"ג. וע' שכ' דמומר הרי הוא בכלל ישראל ואינו בן ברית, ולענין

-מכתב-

לכב' מו"ר שליט"א

א. כשאברהם נפטר היה יצחק בן ע"ה שהרי נולד כשהיה אברהם בן מאה ואברהם נפטר בן קע"ה. וכתוב ויצחק בן ששים שנה בלדת אותם, יוצא שיעקב ועשו היו בני ט"ו כשנפטר אברהם, ורש"י כתב בפסוק כ"ז כל זמן שהיו קטנים לא היו נכרים במעשיהם ואין אדם מודקדק בהם מה טיבם, כיון שנעשו בני שלש עשרה שנה זה פירש לבתי מדרשות וזה פירש לעבודה זרה. וצ"ב שבגיל י"ג פרש עשו לעבודה זרה, הרי מיתתו של אברהם הוקדמה בה' שנים כדי שלא יראה את עשו יוצא לתרבות רעה וא"כ היה צריך להיות שבגיל ט"ו לפחות יצא עשו לעבודה זרה.

ב. המג"א [ס'] קס"ז ס"ח] הוכיח ממעשה דאליעזר ששתה לפני הגמלים שמותר לשתות לפני הבהמה ורק אכילה נאסרה. וצ"ב שהרי רש"י כ' ואבוא היום אל העין היום יצאתי והיום באתי מכאן שקפצה לו הארץ. וא"כ י"ל שהגמלים שתו בבית אברהם.

-תשובה-

לכב' ידי' הרה"ג מאיר קוגלמן.

שאלה גדולה שאלת בני, שלחתי לחכ"א את שאלתך והראה כמה מ"מ.
הרא"ם (כ"ה כ"ז) כתב, וז"ל, "אותן שתי שנים, שמי"ג עד ט"ו, אף על פי
שהיו ניכרים במעשיהם, לא היו אלא בצנעה. אבל אחר ט"ו, היו ניכרים
בפרהסיא, זה לצדקו וזה לרשעו". עכ"ל. וכן ביאר הבאר היטב (כ"ה כ"ז).
ובחזקוני (כ"ה כ"ז) כתב שנמצא כן בדברי אגדה שהיה עשוי חוטא
במטמוניות. ובחומש עוז והדר בביאורי רש"י הביאו כן גם מס' באר מים חיים.
ובאמת, כבר קדמו להם בעלי התוספות בדעת זקנים ובהדר זקנים, שתיצרו
כן בשם הירושלמי. וראה לקמן דברי הבאר בשדה.

ובהדר זקנים הוסיף לתרץ בשם הריב"א, שמצא מדרש שנטמן יצחק בגן עדן שתי שנים, כדי לרפאותו מן החתך שחתך אביו כשהתחיל לשוחטו. ואם כן, היה יצחק בן ס"ב שנה, כשנולד עשיו. ומה שכתוב, "ויצחק בן שישים שנה בלדת אותם", לא קא חשיב אותן שתי שנים שהיה בגן עדן, מפני שנשתנו

עלו סדרי בראשית. כדאמרין גבי נח, שאינו מונה שנות המבול בשנותיו. ובנחלת יעקב (כ"ה כ"ז) כתב, וז"ל, הקשה הרא"ם וכו', ולי נראה לתרץ, ככשהיה בן י"ג שנה, היה ניכר במעשיו, שהיה פורש לבתי עכו"ם. אבל מכל מקום, לא עבר העבירות החמורות, כנערה המאורסה, ורציחה, עד שהיה בן ט"ו שנה. וכן משמע בבראשית רבה. וכן דקדק הרב בלישניה, בפרשת לך לך בפסוק "תקבר בשיבה טובה", שסיים, "ובו ביום מרד עשיו". עכ"ל. המשכיל לדוד (כ"ה ל') הביא את הקושיא הנ"ל, ואת תירוץ הרא"ם, וכתב, דהוא דוחק לומר שלא היה בפרהסיא, שהרי כתוב "פירש לבתי עבודה זרה". ותירץ דעד אותו היום, עשה רק עבירות שבין אדם למקום, שאפשר לתקן מיד בתשובה. אבל אותו היום, עבר ה' עבירות, כדאיתא במדרש, שבא על נערה המאורסה, וגנב, והרג וכו'. שהיה רע לשמים, ורע לבריות'. ואף דור המבול לא נחתם דינם, אלא על הגזל. ועוד תירץ המשכיל לדוד (שם), שבאותו היום כפר בעיקר. ובבאר בשדה (כ"ה כ"ז), הביא את דברי הרא"ם וכתב, "וקצת מן המפרשים כתבו שהוא דוחק, ודחו דבריו. ונעלם מהם, שכן תירץ הירושלמי, הביאו בספר דעת זקנים'.

הגור אריה (כ"ה ל') כתב, "דאף על גב שהיה פורש לעבודה זרה, לא עבדה, ולא עשה מעשה, אלא פורש אחריה, ללמוד דרכה. דלא קאמר ד'עבד עבודה זרה', אלא 'פירש לעבודה זרה', ואין זה עדיין תרבות רעה".

ב. גם אני בילדותי שאלתי שאלה זו, ונדפסו הדברים בספרו של אחי שליט"א משנת חיים על מס' תענית סי' יא עיין שם.

שליחות סגי שיהא דומה למשלח בחד מילתא או שיהא ישראל כמותו או שיהא בן ברית כמותו וע"כ מזמר שאינו בן ברית אבל הוא ישראל יכול להעשות שליח לישראל כיון שהוא ישראל כמותו, וכמו כן יכול להעשות שליח לגוי לפי ד' משאת בנימין שגוי לגוי יכול להעשות שליח, משום שאינו בן ברית כמותו. ולפי ד' אבן העזר אם סומא אינו חשיב בן ברית אבל הוא ישראל, וא"כ יכול להעשות שליח או לישראל או לגוי.

לחלל שבת על סומא

ביומא פ"ה ב' ר"ש בן מנסיא אומר ושמרו בני ישראל את השבת אמרה תורה חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה א"ר יהודה אמר שמואל כו' וחי בהם ולא שימיות בהם אמר רבא לכולהו אית להו פירכא בר מדשמואל דלית ליה פירכא כו' וכולהו אשכחן ודאי ספק מנא לן.

והנה למ"ד משום חלל שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה יל"ד אם טעם זה שייך בסומא לר' יהודה להסוברים שפטור גם מלאוין, אך שאר הטעמים שייכי גם בסומא. ובשבת קכ"ח ב' שמחללים שבת על יולדת סומא, ויש לדרחות שהוא משום הולד.

ווע' בחכמת שלמה על שו"ע או"ח סי' שכ"ח שדן אודות אדם שחולקה על עיניו ועומד להסתמא אם מותר לילך לבית החולים של נכרים ויוכרח לאכול שם טריפות, וכ' שם שיש להתיר לעבור על איסור להציל אדם שהיה חולי בעיניו שלא יסתמא לפי ר' יהודה בקדושין ל"א שסומא פטור מן המצות וא"כ שייך בזה מוטב שיחלל שבת אחת וישמור שבתות הרבה. והנה אם פטור גם מלאוין אפ"ל מוטב שיחלל שבת אחת וישמור שבתות הרבה, אבל אם חייב בלאוין מאי שייך לומר שיחלל שבת אחת וישמור שבתות הרבה שהרי גם אם לא יחלל שבת אחת ישמור שבתות הרבה, וכן הלאו של טריפות יהא נוהג בו תמיד וצ"ע, (ווע"ש שכ' דאף שקימ"ל דלא כר' יהודה דאבל כיון שאם יסתמא יתבטל מת"ת ועוד מצות יש להתיר לו ומסיק להתיר לאכול פחות פחות משיעור).

גירות בסומא

יש לדון לר' יהודה דסומא פטור ממצוות אם יכול להתגייר שהרי גר צריך קבלת מצוות ואם סומא פטור גם מלאוין ל"ש ביה קבלת מצות.

וע' תו' סנהדרין ריש פ' בן סורר שכ' גבי גר קטן שמטבילין אותו על דעת ב"ד שהוא גר דאורייתא וקבלת מצוות הוא בגדלותו, ולכא' צ"ב איך נעשה גר בלא קבלת מצוות, וי"ל שקבלת מצוות הוא רק במי שחייב במצוות ואם אינו יכול קבל הרי זו סתירה לגירותו, אבל מי שאין חייב במצוות אין זו סתירה לגרותו וע"כ קטן שאין חייב במצוות יכול להתגייר אף שאין בו עדיין קבלת מצוות ולפ"ז ה"נ בסומא, ואם נתפתח צריך לקבל מצוות ואם לא יקבל הרי"ז כקטן שגירוהו ב"ד ולא רצה לקבל מצוות בגדלותו שבטלה גירותו.

והנה הש"ך ביו"ד סוף סי' רס"ו הביא מתשב"ץ שלא למול גר ביום ה' כיוון שאפשר שבשלישי למילתו שהוא שבת יהא מסוכן ויצטרכו לחלל עליו שבת ואין מביאין ליד חילול שבת, ובס' חוט שני חלק א' פרק ח' הק' שהרי אינו גר עד שימול ויטבול והרי אין מטבילין אותו עד שיתרפא כדאי' ביבמות פ' החולץ, ומסתמא לא נתרפא עד שבת וממילא שלא טבל עד שבת, וא"כ למה יחללו עליו שבת, וכ' לחדש דכיון שהטעם שמחללים עליו כדי שישמור שבתות הרבה י"ל דהואיל ומל ע"ד להתגייר הרי מסתמא יגמור גירותו ושייך ביה הס' כדי שישמור שבתות הרבה. ולהנ"ל אם היה סומא שמל ולא טבל לא יחללו עליו שבת להסוברים שסומא פטור ממצות דל"ש ביה ישמור שבתות הרבה.

נדבת יודינו הגדא"י כהן
לדגל שמחת משיחאי
יצחק אלחנן ופניגת ויספיש

לקבלת קולין באייל, למשלוח הצעות ותדמיות ישלחו וספרי צבא הלוי, ניתן לפנות אל החוקר הרב: זלמן קלמן זלמן
zelm747@gmail.com | פקס: 0722477505 | בערות רחמי: זלמן זלמן
 הצעות ותדמיות ישלחו וספרי צבא הלוי בארבעת חודשי זמן ודקדקני ניתן לפנות אליי **zalmen747@gmail.com**

ליצני הדור

הם נמצאים בכל דור ובכל שלב בחיים. בבית או בבית מדרש, תמיד ימצא הל"ץ שיוריד את הערך האמיתי על ידי משפט מופרך. ואתה כל כך רוצה להוכיח לו את טעותו. חדל, זה לא יועיל לו כלום

הם גם ידעו ש'עצור עצר ה' בעד כל רחם לבית אבימלך', אף עבד לא יכל להתפנות לנקביו וגם תרנגולת לא הטילה ביצתה, עד אשר תשחרר שרה מארמונו של אבימלך. מה נשאר איפוא מהליצנות ש'מאבימלך נתעברה שרה'?

ואם הליצנות הזו התחילה מעת שנולד יצחק, כי אז היה מקום להבין זאת. לא כעת, שבעים ושלוש שנה אחרי לידת יצחק, רק בעת שעשו יוצא לתרבות רעה (והרי יצחק בן שישים שנה בלדת אותם), נזכרים לצקצק ולומר שמן הסתם עשו שייך לסטרא דאבימלך, ויעקב לסטרא דשרה.

שבעים ושלוש שנה אחרי המקרה, ורק אז צצה לכם הליצנות שנראית כל כך חסרת טעם וחסרת הקשר הגיוני?!

הקיצור, פקעת של אי הבנה ושל סדר משובש סביב אותה ליצנות, והליצנות עדיין תופסת ונאמרת.

מה יש בה באותה ליצנות?!

הכהנים הגדולים בבית שני

רוב הכהנים הגדולים בבית שני, צדוקים היו. בכל שנה, במוצאי יום הכיפורים, במקום ללוות את כהן גדול לביתו, היו מלווים אותו למנוחת עולמים, בקודש הקודשים מתו. שנה אחר שנה.

הם לא התמנו לתפקיד בעל כרחם. להיפך, ממון רב שפכו כדי שהשלמונות יאשרו את מינויים, למרות שידעו על מות אחיהם בשנים קדמוניות. הם גם ידעו שעתידים לשלם בחייהם ומשום כך כרכו חבל סביב גולם, כדי שיוכלו לגרור את גופתם בעוד רגע.

ההכנה הפסיכולוגית של אותם כהנים ראויה להילמד בשיחה נפרדת, מדוע הסכימו להתאבד מראש עבור קורטוב כבוד שמגלה למפרע שאינם רצויים לפני המקום.

גם לליצנות יש כללים משלה. ובשביל 'לייצר' ליצנות, צריך להיכנס לתוך התחום הזה. אחד הכללים הפשוטים הוא, שהליצנות צריכה להיות על בסיס אמיתי, אחרת היא נשמעת כדמיון ולא נתפסת בלב השומעים.

ואם כך, צריך להבין את ליצני הדור ההוא, אלה שאמרו כי מאבימלך התעברה שרה (רש"י כה, ט), מה פשר ליצנותם.

אמת, לא היינו אמורים להתעסק בליצנות של ארחי פרחי שאף את שמותם לא ידענו. מי היו, וכמה היו לא נמסר לנו, אבל רבותינו סיפרו שהייתה כאן ליצנות ועבור הליצנות הזו הטריח עצמו הבורא וצר את צורתו של יצחק כדוגמת אביו אברהם, להוציא מלבם.

ואם הבורא הטריח עצמו, אנו נטריח עצמנו להבין מה היה כאן, ומה מקום לליצנות חסרת יציבות?

היניקה בנים שרה

נחדד מעט; הליצנים הללו לא הרוויחו או הפסידו מאמונתו של אברהם, וגם ליצנותם לא באה לחסר ממנו ממון או להפריעו מעבודת הקודש, ואפשר כי על כן לא נמנו בכלל עשרת הניסיונות.

לא זו בלבד – היה גם גלוי שזקנה בגיל תשעים ותשע ילדה בן ראשון, גם אם תרצו לגמד את הנס וללגלג שאין מנהיג לבירה, עדיין תודו שהנס נשאר אותו נס, בין אם מאבימלך נתעברה ובין אם מאברהם נתעברה, לא הועיל לכם מאומה. מה איכפת לכם שזה מאבימלך?

כולי עלמא רואים את הנס, רואים שהוא ממושיך והיא מניקה חלב, לא רק לבנה הקטן אלא לכל נשות השרים והנכבדים, היניקה בנים שרה. מוכרחים אתם להודות שיש כאן יד אלוקים, מה אתם רוצים בליצנות הזו ומה תרוויחו ממנה?

והירח, גם אז היה מקום לחוטאים לומר שרק הם קיימים בגלל שיש בהם ממשות.

אין הרבה הבדל בין עובדי עבודה זרה, לליצנים. את שניהם לא תוכל לשכנע, כי שניהם נעולים סביב הרעיונות שאימצו, ואי אפשר לנתק אותם מהם.

אנו מנסים להבין את הריאליזם שבדברי הליצנים, ולשוא. התבררה לנו נקודה אחרת, התבררה לנו נקודה חדשה.

יכולים לראות שהניקה בנים שרה, יכולים לראות כי הבת מאה תלד, יודעים שה' הבטיח בן לאברהם ויודעים שעצר ה' כל רחם לבית אבימלך. אבל הליצנות תמשיך, יש קהל שומעים ומאזינים.

יעשו הליצנים את אשר יעשו, ואדם יישאר בתומתו. אל תיכנס עמם לדין ודברים ואל תנסה לנתח את מאפייני האישיות המורכבת שלהם. כי לא תוכל.

אם תכתוש את האויל במכתש, בתוך הריפות, עם העלי הכבד, לא תסור מעליו אוילתו (ע"פ משלי כו, כב). את השום כותשים במכתש סגור, כמו כוס. הכנס לשם את האויל השבוי באיוולתו, העלי יכתוש אותו שוב ושוב, ואין לאן לברוח.

זה יסיר מעליו את האיוולת?

לא.

אז מה עושים עם ליצנים? הם מקררים, הם מרפי ידיים והם מסיגים אותך לאחור.

ניסית להתווכח ונכווית, ניסית לשכנע ונעקצת. מה כעת? כלום.

אל תיכנס איתם לדין ודברים. הם מחפשים שעשוע, לא אמת. גם אם ימותו שנה אחר שנה בקודש הקודשים, ימשיכו בליצנותם.

תתנתק, תמצא את עצמך מתרומם גבוה יותר.

מה שאנו מבקשים לברר כעת, מדוע נענשו מיידית. הרבה אזהרות וציוויים יש בתורה עם עונשים קצובים וקבועים. אין בהם עוון שבו אדם נענש תיכף ומיד סמוך לחטאו, ומדוע זה על הכניסה לקודש הקודשים ימותו מיד?!

לא יאבד עולמו מפני השומים

ומה שלמדנו כאן, זה שכוח הבחירה אינו מוחלט. אל נא תחשוב, כי מעת שתראה כהן גדול שמת, כבר לעולם ועד איש לא יעז להקטיר קטורת בין בדי הארון.

אם מישוהו ירצה למעות ולגרום גירסה אחרת להשגחה העליונה, יוכל לעשות זאת בשופי. תמיד יוכלו למעון שהכהן הגדול מת מהתרגשות והתקף לב, אולי מהתקררות בעבודה ללא נעליים בפתח החורף, אולי בגלל שמנעו ממנו לישון כל אותו לילה, הרבה תירוצים יכולים להיטען ולהיאמר.

הקדוש ברוך הוא עושה את שלו, ומי שרוצה להבין לא נכון, שיעשה זאת כהבנתו ולא בגלל זאת נשנה את העונש.

לא בהכרח שמיתת הכהנים באה להוכיח דבר מה, ללמד על עונש שיכפר לכהן על גשתו אל הקודש שלא כדן, אבל ה' לא בהכרח' הזה, לא ימנע גם את עצם המיתה המיידית.

על הכל יכול הקדוש ברוך הוא להאריך אף, לענוש אחר זמן – אם לא שב בתשובה. אבל על הליצנות של הכהנים אינו יכול להמתין, מוכרחים שיידעו שאין מקום ואין יחס של סלחנות לאותה ליצנות, ימותו מיידית וידעו כי ה' אלוקים שופט בגוים, שופט בארץ.

לא תסור מעליו אוילתו

טבעו של עולם, להמשיך ולהתנהל לפי חוקי הבריאה, גם אם חוטאים ומכעיסים ובאים לפניו. אילו היה הבורא משמיד עבודה זרה שעבדוה החוטאים, נמצא מאבד עולמו מפני השומים. אלו עובדים לשמש ואלה לירח ונמצא העולם חרב (ע"ז ד:).

גם אם היה הבורא מאבד חלק מהעבודות זרות, כגון רק עצים ואבנים שאין לעולם צורך בהם, ומותיר את השמש

לעילוי נשמת
מרבץ תורה ומוקיר רבנן
גומל חסדים טובים ולב אלמנה הרנץ
רבי מסעוד שרביט זצ"ל
יום היא"צ ג כסליו
ת.נ.צ.ב.ה.

הר"ר יוסף איזק שליט"א
להולדת בנו נ"י
למזל טוב ובשעה טובה ומוצלחת
יזכו לגדלו מתוך רוב נחת והרווחה
לתורה לחופה למצוות ולמעשים טובים. אמן

פרשת תולדות תשפ"ג

מישכתי התורה

הליכות חיים

הליכות והלכות בדף היומי

בס"ד

נדירים לג.

שאלה

שוכר ששילם חובות שהיו על הדירה עוד לפני כניסתו

ראובן שכר דירה שהושכרה לפניו לשוכר שברח ממנה באמצע תקופת השכירות, מבלי ששילם עבור: מים, חשמל וארנונה, וחובותיו הסתכמו בסכום של עשרת אלפים שקלים. לפיכך ספקי השירותים, שלחו מכתבי התראה אחרונים למתגוררים בדירה, שאם בתוך שבוע לא ישלמו להם את חובם - הם ינתקו את המים והחשמל מהדירה.

והנה כשפנה השוכר החדש למשכיר שישלם חובות אלו, התחמק ממנו בתירוצים שונים, ומחוסר ברירה נאלץ השוכר לשלם חובות אלו לספקים, כדי שלא ינותק מהמים והחשמל. כעת רוצה השוכר לקזז מה ששילם, מדמי שכירות הדירה שעדיין לא שילם, ומדמי חודשי השכירות שמכאן ואילך. אלא שהמשכיר טוען לו כדלהלן:

א - פרעת את חובותיו של השוכר שגר לפניך, כי חשבונות אלו היו רשומים על שמו, לכן תתבע אותו שישלם לך מה ששילמת עבורו, ואני - המשכיר לא קשור כלל לנידון.

ב - מבואר במשנה בנדירים (ג.) שהפורע חובותיו של חברו נחשב - כמבריא אריה מנכסי חברו בלבד. לפיכך, אומר המשכיר, אפילו אם אני הייתי חייב לשלם זאת, עדין נחשב הדבר שלא קיבלתי ממך כלום, אלא מנעת מגורם חיצוני לפגוע בדירתך.

מה הדין?

תשובה

א. במקרים שהחובות היו רשומים על שם משכיר הדירה - רשאי השוכר לקזז מה ששילם עבור: מים, חשמל, וארנונה מתשלום השכירות שחייב - הן עבור החודשים שעברו, והן עבור חודשי השכירות הבאים, ואיננו נחשב בגדר - פורע חובו של חברו.

אולם אם שילם גם קנסות, וריביות שחייבו ספקי השירות עבור העיכוב בתשלום, ישנם מקרים שבהם סכומים אלו לא יוכל לקזז מחובו למשכיר, ועיין במקורות.

ב. במקרים שהחובות היו רשומים על שם השוכר הראשון, אם על פי החוק שמחייב אותם, לא יכלו ספקי השירות לנתק את המים והחשמל מהדירה, אלא יצטרכו לזקוף את החובות על השוכר הראשון בלבד, במקרה זה - דינו של השוכר השני הוא

עם השוכר הראשון בלבד. ולכן אינו יכול לקזז מחיובו למשכיר את דמי שכירות הדירה ממה ששילם לספקי המים והחשמל. אולם אם למרות שהחוב הוא על שם השוכר הראשון, רשאים ספקי השירות לנתק את חיבור המים והחשמל מהדירה המושכרת - נשאר הדין כמו בסעיף הראשון, שהשוכר השני רשאי לקזז מדמי השכירות מה ששילם לספקי המים והחשמל.

מקורות

ביאור טעם הפסוק, לפורע חובו של חברו

כתוב במשנה בנדירים (ג.) ובגמ' שם, שמי שפרע חובו של חברו, נחשב הדבר - שהמשלם סילק אריה מנכסיו של הלוח שלא יזיק לו, אבל לא נתן לו הנאה ממשית. לפיכך מותר למודר הנאה מחברו לפרוע עבורו חוב שחייב לאחרים, מאחר ופריעת החוב איננה נחשבת שנתן בפועל למודר ממנו כסף או הנאה, אלא רק סילק ממנו את המלוה שלא יתבענו, אבל את הכסף קיבל בפועל המלוה ולא מודר ההנאה.

אמנם כתב הר"י בתוס' בב"ק (נח. ד"ה א"נ מבריא ארי וכו'), שהפורע חוב נחשב כמבריא אריה - רק כשלא ברור שיגרם הפסד ודאי לחברו, כגון שהאריה עדיין רחוק מבהמות חברו, ולא בטוח שיטרפם, ונמצא שפורע החוב או שוכר האנשים שיבריחו את האריה, בשלב זה רק סילק מבעל הבהמות את הפחד והדאגה מפני הפסד, אולם לא ברור שמנע ממנו הפסד ממון.

והוסיפו שם התוס', שמבואר בירושלמי, שגם אם שילם עבורו את חוב ההלוואה למלוה, עדיין טוען לו הלוח - אולי הייתי מוצא חברים שהיו פורעים את החוב שלי למלוה בתור צדקה וללא תמורה. או אולי הייתי מצליח לפייס את המלוה שימחל לי על החוב. אך במקרה שהפסד הממון לחברו היה ודאי, כגון שהאריה רץ במהירות לכיוון בהמותיו, ובטוח שהיה טורף אחת מהן, וחברו שכר אנשים שיפגעו באריה. או אם נחשול מים עמד להציף את תבואת חברו, ושילם אדם לפועלים להטות את המים לכיוון אחר וכדומה, במקרים אלו - חייב חברו לשלם למציל מה ששילם עבורו, כי הצילו מהפסד ממוני ודאי.

פורע חובו של חברו כשהמלוה דוחק בלוה לפרועו

והנה נחלקו רבותינו הראשונים והפוסקים, מה הדין אם אדם פרע למלוה חוב של הלוח, כאשר המלוה דחק בלוה לפרועו, ולא היה מוכן להתפשר או למחול לו על חובו. דעת הבית יוסף (ח"מ ס' קכח, א) ובשו"ע שם, שמכיון שהרי"ף, הרמב"ם, הסמ"ג, ועוד, לא חילקו בדין זה בין אם בעל חוב דוחק או לא, וכתבו באופן סתמי שפטור הלוח מלשלם לפרוע חובו, לכן דין זה קיים גם כשבעל החוב דוחק ואינו מוכן למחול, והסכים עמו שם הרמ"א. לעומת זאת, דעת רבינו תם, הרא"ש ועוד פוסקים,

דינו של השוכר השני - כיורד לשדה חבירו ברשות

טענה נוספת טוען השוכר למשכיר, כי פורע חובו של חבירו, הסיבה שמחמתה פטור הלוח מלשלם לו הינה - מאחר ולא הושבח מחמת זה ממנו של הלוח, אלא הפורע סילק ממנו גורם חיצוני שיתכן והיה מזיק לו, כמבואר בתוס' בב"ק (נח). מה שאין כן בנידון דנן, ע"י תשלום המים וחשמל - נגרמה השבחה בפועל לדירת חבירו, מאחר ובלי דברים אלו - אין הדירה ראויה להשכרה. כך שבגלל כספו של השוכר השני - נעשתה הדירה עצמה - כראויה להשכרה ולמגורים. כלומר - המהות והשם שלה השתנה מחמתו. ולכן נחשב השוכר השני - כיורד ברשות לשדה של חבירו שעשויה לטעת ולהשכרה, ובכסף ששילם עבורה - הוא השביחה באופן ניכר. לפיכך גם מדין יורד לשדה חבירו חייב המשכיר לשלם לו.

וכשם שאם ברז מים התקלקל בדירה המושכרת שלא באשמת השוכר, ושילם השוכר לאינסטלטור שתיקנו - חייב המשכיר לשלם לו הוצאות אלו משתי סיבות: א' מדין יורד, שהשוכר השביח לו את נכסו. ב' - מחמת חיובו להעמיד לשוכר בכל תקופת השכירות את הדירה שתהיה ראויה למגורים עם מים כמקובל. הוא הדין בנידון דנן, התשלום לספקי המים והחשמל כמוהו - כהתקנה בדירה ברז מים שהתקלקל או תיקון מערכת החשמל שהתקלקלה בדירה.

הפירעון נעשה מראש לצורך קיומו מחוב השכירות, ולא כמתנה

טעם נוסף לחלק בין נידון דנן לפורע חובו של חבירו. כי מבואר בגמ' בנדרים (לב) שהטעם למה מבריא אריה מנכסי חבירו פטור - כיון שזה דומה לדברי חנן במשנה בכתובות (ק) לגבי מי שזן מעצמו את אשת חבירו כשבעלה נסע למרחקים, שהזן הניח מעותיו על קרן הצבי, והבעל פטור מלשלם לו מה שפירנס.

אמנם כתב הרמ"א באהע"ז (ס"ז ע"ח) בשם הגהות מרדכי, שאם מפרנס האשה היה חייב כסף לבעלה, ולכן דעת מפרנס האשה היתה לקזז זאת מהחוב שחייב לבעלה - רשאי לפרנסה גם לכתחילה. כי בנידון זה - אינו נותן את הכסף לאשה בתור מתנה, אלא בתור פירעון החוב שחייב לבעלה.

ויותר מכך כתב המגיד משנה (פ"י יב מאישות, הל' יט) בשם הרשב"א, שכל הדין של חנן הוא - רק כשנתן לאשה את כספו בתור מתנה, ולא כשברור לנו שנתן לה בתור הלואה בלבד, דהיינו על דעת שיגבה אח"כ את החוב מבעלה.

לפיכך גם בנידון דנן, ברור לנו שהשוכר השני שילם את חובות המים, חשמל, והארנונה אך ורק כדי שיוכל לגור בדירה המושכרת לו כראוי, ויקזז אח"כ כל מה ששילם מהחוב שחייב למשכיר, הן עבור החודשים שגר בדירה, והן עבור החודשים שיגור בה מכאן ואילך. ולא שילם זאת למשכיר בתור מתנה, כמו מי שפרע מאליו חובו של חבירו. ולכן לכל הדעות רשאי השוכר לקזז מה ששילם למספקי השירות - ואפילו על חשבון חודשי השכירות שמכאן ואילך.

שכאשר בעל החוב דוחק לפרוע את החוב מבלי להסכים להתפשר או למחול לו, במקרה זה נחשב שפורע החוב הציל את הלוח מהפסד ודאי, ואיננו טוענים אולי ימצא מי שיפרע לו את חובו בתור צדקה, וחייב הלוח לשלם לפורע החוב מה ששילם עבורו. ומבואר שם בב"ח, בסמ"ע (ס"ק א), ובש"ך (ס"ק א), שאם פורע החוב מוחזק בכסף שחייב ללוח - יכול לטעון קים לי כבעלי התוס' והרא"ש ולהחזיק ברשותו את הכסף.

גדר של ספקי המים והחשמל

לאור האמור, מאחר וגדר ספקי המים החשמל, והארנונה הינם - כבעל חוב דוחק, כי אין הם מוותרים על תשלום הקרן וההצמדה למדד. ובפרט בנידון דנן שאיימו במכתב התראה רשמי, שאם לא יפרעו להם את החוב - הם ינתקו בעוד שבוע שירותים אלו מהדירה המושכרת. לפיכך ודאי שביחס לסכום הקרן ותוספת ההצמדה למדד - יכול השוכר לטעון קים לי כבעלי התוס', והרא"ש, והכרעת האחרונים, שנחשב הדבר שהצלתי את משכיר הדירה מהפסד ודאי. ולכן יכול לקזז סכומים אלו מתשלום חובותיו למשכיר עבור דמי שכירות הדירה לחודשים שגר בדירה.

גדר תשלום הקנסות והריביות

אך ביחס לקנסות וריביות ששילם, מכיון שבמקרים רבים ניתן להגיע להסדר עם ספקי השירות שימחלו עליהם בתמורה לתשלום מיידי של הקרן וההצמדה למדד, לכן ביחס לכך טוען לו משכיר הדירה, כי לא פרעת עבורי חוב בטוח, מאחר ויתכן שהייתי מתפשר עמם למחול לי על זה, וממילא ביחס לקנס והריביות ששילמת דינך - ככל פורע חובו של חבירו, שגם לדעת התוס' נחשב כמבריא אריה בלבד, וכמבואר במשנה בנדרים (לב), ולכן אני פטור מלשלם לך על כך. וממילא לא יוכל לקזז סכום זה מהחוב שחייב לו עבור חודשי השכירות. ולכן למעשה בהקשר לכך, יש לבדוק אצל ספקי השירות במקום זה, האם בהסדר של תשלום מיידי על הקרן, היו מוותרים או לפחות מתפשרים על הקנס והריביות, ובהתאם לכך יהיה הדין בנידון זה.

בנידון דנן, התשלום נעשה מחמת חיובי המשכיר לשוכר

כמו כן בנוסף לאמור לעיל, אם ספקי המים והחשמל היו רשאים לנתק דברים אלו מהדירה, אז בין אם החוב היה רשום על שם השוכר הראשון, וכל שכן אם הוא רשום על שם משכיר הדירה, טוען השוכר השני למשכיר, פריעת החוב מצדי לספקי השירות - איננה קשורה כלל לגדרי פורע חובו של חבירו. כי בנידון דנן, הרי כששכרתי ממך את הדירה - התחייבת לתת לי דירה ראויה למגורים כמקובל, דהיינו - עם מים וחשמל. ואם ינתקו מהדירה שירותים אלו - אין הדירה ראויה למגורים. לפיכך לא פרעתי חוב שלך לאנשים אחרים, אלא פרעתי מה שאתה חייב לי מחמת הסכם השכירות שבינינו, והסכם זה מחייב אותך לשלם לי את ההוצאות שיש לי בדירה כדי שהדירה ששכרתי תהיה ראויה למגורים כמקובל. ולכן בנידון דנן - לכל הדעות ודאי שאני רשאי לקזז את התשלום שאתה חייב לי, מתוך התשלום שאני חייב לך במקביל עבור שכירות הדירה.

מסקנת הדברים

השוכר רשאי לקזז את התשלום ששילם עבור: המים, חשמל והארנונה מהסיבות כדלהלן:

א - כדעת הפוסקים שכשהמלוה דוחק - אינו נחשב כפורע חובו של חברו.

ב - כי הוא פרע חוב שהמשכיר חייב לו מחמת הסכם השכירות שעשו ביניהם - להעמיד לו דירה ראויה למגורים בכל תקופת השכירות. ולא שילם חוב שהמשכיר חייב לאנשים אחרים.

ג - מאחר וע"י פירעון החוב גרם להשבחת הדירה, נחשב - כיורד ברשות לשדה חברו.

ד - היות וברור לנו שפרע את החוב לצורך הקיזוז מתשלום שכירות הדירה, ולא כפירעון חוב על מנת לתת מתנה לחברו.

מסרים ורעיונות בפרשת השבוע

כוחה של תפילה

"ויעתר יצחק לה' לנוכח אשתו כי עקרה היא - ויעתר לו ה' - ותהר רבקה אשתו" (כה, כא)

פירש רש"י: ויעתר לו - נתפצר, ונתפייס, ונתפתה לו וכו'. משמע מדברי רש"י, שיצחק היה צריך כביכול לפתות את הקב"ה להתפייסות יוצאת דופן. ומהראוי להבין, למה הוצרך יצחק להפצרה מיוחדת, ולפייס את הקב"ה שיענה לבקשתו לילדים, הרי זוהי בקשה טבעית של כל זוג נשוי שרוצה ילדים שימשיכו את משפחתו.

הביאור הנפלא של הגרי"ח זוננפלד זצ"ל

וראיתי בס"ד בספר "אוצרותיהם אמלא", שמביא הסבר נפלא מרבה של ירושלים הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל, על פי המדרש רבה (בראשית סג, יב) שהובא ברש"י (כה, כט) שאברהם אבינו היה צריך לחיות מאה ושמונים שנה, כמו שחי בנו יצחק אבינו, אולם מכיון שהקב"ה הבטיח לאברהם שימות בשיבה טובה, ואם יראה שנכדו עשו הרשע כשהגיע לגיל חמש עשרה - עובר ביום אחד חמש עבירות, ומהחמורות ביותר שהן: כפירה בקב"ה, שפיכות דמים, עריות וכו' שעליהן נאמר "יהרג - ואל יעבור" יצטער אברהם מאד, ואין זה - שיבה טובה. לפיכך קיצר הקב"ה חמש שנים משנותיו של אברהם אבינו, והוא חי רק מאה שבעים וחמש שנה, כדי שלא יראה את עשיו נכדו הרשע יוצא לתרבות רעה. וזהו שאמר דוד המלך בתהילים (קט, יד) "זכור עוון אבותיו אל ה'". שפי' רש"י, עוון שהעוה על אבותיו, שגרם לאברהם שנגרע ממנו חמש שנים מחייו.

מבואר בזה, שבשמים כבר נגזר עוד קודם התפילה הזו שיצחק ורבקה יפקדו ביעקב ועשו, אלא שנגזר שזה יהיה חמש שנים מאוחר יותר - כשאברהם יהיה בן מאה שישים וחמש, וכך כשיגיע עשו לגיל חמש עשרה שנה, ימלאו לאברהם מאה ושמונים שנה כפי שנגזר עליו שיחיה בעת לידתו, ואז כשיפטר מהעולם - לא יראה את נכדו עשו יוצא לתרבות הרעה.

ובזכות תפילתם של יצחק ורבקה שהתפללו בחזקה חמש שנים קודם שרוצים ילדים עתה, וכמו שכתוב (במדרג יונתן כה, כא) שלתפילה זו - הלך יצחק עם רבקה להר המוריה, למקום שבו מסר נפשו מרצונו להיעקב למען הקב"ה, כדי להוסיף זכות גדולה זו לתפילתו. לפיכך כביכול ביטל הקב"ה את רצונו, וקיצר לאברהם מחמת כך חמש שנים מחייו - כדי להיעתר לתפילת יצחק ורבקה. וזהו שרמז רש"י בלשונו: נתפצר, נתפייס, ונתפתה לו. וסיים הגרי"ח זוננפלד זצ"ל, שהגמטריה של המילים "ויעתר לו ה'" [כפי שמילה זו כתובה בתורה] היא - 748, בדיוק כמו המילים "חמש שנים" שג"כ - 748.

הרי שהקב"ה התפייס לא על עצם לידת הילדים, שביחס לכך - כבר נגזר בשמים שהם יוולדו להם, אלא שהתפייס שילדים אלו יוולדו כעת - חמש שנים לפני הזמן שנגזר, אע"פ שמחמת זה יצטרכו להחסיר מאברהם אבינו חמש שנים מחייו.

כוחה של תפילה לשנות גזרות שמים

נמצאנו למדים עד כמה גדול כוחה של תפילה שיוצאת מעומק הלב - שביכולתה לשנות גזרות שמים. שהסכים הקב"ה להחסיר בעולם את עבודת ה' הגדולה של אברהם אבינו, עליו מתבטא הנביא - "אחד היה אברהם". כלומר, לא היה, ולא יהיה כמותו מאז בריאת העולם ועד סופו. ואין שום תחליף לקדושה הנוספת בעולם בכל יום שאברהם חי בו. וכאן מדובר בחמש שנים, שהם יותר מאלף ושמונה מאות ימים נוספים שנגזרו לאברהם לחיות, בהם היו נוספים לעולם עוד אלפים, ורבבות גרים חדשים שהיו עוזבים את עבודת האלילים, ונעשים עבדי ה'. ועל כל זה הסכים הקב"ה לוותר בזכות התפילה מעומק הלב שכוחה גדול.

והנה לא מצינו בחז"ל שיצחק ורבקה נתבעו על כך, שמחמת תפילתם הופחתו לאברהם חמש שנים מחייו. מאחר ורצון הקב"ה שבני אדם יתפללו אליו בכל מצב בו הם נמצאים. ואדרבה כתוב בתורה "ועבדתם את ה' אלוהיכם", שיש מצוות עשה מהתורה להתפלל לה' תמיד ובכל יום, וכמבואר ברמב"ם הל' תפילה (א, א). וכל שכן שישנו חיוב להתפלל לה' בעת צרה הן של הכלל, והן של היחיד. ולכן כל חשבונות השמים שנעשים מחמת תפילת האדם - אינם קשורים כלל למתפלל, ואינם גורעים מזכותו מאומה.

ובשמים יענישו רק את עשו הרשע. שבנוסף לעונש על חטאיו החמורים, יענישו אותו שמחמת מעשיו הרעים, הוצרך הקב"ה להפחית מחיי אברהם חמש שנים, כדי לקיים את ההבטחה שהבטיחו - שימות בשיבה טובה.

וכעין זה מבואר במדרש רבה פ' ויצא (עא, ב), אמר רב הונא: קשה היא התפילה - שבטלה את הגזירה שהיתה בשמים - שלא תינשא לעשו, ורחל ליעקב. ולא עוד - אלא שלא קדמה להינשא ליעקב לפני רחל אחותה. כלומר, תפילת לאה שהיתה מעומק הלב, עד שיופי עיניה השתנה מחמת כך - גרמה בכך - שהתבטלה גזרת שמים שתינשא לעשו, והיא זכתה להינשא ליעקב אבינו עוד לפני רחל אחותה, למרות שגזרו בשמים בתחילה, שיעקב ישא את רחל בלבד.

תפילתו של כל יהודי נחשבת בשמים

והנה הכח הגדול שניתן לתפילה, קיים אצל כל אחד ואחת באשר הם, ולא צריך להיות דווקא בדרגת האבות או האימהות הקדושים או אחד מגדולי הדור וכו'. וכלשון הפסוק בתהילים (קמ"ה, יח) "קרוב ה' - לכל - קוראיו - לכל אשר יקראוהו באמת" כלומר, כל מי שיתפלל לקב"ה באמת, מתוך הכרה מלאה - שרק הוא יכול לעזור לו, ואין לו אפשרות אחרת, מבטיח לנו דוד המלך ברוח קדשו - שהקב"ה ישמע וייעתר לתפילתו ולבקשתו.

אמנם אע"פ שאין לנו שום מושג בחשבונות שמים, אבל ממה שמבואר בספרים הקדושים, ובדבריהם של גדולי הדורות, אנו למדים באופן כללי יסודות חשובים לגבי דברים שמעכבים את התפילות מלהתקבל. וזאת למרות שודאי שישנם שיקולים נוספים בשמים לגבי כל אדם בנפרד, מתי להיעתר לבקשתו, ומתי לדחותה. וגם כשנדחית תפילתו ובקשתו המסויימת, ברור הוא - שתפילתו לא תשוב ויקם, אלא תועיל למתפלל לדברים אחרים בעולם הזה או בעולם הבא. או שתועיל לזרעו או לאחד מכלל ישראל שזקוק לישועה כזאת, והזכות הזאת תזדקף בשמים לטובת המתפלל.

יש דברים שמעכבים את התפילות מלהתקבל

ונביא מספר דוגמאות. ישנם מקרים שאיש או אשה מתפללים עבור זיווג, ובשמים - אכן נענו לתפילתם, וכעבור זמן הוצע להם הצעה לזיווגם ההגון, וישנם מקרים שהצדדים או הוריהם אפילו נפגשו ביניהם, אולם מסיבות שוליות שרובם קשורים להחשבה עצמית גדולה - אחד מהצדדים או שניהם דחו את הצעת השידוך. במקרה זה, בקשת המתפלל נענתה, אלא שהוא דחה בידיים את הישועה שקיבל משמים, וכתוצאה מכך זיווגו נישא לאחר מכן לאיש או לאשה אחרת. וכעת כשממשיך להפציר בתפילתו לזיווג, הוא למעשה מבקש שיבראו לו בשמים זיווג שאינו שלו, ובמקרים רבים גם אם ייעשה כך למענו - זיווג זה לא יתקיים זמן רב. וכשאותו אדם משחזר כעבור זמן את ההצעות שדחה, הוא לפתע מצטער על ההצעה או על כמה הצעות שדחה מסיבות שוליות, ובמקרים רבים כבר לא ניתן כעת לתקן את הנעשה. לכן צריך לשקול היטב, ולקחת דברים אלו בחשבון כשדוחים שידוך סביר - ולא לחיות באשליה, שודאי במשך הזמן הוא ימצא זיווג טוב יותר.

כמו כן ישנם אנשים שמתפללים לעושר רב, ומבטיחים לקב"ה שכשיזכו בו - חלק גדול מהכסף יתנו להחזקת תורה, צדקה לעניים וכו'. ובשמים יודעים שלפני תכונת נפשו של המתפלל או של בני משפחתו, כשיזכה בעושר, זה ירפה אותו מעבודת ה' בה עסק עד כה. או שמחמת הכסף יגרם לו ולמשפחתו בעיות קשות, וכפי שקרה במקרים רבים כשזכו בפיס או בירושה גדולה. או שיהיו נוכלים למיניהם או אנשים שיקנאו בו, ובגלל חוסר הבנתו ונסיגונו - יכשילו אותו בעיסקאות

שאינן הגונות, שיאבד מחמתן את כל עושרו, וחיייו יהיו לאחר מכן קשים יותר בכל המובנים. ולכן דווקא בגלל שהקב"ה מרחם עליו ורוצה בטובתו - מונע ממנו את בקשתו.

חטאים שבין אדם לחבירו - מעכבים את התפילות מלהתקבל

כמו כן התפרסמו בעבר, וכן בזמן הזה, מקרים רבים שבעצם בזכות התפילות הרבות של האדם אכן נגזר בשמים להיעתר לבקשתו, אלא שעיקוב הישועה נבע מסיבות הקשורות לעבירות שבין אדם לחבירו, וכשהן סרו - נסללה הדרך לישועה. ונציין מספר דוגמאות: אי תשלום כל דמי השידוך לשותפים בעשיית השידוך. פגיעה והעלבה חמורה בחבר/ה שלמדו איתם במשך השנים או באחד מהמורים או המורות, ולפעמים נעשה הדבר מחמת שמחת פורים. או פגיעה בקרובי משפחה, שכנים, מתפללי בהכנ"ס, אחד מהעובדים במקומות העבודה וכדומה. וכל זמן שהנפגעים לא ימחלו לפוגע על עלבונם וצערם, למרות שעברו שנים רבות מאז אותו מקרה - לא תיעתר בקשת המתפלל לזיווג או לילדים וכו'. ואם הנפגע נמצא כבר בעולם האמת - צריך הפוגע לבקש ממנו מחילה על קברו בנוכחות עשרה אנשים כמבואר בשו"ע (הל' יום כיפור ס" תרו, ב).

ונדגיש, שעיקוב זה קיים, למרות שמרבה להתפלל תמיד, ובכל עת רצון, ובקברי צדיקים, ונותן כסף רב לצדקה ולהחזקת לומדי תורה, וזכה לברכות רבות מצדיקי הדור וכו'. כי אפילו אם מחמת תפילותיו ומעשיו הטובים - אכן נגזר בשמים להיעתר לבקשתו, הישועה בפועל מתעכבת - כל זמן שיש כלפיו תרעומת מוצדקת מאדם מסוים, וכל שכן מאנשים רבים שעשה להם בעבר עוול, והם עדיין לא סלחו לו על כך.

לכן צריך כל אדם לבדוק את עצמו תמיד. וכל שכן כשרואה שתפילותיו לא מתקבלות, צריך לעיין בעברו האם ישנו איזה אדם שנפגע ממנו במהלך חייו, ועדיין לא התפייס עמו. וזאת למרות שהמתפלל חושב שהוא היה צודק בנידון. וכן לגבי דבר ששייך לשני בני הזוג, ראוי לבדוק אולי ישנה הקפדה מאדם שנפגע מבן זוגו. וכל זמן שהקפדה, והצער שנגרם לזולת לא יוסר - במקרים רבים למרות שתפילותיו התקבלו לרצון בשמים - אולם המתפלל לא ייוושע בפועל.

אמנם כפי שהקדמנו, מכיון שאיננו יודעים חשבונות שמים, ויתכן שישנן סיבות אחרות המונעות מתפילתו להתקבל, וכמו כן ידוע שבספרי המקובלים ישנה הרחבה, שבמקרים רבים הסיבות שהתפילות לא מתקבלות - קשורות למעשים שנעשו ע"י נשמה זו בגילגולים קודמים וכו', לכן גם כשברור למתפלל שמבחינתו באופן שנראה לעין עכ"פ, אין כל עיכוב בגלל פגיעה בבין אדם לחבירו, בכל זאת עלינו להאמין, שכל מה שהקב"ה עושה עמנו - ודאי הוא לטובה, למרות שאיננו יודעים ומבינים למה קרה כך. ולמדנו מתפילתם של יצחק, רבקה, ולאה - שניתן ע"י התפילה לשנות גם גזירות שמים קדומות, וזה מה שעלינו להמשיך ולעשות למרות הכל.

העלוו יוצא לע"נ: הר"ר **חיים יצחק** ז"ל בהר"ר צבי הי"ד, ומרת **נחמה** בת הר"ר יחיאל הלוי ע"ה

ייתן לשלוח הערות הציוני **הזמן** אפרקס 153-2-5869690 ו/ציוני עס נס' פקס 03/07 קבוצת תלמה. וכן למייל rav5869690@gmail.com

מענייני החיזוק

מאת הרב שמעון פרג שליט"א

א"כ למה זה אנכי ותלך לדרוש את ה' ואמרו לה שני גוים בבטן וכו' וברש"י וכן ברמב"ן ועוד ראשונים מבואר שהיה צער עיבורה קשה מחמת ויתרוצצו הבנים בקרבה וחשבה שיש כאן הריון שלא מן הטבע וחששה שמסתכנת בהריונה וע"ז הלכה לדרוש את ה' וגילו לה את ההתרוצצות ולא מוזכר באף אחד מן הראשונים שדאגה מחמת שזה הולך לבית ע"ז וזה הולך לביהמ"ד ולפי הנ"ל מיושב קושית העולם מדוע שנודע לה שזה שני בנים נרגעה הרי גם עתה יש לה בן אחד שמחפש רק עוה"ז ולפעמים זה יותר קשה מאשר שיש בן אחד שמקוים בו מאור שבה מחזירה למוטב ואילו כעת שזה שני בנים שאחד מהם מחפש רק עוה"ז לפעמים זה יותר קשה ובקושיה הנ"ל נאמרו נוסחאות ולפי הנ"ל מבואר היטב דצורה לא היה מחמת שחשבה שיש לה בן אחד ונודע לה שיש לה שני בנים אלא עיקר צורה היה שחשבה שמסתכנת בעיבורה.

יבואר דעת הכלי יקר

בכל הנ"ל שבודאי כשחשבה רבקה שיש כאן בן אחד והוא מחפש גם עוה"ז וגם עוה"ב אינו שייך לכל הענין של יצה"ר שקיים בכל אחד ואחד שכל עניינו זה בשבע יפול צדיק וקם וכל אחד שנופל מרגיש בזה נפילה וע"ז נאמר בראתי יצה"ר בראתי לו תורת תבלין אבל כאן בעשיו ויעקב הרגישה שהריצה של עשיו לע"ז הוא כעין הריצה של יעקב לביהמ"ד וראתה בעשיו שהיצה"ר זה לא נפילה אלא אידאולוגיה רח"ל וזה יותר גרוע מהכל כלשונו של הכלי יקר שחשבה שיש כאן שני רשויות וידוע שהנצי"ב סגר את ישיבת וולוז'ין מחמת שהמלכות גזרה שילמדו שעה אחת לימודי חול ובודאי שמסבירא אין מובן הרי עכשיו אין ישיבת וולוז'ין כלל ומדוע היה צריך לסגור את הישיבה ומזה רואים את יסוד הנ"ל שאם היצה"ר זה הופך לענין דיאלוגי זה מסכן את כל ההמשך של האבות וכמה צעק מן הגר"א קוטלר זצוק"ל על (ישיבה אונברסטית) שהיצה"ר מסייע בידיהם להחזיק הישיבה ואילו בישיבת ליקווד שהיה קשיים טעם שהיצה"ר מפריע שם ובישיבה אחרת אמר

מבואר מהלך של המהר"ל בספר גור אריה בחילוק בין פרשת ואלא תולדות נח לואלה תולדות יצחק ואברהם

ברש"י בפרשת תולדות בפסוק כתוב "ואלה תולדות יצחק" יעקב ועשיו האמורים בפרשה הקשה הגור אריה מדוע הזכיר ואלה תולדות יצחק קודם שנולדו דהיינו לידתם מוזכר בפסוק כ"ה ובפרשת נח מוזכר שמות שם חם ויפת אחרי לידתם ותירץ המהר"ל בספר גור אריה ללמד דגם בבטן אמו היה יעקב צדיק גמור כאשר הייתה עוברת על פתח שם ועבר היה מפרנס לצאת וכשהייתה עוברת על פתח עבודה זרה היה עשיו מפרנס לצאת ומש"ה לא מוזכר שם קודם לידתם וידוע שהגור אריה לשיטתו על המשך הפרשה "ויתרוצצו הבנים בקרבה" כתב רש"י כנ"ל שהייתה עוברת על בית עבודה זרה היה עשיו חפץ לצאת ובבהמ"ד היה יעקב חפץ לצאת הקשה הגור ארי' שאם בשעת עיבורה היה עשיו ויעקב חפצים לצאת ויעקב לבהמ"ד ועשיו לע"ז הרי אין יצה"ר אלא מעת לידתם והמקור הוא מהפסוק "לפתח חטאת רובץ" וכן מבואר ברש"י פסוק כ"ג מן המעיים הם נפרדים זה לרשעו וזה לתומו ולא בעודם בבטן ותירץ המהר"ל שבודאי אין מתאוה לחטא קודם שנולד והטעם ידוע למשכיל אבל כאן שעשה עשיו לא בשביל יצרו אלא מפני שהיה עשיו רוצה לשוב אל מינו וטבעו ויעקב טבעו זה לרוץ לבהמ"ד ועשיו טבעו לרוץ לבית ע"ז עיי"ש וידוע שתלמידו בעל הלבוש אורה חולק עליו וסובר שבודאי שכל ענין של יצה"ר ויצה"ט זה קשור לבחירה ואין שייך בזה טבעו ובודאי מה שיעקב רצה לצאת לע"ז מחמת בחירתו וחולק על הגור אריה ובודאי שאפשר להוכיח ששייך ענין צדיק ורשע גם בלי בחירה ואחד הראיות שיש בני שנג"א שנראה נדה ואנוסה ואי"ז סתירה לעניני בחירה והראיה הוא מדברי הגמ' בנדה דף ל"א על הפסוק מימנה את עפר יעקב ומספר רובע ישראל עיי"ש

ולפי הנ"ל מיושב קושית העולם מדוע רבקה פחדה באמרו לה שני גוים בבטן ובהמשך הפסוק כתוב ויתרוצצו הבנים בקרבה ותאמר

שהיצה"ר לא מפריע ובזה רואים את הכח של הבדלה שאת זה פותחים בכל שבוע את המבדיל בין קודש לחול דמבואר בפרקי דר"א שכל העושה הבדלה על יין נקרא קדוש ולהיפוך נקרא שקוץ ומאוס ומזה רואים כמה סכנה יש בתערובת אפילו במקצת ויש בזה הרבה עובדות כמה סכנות אורבות לעתידים של עם ישראל בכל העניין של תערובת רע וטוב ובודאי זה נלמד מרבקה אמנו שכל מה שנרגעה שראתה שעשיו ויעקב זה שני גופים נפרדים שלפי הו"א שלה שעשיו ויעקב זה גוף אחד דהיינו שהיצה"ר זה אידיאולוגיה זה מסכן את כל עתידים של עמ"י ואפשר להוסיף עוד את דברי הגור אריה שהזכרנו שעשיו ויעקב שכל אחד רצה לצאת אין קשור לעניין בחירה אלא מחיית טבעם בודאי שרבקה שחשבה שיעקב ועשיו זה גוף אחד בודאי ראתה סכנה גדולה עד כדי כך שאמרה למה זה אנכי וכו' ובאמת כל היסוד הנ"ל מרומז בפי' הכלי יקר עיי"ש.

יבואר לפי הנ"ל קושית העולם בויכוח בין יצחק לרבקה למי לתת את הברכות

ידוע דברי החת"ס שהאריך בויכוח שבין יצחק ורבקה למי לתת את הברכות שבודאי שיצחק ידע שיעקב הוא איש תם יושב אהלים ועשיו הוא איש ציד איש שדה ומדוע יצחק חפץ לתת את הברכות ליעקב וכתב החת"ס בתו"ד בהקדים כי יש יששכר ויש זבולון ויששכר הוא הבורך וזבולון הוא המבורך וכמו שעיקר הברכה של ויתן לך נתנה לזבולון כי הוא המבורך כמו שכתוב בברכת יעקב שמח זבולון בצאתך ויששכר באהליך מ"מ הגביר והאסטרופוס של יששכר זה זבולון והוסיף החת"ס דברים נוראים כי אין עבודת ה' בשלמות אלא במתבודד בה"ל ואין לו עסק עוה"ז כלל וכתב שזה כל העסק של אליעזר עבד אברהם שא"א לא התעסק בעיני העוה"ז רק אליעזר וכשנולד עשיו ויעקב חשב יצחק שנולד כאן יששכר וזבולון וא"כ לא שייך אצל יעקב ענין הברכות כמו יששכר שהוא ברוך ולא מבורך וחשב שעשיו יהיה הגביר והמבורך ומש"ה יצא עשיו תחילה ע"ד בת תחילה סימן יפה לבנים והוסיף החת"ס שגלוי וידוע לפני

שאמר והיה העולם כי עשיו לא כן הוא והוא המתנגד לתורה ועבודה ההולך למות משני עולמות אז בדיעבד נתן את הברכה ליעקב והוסיף שמיום שנתנה הברכה ליעקב ניתן על עוה"ז על צואריו ועתה גם יעקב צריך לסבול על עוה"ז למען לא יפול ביד עשיו ובראות יצחק כן חרד שיהיה על יעקב עוה"ז ומש"ה יעקב נהפך גם לבורך וגם למבורך. ומזה רואים שכל הענין של הברכות ליעקב זה בדיעבד כי א"א לסמוך על עשיו שהוא יהיה הזבולון של יעקב וכמה צריך להתחזק בזה גם באנשים שיש להם את העוה"ז שצריכים להבין שכל מטרתם זה להחזיק את לומדי התורה כמו שידוע מה שאמר החת"ס על ברכת יעקב שמח זבולון בצאתך ויששכר באהליך שבדרך כלל זבולון עיקר הצלחתו הוא כשחוזר ולא ביציאתו אבל כשמטרתו לעזור ליששכר אז הוא כבר יכול לשמוח ביציאתו וזה כל הענין של ויתן לך ויוסיף ויתן לך, וראיתי בספרו של הגר"י גלינסקי זצ"ל שסיפר שהוא ראה אחד בב"ב ברחוב רבי עקיבא שהוא שבור ורצוץ והיה בטוח שהוא עובר טרגדיה וכשחקר נודע לו שהרכב שלו במוסך והוא צריך לנסוע באוטובוס ומזה נשבר מאד ומזה חיזק כמה אנשים חושבים שהעוה"ז זה עיקר והמשברים שלהם זה מדברים זוטרים כעוה"ז ועוד כמה עובדות רואים בזה וכמה צריך לראות מהאבות הק' איך שברחו מהעוה"ז ועמדו בנסיונות קשים בעוה"ז ועיקר מה שרואים גם בפרשת השבוע ביצחק שעד שנשא אשה היה בן מ' שנה ועד שנולד לו יעקב היה בן ס' שנה וגם יעקב עד שמצא את זיווגו כמה נסיונות עברו עליו כמו שמבואר אעבדך שבע שנים ברחל וכמה צער סבל בזה ולא נשבר אף פעם משום שראה את הנסיון כנסיון להתקרב אל הקב"ה ולבסוף זכה שכל עמ"י זכו להיות יוצ"ח והקב"ה יעזור לנו ללכת בדרכי אבות כמו שאומרים מעשה אבות סימן לבנים ונזכה לעבור את חבלי משיח ונזכה לגאולה השלמה.

לזכות ידידינו הרב יונתן חיים בן מלכה הי"ו שכל העלונים הם בזכותו ע"י ידידו משה בן שרה ומשפחתו

הרב מאיר שולביץ

משולחן גבוה

מרן ראש הישיבה

(שיעורי רבי גרשון סנהדרין)

ב | **טעם סעודת הבראה. יש מהראשונים**
(רבנו ירוחם נכ"ח ח"ב בשם הרא"ש; ארחות חיים ח"ב
עמ' 582 בשמו, ב"י סו"ס שעה בשם רי"ז.) **שכתבו**
טעם לסעודת הבראה, כי האכל דואג ונאנח
על מתו ואינו חושב לאכול, כי רצונו למות
גם הוא, על כן ציווהו לאכול משל אחרים,
שיביאו לו שכוני וקרוביו, ואף על פי שאמרו
מצוה על שכוני שיאכילוהו כדי שלא יאכל
משלו, ולא מפני שחוששים שלא יאכל
משלו, הרי זה לפי שהתורה הקפידה על
הכלל, שהאכל מחמת דאגתו לא יאכל, יאכל,
ומטעם זה נעשית מצוה, ושבו אף אם רוצה
לאכול משלו נצטווה להאכילו כדי שלא
יתבטל עיקר המצוה דרישה ר"ס שעה, ועי"ש
במש"כ ליישב מזה שמותר להתענות. ויש שכתבו

סעודת הבראה

הש"ך סימן שנ"ח

יש לחקור, לענין מי ששכניו לא מאכילין אותו, בעבודה וכו', ומצטער ברעב, האם יכול לקחת בלא משכניו בלא רשות ע"פ מש"כ הש"ך סו"ס שנ"ח, דאכול שבוודאי חבירו מסכים מותר לקחת, והיינו שמותר לאדם לקחת דבר מועט או שחבירו לא הרשהו בפירוש, אם בוודאי כשידע יסכים, וכדעת הש"ך פסק הנהיגות בסימן רצ"ו. אכן, בקצות רס"ב פסק דלא כהש"ך. וכ"ד מו"ד הגר"ח שיינברג זצוק"ל. ומ"מ אמר לי מו"ד, כי לצורך מצוה מותר, ובנידו"ד כיון שמוצוה על השכנים בענין להברותו כלשון השו"ע שע"ח – א "ומצוה על שכניו שיאכילוהו", אפשר דשפיר דמי לכונ"ע.

קנין

ברם, אם יעשה כן, ויקח משכניו, נמצא ש"זכה" במה שלוקח והוא אוכל שלו, ואסור לו לאכול משלו, וכמובן הנדון הוא, שלא ינהג בעלות על מה שלקח ללא רשות, אלא ישתמש באוכל של שכנו.

קידושין

הרמ"א אה"ע"י [נ"ח – י"ד] פסק שאורח יכול לקדש באוכל שהגישו לו, ולכאורה יש לשאול, דמשמע אי"כ שהואכל נהיה שלו ובבעלותו, ומעתה, איך יתקיים מש"כ בשו"ע: "אסור לאכול משלו", והלא כשמקבל משכניו מיד נהיה שלו ונמצא שוב אכל משלו, כמובן י"ל שאין כוונת זכיה או שיש כוונה הופכית, אבל לא שמענו כי צריך לכוון כוונה הופכית – המקבל סעודת הבראה משכניו.

והיותר נכון, כי מה שכתב הרמ"א כי אורח יכול לקדש, זה משום שלאורח יש כוונת זכיה להדיא שהרי רוצה לקדש, ולכן מקדש באוכל שקיבל, אבל בסתם כאשר אין כוונה להדיא שפיר שייך האוכל לבעל האוכל – לנותן.

פרפראות

ודע, כי כ"ז לענין אם האכל ב"מ יקח לחם משכניו או אז אפשר דהוי צורך מצוה, אבל אם יקח פרפראות, אפשר דבזה לא מקיים סעודת הבראה ואין מצוה בזה.

צריך עיון

סעודת הבראה ביום ראשון או סעודה ראשונה

כתב בטור [יו"ד סי' שע"ח] וז"ל, תניא יוניד יעקב נזיד, אותו היום נפטר אברהם אבינו, ועשה יעקב תבשיל של עדשים להברות את אביו, מאי שנא עדשים מה עדשה זה גלגל אף אבילות לגלגל החזור בעולם, או דילמא מה עדשה אין לו פה אף אבל אין לו פה, מאי בינייהו איכא בינייהו לנחם בביצים שאין לו פה ואינו לגלגל, ע"כ, מקור כל זה בב"ב [דף טו:]. ושם איתא שעשה תבשיל זה 'לנחם' את יצחק, והיינו להברות.

מקור הדין הוא במו"ק [דף כז:]. דאמר רב יהודה אמר רב, אבל יום ראשון אסור לאכול לחם משלו, מדאמר ליה רחמנא ליחזקאל 'ולחם אנשים לא תאכל', ע"כ, והיינו דמשמע שאכל אין לו לאכול לחם משלו. ונחלקו הראשונים בפירוש 'יום ראשון', דעת הרא"ש מו"ק [שם סי' פ"ט] וז"ל, פירוש 'יום ראשון' סעודה ראשונה, כי ההיא דפסחים [דף לו:]. דאין לשון את העיסה בין ושמך ודבש, ומוקי לה ביו"ט ראשון, והיינו בסעודה ראשונה של לילי פסחים, אכן דעת התוספות [ד"ה יום] דכל יום הראשון אסור לאכול משלו, אפילו אוכל שתי פעמים ביום הראשון, דהא לא קאמר תלמודא סעודה ראשונה, אלא יום ראשון.

לשון הר"מ [פ"ד אבל ה"ט] וז"ל, האכל ביום ראשון בלבד אסור להניח תפילין ולאכול משלו, וחייב לישב על מטה כפויה, ובשאר ימי האבל מותר לו לאכול משלו ולישב וכו', ומניח תפילין, ומניח שאסור ביום ראשון להניח תפילין, שהרי נאמר ליחזקאל 'פארך חבוש עלקי' מכלל שכל העם אסורין, ונאמר לו 'ולחם אנשים לא תאכל', מכלל שכל העם אוכלין משל אחרים ביום ראשון ואסורין לאכול משל עצמן, עכ"ד.

וכתב בב"י [יו"ד סי' שע"ח], שבר"מ נראה כדברי התוס' להחמיר כל יום ראשון, ומה שדקדקו התוספות מדקאמר תלמודא יום ראשון אינו כלום, דהכי נמי בפסחים [דף לו:]. לענין מצה עשירה וכנ"ל, עכ"ד, והנה בפשוטו נראה דלדעת כל הראשונים 'יום ראשון' היינו יום ראשון דווקא, כמו לענין מצה עשירה, אלא דמלבד יום ראשון הוסיפו דאין להזכיר זה נוהגת אלא באכילה ראשונה, בדיוק כמו לענין מצה עשירה.

ברם בטור שם כתב וז"ל, לכאורה נראה שאם אינו אוכל כל אותו היום, שלמחרתו אסור לאכול מסעודה ראשונה משלו, דכיון דילפינן ליה מקרא 'ולחם אנשים לא תאכל' אלמא שמצוה נוהגת הוא באכל כשאר כל דיני אבילות, אבל מלשון הירושלמי הרמב"ן וסה"מ משמע שאין צריך וכו', והדבר צריך תלמוד [מנין להם דבר זה], עכ"ד, הרי שהטור פירש לשון 'ביום ראשון' היינו סעודה ראשונה, ואף ביום השני.

וזה תלוי בפירוש הטעם של סעודת הבראה, א. רבינו ירוחם כתב שהוא

מנן הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א

ראש הישיבה הגדולה בית שמש, וראב"ד ירושלים

בעניני סעודת הבראה

א] מעשה שהיה באבלים חזרו לביתם בשעת לילה מאוחרת, ושכניהם הגישו להם סעודת הבראה שכללה ביצים, לחם ומזונות, מהם שנטלו ידיים ואכלו לחם, ומהם שאכלו מזונות, ונשאלת השאלה אם האוכלין מזונות יצאו בזה יד"ח סעודת הבראה, דק"י"ל אבל סעודה ראשונה אינו אוכל משלו.

ונראה לע"ד שצריך לחם דוקא שבזה דוקא נקרא סעודה, ולשון הגמרא מ"ק (כז ב) "אבל יום ראשון אסור לאכול לחם משלו" משמע שהקפידא היא על לחם, ונראה שהקפידא היא על סעודה ונקרא כן רק בלחם, וכן מצאתי ב"זרע אמת" (קנ"ו) שצריך לחם, רק לדעתו פת הבאה בכיסנין כלחם דמי, ולע"ד דבריו צ"ע טובא שהרי אוכלים אותו עראי ולא נקרא "סעודה", וצריך לחם דוקא כמשמעו וכמבואר בפסוק "ולחם אנשים לא תאכל" (יחזקאל), ואם לא אכל לחם אינו חשוב סעודה ראשונה, ולא יצא חובת הבראה, וצריך לקבל משכנים לצאת חובת סעודת הבראה בסעודה הבאה.

ב] אכן חיובו הוא ביום ראשון לבד, ולכן אם ההלויה היתה סמוך למנחה וחזרו לביתם והתפללו מנחה ומעריב ואוכלים, כיון שכבר לילה ואין זה עוד יום ראשון דאבילות, אין עלה שם סעודת הבראה כלל, ונ"מ שצריך להשתדל לאכול מיד כשבאו בעוד יום כדי לקיים המצוה, שמפני זה לרוב ראשונים לא צמים ביום ראשון דאבל כדי שיוכל לקיים המצוה לאכול סעודת הבראה שהיא מצוה, ומתחילים בלחם עם ביצים קשות וקרות כמבואר בבה"ט תקנ"ב (ס"ק ב).

והנה בש"ע (שע"ח ס"א) פוסק שרק סעודה ראשונה אינו אוכל משלו, אולם דעת הרבה ראשונים (תוס' ורוקח) שכל היום הראשון אינו אוכל משלו, והגר"א והגר"ע"א (שע"ח) הביאו דעת המחמירים לרמז שראוי להחמיר כמותם, וכן דעת התוס' ופשוטו הרמב"ם, ראב"ן שבלי הלקט ועוד. והב"י פוסק להקל שספק אבילות לקולא, אמנם נראה דהאי כללא דהלכתא כדעת המקל באבל וספיקו לקולא, אין זה מדין ספק דרבנן לקולא בעלמא, רק כיון שאין להתאבל במקום שאין צורך, אזי כשיש ספק פטור שאין צורך להתאבל. וכל זה דוקא בדיני אבילות כמו רחיצה, סיכה, נעילת הסנדל, עשיית מלאכה, לקרות בתורה, פריעת ראש וכדומה שאיסורם כדי שיתאבל, אבל סעודת הבראה שאין זה כדי שיתאבל, אלא ענינו שהאכל אינו רוצה לאכול וכאילו אנו המכריחים אותו לאכול, בזה אינו מדין אבילות דאזלינן לקולא, אלא ככל דיני דרבנן דלקולא, ואף שיש לזה אסמכתא בפסוק. ולכן אף על גב דמדינא פטור, אבל המחמיר לצאת כל הדיעות תע"ב אם כל יום ראשון יאכל כל הסעודות משל אחרים.

ג] ונסתפקתי אם הסעודות של האבל, ומקנה אותם בקנין גמור לאחרים ומאכילים אותו משלהם אם מועיל דהוה כהערמה, ועיין רמב"ם פ"ו דיו"ט ה"ט בעירוב תבשילין שמערים לתת לאחר כשלא הניח "ואם רצה יתן אח"כ לזה שלא הניח במתנה", ונראה שנתכין בזה לבאר שיה' מתנה גמורה שבזה לא חיישין שזה הערמה. ואמנם כאן יש לחלק דלא מהני.

וכעין זה איתא בשו"ע דבשכנים אבילים מותרים לתת זה לזה "ובלבד שלא יתנו בתחלה", כלומר כשהתנו בתחילה גרע מהערמה דהוי זה כאוכל משלו דקנאו במה שיחזיר לו, אבל הערמה בלהקנות בקנין גמור ללא תנאי משמע דמועיל.

ד] ומדברינו יוצא שאם הקרובים טוענים שאין רצונם לאכול שנפשם חפצה להתאבל, אף שמדינא אינם חייבים לאכול, וכמשמעות השו"ע "ומצוה על שכניו שיאכילוהו משלהם כדי שלא יאכל משלו" וע"ש בט"ז, מ"מ מצוה על השכנים לדבר על ליבם לאכול דוקא משלהם, וכמשמעות הקדמונים שהביאו בלשון "מאכילים" (ולא כתבו שיביאו לו סעודה) והיינו משום שלאחר אנינות אין רצונם לאכול, וצריכים לתת להם ולדבר על ליבם שיאכלו ומקיימים בזה מצות סעודת הבראה כראוי.

(ע"פ תשובות והנהגות ח"ג ס' שפ)

עקרי הענין

המשך

אפשר ליעקב לקנות משל עשו. והנה יעויין בד' הערוך **השולחן** שהבאנו לעיל שכ' שעיקר האי דינא הוא בלחם אבל תבשילין יכול לאכול משל עצמו, א"כ הקושיא מעיקרא לק"מ, דכאן הרי הכין נזיד עדשים שזה תבשיל, וראה עוד שו"ת **דברי מלכיאל** (הלך ב סימן צז) שדן בזה, וכתב: **אכן למעשה נראה שאסור לאכול אף פירות דהא הפוסקים כולם כתבו סתם אסור לאבל ביום הראשון לאכול משלו והשמיטו תיבת לחם.** וטעמם נראה דלא גרסו בש"ס ג"כ תיבת לחם וכ"ה הגירסא להדיא ברי"ף ורא"ש פ"ג דמ"ק וכ"ה הגירסא בתוה"א להרמב"ן שער האבילות. והוסיף שם: וכן מוכח ממ"ש הפוסקים בס'י שע"ח שמותר לאבל להתענות ביום ראשון ולא לקבל הבראה ע"ש. ומקורם מהירושלמי פ"ג דברכות. והובא שם בב"י שהריב"א התענה בשביל שלא רצה לאכול משל אחרים. וקשה ל"ל להתענות יאכול פירות וכדומה. וע"כ צ"ל כמ"ש דאף פירות אסור. וכ"ה הלשון בירושלמי שם שאמר ר"ז שלא יתנו לו ביום ראשון אכילה. משמע כל דמיקרי אכילה. וכן מוכח להדיא בתוה"א להרמב"ן שער אבילות שהיה מנהג קצת מקומות להברות בעדשים וכוסות יין בלא לחם ע"ש. הרי דלחם אינו מעכב. וממילא אסור לאכול משלו אף פירות.

ד' מקום הסעודה וברכת רחבה. יש אומרים (ראה רש"י ברכות טז ב ד"ה ברכת אבלים וכתובות שם; ריטב"א בשמ"ק שם; מאירי מ"ק שם. ועי' רמב"ם אבל פי"א ה"ב) **שנאכילים את האבל סעודה ראשונה, שהיא סעודת-הבראה, ברחובה של עיר, ומברכים שם ברכת אבלים, וזוהי ברכת רחבה, והיו מברכים אותה ברחבה קודם שהיו מברים אותו.** מאירי מו"ק שם. ברש"י וריטב"א שם אינו מבואר אם ברכו קודם ההבראה או אחריה, **ויעויין במאירי שכ' שאחר שבא האבל לביתו היו שוב מברכים ברכת רחבה ואחר כך מברים אותו עוד.** ויש שכתבו שברכת רחבה היא ברכת המזון בנוסח מיוחדש בעניני אבלות. מאירי מגילה כג ב וכתובות שם.

ה' על מי לא עושים סעודת הבראה. מן הפסוק (ויקרא יט) **לא תאכלו על הדם למדו בגמ' סנהדרין סג, תניא, ר' דוסא אומר, מניין שאין מברין על הרוגי ב"ה, שנאמר לא תאכלו על הדם.** וכ' התו"ת ר"ל שאין אוכלין סעודת הבראה על הרוגי ב"ה, ומפרש על כמו על דבר, וכמו הנך מת על האשה אשר לקחת, ופירושו בשביל סבת הדבר, וענין צווי מניעה זו פירש בחזקוני שכן היה מנהג אמוריים שגואלי הדם היו אוכלין על קבר הנרצח:

המשך

צריך עיון

משום שהאבל דואג ונאנח על מתו ואינו חושש לאכול כי רצונו למות הוא גי'כ, ע"כ נצטוינו שיאכילוהו. ב. הלבוש כתב וז"ל, שזוהי נחמה שמראין לאבל שמשין אותו על לבם ולא ישליכוהו אחר גום, ג. בשבט יהודה כתב שביום הראשון אם יאכל ישתה וישתה לפכח צערו ישתכח כבוד המת, ד. עוד כתב דכל מאכל שבבית כאילו רוח רעה עליו. ומעתה לטעמו של רבינו ירוחם אין זה אלא באכילה ראשונה, ולדעת הלבוש י"ל שהוא דין בסעודה ראשונה [אף ביום השני], ולעטמו של השבט יהודה ודאי שהוא דין כל יום הראשון, וכדעת הר"מ והתוס'. והנראה שהר"מ אזיל בזה לטעמיה דבאמת אף לענין מצה עשירה בליל יו"ט דפסח ס"ל דכל יום הראשון אסור, וכפי שיבואר, דהנה כתב הר"מ פ"ה חמץ ה"כ את ההלכה השנויה בפסחים וז"ל, מותר ללוש העיסה במים ושמן או דבש וחלב או לקטף בהן, וביום הראשון אסור ללוש ולקטף אלא במים בלבד, לא משום חמץ, אלא כדי שיהיה לחם עוני, וביום הראשון בלבד הוא שצריך להיות זכרון לחם עוני, עכ"ד.

בחידושי מרן רי"ז הלוי נתקשה בדברי הר"מ אלו, והרי הר"מ בהלכות אלו סידר הלכות חמץ ומצה האמורים בכל מועד חג המצות, ואילו מצות 'בערב תאכלו מצות' נתבאר בפרק ו', ושם הזכיר הלכה זו דבעינן לחם עוני יחד עם כל הלכות המצה האמורה בליל פסח, ומה הוצרך הר"מ בהלכות אלו להזכיר שביליה הראשון יש דין לאכול לחם עוני, ואם ללמדנו דבשאר ימים אין מצות לחם עוני, הא נמי פשיטא, וצ"ע.

וכתב הגרי"ז וז"ל, ונראה מדברי הר"מ, דדינא ד'לחם עוני' אין זה רק תנאי בהחפצא של מצה דכל שאינה לחם עוני לאו שמה מצה לצאת בה יד"ח מצה, אלא דהדין לחם עוני הוא דין בפניי', וכמשי"כ בלשונו דביום ראשון בלבד הוא שצריך להיות זכרון לחם עוני, הרי דזהו מילתא בפניי' שצריך להיות זכרון לחם עוני, ובאמת היה שייך זה גם בשאר ימי הפסח, אלא שכ"ה דינא דמצות לחם עוני נוהג רק ביום הראשון בלבד.

חקירות הלכתיות

מתורתו של הגר"י קראם

סעודת הבראה ביום ראשון או סעודה ראשונה

כתב בטור (יו"ד סי' שע"ח) וז"ל, תניא 'ויזד יעקב נזיד', אותו היום נפטר אברהם אבינו, ועשה יעקב תבשיל של עדשים להברות את אביו, מאי שנא עדשים מה עדשה זה גלגל אף אבילות גלגל החוזר בעולם, או דילמא מה עדשה אין לו פה אף אבל אין לו פה, מאי בינייהו איכא בינייהו לנחם בביצים שאין לו פה ואינו גלגל, ע"כ, מקור כל זה בב"ב [דף טז:], ושם איתא שעשה תבשיל זה 'לנחם' את יצחק, והיינו להברות.

מקור הדין הוא במו"ק [דף כז:]: דאמר רב יהודה אמר רב, אבל יום ראשון אסור לאכול לחם משלו, מדאמר ליה רחמנא ליחזקאל 'ולחם אנשים לא תאכל', ע"כ, והיינו דמשמע שאבל אין לו לאכול לחם משלו.

ונחלקו הראשונים בפירוש 'יום ראשון', דעת הרא"ש מו"ק [שם סי' פ"ט] וז"ל, פירוש 'יום ראשון' סעודה ראשונה, כי ההיא דפסחים [דף לו:]: דאין לשין את העיסה ביין ושמן ודבש, ומקי לה ביו"ט ראשון, והיינו בסעודה ראשונה של לילי פסחים, אכן דעת התוספות [ד"ה יום] דכל יום הראשון אסור לאכול משלו, אפילו אוכל שתי פעמים ביום הראשון, דהא לא קאמר תלמודא סעודה ראשונה, אלא יום ראשון.

לשון הר"מ [פ"ד אבל ה"ט] וז"ל, האבל ביום ראשון בלבד אסור להניח תפילין ולאכול משלו, וחייב לישב על מטה כפויה, ובשאר ימי האבל מותר לו לאכול משלו ולישב וכו', ומניח תפילין, ומנין שאסור ביום ראשון להניח תפילין, שהרי נאמר ליחזקאל 'פארך חבוש עליך' מכלל שכל העם אסורין, ונאמר לו 'ולחם אנשים לא תאכל', מכלל שכל העם אוכלין משל אחרים ביום ראשון ואסורין לאכול משל עצמן, עכ"ד.

וכתב בב"י [יו"ד סי' שע"ח], שבר"מ נראה כדברי התוס' להחמיר כל יום ראשון, ומה שדקדקו התוספות מדקאמר תלמודא יום ראשון אינו כלום, דהכי נמי בפסחים [דף לו:]: לענין מצה עשירה וכנ"ל, עכ"ד, והנה בפשוטו נראה דלדעת כל הראשונים 'יום ראשון' היינו יום ראשון דווקא, כמו לענין מצה עשירה, אלא דמלבד יום ראשון הוסיפו דאין הלכה זו נוהגת אלא באכילה ראשונה, בדיוק כמו לענין מצה עשירה.

ברם בטור שם כתב וז"ל, לכאורה נראה שאם אינו אוכל כל אותו היום, שלמחרתו אסור לאכול מסעודה ראשונה משלו, דכיון דילפינן ליה מקרא 'ולחם אנשים לא תאכל' אלמא שמצוה נוהגת הוא באבל כשאר כל דיני אבילות, אבל מלשון הירושלמי הרמב"ן וסהפ"מ משמע שאין צריך וכו', והדבר צריך תלמוד [מנין לחם דבר זה], עכ"ד, הרי שהטור פירש לשון 'ביום ראשון' היינו סעודה ראשונה, ואף ביום השני.

וזה תלוי בפירוש הטעם של סעודת הבראה, א. רבינו ירוחם כתב שהוא משום שהאבל דואג ונאנח על מתו ואינו חושש לאכול כי רצונו למות הוא ג"כ, ע"כ נצטוינו שיאכילוהו. ב. הלבוש כתב וז"ל, שזוהי נחמה שמראין לאבל שמשין אותו על לבם ולא ישליכוהו אחר גום, ג. בשבט יהודה כתב שביום הראשון אם יאכל ישתה וישתה לפכח צערו ישתכח כבוד המת, ד. עוד כתב דכל מאכל שבבית כאילו רוח רעה עליו.

ומעתה לטעמו של רבינו ירוחם אין זה אלא באכילה ראשונה, ולדעת הלבוש י"ל שהוא דין בסעודה ראשונה [אף ביום השני], ולעטמו של השבט יהודה ודאי שהוא דין כל יום הראשון, וכדעת הר"מ והתוס'.

והנראה שהר"מ אזיל בזה לטעמיה דבאמת אף לענין מצה עשירה בליל יו"ט דפסח ס"ל דכל יום הראשון אסור, וכפי שיבואר, דהנה כתב הר"מ פ"ה חמץ ה"כ את ההלכה השנויה בפסחים וז"ל, מותר ללוש העיסה במים ושמן או דבש וחלב או לקטף בהן, וביום הראשון אסור ללוש ולקטף אלא במים בלבד, לא משום חמץ, אלא כדי שיהיה לחם עוני, וביום הראשון בלבד הוא שצריך להיות זכרון לחם עוני, עכ"ד.

בחידושי מרן רי"ז הלוי נתקשה בדברי הר"מ אלו, והרי הר"מ בהלכות אלו סידר הלכות חמץ ומצה האמורים בכל מועד חג המצות, ואילו מצות 'בערב תאכלו מצות' נתבארה בפרק ו', ושם הזכיר הלכה זו דבעינן לחם עוני יחד עם כל הלכות המצה האמורה בליל פסח, ומה הוצרך הר"מ בהלכות אלו להזכיר שביליה הראשון יש דין לאכול לחם עוני, ואם ללמדנו דבשאר ימים אין מצות לחם עוני, הא נמי פשיטא, וצ"ע.

וכתב הגרי"ז וז"ל, ונראה מדברי הר"מ, דדינא ד'לחם עוני' אין זה רק תנאי בהחפצא של מצה דכל שאינה לחם עוני לאו שמה מצה לצאת בה יד"ח מצה, אלא דהדין לחם עוני הוא דין בפנ"ע, וכמש"כ בלשונו דביום ראשון בלבד הוא שצריך להיות זכרון לחם עוני, הרי דזהו מילתא בפנ"ע שצריך להיות זכרון לחם עוני, ובאמת היה שייך זה גם בשאר ימי הפסח, אלא שכ"ה דינא דמצות לחם עוני נוהג רק ביום הראשון בלבד.

וכן מדוקדק בר"מ [פ"ו חמץ ומצה ה"ה] וז"ל, אין לשין אותה ביין או בשמן או חלב משום לחם עוני כמו שביארנו, ואם לש ואכל לא יצא יד"ח, עכ"ל, הרי דחלקן לשנים, א. אין לשין אותה משום לחם עוני, ב. אם לש ואכל לא יצא יד"ח, ואם כל יסוד הדין דלחם עוני הוא זה תנאי בהחפצא של מצת מצוה, דזו היא שנחשבת מצה לענין המצוה, הו"ל למימר רק דבנילושה בשמן וכו' אין יוצאין בה משום שאינה לחם עוני.

אלא ודאי נראה מלשונו דדין בפנ"ע הוא דאין לשין משום לחם עוני, ומשום זה הדין לא יצא גם בדיעבד אם לש ואכל, ואם אכלה בעשירות קעבר על הדין דלחם עוני, דזהו יסוד הדין דלחם עוני שלא יאכלנה בעשירות, וכמש"נ, ולפי"ז יתיישב גם הלשון שכתב הר"מ [פ"ו חמץ ה"ה] פת סולת נקיה ביותר הרי זו מותרת ויוצא בה ידי חובתו, הרי שיוצא בה משום שמותרת ואין בה ביטול זכרון לחם עוני, עכ"ד הגרי"ז.

והרא"ש לשיטתו דבפסחים גם חולק על הר"מ, ונפלא.

מנהג סעודת הבראה

"ויזד יעקב נזיד" (בראשית כ"ה כ"ט)

מקור וטעם המנהג

את הביצים דנראה בשו"ע. וכן מובא בב"י (שם) בשם ארחות חיים וכן כתב בהגהות רעק"א (שם). וכתב בגשר החיים דהיות והחייב הוא בעיקר לתת לחם בסעודת הבראה עכ"ז יכול לשתות קפה ותה משלו. וכן משמע בשו"ת דברי מליאל לגבי אכילת פירות ולשתות דמלשון הגמ' "אבל יום הראשון אסור לאכול לחם משלו, משמע שהאיסור הוא דווקא בלחם. וכן מובא בשו"ת תשובות והנהגות ח"ג יור"ד סימן ש"פ שעוגות יכול לאכול משלו ורק לחם צריך שיתנו אחרים כלשון הגמ' הנ"ל. עי' בחכמת שלמה סימן שע"ח ובערוך השלחן (שם) ס"ב ובס' שבט שמעון סימן שע"ח דרך לחם אסור משלו אבל שתיה ושאר דברים מותר משלו (עי' שו"ת יבי"א ח"ב חיו"ד סימן כ"ה אות ג').

מאכל עדשים לאבל

כמו"כ נוהגין להברות את האבלים בעדשים כפי שמשמע מדברי רש"י שכתב עה"פ "ויזד יעקב נזיד" "שאותו היום מת אברהם שלא יראה את עשו בן בנו יוצא לתרבות רעה ואין זו שיבה טובה שהבטיחו הקב"ה, לפיכך קיצר הקב"ה ה' שנים משנותיו שיצחק חי ק"פ שנה ואברהם רק קע"ה שנה, **ובישל יעקב עדשים להברות את האבל**". וכן מובא בפירוש רבנו בחיי שהיה ראוי שיאמר "ויזד יצחק" ולא "ויזד יעקב" שהרי בעד אברהם אביו היה מתאבל, אבל **מפני שהאבל אסור לאכול משלו** לכן התקין יעקב המאכל הזה. ותבשיל של עדשים היה ומנהג לאכול בבית אבל לפי שעדשה סגורה ועגולה כגלגל, לומר גלגל הוא שחוזר בעולם". וכ"כ בקיצור שו"ע סימן ר"ה ס"א.

שתיית יין לאבל

כמו"כ נותנים בסעודת הבראה גם יין עפ"י דברי הגמ' בכתובות ד"ח ע"ב שיין לא נברא אלא לנחם אבלים. וכ"כ בהגהות מימוניות בהלכות אבל פרק ז' שעיקר תנחומי אבל ביין שנאמר "תנו יין למרי נפש" (משלי ל"א ו'). ויש שנהגו גם לשלוח **שכר** עפ"י הפסוק "תנו שכר לאובד ויין למרי נפש".

כשאר שנים לאבל

הט"ז (שם) כתב שאם שכניו לא מאכילים אותו מותר לאבל לאכול משלו על צד ההכרח. וכ"כ בס' בית לחם יהודה (שם), וכן משמע מדברי המאירי מו"ק כ"ז ע"ב שכתב "ומ"מ אם היתה יד שכניו קצרה ואינם רוצים בכך אינו צריך להתענות ואוכל משלו". וכן משמע מלשון רב סעדיה גאון עה"ת. בס' חזון עובדיה (הלכות אבילות) עמ' תצ"א מצייין שבס' יד המלך הלכות אבל פ"ד ה"ט כתב לתמוה על דברי הט"ז וכן סבר בס' שבט יהודה סימן שע"ח וכתב "**שארין לו לאכול אם לא ימצא מי שיאכילהו עד הלילה**".

מובא בגמ' מועד קטן כ"ז ע"ב "אמר רב יהודה אמר רב אבל ביום הראשון (לאבלות) אסור לאכול לחם משלו אלא רק משל אחרים ודבר זה נלמד ממה שאמר ה' ליחזקאל כאשר ציוה אותו על הנהגה מיוחדת בימי אבלותו על אשתו שלא ינהג עליה מנהג אבילות בכל הדברים רק במקצתם "ולחם אנשים לא מאכל" (יחזקאל נ"ד י"ז), כלומר אל תאכל מלחמם של אחרים. משמע ששאר אבלים צריכים לאכול דווקא מלחמם של אנשים אחרים. וכן נפסק בשו"ע חיו"ד סימן שע"ח ס"א. וכתבו הב"י ובדרישה (שם) ובחכמת אדם כלל קס"ג ס"ה טעם למנהג זה, כי האבל דואג ונאנח על מתו ואינו מקפיד לאכול כי רצונו למות, ע"כ ציווהו לאכול משל אחרים. באור זרוע ח"ב סימן ת"ל כתב דסעודת הבראה באה כדי לנחמו ולפקח צערו. וכן מובא בשאילתות שאילתא ט"ו דסעודת הבראה באה כדי לנחמו, וכעין זה כתב הלבוש (שם) שהוא משום **מצות נחום אבלים** שמראים לאבל שמשמים אותו על לבם ולא ישליכוהו אחר גיוס. וכן כתב בשו"ת אגרות משה ח"ב סימן קס"ח.

בס' טעמי המנהגים סימן תתל"ו הביא בשם ספר מעבר יבוק (שפת אמת פרק כ"א דמה שאין אוכלים סעודה ראשונה משל אבל "כי כוחות הדין עדיין שולטים בביתו ובכל אשר לו, ואנו צריכים להשפיע מכוחות החסד ואין מאכלו בריאה לו להיותו עתה מצד כוחות הדין, ואותם שהיו נוהגים להברותו מסייעין לדעה זו". בספר שבט יהודה סימן שע"ח כתב שהוא משום **כבוד המת** שצריך האבל שיהיה לו צער ומרירות ביום ראשון שהוא יום מר, ואם היה מותר לאכול משלו היה אוכל ומשתכר כדי לשכח צערו והיה משתכח כבוד המת, לא כן עתה כשאוכל משל אחרים יתבייש לאכול ולשתות יותר משיעורו. ולכן מבואר בפוסקים שאם ירצה להתענות טוב הדבר ואדרבה זה כבוד המת.

מנהג ירושלים לאנשי חברה קדישא

נהגו בעיר הקודש ירושלים שהשמש מביא מזונות ויין ישן להברות את בני החבריה קדישא לאחר גמרם סתימת הגולל, והטעם הוא כדי להראות שהאחרים לקבורה אסור להם לאכול סעודת קבע קודם הקבורה וכפי שפסק המג"א סוף סימן תקכ"ו ס"ק א' בשם המדרש, וכן משמע בס' זיבולא בתריתא עמ' ל"ד (עי' שו"ת שאילת יעב"ץ ח"ב סימן מ"א). בס' גשר החיים פרק ל"ג סעיף ב' מצייין שהגאון רבי שמואל סלנט זצ"ל היה קורא לסעודה זו "סעודת מצוה", כי עתה זכו לקיים את מצות הקבורה, וגם ביקש כמה פעמים מהחבריה קדישא שיביאו לו חתיכה מהשיריים הללו **בתור שיריים של אכילת מצוה** (עי' במשך חכמה סוף פרשת ויחי). יש שכתבו שבסעודת הבראה שהאבל יאכל דווקא לחם וכפי שמשמע מהפסוק "ולחם אנשים לא תאכל" אבל אבל צריך לאכול לחם.

זמן מנהג הבראה

נחלקו הראשונים במהות יום ראשון. לדעת התוס' (שם) שכל יום הראשון שאוכל צריך שיהיה משל אחרים וז"ל "**ואפילו אוכל כמה פעמים** באותו היום דלא קתני סעודה ראשונה אלא יום ראשון", וכ"כ התוס' במו"ק דף כ' ע"א ד"ה שכר. וכן משמע מלשון הרמב"ם בפ"ד מהלכות אבל הלכה ט' "האבל **ביום ראשון** בלבד אסור לאכול משל עצמו". וכן משמע מלשון המאירי במו"ק כ"ז ע"ב שכתב "ויאכל יום ראשון אסור לאכול משלו" וכן כתב בהלכות שמחות סימן כ"ג. אולם בהגהות מימוניות (שם) ס"ק ט' הביא את דברי הסמ"ג ומשמע שאסור לאכול רק סעודה ראשונה וז"ל "אבל אסור לאכול **סעודה ראשונה** משלו", וכ"כ הרא"ש בפ"ג דמו"ק סימן פ"ט "יום ראשון דקתני פירוש **סעודה ראשונה**". וכתבו האחרונים אעפ"י שהרמב"ם והתוס' כתבו שכל יום ראשון אסור לאכול משל עצמן מ"מ נוהגים כדברי רוב הפוסקים שרק סעודה ראשונה שביום הראשון מחויב לאכול משל אחרים, וכן משמע בב"י (שם) סעיף א' היות ולגבי אבלים נוקטים כדברי המיקל.

מה אוכל האבל

נוהגים לאכול האבלים לחם עגול כמובא בגשר החיים עמוד כ"א, כמו"כ ביצים מבושלות, וכן משמע בשו"ע (שם) פ"ט, ולא יקלוף האבל בעצמו

הנושאים הבאים

ויצא - דין קדימה בשידוכים, לא יעשה כן במקומו (כט כו) תוס' קידושין נב א.

וישלח - הפסקה

וישב - בטחון והשתדלות, ולא זכר שר המשקים וכו' (מ כג), וברש"י.

מקץ - נר חנוכה בביכ"נ, ענינא דיומא.

ויגש - כבוד זקנו, ויזבח זבחים לאלוקי אביו יצחק (מ"ו א') וברש"י.

ויחי - הפסקה

פנינים משולחן רבינו הגאון

רבי אברהם גנחובסקי זללה"ה

פרשת תולדות תשפ"ג ❖ גליון תק"ה

לע"נ הרבנית הצדקנית מרת אסתר הדסה בת הר"ר רפאל יונה זצ"ל

שלא בא לעולם, מהו אם באו הנכסים לעולם לאחר אמירתו וקודם שמת, כגון אם בשעת אמירתו עדיין לא גדלו הפירות ובשעת מיתתו כבר גדלו הפירות.

וצדדי הספק, האם נימא דלא יכול להקנותם, דבעינן שבשעת אמירתו יהיה בעולם, דאמירתו הוי כקנין בריא. או דילמא יכול להקנותם, דדנין דכל שלא חזר נמשך אמירתו עד שעת מיתתו וכאילו צווה בשעת מיתתו.

וכתב הגרע"א דמסברא נראה כהצד הראשון, דהכא חשיב דבר שלא בא לעולם ולא מהני. אך כתב דמלשון תוספות בגיטין (י"ד ב' ד"ה הא) איכא לדקדק כהצד השני, דמהני כיון דבשעת מיתתו באו לעולם.

מעתה אם נימא כהצד השני, הריגס במתנת שכיב מרע וגם בהנחלה מהני בנכסים שבאו לפני מיתתו, ואם כן על כרחך ראיית הנתיבות המשפט הוה רק לענין דלא מהני הנחלה בנכסים שיבואו לאחר מיתתו, והרי בזה אף לרב הונא לא יועיל מכח קנין, דהרי אף אם יכול להקנות דבר שלא בא לעולם אמנם זה רק אם באו לעולם כשהנותן חי והיה יכול להקנותם.

ג. גוסס או לא עבידי דאית

שוב ראיתי בשער המלך (פ"ג מהל' נחלות הי"ד) דאיתייה הך ראייה דאין אדם מנחיל דבר שלא בא לעולם מהך דרב הונא, וכתב דליכא למדחי דרב הונא סבירא ליה דאדם מקנה דבר שלא בא לעולם, דאכתי נפקא מינה בנכסים שנפלו כשהוא גוסס או בגוונא דלא עבידי דאיתו.

יכול להנחיל גם בראוי

הנה כתב בשער המלך (שם) להכריע דלא כמהרי"ט אלא דאדם מצי מנחיל דבר שלא בא לעולם.

והוכיח הכי, דהנה איתא במשנה (בבא בתרא קכ"ו ב') האומר איש פלוני בני בכור, אינו נאמן ולא יטול פי שנים.

וכתב בנמוקי יוסף (שם, נ"ה ב' בדפי הרי"ף) שאם אמר על אחד מן הפשוטין שהוא בכור, ואמר בהדיא שיטול פי שנים, אע"פ שהבכור נוטל פי שנים כדינו, [כדינא דהמשנה הנ"ל], מכל מקום משאר הנכסים נוטל גם הפשוט פי שנים, וכתב דיש אומרים, שהפשוט אינו נוטל החלק היתר אלא במוחזק כדין הבכור כיון דאפקיה בהאי לישנא דבכור. וזה דעת הרא"ה. אך כתב דיש חולקין שהפשוט נוטל גם בראוי. וזה דעת הריטב"א.

מעתה יליף מהכא בשער המלך, דיכול להנחיל גם בראוי, דהרי חזינו מהיש חולקין שמחמת הנחלתו הפשוט לוקח פי שנים אף בראוי, וגם הרא"ה פליג רק מפאת דשויה כבכור.

אך יש לדון לדחות האריה בג' אנפי:

א. רק לענין לשער כמה נכסים

חדא, יש לומר דלענין לשער כמה נכסים יקח הארי

הנחלה בדבר שלא בא לעולם

ויזכר את פקדו ליצקב (כ"ה ל"ג)

הנה קיימא לן כר' יוחנן בן ברוקה בגמרא (בבא בתרא ק"ל א') דילפינן מקרא דביום הנחילו, דיכול להנחיל כרצונו, והיינו שאם אמר איש פלוני יירשני במקום שיש בת, אם ראוי ליורשו, דבריו קיימין. [אמנם ילפינן התם דבחלק בכורה אינו יכול להנחיל לכל מי שירצה].

וכתבו באחרונים (נתיבות המשפט סי' רפ"א ס"ק ג', תשובות הגרע"א קמא סי' קל"ב בשם מהרי"ט, וכתב הגרע"א שמפורש כן בחידושי הרשב"א בקידושין ס' ב' ד"ה נותנת) דמכל מקום אינו יכול להנחיל בדבר שלא בא לעולם.

ובנתיבות המשפט הביא ראה לכך כדלקמן:

הנה איתא בגמרא בבא בתרא (קל"ג א') דקאמר רב הונא שכיב מרע שנתן כל נכסיו לאחר, רואין, אם ראוי ליורשו, נוטלן משום ירושה, ואם אינו ראוי ליורשו נוטלן משום מתנה.

ומקשינן בגמרא למאי נפקא מינה אם נוטל את הנכסים בתורת ירושה או בתורת מתנה. ומשנינן דנפקא מינה לדינא דירושה אין לה הפסק. [נהיינו דבאומר "נכסי לך ואחר כך לפלוני", רואים, אם היה מקבל המתנה הראשון ראוי ליורשו, נוטל את הנכסים בתורת ירושה, ואין לשני במקום ראשון כלום, כיון שאין כאן לשון מתנה אלא לשון ירושה וירושא אין לה הפסק, אך אם אינו ראוי ליורשו נוטלה בתורת מתנה, דבריו קיימים, ויטול השני את הנכסים אחר הראשון].

מעתה אמאי לא אמרינן דנפקא מינה לנכסים הבאים לאחר מכן, דבמתנת שכיב מרע אינו יכול ליתן, דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, משא"כ בירושה האב יכול להנחילם. אלא שמע מינה דגם בירושה אינו יכול להנחיל דבר שלא בא לעולם.

[ויש לעיין מהו באיכא בכור והאב אמר שיטול אחד הפשוטים כל הנכסים, ולאחר מותו אמר הבכור איני נוטל חלק בכורה, ולענ"ד בזה יטול הפשוט כל הנחלה אף למהרי"ט ונתיבות המשפט].

יכול להקנות דבר שלא בא לעולם

הנה בפתחי תשובה (סי' רפ"א ס"ק ג') איתי דבחתם סופר (תשובות חו"מ סי' ק"ט) דחה הארי ראייה, דהא בגמרא הנ"ל קיימין לרב הונא, ורב הונא סבירא ליה (יבמות צ"ג א') דאדם מקנה דבר שלא בא לעולם, ואם כן הוא הדין במתנת שכיב מרע יועיל בדבר שלא בא לעולם וליכא נפקא מינה. אמנם יש לדון לקיים ראיית הנתיבות המשפט:

א. נכסים שנפלו לו לאחר מיתתו

הנה אם נימא דאע"ג דבעלמא אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, מכל מקום מהני הנחלה בדבר שלא בא לעולם משום דהנחלה שאני, אם כן מהני הנחלה אף בנכסים שנפלו לו לאחר מיתתו, וזה ודאי ליכא במתנת שכיב מרע אף לרבי מאיר כיון דלא זכה בהם בחייו.

ב. לאחר אמירתו וקודם שמת

ביותר, דהרי נסתפק בתשובות הגרע"א (קמא סי' קמ"ו) בהא

דאמרינן דבמתנת שכיב מרע אינו יכול ליתן דבר

פשוט, משערין פי שנים מסך הנכסים שכולל אף הנכסים שנפלו לאחר מיתתו, דאע"ג דאינו יכול להנחיל בדבר שלא בא לעולם, מכל מקום רצונו ליתן פי שנים בכל הנכסים שיש לו, אך בפועל יכול הדך סכום של נכסים רק מתוך הנכסים דיכול להנחיל. אך אין הדבר מסתברא, דיש לומר דיקח פי שנים רק ממה שיכול להנחיל, וראיה לזה, דהרי כתב בנמוקי יוסף דהאי פשוט יכול פי שנים מהנכסים שנשארו לאחר שהבכור יכול פי שנים דהרי אינו יכול ליטול מהפי שנים של הבכור, חזינן דלא אמרינן שיקח מהשאר כפי הסך של פי שנים מהכל.

ב. שבח שהביחו נכסים לאחר מיתתו

עוד יש לומר, דהא מצינן דבר שהוא ראוי לגבי בכור, אך מכל מקום יכול לזכות בו מטעם מתנה, והיינו כגון שבח שהשביחו הנכסים לאחר מיתת אביהם, דמבואר בגמרא (בבא בתרא קכ"ד א') דהואיל דאישתני אין הבכור נוטל מהשבח פי שנים דהוה ראוי, אבל לענין הנחלה, אם אמר על מי שראוי ליורשו שיטול נכסיו, זכה בהם מיד במיתתו, וממילא השבח הוה שלו דנכסיו אשבו.

מעתה כוונת הנמוקי יוסף שלוקח בראוי, אינו לענין נכסים שבאו לאחר מיתתו אלא לענין שבח, שאם אמר לפני מיתתו פלוני בני יטול פי שנים, הואיל דאפקיה בהאי לישנא רצונו שיהיה רק כדין בכור ולא זוכה בהשבח, אך הריטב"א סובר דמכל מקום זכה בהשבח כיון דלאו כדין חלק בכורה זכה רק בתורת ירושה. אבל לעולם יש לומר דבראוי גמור, כיון שאינו יכול להקנותו אינו יכול להורישו אף למי שראוי ליורשו וכדעת מהר"ט.

וכך דחה בספר דברי חיים (מהגר"י אויערבאך זצ"ל, חו"מ הלכות נחלות סי' ה') בהג"ה מבין המחבר הגאון אמרי בינה.

[ואין להקשות לאחר החלוקה היאך יטול כיון ששייר השבח, ונימא ירושה אין לה הפסק, דהרי נתבאר דלענין שיעור פירות לא אמרינן ירושה אין לה הפסק].

ג. מלוה

עוד יש לבאר כוונת הנמוקי יוסף, דהנה בנתיבות המשפט (סי' רפ"א ס"ק ג') סבירא ליה דכשם שאינו מנחיל דבר שלא בא לעולם, הכי נמי אינו מנחיל מלוה.

אך בתשובות חתם סופר (שם) פליג וסבירא ליה דמלוה שפיר מצי מנחיל, והטעם דהוה בעולם אלא רק אי אפשר להקנותו, וזוהי מהני הנחלה, ועיין במהרי"ט אלגאזי (סוף בכורות) דאייתי כן בשם הרמ"ה, וכן בדברי חיים (שם) דייק כן מהרשב"א בקידושין הנ"ל דדוקא דבר שלא בא לעולם לא מצי מנחיל אבל מלוה מצי מנחיל.

מעתה אתי שפיר, דבראוי בעלמא ודאי דאינו זוכה גם בהנחלה, אלא בא דדיינינן שיקח בראוי, היינו ליטול מלוה שבוה בהנחלה שפיר זוכה בו.

לא יוכל לבכר

הנה איתא בגמרא (בבא בתרא ק"ל ב') דילפינן מקרא דלא יוכל לבכר, דאע"פ דלענין פשוט, התורה נתנה רשות לאב להנחיל לכל מי שירצה, אבל לענין בכור, אינו יכול לתתו לכל מי שירצה.

ונסתפק ברש"י (שם) האם יכול לקחת מהבכור חלק פשיטותו, מי אמרינן דיוכל לקחת ממנו, דהרי האי חלק שוה לחלק שאר אחיו. או דילמא אולי נימא דאינו יכול לקחת מהבכור גם חלק פשיטותו, דכתיב לא יוכל כו' לתת לו פי שנים, משמע דלא יוכל לגרוע ממנו מפי שנים. או משום דמקשינן ב' חלקיו אהדדי. [עיין בבא בתרא קכ"ד א']. וכתב ברש"י דלא מצא מבואר האי נידון.

א. גם חלק פשיטות אינו יכול לבכר

הנה כתב בנמוקי יוסף הנ"ל בשם הריטב"א דבאומר לפשוט דיטול פי שנים, תחילה נוטל הבכור פי שנים כדינו, ואחר כך נוטל הפשוט פי שנים, משמע דגם חלק פשיטות אינו יכול לבכר.

ב. חלק פשיטות יכול להנחיל

אך מתחילת דברי הנמוקי יוסף (שם) בשם הריטב"א משמע דרק חלק בכורתו אינו יכול להנחיל אבל חלק פשטותו יוכל, ולהדיא מבואר כן בריטב"א הנדפס מחדש. ולכאורה סתרי אהדדי.

ג. אמירתו היה רק על חלק הבכורה

שמעתי ליישב הסתירה בנמוקי יוסף, דאין הכי נמי יכול להנחיל חלק פשיטותו, וכמבואר בנמוקי יוסף השני הנ"ל, אמנם בדין הראשון הנ"ל, דאומר להפשוט "יירש פי שנים", המשמעות שהוא יהא הבכור ולא הבכור האמיתי, נמצא דרוצה לקחת מהבכור האמיתי רק חלק בכורה, הלכך נשאר הבכור עם פי שנים, והפשוט נוטל פי שנים בנשאר שהרי כן היה רצון המנחיל.

אך אינו נראה דהרי אמרינן דאע"ג דרצונו היה ליטול חלק הבכורה מהבכור, מכל מקום נוטלו רק מהפשוטים, ולהאמור הרי יטלו נמי מחלק הפשיטות של הבכור.

דיקלא ואלים

הנה אמרינן בגמרא (בבא בתרא קכ"ד א') דאע"פ דלשיטת רבנן אין בכור נוטל פי שנים בשבח ששבחו נכסים לאחר מיתת אביהן, מכל מקום אם ירשו מאביהם דיקלא, ואחר כך אלים [התעבה], לכולי עלמא בכור שקיל פי שנים בשבח ולא חשיב ראוי. ופירש רשב"ם, דהיינו משום שעדיין שמו הראשון עליו. [היינו, הדקל עדיין נקרא דקל אע"פ שהתעבה].

והקשה רבינו יונה (שם) הרי הא דבכור אינו נוטל פי שנים בשבח ילפינן מקרא דלתת לו, דבעינן שיבוא קודם ליד האב כי היכי שיוכל ליתן להבכור. ואם כן היאך נוטל פי שנים בדיקלא ואלים, הא מה שהדקל התעבה לא הגיע לידי האב ואינו מקנה דבר שלא בא לעולם.

א. פלוגתא

הנה דרך אחד ליישב מבואר ברבינו יונה, דכתב דאין הכי נמי רב פפא פליג על הילפותא דאינו נוטל פי שנים בשבח, דלא יליף מקרא ד"לתת לו", אלא יליף מ"אשר ימצא לו", דכיון דאישתני נמצא כי השבח הזה לא היה מצוי לו. אם כן שפיר נימא דבדיקלא ואלים כיון דשבחא דממילא הוא, קרינן ביה אשר ימצא לו.

אך בתוספות הרא"ש (חובא בשיטה מקובצת שם) מבואר דלא כן, דחזינן מדבריו דאע"פ דקיימינן השתא דילפינן מלתת לו, מכל מקום נוטל בדיקלא ואלים, וזה דלא כרבינו יונה.

ב. בש"ך דהוה אותו דבר

אלא מצאנו בש"ך (חו"מ סי' קט"ו ס"ק ה') דרך אחר ליישב קושיין, דכתב לענין בעל חוב, דהא שהדקל התעבה חשיב אותו דבר, ואע"פ דבעל חוב אינו גובה שבח, מכל מקום בדיקלא ואלים יגבה. והביא ראיה מסוגיין דחזינן לענין בכור, דאף לרבנן שאינו נוטל פי שנים בשבח מכל מקום בדיקלא ואלים נוטל הבכור פי שנים.

ובאמת הא חזינן מדברי רבינו יונה הנ"ל דלא כהש"ך, דהרי כתב רבינו יונה דלמאי דבעינן למילף לרבנן משום לתת לו, גם דיקלא ואלים לא יטול, ורב פפא דסבירא ליה דנוטל פי שנים היינו משום דיליף מלא ימצא חזינן דלא הוה דבר שבא לעולם. [וכן מוכח מתוספות הרא"ש דדן דבעינן קרא דפי שנים לדיקלא ואלים, חזינן דהוה דבר שלא בא לעולם].

הנה הקשה בקצות החושן (סי' תע"ח ס"ק י"ד) בדיקלא ואלים הא לא הוה לתת לו דאינו יכול להקנות. ותירץ דכתיב "אשר ימצא לו" לגלויי דמתנה דקרייה רחמנא היינו דוקא בדבר שאינו מצוי. וקושייתו רק כד נימא דלא כדברי הש"ך הנ"ל דבדיקלא ואלים הוה שפיר לתת לו.

ג. היאך מקנה חלק הבהמה שגדלה

הנה לכאורה יש להוכיח כהש"ך, דהרי היאך מצי להקנות בהמה לאחר ל', הרי הבהמה גודלת, ואם כן היאך יקנה בהמה הגדולה, ומפאת ביטול ברוב הא ממונא לא בטיל. והיינו למה שכתב הגר"א (תניינא סי' צ"ז) דאי אפשר להקנות דבר שלא בא לעולם אף שמקנהו ביחד עם דבר שבא לעולם. אלא על כרחך מוכח כהש"ך דהשבח חשיב אותו דבר והוה דבר שבא לעולם.

אך באמת גם להש"ך תיקשי כאשר יש פירות על העץ שמכר לאחר ל', וכמו כן כאשר בא השבח מחמתו. ויש לעיין בחזון איש (דמאי סוף סי' י"ז) באורך. ועוד עיין במנחת שלמה (ח"א סי' נ"ה).

תו יש לעיין באוסר בקונם בהמתו על חבירו לאחר ל' ונתפטמה, אם כן יש תערובת היתר. ובאמת אף כשחל הקונם עכשיו, דבשלמא בהקדש ממונו אשבח אבל בקונם מאי איכא למימר. תו יש לעיין במקדש לאחר ל' אם כן יהא בה תערובות חולין. [והעירוני דבמנחת שלמה שם קא ננע בהני נידונים].

הלכות שבת - ענף ד' - שהיה וחזרה

איסור שהיה דהוה כל רגע ורגע משא"כ מוקצה עובר רק פעם אחת, ודרך שני, כיון דהא דנעשה מוקצה היינו מחמת השהיה ואם נאמר שאסור לטלטל משום מוקצה ישאר שורש האיסור דשמא יחתה, בכהאי גוונא לא גזרו משום מוקצה. ונפקא מינה בהוה מוקצה לא מפאת השהיה אלא מפאת סיבה אחרת כגון דהוה טבל.

[ומבואר ב' הדרכים בתשובות או נדברו (ח"ו סי' כ"ב). ובספר שלמי יהודה (דף קנ"א) הקשה על החזון איש דהא במצא חמץ בפסח ביום טוב כתבו תוספות בכתובות (ז' א' ד"ה מתוך) דאסור לטלטלו. ועיין שם מה שכתב ליישב.]

ד. האם חשיב שוכח

עוד תירוצ' לקושיא הנ"ל, הנה כתב בחתם סופר (שו"ת דהסיר אינו מוקצה אלא מפאת בסיס, והרי בזה חשיבא שוכח דהא לא ידע שיאסר התבשיל, ואם כן שרי לטלטל הסיר.

ולוא דבריו יש לדון, דזה חשיבא מניח, דנהי דלא ידע שיש כאן מוקצה, מכל מקום רצונו שהחפץ יהא בסיס לדבר שעליו, ואע"ג דאילו הוה יודע לא היה מניח, מכל מקום השתא מניח בדעת.

ויש בזה נפקותא אף בכירה שאין איסור בשחיתתו, כגון לדידן דקיימא לן כחנניה, ונודע לו בשבת שהתבשיל טבל ואינו מעושר, אם חשיבא הסיר בסיס, או דילמא אינו בסיס דחשיבא כשוכח ומותר לו לטלטלו עם הסיר, ולדעת החתם סופר לא הוה בסיס, אך למה שכתבנו הוה בסיס.

ובשלמא במי שמשמש בכיס וחושב שיש שם דבר היתר ואחר כך נתברר דהוה דבר בסיס, לכאורה ודאי דחשיבא כשוכח ולא כמניח, [הנידון היכא שמפאת המוקצה בכיס חשיבא כמנוח על הגד], דחפץ זה לא רצה לעולם, משא"כ בנידון דידן דידוע איזה חפץ נמצא בסיר אלא שטעה וחשב שאינו מוקצה צריך עיון אם נימא דשאני וחשיב כמניח.

ובעיקר קושיית החתם סופר, הנה יש לדון דכיון דדעתו ליקחו ולא נאסר בתחילת השבת, דמי לשליפי זוטרי ולא הוה בסיס. וצריך לי עיון. [אך כל זה אם באמת דעתו לנער התבשיל אך אם כשנאסר אין דעתו לנערו אם כן הוה השתא בסיס]. ועיין.

ה. האם חשיב בסיס

הנה בהא דכתבנו דבנמצא שהוא טבל הוי הכלי בסיס ואסור לטלטלו, העירו דיש לומר דנהי דהוה בסיס אבל מיגו דאתקצאי ליכא דבבין השמשות מותר לטלטלו דמותר לעשר לצורך דבר מצוה מפאת כל דבר שהוא משום שבות לא גזרו בין השמשות, ונמצא דאיסורו רק משחשיכה ובוהו יש לומר דלא אמרינן מיגו דאתקצאי, ואם כן יוכל ליתן עליו דבר היתר וכדינא דהט"ז (סי' ש"י ס"ק ח') דבנעשה בסיס באמצע השבת מותר להניח עליו דברים של היתר חשובים מן האיסור ולטלטלם.

מיהו הא דאינו מנער היינו מפאת דחס על האוכל, וקא נגעא בנידון הבית מאיר והגרע"א.

ומהאי טעמא באמת צריך עיון דינא דהחזון איש דיש לטלטלו אע"ג דהוה מוקצה, הא נימא דיוסיף עליו דבר היתר, כיון דלא אתקצאי בין השמשות.

אבל יש לומר דלא כהאמור, דכיון דבכניסת הלילה מיתסר, לא חשיב אין מוקצה לחצי שבת, אלא חל כאן דינא דמיגו דאתקצאי ולא אמרינן דילמא שבת החלה משקיעת החמה ומכל מקום שרי לעשר, כמו שכתבו תוספות בעירובין (ל' ב' ד"ה ולפרש) דבעינן לילה הידוע, דמכל מקום בצאת הכוכבים נאסר ומהני למשוי מיגו דאתקצאי. ואכתי צריך עיון. ומכל מקום נמצא לפי זה דטבל בבין השמשות לא חשיבא מוקצה דחזי לעשרו לצורך מצוה, והדבר זר וצריך עיון ולא שמענו כן.

א. ספק ספיקא לחומרא

הנה מיבעיא לן בגמרא תלאן במקל מהו, האם כעודן בידו דמי, או דילמא כהניחן על גבי קרקע דמי. ויש לעיין אם דוקא מקל מטלטל, או אפילו במקל התחובה לקיר, דמכל מקום קילא מקרקע כיון דחזותו מוכחת דהוי ארעי.

תו דיינינן בגמרא בהניחו על גבי מטה, האם כעודן בידו דמי, או דילמא כהניחן על גבי קרקע דמי. ויש לעיין בשיש מחובר לקרקע, אם דמי לקרקע, או דילמא מכל מקום קילא מקרקע דאינו מניח אלא לארעי. ודנו בזה חכמי הזמן.

תו דיינינן בפניה ממיחם למיחם, והיינו בהוציא את המים ממיחם שבו נתבשלו למיחם אחר, ואחר כך החזיר את המים למיחם הראשון, מי הוי כמטמין לכתחלה ואסור להחזיר המיחם לכירה. והנה בזה מספקין כיון דהמיחם נתחלף.

והנה ברמב"ם לא הביא כל הני איבעיות, וכתבו בכסף משנה ובלחם משנה (פי"ג מהל' שבת ה"י) משום דדעתו להקל, ומשמע אפילו באיכא תרתי מיחם למיחם ועל גבי מקל. וצריך לומר דסבירא להו דספק ספיקא לחומרא מקילין דברבנן, וכמבואר בתשובות הרמב"ם (מובא במשנה ברורה סי' ת"ד ס"ק י"ד, ושער הציון שם ס"ק יז). וכבר נחלקו בדעת הרמב"ם אי בספק ספיקא לחומרא אזלינן דברבנן לקולא, עיין במשנה למלך (פי"ה מהל' אבות הטומאה ה"ה) ובשער המלך (פי"י מהל' מקואות ה"ו). אך יש לדחות דאינו מוכרח מהכא, דיש לומר דהני איבעיות הוה מילתא דלא שכיחא, ולכן לא הביאם ברמב"ם.

ב. ספק במציאות

הנה יש לעיין בהניחן על גבי קרקע, ואינו זוכר אם היה דעתו להחזיר או לא. ולכאורה להמקילים בהספיקות, הכי נמי הכא. [נ"ה. כונת רבינו להאמור בדעת הרמב"ם והמחבר שלא הביאו כל האיבעיות האלו להלכה, ונימא דהיינו משום דסבירא להו דאזלינן בהם לקולא דספיקא דרבנן לקולא, כמו שכתב בבית יוסף סי' רנ"ג סעי' ב']. וכעין זה יש לדון במסופק אם הניחן על גבי קרקע, אם גם בכהאי גוונא נימא לקולא.

אבל יש לדון דהכא הוה ספיקא במציאות, ואם כן הוה ליה דבר שיש לו מתירין דמחמירין דברבנן. [נ"ה. אבל בספיקא דדינא כתבו בפוסקים דלא מחמירין דבר שיש לו מתירין]. אלא תליא אם הא דמחמירין בדבר שיש לו מתירין היינו דוקא באיסורי אכילה ושימוש וטלטול, משא"כ בכהאי גוונא דהוה איסור שבות. ועכשיו ראיתי בלקוטי הגרע"א בכורות דנקט דבספק שבות אף במציאות יש להקל משום ספיקא דרבנן לקולא, ולא מחמירין משום דבר שיש לו מתירין, אך יש ראיות לזה מדברי הגרע"א במקום אחר דבכהאי גוונא אסרינן משום דבר שיש לו מתירין.

[נ"ה. עיין בחידושי הגרע"א בנדרים (ס"ט ב' ד"ה מה דהק') דאין לבשל ביום טוב בבין השמשות דהוה דבר שיש לו מתירין, וכעין זה כתב הגרע"א בסוכה (מ"ו ב' ד"ה מ"ש אחי) דאין להתיר כל שבות בבין השמשות ביום טוב שני, מצד ספיקא דרבנן לקולא דהוה דבר שיש לו מתירין].

ג. חייב להסירו אע"פ דהוה מוקצה

אמרינן בגמרא שליטול הקדירה מהכירה שרי אף בלא קטמיה. והקשו מקמיה דהחתם סופר (חידושי חתם סופר למסכת שבת שנדפסו מחדש) הא באינה קטומה נאסר המאכל מפאת איסור שהיה ותו הוה מוקצה ואם כן אסור ליטלו.

אמנם כתב בחזון איש (סי' ל"ז ס"ק כ"ז ד"ה דינים העולים) דיש לומר דאע"ג דהוה מוקצה חייב להסירו כדי שלא יעבור על איסור שהיה.

ובטעמא דמילתא דכתב בחזון איש דיעבור על איסור מוקצה כדי להינצל מאיסור שהיה, יש לבאר ב' דרכים, דרך אחד, דחמירא

ענינים שונים [א']

והיינו לענין הצירוף שבדבר למה נפטרנו, ואם כן חייב חטאת.

ואע"פ דבטועה בדבר מצוה ועשה מצוה פטור אף ביכול לעשות בהיתר, מכל מקום הכא יש לומר דלא עדיף מאנוס ואם כן יהא חייב, דעל הצירוף ליכא פטור דטעה בדבר מצוה וגם לא הוה בחול.

ג. לפי זה לדון ליישב קושיית הגרע"א

הנה איתא במשנה בסוכה (מ"א ב') יום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת, ושכח והוציא את הלולב לרשות הרבים פטור, מפני שהוציאו ברשות, והוה טועה בדבר מצוה.

ומקשינן בגמרא (שם מ"ב א') אמאי פטור משום טועה בדבר מצוה, הרי מביא אגבהיה כבר נפק ביה, [היינו שבעצם הגבהת הלולב ממקומו מתקיימת מצוות], ואם כן כשהוציאו ברשות הרבים לא קיים מצוה.

והקשה הגרע"א (שם) הרי עכ"פ בשעת העקירה היה טועה בדבר מצוה ונמצא דהעקירה כמאן דליתא ואם כן ליכא לחייבו חטאת על מלכת הוצאה.

[ותירץ בתשובות נפש חיה דיצא כשהגביה מעט ועקירה יש אחר כך ביתר מג' טפחים. ועוד יש לומר דמקשינן בגמרא מביא אגבהיה נפקא היכא דעומד לפוש אחר כך והמשיך ד' אמות ברשות הרבים, דמתניתין בכל גווני קתני].

ולחאמור יש ליישב קושיית הגרע"א, דאע"פ דפטור על העקירה משום טועה בדבר מצוה, מכל מקום חייב על המשך ההוצאה, דהרי על הצירוף להמשך ההוצאה ליכא פטור וחשיב שוגג גמור.

אולם יש לדחות דהתם בחול גם במה שטלטל אחר כך, דהרי כשהגביהו יצא ידי חובתו רק למאן דאמר מצות אין צריכות כונה, ואם כן יש לומר דמכל מקום יהא פטור, דגם על הצירוף בחול. אבל בנידון דלעיל יש לומר דיהא חייב. וצריך תלמוד. [ועיין בספר קרואי מועד].

ענינים שונים [ב']

מכל מקום נימא דכיון דכל הנאה שלו חייב באונסין.

ב. לחלק

אך יש לחלק דבשלמא בנידון דהמחנה אפרים שפיר ידע שכל ההנאה שלו, רק סבר שפטור משום בעליו עמו, משא"כ בגוונא דידן שלא ידע כלל שכל ההנאה שלו דהרי חשב שהוא שוכר.

ג. הניח להם אביהם פרה שאולה

והג"ר נפתלי נוסבוים שליט"א קאמר ראיא להמחנה אפרים, דהנה אמרינן (כתובות ל"ד ב') בהניח להם אביהם פרה שאולה, משתמשין בה כל ימי שאלתה, אבל אם מתה הפרה אין חייבין באונסיה.

וכתב ברשב"א (שם ד"ה אמר רבא) בשם הראב"ד דהא דאין חייבין באונסין היינו דוקא באופן שלא חשבו להשתמש, אבל בחשבו להשתמש ואחזיקו בה בתורת שאלה, חייבין באונסין ואם מתה הפרה חייבין. והקשה ברשב"א הרי אירי שטבחו הפרה, נמצא דאירי באופן שרצו להשתמש.

ואם נימא דלא כהמחנה אפרים, הרי בהניח להם אביהם פרה שאולה, איירי שסברו שהבהמה שלהם, ואם כן התם נימא דלא רצו להתחייב להיות שואל, משא"כ בגוונא דהראב"ד איירי שהחזיקו בה בתורת שאלה. אלא חזינן מהרשב"א דלא שטא, ואף בפרה שאולה דנחתא אדעתא שזה שלהם, מכל מקום אם ישתמשו הוה שואל וחייבין.

ענינים שונים [ג']

מעלת להסוברים דמוצץ פרי הוה משקה מכיון שזה מתמוסס בפיו, אם כן תיקשי להסוברים שְלֵבָן הוא אוכל, הרי גם הִלָבָן מתמוסס בפיו. ויש לחלק דשאני בִלְבָן שהכניסו לפיו בתור אוכל, משא"כ בענב יש לומר דכשמוציאין אותו מהקליפה אז תחילתו משקה.

ולאידך גיסא, להסוברים שמוצץ פרי הוה אוכל, תיקשי להסוברים דלָבָן הוה משקה. ויש לחלק דלָבָן עדיפא דחשיב מתחילתו משקה.

אכל חצי שיעור מחמת פיקוח נפש

חולה שיש בו סכנה שצריך לאכול חצי שיעור ואכל שיעור שלם, לכאורה אין כאן מלקות, דיש כאן איסור רק בהיתרון שהוא חצי שיעור. אך כתב בברוך טעם (שער הכולל דין א' ד"ה והשתא, וכמו כן בהגהותיו שנדפסו בכרם שלמה) דילקה, דהרי חזינן דבצריך לאכול כזית אמרינן ליה שיששה ביניהם בכדי אכילת פרס, ואם לא יששה ילקה משום דעבר על הקל הקל, דהרי במקום שיאכל חצי שיעור אכל שיעור שלם, ואם כן קל וחומר בנידון דידן שהיה היתר רק על חצי שיעור.

[והיינו דוקא לדעת החתם סופר (כמבואר בתשובותיו יו"ד סי' ע') דבהקל הקל ועשה החמור נענש בידי אדם, אך דעת המבי"ט (קריית ספר, הלכות מאכלות אסורות פרק י"ד) דהקל הקל הוה רק מדרבנן ולפי זה אין לומר דילקה].

מעלת יש לעיין מהו לענין חטאת, דהיינו באכל חצי שיעור לצורך פיקוח נפש והחצי שיעור השני אכל בשגגה בכדי אכילת פרס, האם חייב חטאת.

א. אנוס על החצי שיעור

הנה אם היה אנוס על חצי שיעור קמא, כגון שהכריחוהו לאכול אותו, ואכל עוד חצי כשיעור, יש לעיין מהו לדעת הברוך טעם, דיש לומר דחייב, דהרי אינו אנוס כלפי שיש כזית כשלם, והנה חזינן כן מדברי הברוך טעם, שהרי החצי כזית הראשון היה לפיקוח נפש ומכל מקום מחייבין, ואם כן הוא הדין באנוס על החצי כזית ואכל כזית שלם חייב דהרי לא היה אנוס על הצירוף.

ב. בחצי ממנו טועה בדבר מצוה

מעלת יש לעיין לענין חטאת, שהרי בחצי הראשון הוה טועה בדבר מצוה ועשה מצוה דהרי אכל משום פיקוח נפש. ורק בחצי שיעור השני היה שוגג גמור. אך יש לומר דלא עדיף טועה בדבר מצוה מאנוס גמור,

סבר שאינו מקבל שכר

עובדא הוה במי שקיבל חפץ להשתמש בו, וסבר שפסקו עם הבעלים שישלם עליו שכר, ובאמת השליח לא פסק עם הבעלים והסכימו הבעלים שישתמש בחינם. ובפשוטו פטור מלשלם.

והשתא יש לעיין אם חייב באונסין. ובפשוטו אינו חייב שלא רצה להיות שואל שחייב באונסין אלא רק שוכר שפטור מאונסין.

א. סבר שבעליו עמו ופטור

אך הנה כתב במחנה אפרים (הלכות שאלה סי' א') דאם השואל סבר שבעליו עמו ופטור, ובאמת לא הוה כן, חייב לשלם.

והוכיח הכי מהא דמספקא לן (בבא מציעא צ"ו ב') באופן שיש לאשה פקדון בידה, האם הבעל חשיב עליה שואל או שוכר, ותיקשי הא איירי באופן שהבעל לא ידע שזה פקדון אלא סבר שזה חפץ של אשתו, [דהרי אם ידע שזה פקדון, מבואר ברמב"ם שהוא שואל], וכיון שלא ידע הא לפי מחשבתו הוה בעליו עמו דהרי אשתו משועבדת לו, נמצא שלא קבל על עצמו חיוב שמירה ואם כן אמאי יתחייב. ותירץ דמכל מקום כיון דעיקר חיוב שואל משום דכל הנאה שלו, אם כן מכיון דהכא כל הנאה שלו מתחייב אף על פי שבדעתו לא היה רוצה להתחייב. [ובגמ' כתובות המשפט (סי' שמו"ט ס"ק ט') נמי הקשה קושיית המחנה אפרים אך תירץ באופן אחר].

אם כן הכי נמי בגוונא דידן, אע"פ שלא רצה להתחייב להיות שואל,

אוכל או משקה

הנה דן הגרע"א (גליון או"ח סי' ר"ב סעי' ח') במוצץ פרי אם הוה אוכל או משקה, והביא מספר מים חיים (להפרי חדש, או"ח סי' ז') דהוה אוכל ומברך ברכת הפרי.

הנה דנו בפוסקים אם לָבָן הוה אוכל או משקה. [ועיין בתשובות קהילות יעקב בכתבי קהילות יעקב החדשים למסכת ברכות].

זאת למודעי הדברים הנדפסים כאן אינם תמיד בלשוננו של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו בכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.

לקבלת הגליון

במייל, לתרומות והנצחות:

LS703949@gmail.com

תיקוני עירובין

גליון שאלות הלכתיות

המתחדשות מידי שבוע בבדיקת העירובים השכונתיים

גליון מס' 343
כסלו תשס"ג

מוקד העירובין
בארץ הקודש
054-84-833-20

עירובין למעשה
עיון | שימוש | כשרות

שאין עוברים בתוכה, גם בפרדס שמיועד לגידול ושיווק לא עוברים בתוכו מלבד לצורך העבודה. אלא בשישונים סמכו על דברי השו"ע (שם ס"ט) שחצר שנטע בה אילנות, אינם מבטלים את הדירה, וזה שונה ממקום שנזרע, וביאר המשנ"ב (ס"ק ס"ה) כי עבדי אינשי להסתופף בצל האילנות, [ושימוש כזה הנמצא בסמיכות לדירה, הוא שימוש שמשתייך לדירות, ואכמ"ל]. אבל כבר העירו על כך, שהפרדסים אינם דומים לדברי השו"ע, כי בשו"ע דיבר על מציאות שבה דרכם של אנשים להשתמש תחת האילנות להנות לשבת בצילם כמ"ש המשנ"ב, אבל אם יש פרדס גדול, שהמציאות וההרגל הוא שאין דרך האנשים לשבת בצילם, ולפעמים גם בעה"ב מקפיד על כך שלא ייהרס לו את המטע, הרי זה ממש כמו שדה. וזה ביאור דברי השו"ע שם בתחילת הסימן (סעיף א') שכתב איזה מקומות נאסרו, כל שלא הוקף לדירה כגון גנות "ופרדסים". וכן מבואר לדינא בחזו"א.

סדרת חסונות אסורים את העירובין

עוד מבואר במשנ"ב (שעה"צ ס"ק פ"א) באופן דומה, שכתב לחלק בין מקום שהוקף לדירה ואחר כך נמלך וזרע בו, לבין מקום שהוקף מראש על מנת לטעת אותו, שהוא לא נעשה מוקף לדירה. לפ"ז יש בעיה גם בפרדס שנמצא בתוך העירוב וצ"ע מה שמקילים בזה בכמה מקומות, שמקפידים על זרעים ולא מקפידים על אילנות ובפשטות אינו נכון.

בישוב זה נוסף עוד דבר באותו נושא, שהיה שטח של כמה עשרות דונמים של חממות, שגם הם היו בתוך העירוב, ללא הפרדה של צוה"פ. והנה חממות הן בודאי זרעים, ובודאי שלא משתמשים בתוכם, וא"כ מדוע לא הוציאו אותם מהעירוב. אמנם יש חממות שהן סגורות הרמטית ע"י יריעות גילון העוטף את החממה, בעבר היו עושים עם גילון פשוט יותר, והוא היה נקדע הרבה, וגם מתנדנד ברוח, ואינו כשר למחיצה, אבל בזמנינו משתמשים בהרבה מקומות בגילון עבה במיוחד, וגם החיבורים חזקים, ואפשר לומר שהרבה חממות כשרות למחיצה, וממילא גם אם הם בתוך העירוב אין בעיה, כי בתוך באמת אסור אבל את העירוב של הישוב הן לא אוסרות, כמו באופן שהקיפו אותן בצוה"פ. אבל החממות שהיו בישוב הזה, לא היו חממות מסודרות, אלא כמו כסוי של בד שחור, היו הרבה קרעים, וכן קטעים שלא הגיע לקרקע, וממילא גם זה אוסר את העירוב, [אם לא נידחק לשיטת הדבר שמואל]. וא"כ גם ביחס לעירוב של רבנות, זה כבר לא עירוב מהודר.

בישובים לא להשתמש בלחיים כי אינן תחת החוט

עוד היה לנו שיעור מיוחד בישוב הזה, גם בהלכות צורת הפתח, במקומות שכאמור עשו עירוב להקיף את המקומות שיש שדה ממש. בחלק מהשדה היה אפשר לראות עמודי עירוב מסודרים שהותקנו לשם כך, אבל בקטעים מסוימים שהיו עמודי תאורה או עמודי עץ, חסכו בהשקעה בהתקנת עמודים, וקשרו את החוט לעמודי התאורה. אלא שכידוע שיש בהם בעיה של צורת הפתח מן הצד (שו"ע סי' שס"ב ס"א) כי בדרך כלל אי אפשר לקשור לעמוד התאורה מעל גבי ראשו, אלא קושרים סביב לעמוד בגובה חמש מטרים בערך, וזה מן הצד ופסול. הפתרון לכך הוא להעמיד לחי לפני העמוד, באופן שיהיה מכון תחת החוט, ואז העמוד הוא לחי.

עמוד תאורה עם לחי שאינו תחת החוט

בדרך כלל אנו מלמדים את הישובים שלא ישתמשו בלחיים כלל, [בשונה מהעירובים השכונתיים שמעדיפים להוסיף לחיים אפילו בעמודי עירוב תקינים], כי בישובים אין את הידיעה כיצד להעמיד את הלחיים

עוד ישוב שנבדק, דין צורת הפתח בשער שנסגר בשבת בשבוע זה יצאנו אל ישוב חדש, כלומר ישוב שלא ביקרנו בו קודם. רק שמענו אחדותיו מהבדק המקומי ומרב המועצה, שאמנם בישובים הסמוכים יש בעיות של חוטים מהצד וכדומה, אבל בישוב הזה אין בעיות, כי יש להם גדר טובה ומסודרת סביב כל הישוב השבוע הגיע אחד מהתלמידים שרצה לסייע בבדיקת העירובים ובסיוע להכשרתם, להציל רבים מעוון, ונסענו איתו אל כמה מקומות שאחד מהם היה הישוב הזה. כשהגענו לכניסה ראינו באמת גדר חדשה יציבה וטובה, אבל כבר בשער שמנו לב שזה לא עירוב מושלם. בשער היה עמוד אחד של עירוב אך ללא חוט, ובצד השני היה עמוד תאורה עם כמה קרשים שכנראה שימשו ללחי, אך כעת הם לא היו כשרים. והנה הדבר הזה לא פוסל את העירוב לכל הדעות, כי אע"פ שאין צורת הפתח, מ"מ השער נסגר ליום השבת, וא"כ המקום סגור במחיצה, ואין צורך בצורת הפתח.

אבל הבעיה במצב זה שהרי ברור שהשער נפתח כמה פעמים במשך השבת, אם בשביל הסיירת של הביטחון, או אמבולנס במקרה הצורך, ועוד סיבות שונות באותם זמנים שהשער נפתח, ורחבו כמובן יותר מ"אמות, הרי זה פירצה שהיא יותר מ"אמות, ולא מועיל בה שיש רוב גדול, כי דין עומד מרובה לא מועיל ביותר מ"אמות (שו"ע סי' שס"ב ס"ט). אמנם דעת כמה מגדולי האחרונים (חת"ס ורע"א) ששער שנפתח ונסגר מתיר גם בלי צורת הפתח כיון שנחשב פתח. אבל הוראת הרבנים בזמנינו כדעת החיי אדם והחזו"א (וספק בפמ"ג) שחייבים צורת הפתח, וכך נוהגים בארץ ישראל גם בעירובי הרבנות, לכן יש צורך לעשות צורת הפתח בשער הישוב, אפילו שהוא נסגר בשבת רק שזה לא פוסל לגמרי את העירוב, אלא ההגדרה היא שזה לא עירוב מושלם, במצב שגם לפי הוראות הרבנות צריך לתקן אותו.

לעשות היקף לשדות שבתוך העירוב של הישוב

המשכנו ונכנסנו לתוך הישוב, עברנו לאורך הגדר, וראינו שהיא שלמה וטובה, לא פרוצה, ולא תלויה, אבל מהר מאוד הגענו לבעיה אחרת. בתוך הגדר יש כמה שדות גדולות, ובדן שדה ידוע שחז"ל אסרו אותה כדין כרמליה, ונקרא שמה קרפף. וכתב השו"ע (סי' שנ"ח ס"ה) שאם יש חצר גדולה שהוקפה לדירה, וזרע בה שדה בגודל בית סאתיים [שהוא 4450 מטר רבוע לשיעור רח"ג, 4600 מטר רבוע לשיעור חזו"א]. כל החצר נאסרת מדין פרוץ למקום האסור. ולפ"ז כשיש שדה בתוך הישוב, היא אוסרת את כל הישוב. אמנם הבה"ל (שם ס"ט) הביא את שיטת הדבר שמואל להקל, שהיקף של עיר שונה ואינו נאסר. אבל הבה"ל הביא שהאחרונים פפקו עליו ואמרו שרק במקום שאי אפשר לתקן שלא ייכשלו רבים, יעשו לפחות כך. וכן ההוראה היום ליישובים שצריך להוציא את השדות, ורק ישוב שאין לו אפשרות יעשה ביתניים עם השדות. וכן גם בישוב זה ראינו מיד חוטי עירוב שמקיפים את השדה. דבר זה נוגע מאוד בתקופה זו שהתחילו לזרוע את השדות, שכעת צריך יותר לשמור על ההיקף הפנימי שלהן.

השדה מסודרת והחממות בתוך העירוב

האם יש הבדל בקרפף בין שדה לפרדס גדול

אבל מלבד השדה שחורשים וזורעים בה היה גם שני פרדסים גדולים של תפוזים, שהם לא היו מוקפים בחוטי עירוב, אלא פתוחים להיקף של הישוב. ולכאורה מה ההבדל ביניהם, הרי כמו ששדה זרועה אוסרת משום

השיעור מגיע בעקבות התחדשות התופעה של עובדים זרים ששוכרים דירות באופן עצמאי, וגרים בתוך השכונות לתקופה ממושכת. במקרים אלו לא מדובר על עובדים זרים שגרים בתוך הדירה של המטופל, שבהם יש הרבה אופנים שאינם אוסרים, ויש לדון כל מקרה לגופו, אבל במקרים החדשים הם שכרו דירה לב, ובזה יש להם דיורים עצמאיים, שבהרבה מקרים הם אוסרים מעיקר הדין.

בשיעור הבאנו נידונים חדשים שהגיעו למענה ההלכתי של מוקד העירוב, בבקשה לקבל הדרכה והכרעה כיצד להתיר את העירוב כראוי. אחד מהדברים נביא כאן לתועלת הקוראים היקרים.

גר שהתגיייר במקום שאינו מוכר ומתנהג כיהודי

מתוך השאלות שמגיעות למענה ההלכתי של מוקד העירוב, הגיעו לאחרונה כמה שאלות מיוחדות לא שגרתיות. נביא כאן אחת מהשאלות בענין דין שכירות מגוי שגר בשטח העירוב. שאלה זו הגיעה משכונה חרדית עם עירוב מהודר, שהאחראי מתמסר לתקן את העירוב בהידור רב, אבל הוא מסתפק אולי אין להם עירוב כלל. מה יכול להיות הבעיה.

לאחרונה הוא גילה שיש בשכונה כמה משפחות של גרים, שהתקבלו בכבוד בשכונה וחלקם אברכים טובים ות"ת, הם עלו ארצה כגרים שהתגייירו בחו"ל, והם מתנהגים כיהודים לכל דבר, מתוכם יש שתי משפחות שהגירות שלהם אינה ברורה. במשפחה אחת הילדים לומדים במוסדות של תב"ד ובמשפחה אחרת הילדים במוסדות של בני תורה, אבל לפי מה שהוא בירר ולפי המצב היום בחו"ל, יש להסתפק אם לסמוך על גירות זו, לאחד מהם הגיור נעשה בצורה שאינה מוכרת לרבנות בארץ, ולשני הגיור מוכר אבל מארץ שאינה מוחזקת בטוב בעינינו אלו, והם לא עברו שוב גירות בארץ. האם צריך לחשוש שהגירות אינה כדון, וא"כ הם פוסלים את העירוב, עד שישכרו את רשותם. זה מצער לחשוב כך על יהודים שגרים בשכונה, אבל זו שאלה הלכתית לא פשוטה. הוא פנה לכמה רבנים המתעסקים בעניני גירות, והם השיבו שאינם יכולים לומר שסומכים על גירות מסוג כזה. אם כן אמר האחראי, שהוא חושש שהעירוב אינו כשר, הוא עושה את העבודה בתיקון העירוב במסירות ממש, ואינו יודע אם יש לו עירוב.

האחראי התקשר נכון למוקד העירוב, וניסה לשאול האם יש איזה חזקה שהעירוב טוב, אולי חזקה שהוחזקו כיהודים, שהרי מצאנו דין כזה שסוקלים על החזקות והנה זה נידון ארוך ומורכב, ויש הרבה לדון בו בהתאם למציאות בת ימינו, אם אדם שבא ונוהג כיהודי, יכול לאחר זמן לומר שהגירות שלו לא טובה, האם הוא נאמן על עצמו והאם הוא נאמן כלפי בניו ואשתו. וניתן לקוראים לעיין בזה. אבל אמרנו לו שכאן הרי זה שונה, כי אנו יודעים על מה מסתמכת החזקה, ויש בה ריעותא. בקיצור האחראי עדיין מנסה למצוא את הרב שידע להכריע בענין גירות סבוכה כזו, ועוד בלי לקבל פרטים מדויקים מהאדם עצמו. וזו אחת מהשאלות הקשות שהעוסקים בעירובין צריכים לעסוק גם בנושאים הלכתיים אחרים, המשליכים על כשרות העירוב. בתפילה ובתקווה שנוכח לזכות את הרבים בלי שום מכשול.

נסיים את הסיפור, שהאחראי החליט שצריך לשכור ממנו לאחר שהתבררו פרטים נוספים שאכ"מ, והלך להפקיד אצלו קופת צדקה של השכונה, כדי שהוא יהיה שכיר ולקטיו. באותה שכונה עשו לפני הרבה זמן פתרון מקורי, שהקנו את כל הקופות הצדקה של קופת השכונה, לאחראי על העירוב, וכתבו על הקופות שהן שייכות לאחראי, ואחר כך חילקו לכל התושבים קופות [החלוקה נעשתה לצורך הצדקה ולא לצורך העירוב, אלא שזה יועיל לעירוב בדרך אגב]. כעת כשהגיע האחראי להפקיד אצלו קופה, אמר אותו גר שכבר יש לו קופה אחת. האחראי אמר לו בסדר והלך בשמחה. סמוך לשבת הגיע למוקד העירוב טלפון מהאחראי שביקש לספר את הסייעתא דשמיא, שהתברר שכבר נעשתה ממנו שכירות ע"י הפתרון שעשו מראש בחלוקת הקופות.

היכוננו לכינוס המיוחד לרבני הישובים ולבודקי העירובים

שיתקיים בעז"ה בעיר נתיבות

ביום שני י"א כסלו תשפ"ג

במעמד הכינוס יישאו מדבריהם רבני ישובים שתקינו את העירוב

ויוצגו מצגות בענינים חשובים העומדים על הפרק

אנו קוראים לכל הרבנים ובודקי העירובים ברחבי הארץ

להצטרף לשמחה של מצוה

ולהוסיף בידיעות חשובות ובמומחיות

לפרטים ולאישור הגעה - מוקד - 05484-83320

במקום הנכון, ואם לא מעמידים אותו במקום הנכון תחת החוט, זה פוסל את כל העירוב. וזה גם מה שהיה בעמוד הזה. האחראי לקח חתיכת פח דקה, ועטף בה את העמוד, ממילא הפח היה קרוב לעמוד, ואם יש נטיה קטנה בעמוד, יוצא שהחוט שנמצא בגובה חמשה מטרים מתחיל במרחק של כמה סנטימטרים מהחלק התחתון של העמוד שבו נמצא הלחי, והחוט אינו מעל הלחי. הבעיה הזו מצויה מאוד, אבל לא תמיד זה כך, לכן ניגשנו אל העמוד ומדדנו אותו בעזרת מכשיר המדידה ובעזרת פלס, ויצא שהעמוד נוטה לשני כיוונים, באופן שלחי אחד של החוט לימין נמצא תחת הלחי, אבל הלחי שפונה לשמאל בזווית של 9 מעלות] אינו תחת הלחי. דבר כזה פוסל ודאי לכ"ע, רק זה דבר שמי שאינו מומחה ומלומד, אינו יודע לשים לב אליו.

החוט קשור רחוק מהעמוד ואינו מעל הלחי

בעמוד הבא היתה הפתעה אחרת, גם שם היה לחי מאותו סוג, אבל לא היה צורך למדוד אם הלחי תחת החוט, מכיון שבמבט לעבר קשירת החוט בגובה ניתן להבחין שיש קשירה חריגה, והחוט עובר רחוק מהעמוד כעשרה ס"מ, ממילא ברור שהלחי אינו תחת החוט, ואינו כשר.

בישוב הזה למדנו, שגם במקרים שאומרים שהעירוב מהודר והכל גדר, צריך מומחה שיבדוק ויפקח על העירוב, כי בשביל עירוב כשר אפילו ברבנות, יש צורך בידע הלכתי רב. ועוד יש ללמוד מזה, כמה חשוב להקפיד על הסטנדרטים החדשים שמכניסים היום לעשיית העירובים, כגון שלא להשתמש בלחיים לעמודי תאורה, אלא להקפיד על עמודי עירוב תקינים עם חוטים על גביהם. כי בזה עוקפים הרבה טעויות מצויות, ומונעים חילול שבת ומכשול של הרבים.

ליזוי המהפך בישובי הדרום בתיקון הרבה ישובים

בתקופה האחרונה יש התעוררות רבה בישובי הדרום, לתקן את המצב הנורא שיש בעירובים, שנעשו לפני עשרים שנה ויותר, וכעת השתנו הרבה דברים, ונהרסו הרבה עמודים, והאילתורים שנעשו כמובן הרבה מהם אינם כשרים, כגון קשירת חוטים לגגות, או מהצד לעמוד עץ וכו'. מוקד העירוב מלווה את המהפכה הגדולה בס"ד, ובתחילה נערכו כינוסים לעשרות רבני הישובים, שבהם ביארו את ההלכות המעשיות, ונכנסו להכיר את המציאות של העירובים בזמננו עם המחשת ההלכות התלויות בקוצו של חוט.

כמו כן המוקד עורך סיורים והדרכות, תכניות מסודרות ומפורטות, עורך תרשימים ומפות, ומשתמש באמצעים טכנולוגיים בתצלומי אוויר וצילומי רחפן, מספק חומרים טובים, ועומד בקשר עם הרבנים ועם העובדים לענות על השאלות המתחדשות בשעת העבודה. אמנם מחובתנו לציבור הבני תורה, לציין שלא יבואו לסמוך עליהם לכתחילה, כי יש מקומות שיש תושבים שאינם שומרי תומ"צ, ובפרט שצריך להסתמך על קולות שהתבארו בפוסקים כגון עמוד עקום וכדומה, אבל מדריכים ומפקחים שיעשו על פי הוראות הפוסקים, ולא יהיו בהם דברים שהוראת הפוסקים שלא להקל.

בתקופה האחרונה יש כבר ששה ישובים שעשו שינוי ומהפך גדול, והשלימו את תיקון העירוב. כל ישוב החליף כמה עשרות עמודים חדשים, ויש מהם שהוסיפו קרוב למאה עמודים. ההשקעה היא עצומה, בפרט שמדובר בישובים שהמושג להשקיע עשרות אלפי שקלים בענין הלכתי הוא דבר רחוק מהשגתם. אבל עם כל זאת רבני הישובים עשו מאמץ, השיגו כספים, השקיעו שעות רבות, ופיקחו על העובדים ולווי אותם בכל פרט ופרט. עד שבס"ד יש כאמור ישובים שכבר השלימו את התיקון, ועוד כמה ישובים שבאמצע התהליך.

לאור השלמת העירוב בכל כך הרבה מקומות בתקופה קצרה, ולצורך חיזוק ההתקדמות גם בישובים נוספים, וחיזוק שמירת השבת אצל כלל התושבים, אנו נערכים לכינוס מיוחד שיתקיים בעז"ה בהשתתפות עשרות רבני ישובים, ובהשתתפות בודקי עירובים מומחים, יחד עם ציבור אברכים מהדרום, לומדי השיעורים במסגרות של "מוקד העירוב".

שיעור לחיזוק השכירות מגוים המתגוררים בשכונות הרדיות בליל שבת האחרון התקיים שיעור מיוחד בביהמ"ד בבני ברק בעניני השכירות מגוי ומומר, לחיזוק שיתוף הפעולה עם הציבור, שיודיעו על דיירים חדשים, כדי שהאחראים ידעו לעשות מהם שכירות פרטית כדון, וכן לסייע לאחראים בהפקדת חפץ או בפניה אישית לשכן, כדי להכשיר את העירובים כפי הוראות גדולי ההוראה.

לשיעורי הדרכה דיגיטליים - מכון הלכה למעשה - A532534735@GMAIL.COM

קדושת בתי מקדש מעט

בהכוונת הגרמ"מ לובין שליט"א רב שכונת רמת אהרן בני-ברק

דבר המערכת

ובהזדמנות אחרת אמר מרן ראה"י שליט"א בשיחה בישיבה (כסלו תשע"ב):
התוספות יום טוב בגזירות ת"ח ות"ט חיבר מ' שברך מיוחד למי שלא
ידבר בשעת התפילה כי היו מדברים, והוא תלה שזו סיבת הגזירות, למרות
שאין זה משלוש עבירות החמורות שיהרג ואל יעבור עליהם אבל זה
איסור חמור מאוד כי זה זלזול בתפילה ובבית הכנסת שהוא מקום קדוש
וצריך להיות 'מורא מקדש'.

באמת יש יהודים פשוטים שלא יכולים לראות איך מזלזלים בתפילה והם
יהודים פשוטים אבל קיבלו חינוך לזה. ושמעתי מאחד מעשה נפלא על
שלושה שהיו זהירים שלא לדבר דברי חול בבית הכנסת אפילו לא בשעת
התפילה, בבית הכנסת לא היו מדברים דברי חול מפני 'מורא מקדש', וזכו
שלושתם שהם נפטרו מיום ליום בתאריך הולדתם כמו שאמרו חז"ל (ר"ה
יא, א) שהקב"ה ממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום שנאמר 'את מספר
ימך אמלא' הם היו צדיקים מיוחדים כאלה שהקב"ה ממלא שנותיהם
מיום ליום בזכות המורא מקדש. וזה גם בזמן הזה, בית הכנסת הוא מקדש
מעט וצריכים לנהוג בו במורא מקדש.

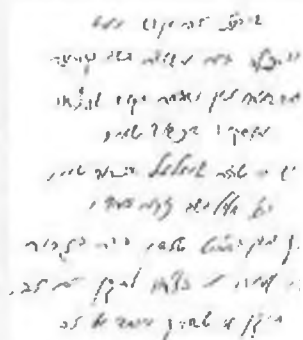
ברצוננו להביא דברי חיזוק בעניין שמירת קדושת ביהכ"נ שאמר מרן ראש
הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א בכינוס מנהלי תתי"ם (אד"ב תשע"ט):

רצינו לעורר בענין 'מורא מקדש', יש הלכות בשולחן ערוך ובמשנה ברורה
איך מתנהגים בבית הכנסת שהוא מקום קדוש 'מקדש מעט' וצריכים
להתנהג בו במורא. ולדעת הרבה ראשונים דין קדושת בית הכנסת הוא
מדאורייתא כמו בית המקדש ממש, וממילא גם כל ההנהגה בבית הכנסת
צריכה להיות במורא מקדש, ביראה וברצינות בלי קלות-ראש, ולא לדבר
שם דברים בטלים.

וצריכים גם לחנך את הילדים לזה, שבמקום קדוש צריכים להתנהג
ברצינות ו'במורא מקדש' ושייך להשפיע זאת בחינוך, אבל צריכים שגם
ההורים והמחנכים יתנהגו כך! כי אם ילד רואה את אביו שאינו מתנהג
ב'מורא מקדש' הוא לומד ממנו ומתנהג כמותו, לכן צריכים להשפיע על
ההורים והמלמדים שגם הם יתנהגו במורא מקדש, כי הילדים רואים
אותם בבית הכנסת ומושפעים מהם.

ובכלל, יש לדעת כי לילדים יש 'יראת הרוממות' מהמלמדים, ולא כל
המלמדים מבינים זאת, שיש לילדים יראת הרוממות מהם, אבל כך
המציאות. ולכן על המלמד להתנהג כמו אדם מורם מעם.

ויש לחנך הילדים ליראת שמים, שלא לדבר דברים בטלים בבית הכנסת,
וגם התפילה עצמה שתהיה ברצינות ומתוך הסיודור, כי תפילה בעל-פה
היא עם פחות כוונה, ותפילה מתוך הסיודור היא בכוונה אחרת, וידוע
מהגר"א רמז לזה ממה שכתוב "אמר עם הספר ישוב מחשבתו הרעה"
(אסתר ט, כה), היינו שכשאומרים את התפילה 'עם הספר' - מתוך הסיודור,
אזי ישוב מחשבתו הרעה - התפילה היא בכוונה בלא מחשבות רעות.
ואמנם לא כולם שווים בזה, אבל הרבה בני אדם זהו טבעם, שבתפילה
מתוך הסיודור מכוונים יותר.

בית הכנסת זהו מקדש מעט
והתפילה היא עבודת השם כקרבנות
ואם באותו זמן ובאותו מקום שהציבור
עוסקים בכבוד שמים
יש מי שהוא שמולל בכבוד שמים
הרי זה חילול השם נורא מאד,
ולכן הבין התור"ט שזהו סיבת הגזירות
וכדי לעורר את הציבור לתקן את זה,
תיקן מי שברך מיוחד על זה
(מתוך תוספת בכת"ר רבינו שליט"א)

בירורי הלכה

להתעניין איך מרגיש דכל זה נחשב צורך מצוה של דרכי שלום ורעות,
ומ"מ יזהר לא להאריך שלא יגרר לשיחה בטילה (כתב אלה רבה (סימן סו
סק"ב) כתב גליון מרדכי [בחיידושי אנשי שם פ"ב אות ג] בשם רבי יהודה חסיד, משיב מפני
הכבוד דוקא שלום ולא יותר וכו', משמע דאם אינו עוסק בברכות ובפסוקי דזמרה שואל
בבית הכנסת. וכ"מ בתשב"ץ [קטן] סי' רמ"ו זה לשונו, שואל הר"מ בשלום כל אדם קודם
תפלה ואפילו בבית הכנסת" עכ"ל).

ו. הלומדים בבית המדרש בקביעות מותר להם לדבר בקיצור דברים
מוכרחים, כיון שאם יצטרכו לצאת לדבר בחוץ ולחזור יגרם להם ביטול
תורה, והיתר זה נאמר דוקא בבית מדרש שלומדים ולא בבית הכנסת.

ז. ש"צ שהתפלל וכן רב שמסר שיעור בבית הכנסת, מותר לומר להם "ישר
כח" אחר התפילה או אחר השיעור (עיין מטה אפרים (סימן תקצב יא) שנוהגים
לומר לחזן אחרי התפילה יאשר כח, וכן לכהנים, וכן כתב משני"ב (סימן קכ"ח סק"ס)
שאומרים לכהנים ישר כח).

ח. מי ששאלו אותו שאילה של שיחה בטילה, יענה לו תשובה בקצרה
בכדי לא לפגוע בשואל, ואם מבקש ממנו לדבר באריכות יאמר לו "בא
נצא החוצה" (כתב בספר חוט שני [ענינים שונים, עמוד רמז] וז"ל: "אנשים המתעניינים
על מצבו, כגון היכן הוא לומד והיכן הוא גר וכיוצא בזה, אם שואלים כך בבית הכנסת,
מותר לענות להם דיש כאן משום כבוד הבריות, ואע"פ שיוצא שהוא דבר מרומה, שהוא
שואל בגללו והוא עונה בגללו, מ"מ כיון שכבר שאל, איכא בזה משום כבודו ויש לענות לו,
אמנם לא יכנס בשיחה עמו אלא יענה לו" עכ"ל. וכן כתב בספר אשרי האיש (פסקי הגר"ש
אלישיב, ח"א עמוד קנה) וז"ל: "מי שנכנס לבית הכנסת לשאול איזה דבר בעניני חולין, ואם
יענו לו שרוצים לצאת לחוץ לדבר עמו יעלב, יש להקל לענות לו בפנים" עכ"ל, ונראה בביאור
הדברים דכיון שמותר לדבר בבית הכנסת לצורך מצוה, לכן מותר לענות לחבירו בקצרה,
משום דהוי מצוה שלא לפגוע בחבירו).

בעניין שיחה בטילה בבית הכנסת

א. אסור לדבר בבית הכנסת וכן בביהמ"ד גם שלא בשעת התפילה דברים
בטלים לגמרי כגון: פוליטיקה, בדיחות, חדשות, לספר ממה נפטר פלוני,
ממה התעשר אלמוני, איסור זה חמור מאוד ונחשב "קלות ראש גדול"
וגם אם עשו תנאי בשעת בניית ביהכ"נ אסור לדבר דברים בטלים ממש.

ב. כמו שאסור לדבר בביהכ"נ דברים בטלים, כמו כן אסור לשמוע דברים
בטלים כיון שנחשב קלות ראש גדול בבית הכנסת.

ג. הכרעת הפוסקים שאסור לדבר בבית הכנסת לצורך פרנסה, כגון
להתיעץ עם חבירו האם לקנות דירה להשקעה, או לומר לבנו מה צריך
לקנות במכולת וכדו'.

ד. מותר לדבר בבית הכנסת לצורך מצוה, ונפרט כמה דוגמאות: מותר
לעני לבקש מהציבור לעזור לו, מותר לתת מטבע לעני ולבקש ממנו עודף,
מצא אבידה מותר להכריז עליה (ש"ע ח"מ סימן רסז, ג), מותר לבקש
מחבירו להדליק את המזגן, לסגור את החלון שלא יהיה קר, מותר לקבוע
חברותא בבית הכנסת, לסכם עם חבירו באיזה שעה יתחילו ללמוד מחר,
מותר לומר לגבאי שיש לו יארצייט וצריך לקבל עליה לתורה, משום שכל
זה דיבור לצורך מצוה (עיין שו"ע סי' קנא א' שמותר לחשב חשבונות של מצוה).

ה. מותר לומר לחבירו שלום בבית הכנסת, ויש אומרים שכמו שמותר
לומר שלום מותר להתעניין במצבו, וכן אם היה חולה ונתרפא מותר

ט. מותר לבעל גמ"ח לתת הלואות בבית הכנסת אחרי התפילה כיון שמקיים בזה מצות הלואה, וכמו שמותר לתת צדקה בבית הכנסת ליש לזון האם מותר לבעל גמ"ח לתת הלואות בבית הכנסת, ונראה שמותר משום שמקיים בזה מצות הלואה, אכן לכאורה קשה הלא הלוה לא מקיים מצוה א"כ כיצד מותר ללוה לבקש את ההלואה, ושמעתי מהגרמ"מ לובין שליט"א שמותר גם ללוה לבקש את ההלואה והביא ראיה מדברי הר"ן (פסחים דף יט, ב' מדפי הרי"ף) שכתב וז"ל: לאפוקי אורחים ידי חובתן דאכלו ושתו בבי כנישתא, שאפי"פ שאמרו (מגילה כח א) בבתי כנסיות שאין אוכלין בהן ואין שותין בהן, אפשר דאורחין מותרין שמצות הרבים היא שאוכלין שם מקופה של צדקה של בני העיר עכ"ל, מובא מדברי הר"ן שמותר לאורחים לאכול בבית הכנסת, כיון שאוכלים מקופה של צדקה של בני העיר, וקשה הלא האורחים שאוכלים לא מקיימים בזה מצוה א"כ מדוע מותר לאורחים לאכול, אלא מוכח דכיון שבני העיר מקיימים בזה מצוה של רבים לכן מותר גם לאורחים לאכול, ולפי"ז מותר לעני לעמוד בבית הכנסת ולדרוש ברבים שזקוק לכסף כיון שהציבור מקיים מצוה, אפילו שחשני לא מקיים מצוה עכ"ד. ונראה להביא עוד ראיה מדברי הגמ' (בי"מ דף כח ב; שו"ע סימן רסז א) שמותר להכריז על אבידה בבית הכנסת, כיון שהמוצא מקיים מצות השבת אבידה, ומשמע שמותר למאבד לדבר עם המוצא, אפילו שהמאבד לא מקיים בזה מצוה.

י. משגיח בישיבה שתפקידו לדבר עם בחורים לחזק את רוחם ולעודד אותם מותר לדבר עם בחורים בהיכל הישיבה כיון שמקיים בזה מצוה, וכן אדם שרואה את חברו שזקוק לעידוד מותר לומר לו דברי עידוד וכמו שמותר לתת צדקה בבית הכנסת, שהמפייס את חברו בדברים חשוב יותר מהנותן פרוטה לעני כמבואר בגמ' (ב"ב ט ב) ולומדים מהפסוק בישעיה "ותפק לרעב נפשך ונפש נענה תשביע וזרח בחשך אורך" (שמעתי מהגרמ"מ לובין שליט"א)

יא. אסור לשאול את חברו בבית הכנסת "מה השעה", אלא אם כן צריך לדעת מה השעה לצורך מצוה, כגון שרוצה להתחיל את התפילה בשעה שקבעו וכיוצא בזה, אבל בבית מדרש מותר ללומדים הקבועים לשאול מה השעה כדי שלא יצטרך לצאת החוצה. [הדברים נכתבו ע"י הרב מ. מאיר, כולל מורשה ודעת ב"ב].

קוראים כותבים

ז. לא יפסיק בתפילתו ואפילו מלך שואל בשלומו לא ישיבנו (סי' ק"ד ס"א). לפי דעת כל הפוסקים פלאפון שמצלצל בשעת התפילה אין לך חילול ה' גדול מזה. ע"כ לשון המודעה.

ואפשר להוסיף למודעה זו, מה שהבאתם לפני שבועיים מר' אשר אריאלי בעניין הרחקת הפלאפון מכתלי ביהמ"ד ולא רק בזמן התפילה. שביהמ"ד זהו מקום שהוא מיוחד שכולו לתורה, ששומעים שם רק את קול ה', ומיוחד ביהמ"ד בזה שהוא מנותק ומובדל משאר העולם.

ורצוני להוסיף סיפור בעניין החומרה בשעת הש"ץ, שבשו"ע כתוב שהשח בחזרת הש"ץ גוערין בו, ביטוי שלא נראה לי נאמר בהרבה מקומות. וסיפר לי אברך שזכה פעם להתפלל במחיצת הגר"ש אלישיב זצוק"ל ב'קראוון' והיו שני אנשים שרח"ל ליצול דברו בחזרת הש"ץ, פתאום אני שומע שמישהו לוחש ששש... היה זה הרב אלישיב, הוא לא הרים את העינים הוא היה כל-כולו שקוע בתוך הסידור עם האצבע (כפי שהבאתם בגליון בשבוע שעבר מהגר"י קולדצקי) ועשה שקט, שני הדברים הסתובבו לראות מי משתיק אותם, אך לא הבחינו מי המשתיק והמשיכו לדבר, הרב אלישיב שוב תוך"ד שעוקב אחרי הש"ץ עם האצבע בסידור לחש עוד פעם ששש... אז הם כבר הבינו מי משתיקם והתביישו מהתנהגותם והתחילו להקשיב לחזרת הש"ץ. י.ס. כולל חזו"א

סיפור השבוע

ברצוני לספר סיפור ששמעתי מבעל המעשה, שקיבל ע"ע לא לדבר בביהכ"נ כלל וכלל גם שלא בזמן התפילה. וכך סיפר הרב י.ר. ה"י לפני מספר שנים פניתי לעורך דין לצורך ענין מסוים (סידור בניה וכדו'), ובסופו של דבר ה'וועץ' נתהפך ל'רועץ', העו"ד הגיש נגדו תביעה של 9000 שקל.

החלטתי שאני מקבל ע"ע בל"א לא לדבר בביהכ"נ כלל גם שלא בזמן התפילה, ושבזכות חיזוק זה יהיה לי הצלחה במשפט. בהתחלה זה לא היה בכלל קל ואפילו היה מאוד קשה ובמיוחד שאני מדריך תיירים בבתי כנסת עתיקים ב'צפת', וכיון שהחלטתי לא לדבר בביהכ"נ, א"כ אני מוכרח להסביר לתיירים את כל המידע על ביהכ"נ טרם היכנסו בו, וגם כשאנחנו נכנסים לביהכ"נ באימון כבוד 'לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו' אינני מדבר כלל ורק מסמן באצבעי לתיירים על מה שהסברתי להם קודם כניסתינו לביהכ"נ, דבר שאינו פשוט כלל וכלל.

והנה יום המשפט הגיע, וכולי תקווה שאולי החיזוק בשמירת 'קדושת ביהכ"נ' יעמוד לי לזכות. והנה אני רואה שהענינים מתחילים להתנהל לרעתי, ואז אני מתפלל בלחש לרבש"ע שיציל אותי בזכות התחזקותי בשמירת ביהכ"נ. השופט מתחיל להקריא את הפסק דין, ואני שומע שהוא מדבר לרעתי, אך לפתע השופט מודיע את סכום החיוב והשופט מקריא 900 במקום 9000, השופט השמיט ספרת אפס אחת, לאחר עיון במסמכי התביעה התברר שהעו"ד הוא זה שהשמיט (בטעות) את הספרה 'אפס', ובמקום 9000 רשם 900, העו"ד ניסה להצטדק שברור שלא היה מגיש תלונה על סכום של פחות מאלף שקל, אך טענותיו לא התקבלו אצל השופט, ובס"ד ניצלתי 90% מהתביעה. הקב"ה הראה לי 90% הצלחה במשפט אבל למעשה זה 100% של הצלחה לראות עין בעין איך שבזכות הקבלה הזאת הקב"ה עושה שגם עו"ד מלומד משמיט 'אפס' בתביעתו לבית המשפט, מכאן נתחזק כולנו בתוספת שמירת קדושת ביהכ"נ ונוכח לראות בישיבות אין עוד מלבדו 'אפס' זולתו. ב.ב. ב"ב

לכבוד עלון 'קדושת בתי מקדש מעט'. ייש"כ על כל הדברי חיזוק שאתם מחזקים בעניין חשוב זה. ראיתי מודעה בעניין חומרת החזקת פלאפון דלוק בזמן התפילה, שמאוד חיזק אותי. וז"ל:

הידעת? כשהנך משאיר פלאפון דלוק בשעת התפילה ואפילו על רסט, הנך עובר על הלכות פסוקות מפורשות בשו"ע כדלהלן:

א. צריך קודם התפילה להסיר כל דבר הטורדו (סימן צ"ב סעיף ג).

ב. לא יתפלל במקום שיש דָּבָר שמבטל כוונתו (סימן צ"ח סעיף ב).

ג. לא יעמוד להתפלל אלא באימה והכנעה ולא מתוך קלות ראש ודברים בטלים (סימן צ"ג סעיף ב).

ד. כשהוא מתפלל לא יאחזו בידו וכו' מפני שליבו עליהם ויטרד ותתבטל כוונתו (סימן צ"ו סעיף ב).

ה. ויחשוב כאילו שכינה כנגדו, ויסיר כל המחשבות הטורדות אותו עד שתשאר מחשבתו וכוונתו זכה בתפילתו (סימן צ"ח סעיף א).

ו. אסור לו להתעסק בצרכיו עד שיתפלל (סימן פ"ט סעיף ג) [וכל שכן בשעת התפילה].

מעשה נורא ואיום שספר הגאון הגדול רבי משה שטערן זי"ע אב"ד דעברעצין על שארע אצל אביו גאב"ד ניייהייזעל זי"ע בעל המחבר ספר "מליצי ישר"

פעם אחת בשב"ק דרש אביו בבית המדרש בפני כל הקהל והוכיחם והזהירם על חמר החטא של דיבור בשעת התפילה וקריאת התורה ובין גברא לגברא, ובתוך דבריו הכריז ואמר את הרמז המובא מהספרים הקודשים על תיבת "שיבה" שהיא ר"ת ש'תיקה י'פה ב'שעת ה'תפילה, והיינו שעי' שמירת פיו מלדבר בשעת התפילה יזכה האדם לאריכות ימים ושנים טובות ולשיבה טובה.

ויהי ממחרת היום נעשה רעש גדול ותהום כל העיר, וגופא דעובדא הכי הוה: אחד ממתפללי הבית המדרש הנ"ל, אברך צעיר, חלם לו חלום נורא בלילה ההוא, איך שהוא מוטל על ערש דוי גוסס ונוטה למות [כעין מות קליני], והנה הוא מובא לפני בית דין של מעלה ודנים אותו למות, וכשהרגיש שהולך למסור נשמתו לה', התחיל לבכות ולהתחנן ולבקש על נפשו שהיות והוא צעיר לימים ויש לו עוד חיים לחיות, ומשאיר כאן בעולם צאצאים ועוללים קטנים, ועוד לא הכין עצמו די בעולם הזה ומבקש חנינה מב"ד של מעלה להחזירו לחיים.

ואז שאלוהו: למה אתה מדבר בשעת התפילה וקריאת התורה? והשיב: שידע שאסור לדבר, אבל לא ידע שעד כדי כך חמור האיסור!

ושוב שאלוהו: איך אתה אומר כך, הלא אך אתמול דרש הרב בבי והזהיר על חומר העניין, ולא די שלא קבלת על עצמך לשפר מעשיך, אלא עוד העזת ושוב דיברת, האם אחרי זה עוד אתה רוצה לצאת זכאי בדין ולקבל חיים???

הלה לא הרפה והתחנן מאוד מאוד, ורק לאחר שהבטיח בבית דין של מעלה שיותר לא ידבר בתפלה ובקריאת התורה מתחילתה ועד סופה, השיבו לו את חייו. ויהי בבקר ותתפעם רוחו ויזכר היטב את החלם הנורא אשר חלם.

לעילוי נשמת מרן רשכבה"ג רבי שמריהו יוסף חיים בן רבי יעקב ישראל קניבסקי זצוק"ל

לעילוי נשמת מזכי הרבים הגה"צ רבי יהודה אריה בן רבי יעקב שכטר זצ"ל והאון הגדול רבי עוזר בן רבי שלמה זלמן דדורי זצ"ל לתרומות ולהפצת העלון 0527101970 | לשליחת חומר ולקבלת העלון: פקס: 15335792498 y0527176420@gmail.com

ברומז של עולם

גליון היוצא מבית ועד של חכמים העוסקים בעניני תפילה | גליון כ"ז

מקורי התפילה • טעמי התפילה • מסורת התפילה • ביאורי התפילה • עבודת התפילה • תפילה כהלכתה

פרשיות
חיי שרה - תולדת
תשפ"ג

ברכת המכין מצעדי גבר

כי מסגי לימא ברוך המכין מצעדי גבר [ברכות 97 ס:]

ברכות השחר
חלק ח'

ביאורים והתעוררות על ברכת המכין מצעדי גבר

הרב מרדכי פוטאש שליט"א בעמח"ס ברומז של עולם

הודאה על השגחה פרטית של כל פסיעה ופסיעה

ב. ובפי' הראב"ן כתב, לפי שכתוב (משלי כ' כ"ד) מה' מצעדי גבר ואדם מה יבין דרכו, שהאדם אינו מבין מה יהיה דרכו באותו היום, אלא לפי מה שיכין לו הקב"ה הולך, ע"כ. מבואר דס"ל דכוונת הברכה שייך ג"כ להשגחה הפרטית על כל פסיעה ופסיעה שהקב"ה משגיח עליו.

וכע"ז איתא בגמ' חולין (ז' ע"ב) א"ר חנינא אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה, שנא' מה' מצעדי גבר כוננו ואדם מה יבין דרכו. והכוונה בזה לאצבע של רגלו כמ"ש רבינו גרשום שם, כשמכה אדם רגלו באבן ויוצא ממנו דם, זהו ניקוף, ע"כ, אבל פשוט שה"ה לכל אבר ואבר.

ובאמת ב' דברים אלו נכללו בהפסוק בירמיהו (י' כ"ג) "ידעתי ה' כי לא לאדם דרכו, לא לאיש הלך והכין את צעדו". וביאר המלבי"ם, [א] דלא לאדם דרכו – היינו בחירת הדרך לאיזה דרך ילך, ב' לא לאיש הלך והכין את צעדו – אפילו אם יבחר דרכו, ההליכה והצעד עצמו הוא גם מהקב"ה. ומבואר ב' ענינים אלו שדברנו, בין עצם ההליכה, ובין בחירת הדרך לאיזה מקום לילך, הכל תלוי בהקב"ה.

וגם ע"ז אנו מודים ומשבחים להקב"ה בברכה זאת, שאהבתו אלינו כ"כ מושלמת, שכביכול מתעניין ומטריח עצמו להשגיח תמיד על תנועות ופסיעות של רגלנו כל ימי חיינו, ולכן עלינו החובה לברך כל יום ויום ברכה זו בכוונה רצויה ובנעימה, ובזכות השבח וההכרת הטוב, הקב"ה יברך אותנו ברגלים בריאות, ויוליכנו רק למקומות בטוחות במישור הרוחני והגשמי, כי אמרו חז"ל, כל המברך מתברך.

נתגב ע"י
הרופא בעילום שמו
להגדיל תורה ולהאדירה

הודאה על כח הליכה של האדם

א. כתב העץ יוסף (סידור אוצה"ת), ברכה זו נתקנה לתת שבח להשי"ת שברא באדם אברים וחוליות שברגלים, שמהם בא ההילוך (כמ"ש בגמ' ברכות ד' ס' ע"ב, כי מסגי לימא ברוך המכין מצעדי גבר), וכן כתוב (תהלים ל"ז כ"ג) מה' מצעדי גבר כוננו.

נפלאות הרגלים

וכתב רבינו מנוח (תפילה פ"ז ה"ו), ראה תכונה נפלאה שעשה הבורא במצעדים, שהם בעלי גידים רבים גידי תנועה והרגש, לפי שהם צריכים תנועה רבה, ולהם פרקים הרבה עם קשרים חזקים, דאם היה (רק) פרק אחד היו משתברים בנקל מרוב ההליכה, וכשהם מפרקים רבים הם נקלים להסוב (ר"ל להסתובב) לכל צד שרצה. והכין ה' עור הכף קשה מפני דריסת הקוצים והברקונים, ולכתם במקום קשה. ועוד תכונה אחרת שכף הרגל חלולה כדי שלא יתגלגל בעלותו ההרים הגבוהים, ע"כ.

וכבר גילו חז"ל במשנה (אהלות פ"א מ"ח), את ריבוי האברים והעצמות המסובכות שהקב"ה ברא עבור הליכת כל בן אדם בעולם, דתנן, רמ"ח איברים באדם, שלשים בפסת הרגל ששה בכל אצבע, עשרה בקרסול, שנים בשוק, חמשה בארכובה, אחד בירך.

ומלבד זה יש הרבה מאד שרירים שמנענעים כראוי את כל האברים הללו, והרבה גידים מחוכמים שמקשרים בין העצמות ומושכים אותם בתנועות הנכונות שנצרכות להליכה נכונה של בעליהם. וגם בלי שיעור עצבים יש ברגלים שמקבלים הכוונות המוח לתנועותיהם, והרבה מאוד כלי דם משמשים את כל המערכת הגדולה הזו. ואף שכ"ז למטה הרבה מהלב, והדם צריך לרדת עד סוף האצבעות, ואח"כ להמשיך בחזרה לכיוון הלב, מ"מ הכין הבורא הרחמן, שכל הענינים הנפלאים האלו יתנהגו תמיד בכל יום ויום של חיינו. וע"י בס' תורת חיים (בב"ק ט"ז א') דבאמת אנו חייבים להודות להקב"ה על כל פסיעה ופסיעה.

לרפואת הילדה
רבקה בת שרה גיטל
בתושחו"י

זמן הברכה

הנה הגירסא בגמ' לפנינו הוא **כי מסגי, לימא וכו'**, אך הרמב"ם כתב **"כשמהלך לצאת לדרך"** [וכ"ה בר"י ב"ר יקר ובאבודרהם]. וביאר הפרי חדש (מ"ו א') שבגירסתו בש"ס [ברכות ס, ב] היה גורסה לבסוף, [וכן סידר הרמב"ם בסוף כל הברכות] ואיך ברכה נתקנה אפילו למהלך בבית א"כ איך מסדרה לבסוף והלא ליקח המלבוש ולשאר הדברים צריך להלך, אלא ודאי שלא נתקנה אלא כשיוצא מביתו, ולהכי סידרה הש"ס לבסוף, אבל לפי גירסת המחבר וגירסתנו שאחר ברכה זו מזכיר המיינה וסודרא, על כרחך הא דאמרין כי מסגי לימא, ר"ל תחילת ההליכה בבית צריך לברך וכן מיסתבר ועיקר, עכ"ד. [ובאמת הדבר תלוי בפירושי הברכה, דאם הוא על עצם כח הליכה שלו, שפיר הוי בתוך הבית ג"כ, אבל לשאר הפירושים שייך יותר ליציאה מן הבית, כשאדם הולך לעסקיו].

ונפק"מ לפי שיטת הרמב"ם דאין לברך אא"כ נהנה, אין יכול לברך עד שמהלך לצאת מהבית, אבל אם אינו עומד לצאת עדיין אינו מברך. ולדינא קי"ל כהרמ"א דבכל ברכות מברכין אע"פ שלא נהנה, דמברכין על מנהגו של עולם.

וגם לדעת הרא"ש והטור דמקצת הברכות אינם מברכין אא"כ נהנין, ברכה זו נכלל בהברכות שמברכין על מנהגו של עולם כמו רוקע הארץ וכו'. וביאר הפרישה ב' מהלכים בדעת הטור: א] דכל ברכה דבלעדס אין קיום לאדם בעולם הזה ובלעדי זאת היה האדם בצורת אדם דומה לבהמה, באלו מברכין בכל ענין, ומשו"ה הנותן לשכוי בינה ורוקע וכו' והמכין כולם מוכרחים הם לקיום הבריאה, מה שאין כן בלא לבוש ובלא אזור וכו' דאפשר לו לחיות בלעדס כמו שהיה אדם הראשון קודם שחטא, ואינם אלא הנאת אדם על צד היותר טוב מחסד השם יתברך. ב] והיותר נלע"ד דנוסח ברכת המכין מצעדי גבר נתקנה אהכנת הרגלים שהכין השם יתברך לאדם הרגלים לצעוד ולהלך על ידם בכל עת שיצטרך והיא על כל פנים, וכן אינך, מה שאין כן מלביש ערומים שנתקנה על שעת הלבישה וכל כיצא בזה, (ר"ל, דבמלביש ערומים מברכים על הלבשת המלבושים, אבל כאן הברכה הוא על מה שממציא לנו היכולת להלך, ולא על עצם ההליכה).

סדר הברכות

הטור (סי' מ"ו) סידר ברכת שעשה לי כל צרכי אחר ברכת המכין מצעדי גבר. וכתב הב"ח "וכן כתבו הר"ף והרא"ש והרמב"ם, אבל בגמרא בספרים שבידינו כתוב **איפכא** תחלה ברוך המכין מצעדי גבר ואחר כך ברוך שעשה לי כל צרכי וכך היה כתוב בכל הסדורים שלנו וכך סדרן הרוקח בסימן ש"ך והאגודה בפרק הרואה והסמ"ג ועל כן אין לשנות מהסדורים שבידינו מאבותינו הקדושים ועכשיו נהגו לשנות על פי הסדורים הנדפסים מחדש כל אחד לפי רצונו ולא שאלו פי הגדולים אשר בארץ ועתידין ליתן עליהן את הדין, ע"כ.

וכתב עליו המג"א "ול"נ דהכל לפי הזמן והמקום דעכשיו הכל

נועלים מנעלים קודם שילכו". [ובגליון הקודם ביארנו באופ"א, תלוי אם ברכת רוקע הארץ על המים אשר לפניו, הוא ברכה על הליכת האדם או על צרכיו].

חילוקי גירסאות 'המכין' ו'אשר הכין'

הנה הגירסא בגמ' וכ"ה בהר"מ והר"ף הוא **'המכין'**. והמגן אברהם (סי' מ"ו סק"ג) כתב, **"ובאגודה כתוב אשר הכין וכן נוהגין"**. ויש ב' דקדוקים על נוסח זה, א] למה מברכין בלשון עבר, ובשלמא לפי המהלך של רבינו מנוח דהוא ברכה על ריבוי האברים והחוליות שהקב"ה ברא אותנו בהם, את"ש דקאי על תחילת בריאת הגוף, כמו 'אשר יצר את האדם', אבל לפי הראב"ן ורבינו יקר דהוא ברכה על שהקב"ה מוליך אותנו להמקום הראוי, זהו דבר המתחדש תמיד. ב] מהו הלשון 'אשר', הול"ל 'שהכין' כמו 'שעשה לי כל צרכי'.

והר"י נפתלי הערץ הלוי (בהג' על המעשה רב) ביאר, דכל ברכה שאנו מברכין על פעולה אחת שהוא הכנה לפעולה אחרת, ומכ"ש כשגמרה בידי אדם, מברכין 'אשר', ובזה ביאר הגירסא 'אשר נתן לשכוי בינה', דע"י מה שהקב"ה נותן לנו בינה, יכולים להבחין בין דבר לדבר, וכן 'אשר קדשנו במצותיו', ע"י מה שהקב"ה קדשתנו וצונו, ע"ז אנו עושים המצות. וה"נ תלוי בפירוש הברכה, דאם הוא מלשון 'הכנה', שנותן להם כח שיוכלו לצעוד, א"כ הוא הכנה על מצעדי גבר. אמנם להגירסא 'המכין', הוא מלשון 'כן ובסיס' כדכתיב **"מה מצעדי גבר כווננו"**, ולא מלשון הכנה.

אמנם מדברי הרד"ק שפירש דכווננו הוא לשון 'כיוון', שהקב"ה 'מכווין דרכו' על דרך הטוב. ולביאור הזה, י"ל דשייך לשון 'אשר הכין' כיון דאינו תכלית בפני עצמו אלא שהקב"ה עוזר לנו לילך בעצמנו, אולם מאידך גיסא הוא דבר הנעשה תמיד, ושפיר שייך לשון 'המכין' בהווה.

ביאור לשון 'גבר'

הערך השולחן ביאר ענין הברכה **"כי האדם גדול בקומה מבעלי חיים והמה הולכים על ארבע והאדם הולך ברגליו לבד ומביט למעלה ונותן להקב"ה שבח והודיה"**. ויבאר היטיב על פי מה שהארכנו בגליון הקודם דכל הברכות האחרונות הם על התגברות האדם על שאר חלקי הבריאה, וכמו שהאריך הגר"א על ברכת שעשה לי כל צרכי דהנעלים נעשים מעור בהמה, והאדם דורס עליהם ומראה שליטתו על כל הבעלי חיים. ויל"פ לפי"ז הלשון 'גבר' הנאמר כאן, **דלשון גבר מציין הגבורה באיש** (מלבי"ם איוב ד' י"ז), והכוונה כאן, דיש לו גבורה שיכול לעמוד ולסמוך את עצמו שלא ליפול על גבי ב' רגלים.

ועוד יל"פ להיפך, דהטבע הוא כשהאדם מזדקן, הוא באמת מאבד הכח לעמוד על ב' רגלים, וזהו הלשון 'גבר' שהוא שם לאדם הגבור כשהוא במבחר שניו ובגבורתו (מלבי"ם איוב י"ד י"). ועוד יל"פ, שהכוונה הוא אפילו מי שהוא גיבור ובמבחר שנותניו אי"א לו לפעול עם כל כוחותיו וגבורתו בלי מה שהקב"ה נותן לו כח ההליכה. [וע"ע בפנימיות התפילה].

דיני טעות בברכת השחר

תפילה כהלכתה

הרב אלחנן ברונר שליט"א
בעמ"ס נתיבות הברכה

סוגיא דברכות

איתא בברכות (יב.) "היכא דקא נקיט כסא דשכרא בידה וקסבר דחמרא הוא פתח ובריך אדעתא דחמרא וסיים בדשכרא מאי בתר עיקר ברכה אזלינן או בתר חתימה אזלינן". ויש כמה דרכים בהראשונים, ועיקר השיטות הם אן שיטת רש"י דאיירי דכוונתו לברך אדעתא של ברכה אחת וסיים בברכה אחרת. והשאלה הוא, אם דעתו בשעת תחילת הברכה 'ברוך אתה ה' קובע הברכה, ואין יכול לשנות לברכה אחרת או לא. בן הראש ובעה"מ (ע"פ גירסת הר"ף דלא גריס 'אדעתא' דחמרא, אלא 'פתח בחמרא') למדו דאיירי דאמר בורא פרי הגפן ואח"כ חזר ואמר שהכל. ובזה יש ב' אופנים, אן שידע שהוא שכר אלא שנכשל בדיבורו, בן סבר שהוא יין ומתחילה נתכוין לומר בפה"ג, ואח"כ הכיר שהוא שכר וחזר ואמר שהכל. ולדינא פסק המ"ב (ר"ט ה') דבכל גווני ק"ל ספק ברכות להקל, ויצא ידי חובתו במה שאמר לבסוף.

דברי המג"א בטעה בפוקח עורים ומלביש ערומים [וה"ה שאר ברכות השחר]

אך לענין ברכות השחר כתב המג"א (סי' ר"ט סק"ה) וז"ל "והיכא דבעי למימר בא"י אמ"ה פוקח עורים, וטעה בדיבורו ואמר מלביש ערומים, וחזר ואמר תכ"ד פוקח עורים, צ"ע אם יצא ידי פוקח עורים, אבל אם נתכוין למלביש ערומים יצא ידי מלביש ערומים".

והקשו הפוסקים דמאי שנא מנקיט שכרא בידו ופתח אדעתא דשכרא וטעה ואמר בפה"ג ומיד תכ"ד חזר ואמר שהנ"ב, דק"ל דיצא ידי חובה, וה"נ אמאי יש צד לומר שלא יצא בברכת פוקח עורים. ובאמת יש פוסקים שהגיהו בדברי המג"א ומחקו תיבות 'צ"ע אם', משום דסברו דאין המג"א מסתפק בדבר זה, אלא נקט בפשיטות דיצא ידי ברכת פוקח עורים. והשע"ת (סי' מ"ו) מביא הפנים מאירות דשינה הגירסא דמסתפק אם יצא מלביש ערומים, ע"ש.

אן הדגול מרבבה כתב דאין צריך להג"י, אלא כוונת המג"א להסתפק משום דס"ל דאפשר דלא דמי ניד"ד לכוס של שכר, משום דשם הכוס בידו ומחשבתו ניכרת, ולכן אמר"י דטעה בדיבורו, אמנם בניד"ד שלא נקיט מידי בידו, אפשר דלא אמר"י דטעה בדיבורו.

בן והיד אפרים ביאר שספק של המג"א הוא, דבשלמא לקח כוס שכר שפיר יצא, דמה שאמר בפה"ג אין לו שייכות כלל לכאן ודייננן ל"י כלא אמרו כלל וכיון שתכ"ד אמר שהנ"ב שהוא ברכה הראוי' יצא, משא"כ כאן דאע"ג דפוקח עורים הוא מסודר קודם לברכת מלביש ערומים, מ"מ גם מלביש ערומים חייב לברך, וכיון דחיובא רמי עליו לא דייננן ל"י כמאן דליתא וכאלו לא אמרו כלל, כיון שעכ"פ יש עליו חיוב אמירת מלביש ערומים, ולכן המג"א מסתפק ושואל בזה אם יצא ידי פוקח עורים.

גן והמחצית השקל מישב בדרך אחרת, דספיקו דהמג"א הוא, דדוקא גבי שכר אזלי' לקולא משום דספק ברכות להקל, אבל בניד"ד שבאמת צריך לברך ב' ברכות גם פוקח עורים וגם מלביש ערומים אלא שטעה, בהא יל"ד אי עדיף לומר שיצא ידי ברכת מלביש ערומים בכדי שלא יהי' הפסק בברכתו, או דנימא דאזלי' בכל גווני בתר החתימה, ומה שאמר בנתיים ל"ח הפסק, וממילא הכא יצא ידי ברכת פוקח עורים.

טעה בברכה על בשמים ואמר בורא מאורי האש

ונפק"מ בין התירושים לענין ברכה על הבשמים, אם היה אוחד הבשמים בידו וטעה ואמר בורא מאורי האש, וחזר בו תוכ"ד ואמר בורא מיני בשמים, דלפי הדגמ"ר כיון שהוא בתוך ידו הרי מחשבתו ניכרת, אבל להיד אפרים ומחצה"ש, ה"נ הוא מחויב גם בברכת בורא מאורי האש, ודומה לברכת השחר, (ע"י במחצה"ש בסו"ד). ולדינא, פסק המ"ב (ר"ט סק"ו ושע"צ סק"ח) כמו הדגמ"ר דמועיל חזרתו.

לדינא

נכשל בדיבורו אם חזר תוך כדי דיבור - המ"ב (סי' מ"ו סק"ב) הביא בזה פלוגתת הפוסקים, ד"י"א דיצא ברכת פוקח עורים ונתיב חיים בסי' ר"ט, ויש מסתפקין בזה. ואם חזר לאחר כדי דיבור - ע' במג"א דהביא מחלוקת הפוסקים בזה, אבל הגר"א ס"ל בפשיטות דלכו"ע לא מועיל חזרה לאחר כדי דיבור. וכן פסק המ"ב (ר"ט סק"ו), וע"ש בשע"צ [סק"ג].

לא נכשל בדיבורו - המ"ב [שם] מסיים, דכ"ז נכשל בדיבורו, אבל אם בשעה שאמר בא"י אמ"ה חשב ג"כ לסיים מלביש ערומים ואחר שסיים מלביש ערומים נזכר בתכ"ד ואמר פוקח עורים, לכו"ע יצא ידי ברכת מלביש ערומים וחזר ומברך פוקח עורים כי אין הסדר מעכב, וכן ה"ה בכל ברכת השחר לבד מברכת מתיר אסורים וזוקף כפופים אם הקדים ברכת זוקף כפופים ובתכ"ד סיים מתיר אסורים דאף דלא יצא בזה רק ברכה אחת והיא ברכה ראשונה של זוקף כפופים אפ"ה לא יברך שוב מתיר אסורים.

1. ובאמת צ"ע, דאם נימא דיוצא ברכת פוקח עורים, בע"כ דאינו יוצא ברכת מלביש ערומים, ולכאורה סברת המחצית השקל פשיטא, דכיון דהא דאזלינן בתר סוף דבריו הוא רק משום ספק ברכות להקל, הכא יש ספק גם על תחילת דבריו שאמר מלביש ערומים, והוי ספק השקול, ומה אולמיה האי מהאי.

אולם לפי הפוסקים דהסוגיא בברכות איירי כשלא ידע שהוא שכר אלא סבר שהוא יין, י"ל דדוקא בכה"ג מספקא ל"י משום חסרון דעתו, אבל בלא"ה י"ל דהיכא דידע אלא דנתקל בדיבורי' פשיטא דמועיל ע"ז חזרה ואזלינן בתר סוף דבריו, וע"ז ליכא ספק, וכ"מ בפמ"ג בסי' ר"ט, ע"ש.

פנימיות התפילה

הבא לטהר מסייעין אותו

הר"י ב"ד יקר פירש את הברכה "כיון שהוא לבוש ויצא לדרך אומר המכין מצעדי גבר דכתיב (תהלים לז, כג) מה' מצעדי גבר כוננו ודרכו יחפץ. וכשהולך בשוק אינו יודע אם יצליח ואם יחטא, וכיון שהקב"ה משתדל במצעדיו צריך לברך".

ובאמת כל פרק זה בתהילים איירי בענין זה, דהקב"ה עוזר לצדיק בעבודתו. הרד"ק שם הביא מספר תקון המדות והנפש "ואל יעלה בלב אדם כי מה שאמר: מה' מצעדי גבר כוננו (שם ל"ז, כ"ג) הוא מראה ההכרח בעבודת המקום אבל הוא על הטובה הצפונה לו או על הרעה מן הגמול והעונש. ומה שאמר: מה' מצעדי גבר כוננו (שם) רוצה לומר כי המקום ברא את הנפש שלימה לא תחסר כל וכשהוא נוטה אל המעלות החשובות והמנהג הטוב, והוא מה שאמר: כוננו, אז יהיה רצוי לרצון הבורא, והוא מה שאמר ודרכו יחפץ".

ובזה יל"פ מש"כ רש"י (שם) דהלשון 'גבר' הוא "מי שהוא גבור ביראת אלוקים". [ואולי מקורו הוא מלשון הפסוק [שם פרק קכ"ח פסוק ד'] "יברך גבר ירא ה'". והיינו דאמרו חז"ל "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, וזהו מה שביד האדם, ואחר שהאדם בוחר לילך על דרך זה, הקב"ה עוזרו להגיע אל שלימותו. וזהו מש"כ רש"י במשלי עה"פ "לב אדם יחשב דרכו וה' יכין צעדו" (ט"ז ט'), "לב אדם יחשב דרכו - ללכת דרך ישר, וה' יכין צעדו - כמו ששנינו הבא לטהר מסייעין לו". [וע' הטיב במדרש תנחומא פרשת תולדות פרק י"ב].

וכ"כ החיד"א שם בפירושו על תהילים (חומת אנך) דהכוונה לפי פשוטו, "דכיון שהאדם רצונו ללכת בדרך הטוב לעבודת ה' במחשבה זו לבד וזכה שהקב"ה עזרו ומגינו ומוציא לאור מחשבתו וז"ש מה' מצעדי גבר כוננו שהוא מסייעו ועוזרו והכל מה' הגם שהאדם אין לו כי אם 'ודרכו יחפץ' שהוא חפץ ורוצה בדרך ה' זה לבד אהניא ליה כי ה' עמו לשמרו ולכוון דרכו".

והסדר היום ג"כ ביאר שזהו פנימיות ענין הברכה "והכין מצעדי גבר לילך בדרך אשר ירצה כי הבחירה בידו הוא יכין צעדיו לטוב ללכת בדרך לא נכשל בה".

תפילה כהלכתה (המשך) | פתח ברכתו על דעת ברכה אחת וסיים באחרת

לכתחילה צריך לדעת מתחילת הברכה על איזה ברכה מברך

כתב הח"א (ה' י"ד) קודם שיברך צריך לידע איזה ברכה שצריך לברך, כדי שבשעה שהוא מזכיר השם שהוא עיקר הברכה יהיה ידוע לו מה יסיים. ובדיעבד אף על פי שכוונתו היתה לברך ברכה אחרת, כגון שנטל פרי בידו וסבר שהוא פרי העץ ולאחר שהזכיר השם נזכר שהוא פרי האדמה וסיים בורא פרי האדמה, יצא. וכן כל כיוצא בזה.

ולפי"ז כתב הח"א (ח' ה') אם בשעה שאמר ברוך אתה ה' היתה כוונתו לברך זוקף כפופים, יסיים זוקף כפופים, אף על גב דאז לא יוכל לברך מתיר אסורים. וכן בשלא עשני עבד ואשה וכיוצא בו. ומכל שכן בשאר ברכות שלא יקפיד על הסדר אלא יסיים כמו שחשב בשעה שהזכיר השם (דהא לשיטת רש"י בס"י ר"ט אזלינן אחר הכונה, ונהי דלא קיימא לן הכי אלא דאין הכוונה מפסדת, מכל מקום לכתחילה אסור לעשות כן):

היכא דיש צורך לשנות הברכה

והיכא שהתחיל ברכה אחת, ובאמצע הברכה נאחר תיבת מלך העולם, נזכר שכבר בירך הברכה, יליע אם יכול להחליף לברכה אחרת. ויש להביא רא"י מדברי המ"ב בב' מקומות דיכול להחליף ברכתו לצורך.

אן המ"ב (ס"י ח' סקמ"א) כתב בשם ההלכות קטנות (ס"י קנ"ג) נוהסכים הארצה"ח להלכה "ומי שלקח טלית להתעטף בו, והתחיל לברך עליו, וקודם שסיים הברכה לקחוהו ממנו ותפילין לפניו, יכול לסיים הברכה אקב"ו להניח תפילין ויוצא בזה.

בן המ"ב (ס"י קפ"ח סקכ"ג) כתב בשם הח"א, דמי שאמר בא"י אמ"ה על דעת לומר ברכת הטוב והמטיב, ונזכר שלא אמר רצה, דיכול לסיים הברכה 'אשר נתן שבתות למנוחה וכו', ואח"כ יחזור לומר ברכת הטוב והמטיב.¹ הרי דאע"פ שלא התכוון כלל לומר ברכת אשר נתן מ"מ יכול לסיים בברכה אחרת.²

1. וצ"ב, מ"ש ממש"כ הח"א לענין ברכת זוקף כפופים, דאין לסיים במתיר אסורים, אע"ג דע"ז שוב לא יוכל לאומרה. ואין לומר דהכא גרע, דהרי בין כך א"א להמשיך ברכתו דצריך לחזור לראש, דהרי הח"א [מ"ז סק"ב] כתב כן גם לענין ראש חודש שאין יעלה ויבא מעכב, ושפיר יוכל להמשיך ברכתו. וצ"ל דדוקא לענין ברכת זוקף כפופים, דכולל גם הוודא על מתיר אסורים, ולא נתבטל הברכה לגמרי, אלא ביטל ההוודא פרטית שיש בה, בזה ס"ל להח"א דאין להחליף ברכתו, אבל כל שאר גווני דיש תועלת שלא להפסיד ברכה אחרת שפיר דמי.

והא"א **מבוטשאש** (ס"י נ"א) כתב "היום קודם תיבת הללו את ה' מן השמים הגיע ש"ץ לקדיש וברכו ועניתי אחריו, ועי' שיגרא דלישנא דהשי"ע עניתי עמו ברכו והתחלתי עמו בא"י אמ"ה התחלתי יוצר אור שהתחיל ונוכחתי תיכף, ושהיתי להתבונן אם אפשר שיהי לי במה לסיים ברכה ההיא, ולא הי' לפני כי אם מים אין לברך כי אם לצמא, ולהביא מחדרי הסמוך איזה ריח טוב או טעימה כדי לקבוע על זה היום ברכה, הי' צריך הפסק יותר מכדי סיום הברכה וכו". מבואר דס"ל כדי שלא להפסיד פסוקי דזמרא מותר לסיים בברכה אחרת. ולפי דברנו לא חולק על הח"א, אע"ג דיכול להמשיך בברכת יוצר אור ולא הוי לבטלה, אפ"ה לא גרע מראש חודש, דאכתי יוכל להחליף ברכתו, וכל דברי הח"א הוא סברה במיוחדת למתיר אסורים.

2. ועי' **בהפלאה** (ברכות יב. ד"ה אך באמת) [נדפס בקובץ מפרשים על מס' ברכות] דמבואר לדעת רש"י היכא דלא טעה בכוונתו גרע, ורק אח"כ רצה לשנות ברכתו, בזה לא מספקא ליה להשי"ע ופשיטא דלא יצא ידי חובתו. וז"ל "והנראה לפע"ד, דהא דקאמר בתחילה פשיטא נקט כסא וכו', היינו דוקא בזה שלפי האמת שהוא חמרא הי' תחילת הברכה מחמת טעות שסבר שהוא שכו, אבל אם הי' ברכה מעליא כגון שהי' לפניו כוס

אך לענין ברכת הנהנין³ דמברך על מאכל מסוים והיתה כוונתו לברך על מה שבידו, כתב בספר וזאת הברכה (פכ"ה) בשם הגריש"א זצ"ל והגר"מ שטרנבוך שליט"א דאם התחיל לברך על מאכל מסוים ואמר בא"י אמ"ה ונזכר שכבר בירך ברכה זו, אין לו לסיים את ברכתו על מאכל אחר אלא יאמר בשכמל"ו. וביאר טעמם משום דלהצד שהברכה נקבעה כפי הכוונה בתחילה א"א לשנות למאכל אחר, שהרי הוא התכוון לברכה על מאכל שבידו, וא"כ איכא ספק אם מהני התיקון, ואם יאכל מאכל אחר הרי הוא בספק נהנה מהעוה"ז בלא ברכה, ולכן שוא"ת עדיף ויאמר בשכמל"ו.⁴

ויל"ע לענין מי שהוא באמצע ברכת השחר, אם מותר להחליף לברכת הנהנין, ועי' בהערה.⁵

לדינא

א. בברכות הנהנין אם התחיל לברך על מאכל ואחר שאמר תיבת מלך נזכר שכבר בירך, יאמר מיד בשכמל"ו ולא יגמור הברכה על מאכל אחר. וכן אם הברכה היא כתיקונה אלא שהאדם אינו רוצה בברכה, כגון שהתחיל לברך על דעת לאכול ונמלך מלאכול, ורוצה לשנות הברכה לענין אחר, אינו יכול לשנות הברכה לענין אחר.

ב. בברכות המצוות אם אינו יכול לסיים את הברכה כתיקונה, כגון שלקחו ממנו את הטלית וכנ"ל, בכה"ג מותר לסיים בברכה אחרת אע"פ שלא נתכוין כלל מתחילה לברך ברכה זו. וכן **בברכות השבח** אם התחיל לברך אשר יצר ונזכר שכבר בירך יכול לסיים הברכה על מאכל בכדי שלא תהא הברכה לבטלה.

ג. גם אם יכול לסיים הברכה כתיקונה, אם עי"ז מפסיד ברכה אחרת, (כגון ישתבח או יעלה ויבא של ר"ח בברכהמ"ז), יכול לשנותה כדי שלא להפסיד הברכה, [עי' הערה 1] לבד מברכת זוקף כפופים שאין לשנות למתיר אסורים, אף דאח"ז יפסיד הברכה.

יין וכוס שכו, ורצה לברך על השכר והתחיל אדעתא דשיכרא, ואח"כ יישב בדעתו שלא לשנות השכר אלא היין, נראה דלא יצא אף דסיים בדחמרא וכו". אך כ"ז לדעת רש"י, ועי' בבית"ל (ריש סימן ר"ט) דמסתפק אם חיישינן לדינא לשיטת רש"י.

3. ועי' בספר וזאת הברכה מה שכתב לחלק ברכות הנהנין שהברכה חלה על המאכל להחיל אותו באכילה, ולכן אינו יכול לשנות את הברכה לברכה אחרת, כיון שהברכה חלה כבר על המאכל הראשון, משא"כ בברכה על ציצית דומה יותר לברכת השבח דאינו חל על שום דבר. ומביא בשם הגריש"א לחלק באופ"א, דכיון דמחויב בברכת התפילין מותר לסיים בתפילין, וצ"ע בהבנת סברא זו.

4. והביא רא"י לכך מדברי השו"ע (ס"י ר"ז ס"ו) דכתב "נטל בידו פרי לאוכלו ובידו עליו, ונפל מידו ונאבד או נמאס, צריך לחזור ולברך אע"פ שהיה מאותו מין לפניו יותר כשברך על הראשון, וצ"ל בשכמל"ו על שהוציא שיש לבטלה. ואם אמר כשנפל בא"י ולא אמר אלהינו, יסיים ויאמר למדני חוקיך". ומשמע דליכא עצה לסיים הברכה על מאכל.

5. הנה מדברי הא"א מבוטשאש שהבאנו לעיל בהערה, מבואר דמותר להחליף, דאיידי במי שהתחיל ברכת יוצר אור, וכתב דאם היה לו מים היה מברך שהכל, ע"ש. וזה מבואר דלא כהגר"ש דס"ל דאינו יכול לחליף אלא בברכה המחויבת. וגם אם נימא דדוקא ברכת הנהנין חל מאכל מיוחד, ה"נ, אף דמתחילה לא חל הברכה על איזה דבר, אבל א"א להשמתמש בה לברכת הנהנין שרצה לברך בה עתה, ואולי יש לחלק דבתחילת ברכתו לא נקבע על דבר מסוים, וצ"ע. אולם באמת מפורש בדברי הבוטשאש בריש סימן ר"ט דמותר להחליף ברכתו בברכות הנהנין (לבד מדעת הרמב"ם דהכל תלוי בכוונה, ע"ש וצ"ע). [ועי' בכ"ז בבר אלמוגים להגר"א גינחובסקי זצ"ל סימן ק"ל].

הגאון רבי אהרן דרייזין שליט"א ממונטריאול

בעמ"ס "חסד לאברהם"

פרשת תולדות

ויעל משם באר שבע וירא אליו ה' בלילה ההוא ויאמר אנכי אלקי אברהם אביך אל תירא כי אתך אנכי וברכתיך והרביתי את זרעך בעבור אברהם עבדי. (כו, כג-כד)

כתב הרמב"ן¹ בעבור שהבריחו אבימלך מעליו מקנאתם בו, וגם רועי גרר רבו עמו, היה מתירא פן יאספו עליו ויכוהו הוא וביתו, והבטיחו הקב"ה שלא ירא מהם, ויברך אותו, עכ"ל. ואחרי שגירש אבימלך את יצחק הלך לבאר שבע ובלילה נראה ה' אליו.

וצ"ע שלכאורה תיבת ההוא מיותרת, אלא ע"כ הכוונה ללילה ידוע ומיוחד, וצ"ע מאיזה לילה מיירי. ועיין לקמן בפרשת וישלח (לב, יד) שהבאנו שבפירוש בעלי תוס' על התורה (שמות יא, ד) כתב דהוי ליל פסח והוא הלילה המיוחד שכבר עשה בו הקב"ה פלאות לאברהם אבינו ועתיד לעשות פלאות לבניו עיי"ש.

וא"כ מדויק שהתורה כתבה הלילה ההוא היינו הלילה הידוע והמיוחד שבו שורה קדושה רבה² ומסוגל מאוד לברכה וגם לשמירה. וכדכתיב (שמות יב, מב) ליל שמורים הוא לה' להוציאם מארץ מצרים הוא הלילה הזה לה' שמורים לכל בני לדורתם, וכפרש"י משומר ובא מן המזיקין כענין שנאמר ולא יתן המשחית.

ותקה את בגדי עשו בנה הגדול החמדת אשר אתה בבית ותלבש את יעקב בנה הקטן. (כו, טו)³

פירש"י: החמודות. הנקיות כתרנומו דכייטא. דבר אחר, שחמד אותן מן נמרוד.

רש"י פי' דברי התרגום לשון נקיות⁴, וכן הוא בהדיא ברש"י במס' יומא (עו:) בד"ה דחיטי דכייטא וז"ל, חיטים נאות ונקיות כדמתרגמינן את בגדי עשו החמודות דכייטא. ונראה לבאר דבריו עפ"י המדרש רבה (סו, טו) וז"ל אשר אתה בבית, שבהן היה משמש את אביו. אמר רשב"ג כל ימי הייתי משמש את אבא ולא שמשתי אותו אחד ממאה שמש עשו את אביו, אני בשעה שהייתי משמש את אבא הייתי משמש בבגדים מלוכלכין ובשעה שהייתי יוצא לדרך הייתי יוצא בבגדים נקיים, אבל עשו בשעה שהיה משמש את אביו לא היה משמשו אלא בבגדי מלכות אמר אין כבודו של אבא להיות משמשו אלא בבגדי מלכות הדא הוא דכתיב אשר אתה בבית עכ"ל. הרי שעשו שימש את אביו בבגדי מלכות, יפים ונקיים. ובאמת כל מקום שמוזכר בתורה המילה טהור כתב התרגום דכי [והוא מלשון משקה בי מדבחיא דכן שפירושו טהור] וכ"ה בבראשית (יז, ב) מכל הבהמה הטהורה ופירש אונקלוס מכל בעירא דכי, ובדברים (יב, טו) הטהור והטמא יאכלנו ופירש ואונקלוס מסאבא ודכיא ייכלניה⁵. ואכן מצינו דכן פירש החיד"א בחומת אנך את התרגום כאן מלשון טהרה⁶.

שמעתי ממו"ר הגאון ר' פנחס הירשפרונג שפירש בשם רבו הגאון ר' מאיר שפירא דהנה תנן במסכת חגיגה (יח:) דבגדי עם הארץ מדרס לפרושין, וא"כ בגדי עשו היו טמאים, וצריך ביאור כיצד לבש אותם יעקב אבינו.

1. ענין חדש במהדורה רביעית.

2. עיין בפרשת וישלח (לב, יד) שהארכנו בזה.

3. נערך מחדש עם הוספות.

4. לפי שבבגדים נקיים נחמדים למראה, לכן בגדים אלו נקראים חמודות.

5. רק כאן באר רש"י לשון נקיות כי לשון טהרה לא שייך כאן.

6. וז"ל אמרו רז"ל שהיו מעור לויתן, וכו' וכ"ת בגדי ע"ה טמאין לכן אמר החמודות, שחמד מנמרוד שהם מאדם הראשון מעור הדג, ועור הדג אינו מטמא (כלים יז, יג), ומה טוב לפ"ז מה שתרגם אונקלוס דכייטא, שפירושו טהורות עכ"ל.

ותירץ ע"פ מה דאיתא שם (כו.) דברגל עשאן הכתוב כולן חברים [דהכל מטהרין עצמן לרגל ואין טומאת עם הארץ], ומכיון דאז היה פסח⁷ א"כ שוב הוי בגדיו טהורים⁸. וזהו שתירגם אונקלוס דכיתא⁹, לשון טהרה.

והגאון ר' אליעזר צבי סילבר ציין שבזוהר הקדוש רעיא מהימנא פרשת אמור (ויקרא כג, כד בד"ה בחדש השביעי באחד לחדש)¹⁰ איתא שבר"ה בירך יצחק את יעקב, ולפי זה צריך ביאור שהרי דין זה שכולם חברים הוי רק ברגלים ולא בר"ה. ותירץ שאולי אפשר לומר שרביקה לא החזיקה בביתה בגדים טמאים ובודאי טיהרה אותם כראוי ע"י טבילה במקוה. וזה בא הכתוב ללמדנו באומרו בגדי עשו החמודות, אשר אתה בבית, שלכאורה הוי שפת יתר אלא בא הכתוב ללמדנו שבגדי עשו היו חמודות דהיינו טהורות משום שהיו אתה בבית, ובודאי רביקה לא החזיקה בבית דבר טמא.

והגאון ר' חיים פיינשטיין כתב לתרץ דהנה במסכת חולין (לה:) איתא שהטעם שגזרו חז"ל טומאה על בגדי עם הארץ משום דחיישינן שמא ישבה עליהם אשתו נדה, וא"כ אפשר לומר שבגדי עשו לא היו טמאים כיון שהפקיד אותם אצל אמו כמבואר במדרש רבה (סנה, טז) הו"ד ברש"י, והווי מסורים לשמירה אצל חבר, ובכה"ג ליכא הגזירה¹¹. ובין אם נשתמש בהם רק כשימש את אביו, ובין אם לבשן גם כשהלך לצורך עצמו לצוד חיות, מ"מ בגמר השתמשותו לא הניחם בביתו, רק הפקידם אצל אמו, ואם כן הווי מסורים לשמירת חבר, ובכה"ג ליכא טעם הגזירה.

7. עי' ברש"י פסוק ט' ד"ה שני גדיי עיזים וכו' אלא פסח היה האחד הקריב לפסחו וכו'. וכתב אלי הגאון ר' איתמר גרבוז להעיר דהא זה היה ערב פסח ולא היה עדיין רגל, מ"מ בירושלמי חגיגה (ג, ז) מבואר דערב פסח כפסח לענין טומאת ע"ה. וכתב עוד דיש לומר דערב פסח נחשב כמו מועד. דהנה בשו"ע יו"ד סימן שצ"ט (סעיף ג) כתב הרמ"א שאבל בערב פסח אחר חצות, דהיינו מזמן שחיתת הפסח, מותר לכבס ולרחוץ וכו'. וכתב בביאור הגר"א (אות ט') שהטעם משום דחשוב כמו מועד [דקרא בפרשת אמור חשבו בתוך המועדים]. וכן כתב בהעמק דבר בפרשת אמור (כג, ה) דערב פסח נקרא יום מועד. אך עדיין יל"ע דבמסכת חגיגה (כו.) מבואר דהא דליכא טומאת ע"ה ברגל הוא מדילפינן מקרא בספר שופטים (כא, יא) ויאסף כל איש ישראל אל העיר כאיש אחד ופרש"י ורגל שעת אסיפה הוא, וא"כ הרי לא תליא כלל ברגל אלא בזמן אסיפה וא"כ אין זה שייך כלל לגבי יעקב אבינו דלא הוי זמן אסיפה. וע"ע בירושלמי (ג, ו) דלכאורה משמע דדין זה הוי דוקא בירושלים, דרבי יהושע בן לוי יליף דברגל כולם נחשבים כחברים מקרא בתהלים (קכב, ג) ירושלים הבנויה כעיר שחוברה לה יחדיו, עיר שהיא עושה כל ישראל חברים.

8. העיר הגאון רבי שאול אלתר, דדבריו צ"ע דבפשטות אין מומר בכלל ע"ה ואין בגדיו טהורים ברגל, ועשו הלא היה מומר כדאיתא במסכת קידושין (יח.) [וע"ע בענין צדוקי ברגל במסכת נדה (לג: לד.)].

9. ומו"ר הוסיף לתרץ אליבא דהפירוש השני שכתב רש"י, ע"פ הגמרא במסכת בבא קמא (סו:), משכבו ולא הגזול. ופירש"י שם, גזה"כ להוציא את המשכב הגזול שאינו נעשה אב הטומאה לטמא אדם. ולכן כיון שאותן הבגדים היו גזולים ביד עשו, שחמדם מנמרוד, א"כ ממילא הוי טהורים. והעיר בספר מגדים חדשים שהרי אם נתייאר הגזול נטמא הבגד כדאיתא במסכת ב"ק שם, וכ"פ הרמב"ם בפרק כ"ד מהלכות כלים (הלכה ז). ומכיון שהרג עשו את נמרוד הוא בודאי קנה את הבגדים וא"כ הרי הם טמאים. ופעם אחרת הוסיף מו"ר בדרך צחות, דפסח היה ואחר שישב אצל אביו וקיבל הברכות פתח את הדלת כדי לומר שפוך חמתך אל הגוים, ומיד נכנס עשו וצעק צעקה גדולה ומרה.

שוב ראיתי מובא הא דכתב הרה"ק מנחם מנדל מרימינוב (מנחם ציון, דרושים לפסח סעודת יום א' דחול המועד) על לשון הפסוק (כו, ל) ויהי כאשר כלה יצחק לברך את יעקב ויהי אך יצא יעקב מאת פני יצחק אביו ועשו אחיו בא מצידו, ואיתא במדרש (במדרש) רבה (סו, ה) דיעקב עמד לו אחר הדלת עד שנכנס עשו ויצא לו. פי', שמנהג ישראל שפותחין הדלת בשעה שאומרים שפוך חמתך, וכשהגיע יצחק לזה הלך יעקב לפתוח את הדלת, וראה את עשו בא לקראתו, והחביא יעקב את עצמו אחורי הדלת וכו', ע"ש.

10. המנהג לומר זוהר זה בר"ה קודם התקיעות, כמו שמובא במחזורים.

11. ויש לדון בחידוש זה, דאולי כיון שגזרו חז"ל שבגדי ע"ה מטמאים, לא חילקו בין האופנים ובכל גווני בגדיו טמאים (הרה"ג ר' צבי לייכט).

כתב הכלי יקר: תלה הדבר בימי אבל, לפי שאבל אסור לעסוק בתורה, כי פקודי ה' ישרים משמחי לב (תהלים יט, ט) ויצחק אמר (כו, מ), והיה כאשר תריד, דהיינו בזמן שלא יעסוק בתורה ופרקת עולו, אם כן באבלו ודאי לא יעסוק בתורה ולא יהיה לו דבר המגין ואז אהרגה את אחי, ע"כ¹³.

ויש להקשות, הרי האבל יכול ללמוד דיני אבילות וספר איוב ודברים הרעים שבספר ירמיה וכיוצא בהן כמבואר בשו"ע יו"ד סימן שפ"ד (ד), א"כ שוב היה יכול לעסוק בתורה, ותורתו תגן בעדו¹⁴.

ויש ליישב ע"פ דברי רבינו אברהם מן ההר דהוה מרגלא בפומיה דמו"ר הגאון ר' מרדכי גיפטר, דאיתא במסכת נדרים (מח.) שהמודר הנאה מחבירו אסור ליהנות גם מהספרים של בני העיר, כיון שלחבירו יש חלק בהם. והקשה רבינו אברהם מן ההר וז"ל ואיכא מאן דמקשה, והיאך נאסרים לקרות בספרים, והלא מצוה היא ומצוות לאו ליהנות ניתנו, ולא קושיא היא, דלא שייך טעמא דמצוות לאו ליהנות ניתנו אלא במצוה שהיא תלויה במעשה, שכשאדם עושה אותה אינו מתכוין לדבר הנאה, שאינו עושה אותה להנאת גופו אלא לעשות מה שנצטווה מאת ה' וכו', אבל מצות לימוד, שהוא ענין ציור הלב וידיעת האמת, עיקר הציווי הוא כדי לצייר האמת ולהתענג וליהנות במדע לשמח לבבו ושכלו, כדכתיב פקודי ה' ישרים משמחי לב, ומשו"ה אבל אסור לקרות בתורה ובנביאים ובכתובים מפני שהם משמחי לב על כרחו, הלכך לא שייך למימר במצות תלמוד דלא ניתן ליהנות, שעיקר מצותו היא ההנאה והתענוג במה שמשיג ומבין בלימודו, הלכך כשהדירו זה את זה אסור לקרות בספר האוסר, שהרי על כרחו מגעת לו הנאה מממונו, עכ"ל¹⁵.

ומעתה מובן, דכיון דשמחה ותענוג בלימוד התורה הוא מעצם מצות ת"ת, וד"ת שאבל מותר בהם על כרחך שאין הם משמחים את הלב [עיין במג"א סימן תקנ"ד סק"ד בשם תשובות מהרי"ל, דאף בדברים המותרים אסור לישא וליתן להשוות ולתרץ, מטעם דמשמח את הלב], נמצא שחסר לו בחלק מהקיום של תלמוד תורה, וזה נכלל כבר בכאשר תריד, דבזמן שלא יעסוק בתורה ופרקת עולו¹⁶.

ועל דרך זה אמרתי לבאר הנוסח שקבעו חז"ל בברכת התורה והערב נא וכו', דצריך ביאור, הלא בכל המצות יש לעשותן במתיקות [ומתוך שמחה]¹⁷ ולמה תקנו לומר והערב דוקא בהנוסח של ברכת התורה. וע"פ הנ"ל מבואר היטב דחלוקה מצות תלמוד תורה מכל המצות דההתעסקות בלימוד התורה בתענוג ובשמחה הוא מהחפצא של מצות ת"ת וכן"ל, ולכן תקנוה בנוסח הברכה.

12. נערך מחדש עם הוספות.

13. וכ"כ בפ' יונתן (על תרגום יונתן בן עוזיאל).

14. ובספר דרך שיחה למרן הגאון רבי חיים קנייבסקי כתב דאבל אסור בת"ת, ומה שמותר לו ללמוד דיני אבילות היינו משום שהוא לצורך והוי כמו ת"ת של נשים שלומדים כדי לידע ולקיים, ואין זה ת"ת מחמת מצות ת"ת, וזה לא סגי שתגן עליו זכות התורה. וע"ע בספר טעם ודעת (הרה"ג ר' אליהו וולף).

15. וכעין זה כתב גם האבני נזר בהקדמתו לאגלי טל, ע"ש.

16. ולאחרונה העיר רוחי ידידי הרב ישראל בסר, בשם רבו הג"ר מרדכי ווינברג, דמה שהתורה מגינה היינו משום שע"י הלימוד נעשית התורה כחלק ממנו ומתאחדת עמו, וע"כ אין שום דבר שולט עליו, וזהו דוקא בתורה הנלמדת ביגיעה, דרך ע"י יגיעה יכול לקנות קנין תורה אמיתי שיתאחד עמו ויגן עליו, וע"כ התורה הנלמדת בימי אבל שאינה נלמדת ביגיעה לא תגן עליו.

וכע"ז פ' ידידי הרב נפתלי ראובן דויטש, דיש להקשות מדוע באמת בא עשו עם ארבע מאות איש להרוג את יעקב, והלא לא נתקיים הענין של והיה כאשר תריד. ופירש דמכיון דיעקב כבר היה בדרך, וכתוב (מה, כד) אל תרגזו בדרך, ואמרינן במסכת תענית (י:) אמר רבי אלעזר אמר להם יוסף לאחיו אל תתעסקו בדבר הלכה שמא תרגזו עליכם הדרך, ומסיקה הגמרא דאזהרתו היא דוקא במלתא דמבעי ליה לעיוני, א"כ י"ל דהלא נחסר ליעקב בדרך עיון התורה שהיא נעשית כחלק ממנו ומגינה עליו. ולכן לדברי הכלי יקר הוי בבחינת כאשר תריד (כימי אבלו) שאינה מגינה עליו.

17. כן מבואר בר"מ בפרק ח מהלכות לולב (טו), ובמגיד משנה שם וז"ל ועיקר הדבר הוא שאין ראוי לו לאדם לעשות המצות מצד שהן חובה עליו והוא מוכרח ואנוס בעשייתן, אלא חייב לעשותן והוא שמח בעשייתן, ויעשה הטוב מצד שהוא טוב וכו', וכשהוא עושה מה שנברא בשבילו ישמח ויגיל וכו', ע"ש במתק לשונו. וע"ע בחיי אדם כלל ס"ח בענין זהירות במצות ס"ק י"ג דהוא אחד מהתנאים שצריך לזהר בכל מצוה, [עיי"ש עוד מה שמביא בשם האר"י ז"ל בביאור הכתוב תחת אשר לא עבדת וגו' בשמחה].

פרשת תולדות

הנהגת יצחק ומידת גבורתו

החוט המקשר: במאמרנו ננסה לעמוד על הנהגת יצחק ושינוי הנהגתו מאברהם אביו ויעקב בנו. נעמוד על השמטת התורה של רוב מאורעות חייו של יצחק אבינו ע"ה, בשונה מאברהם ויעקב, ונסביר שיצחק, שהיה עולה תמימה ולא נתון לשליטת היצה"ר כלל וכלל, פעל רק למען האחרים ולא הוצרך לסלול לו דרך משלו, כי אם הלך בדרכי אברהם אביו.

נבין את פשר הנהגת הגבורה של יצחק אבינו, מידת עוצמה ללא גבולות, ונבהיר שבכך התקשר בקשר נפשי עמוק לעשו בנו, שהיה איש השדה, חסר גבולות וסייגי עולם.

יצחק התפלל כדי להיפקד בזש"ק, "ויעתר יצחק לה' לנכח אשתו כי עקרה הוא ויעתר לו ה' ותהר רבקה אשתו" (כה, כא).

נוסח תפילה זו, של "ויעתר", לא מצאנו כמותו בשאר האבות הק'. ונראה שכיון שיצחק היה בבחינת עולה תמימה, לא הוצרך לעבודה כדי להשיג מבוקשו אלא בעצם תפילתו נענה מיד (ויע' בדעת זקנים מבעלי התוס' שעיקר תפילתו היה לרבקה, שלעצמו לא הוזקק לתפילה). ונראה שיסוד עבודתו של יצחק היה רק ביחס להשפיע על אחרים, אך הוא עצמו היה כולו מתוקן ולא היתה לו עבודה עצמית. שהרי בטל ממנו יצר הרע ומוכח מיניה וביה שלא היתה לו עבודה עצמית, שהרי כל עבודת האדם בעולם הזה היא מלחמת היצר, כמש"כ במסילת ישרים שתכלית האדם הוא שנתון הוא במלחמה הגדולה עם היצר, להרע ולהטיב, ויצחק שבטל ממנו יצר הרע, לא היתה לו תכלית של עבודה עצמית בעולם הזה.

ונראה שז"פ הענין שיצחק נחשב ליעולה תמימה, שבשונה משאר הקרבנות, הרי שעולה מוקטרת כולה לה', וכך היה יצחק- ללא חלק הגשמי האיש, חלק ה'בעלים'. אלא כולו עולה תמימה, בלתי לה' לבדו,

נישואיו לרבקה

נתבונן ונראה שגם צורת הנישואין אצלו היתה שונה, בכך שנאמר בו (כד, סו) "ויביאה האהלה שרה אמו", ופירש רש"י: "ויביאה האהלה ונעשית דוגמת שרה אמו". והנה בנוהג שבעולם מצינו "על כן יעזב איש את אביו ואמו ודבק באשתו", וזה מכח אהבת עצמו שאוהב עצמו ורוצה להיות עצמאי, אך יצחק לא רצה עצמאות אישית, כיון שכל כולו חי למען הזולת ולכן ממשיכה אשתו תחת שרה אמו.

יצחק קרא לבארות שמות כשמות אביו

ואיתא במדרש הגדול (כו, יח): "וישב יצחק ויחפור ויקרא להן

יש להתבונן בכך שלמרות שיצחק חי יותר שנים משאר האבות (ק"פ שנים), בכל זאת התורה ממעטת לספר עליו. נשים לב שקורות חיי אברהם מובאות בהרחבה בפרשיות לך לך, וירא וחיי שרה, ועל יעקב מסופר בפרשיות ויצא, וישלח, וישב ובהמשך הפרשיות, הרי שעל יצחק מסופר רק בפרשת תולדות ומעט מפרשת חיי שרה שבחלקו מספר על אליעזר עבד אברהם, שהלך לבקש אשה ליצחק.

הנושאים המובאים בתורה"ק על יצחק אבינו ע"ה הם: א) עקידת יצחק. ב) נישואיו עם רבקה. ג) תפילה להיפקד בבנים. ד) לידת הבנים. ה) ירידתו לגרר ו) ברכתיו ליעקב ועשו.

ואשר יראה שהתורה החלה לספר על קורות חייו של יצחק רק מהעקידה, כיון שיצחק היה עולה תמימה¹ וי"א (מדרש הגדול כב, יט) שיצחק שהה ג' שנים בגן עדן, ונעשה עיור לדעה אחת וכבר בטל ממנו יצה"ר (ולכן ה' הזכיר את שמו עליו בחייו אע"פ ש"הן בקדושי לא יאמין", כמש"כ רש"י על הפסוק ואלהי יצחק' (כח, יג), וז"ל: "ואלהי יצחק - אף על פי שלא מצינו במקרא שייחד הקב"ה שמו על הצדיקים בחייהם לכתוב אלהי פלוני, משום שנאמר (איוב טו טו) הן בקדושי לא יאמין, כאן ייחד שמו על יצחק, לפי שכהו עיניו וכלוא היה בבית, והרי הוא כמת, ויצר הרע פסק ממנו".

נמצא שיצחק אבינו ע"ה היה בבחינת מלאך, וכיון שהיה בבחינת מלאך אין לנו מה ללמוד מאנשים במדרגת מלאכים, שאין זה לפי דרגתו, ולכן מספרת התורה על יצחק רק מה שנוגע לנו: ניסיון העקידה, ועל קורותיו מגיל ארבעים עד גיל ומאה ושמונים, מיעטה התורה לספר, משום שאין לנו תועלת מעשית ורוחנית ממעשיו של אדם הדומה למלאך.

מעתה כ"ש שצריך להתבונן במה שהתורה טרחה לספר לנו, מתוך ידיעה שהדברים שנכתבו אודות יצחק, נועדו ללמדנו, להחכימו אורחות חיים, ללמוד מדרכי אבותינו הקדושים:

תפילת יצחק

¹ עיי' רש"י כה, כו וכו, ב.

שמות כשמות אשר קרא להן אביו: בא וראה ענותנותו של יצחק. בנוהג שבעולם אדם בונה לו בית וקורא לו שם, עומד בזה ומחדש בו דבר, קורא לו שם אחר, אבל יצחק אבינו אינו כן אלא כל הבארות שחפר אברהם אבינו וקרא להן שם אע"פ שעמדו פלשתים וסתמו אותן, כיון שחזר יצחק וחפרן שנייה, לא חידש להן שם אלא העמידן על השמות שקרא להן אביו שנאמר "כשמות אשר קרא להן אביו". ומה שכר נטל על כך? שכל האבות נשתנו שמותם, אברהם מתחילה אברם ולבסוף נקרא אברהם. יעקב מתחילה שמו יעקב ולבסוף נקרא ישראל, אבל יצחק מתחלה עד שלא נולד, קרא לו הקב"ה יצחק, שנאמר "וקראת את שמו יצחק" (וי, יט) ולא נשתנה שמו לדורות, עכ"ל. הרי לנו שיצחק לא היה לו מדיליה כלום, וחי את חייו לפי אבותיו ולא רצה לקרוא לפעולותיו ומעשיו על שמו שלו, ללא שום שינויים ומדרכי אבותיו².

יצחק תיקן מעשר שני

ואיתא במדרש תנחומא (פרשת ראה סימן יב): "אבות הראשונים הפרישו תרומות ומעשרות, אברהם הפריש תרומה גדולה, שנאמר "הרימותי ידי אל ה' אל עליון" (בראשית יד, כב), ואין הרמה אלא תרומה, שנאמר "והרמותם ממנו תרומת ה' " (במדבר יח, כו). יצחק הפריש מעשר שני, שנאמר "ויזרע יצחק בארץ ההוא וימצא בשנה ההוא מאה שערים" (בראשית כו, יב), אמר ר' אבא בר כהנא והלא אין הברכה שורה, לא על המדוד, ולא על השקול, ולא על המנוי, ולמה מדדן, בשביל לעשרן, הדה הוא דכתיב "ויברכהו ה' " (בראשית כו). יעקב הפריש מעשר ראשון, שנאמר "וכל אשר נתן לי עשר אעשרנו לך (שם כח, כב)".

והנה מעשר שני נשאר אצל הבעלים ואכילתו בקדושה, ונראה ששאר האבות הוזקקו עדיין לתקן עצמן ע"י צדקה לאחרים, אך יצחק היה שלם, כיון שכל כולו היה נתונה לאחרים, וממילא יכול היה לשמור לעצמו המעשר.

עבודת חפירת הבארות

בזה מבואר גם עבודת הבארות שיצחק חפר, דתמוה מה לו בזה ומה האריכה התורה כל כך בזה הענין, והרמב"ן רמז בזה לג' בתי מקדש, ע"ש. ולדברינו יבואר, שיצחק עשה זאת וכן התורה מספרת לנו זאת, ללמדנו על מהותו של יצחק, לדאוג רק לאחרים, כלומר כל חפירות הבארות היה בשביל עם ישראל לעתיד, ומה שהיה נוגע אליו באופן אישי, לא היה צריך דבר.

סיבת אהבת יצחק לעשו

ובזה תתיישב לנו תמיהה גדולה שעמדו עליה כל המפרשים, היאך טעה יצחק בעשו ואהבו ורצה ליתן לו את הברכות. ונאמרו בזה תירוצים מגוונים, י"א לפי שהיה עולה תמימה לא הרגיש בו, י"א

שיצחק פעל בדרך חינוכית להחזירו למוטב ע"י שנתן לו תפקיד ומשמעות בחייו וי"א שהתגבר על מדותיו נגד מידת הגבורה וריחם דווקא על בנו הסורר וכו'.

ולדרכנו נראה, דהנה כשאדם אוהב יותר את בנו הצדיק, הוא משום אהבת עצמו שכיון שרוצה שכך ייראה בנו ורואה בו המשך הגון לעצמו, אך יצחק שהיה חף מכל נגיעה עצמית, שכבר היה כמת ובטל היצה"ר ממנו, רצה רק את רצון ה', ואם זה רצון ה' הרי שצריך לאהוב הבן גם אם הוא רשע, דזה רצון ה' ולכן אהב אותו למרות רשעותו, ולכן כיון שכתוב (דברים כא, טז-יז) "לא יוכל לבכר... כי אם את בן השנואה יכיר", הרי שיצחק לא עשה חשבונות ונתבטל כולו לרצון ה' לאהוב ולברך את עשו. יצחק שדבק במידת הדין, עשה את כל מעשיו בדקדוק דין מוחלט, וכשהבין שע"פ רצון ה', עליו לאהוב את עשו, עשה זאת בכל דקדוק הדין, ללא שום פשרות.

ובזה נבין מדוע באמת לא הייתה ליצחק ברכה מיוחדת לעשו וברכה אחרת ליעקב, כשם שיעקב בירך כל אחד מהבנים איש לפי ברכתו, וזאת מפני שיעקב בירך את בניו מצד עצמו ובזה היה לו די לחדש ברכה, לכל אחד לפי עניינו, תכונתו ומזגו. אך יצחק לית ליה מדגרמיה כלום ורק העביר את ברכת השם שניתנה לו ובזה היתה לו רק ברכה אחת.

יצחק מברך את יעקב אע"פ שהסתפק האם הוא עשו

עוד יש ליישב בזה השאלה הנודעת, מדוע בירך יצחק לאחר שנולד לו ספק האם הוא עשו או יעקב, אחר שהרגיש שיהיה קול יעקב והידים ידי עשו³. וע"י בית הלוי מה שביאר בזה.

אלא כיון שיצחק היה עולה תמימה, ללא נגיעות אישיות כלל, ידע שלא תצא תקלה מתחת ידו וממילא ברך אף בספק.

ברכות יצחק עסקו בגשמיות

ידוע מה שתמהו המפרשים מדוע שברכותיו עוסקים רק בגשמיות, בניגוד לברכת יעקב ומשה ע"ה, שעסקו בגשמיות ורוחניות כאחד (ע"י בזה בעקידת יצחק ועוד מפרשים).

ולפי דרכינו יובן, שכיון שכל מהותו של יצחק היה רק להעניק לשני, אם כן ידועה היא אימרת בעלי המוסר ש'הגשמיות של השני- היא הרוחניות שלי'. ממילא שפיר התאים לו להתעסק בענייני גשם, כדי לגרום לכך שלשני יהיה טוב ככל האפשר וממילא זוהי רוחניותו שלו.

למדנו שהתורה מיעטה לספר לנו על עבודת ה' האישית של יצחק, בהיותו קרוב להקב"ה בדרגות על- אנושיות, עולה תמימה שהיצר הרע הסתלק ממנו, ובחרה לתאר רק את שפע ההשפעות שהשפיע יצחק לאחרים, ברוח ובגשם, מפני שיצחק לא פעל בעצמו אלא צעד בדרכי אביו, ומסר את כל כולו עבור האחרים.

² כתב בתורת אמת (פרשת לך לך): מה שאמר הקב"ה "ואברכך"- זו שאומרים אלקי אברהם, "ואגדלה שמך"- זו שאומרים אלקי יצחק, שתתגלה ותתפרסם אלקותו בעולם ע"י מדתו מידת החסד של אברהם, וכן שתתגלה מידת יצחק ויעקב בעולם ויהיה פרסום אלקות בעולם, עכ"ל. מבואר בדבריו (וראיתו כך גם בדברי ר' צדוק הכהן) דמידת הגבורה של יצחק היא לפרסם בעולם הזה את מידת החסד של אברהם שזה הוא "אגדלה שמך"- זהו שאומרים "אלוקי יצחק" הרי שאין סתירה בין הנהגת יצחק לאברהם, ובזה מיושב למה יצחק לא שינה את שמות הבארות של אברהם)

עניני בנימין-מבט על הפרשה

מפי אמו"ר הרב בנימין דזאלאשינסקי שליט"א

ויעתר לו ה' ותהר רבקה אשתו (כה'-כ"א')

וכתב רש"י: ויעתר לו - לו ולא לה, שאין דומה תפלת צדיק בן צדיק לתפלת צדיק בן רשע לפיכך לו ולא לה:
ידוע הקושיא שהרי אדרבה צדיק בן רשע הוא במדרגה גבוה יותר, שלמרות שאביו רשע הוא צדיק וכמו שאמרו חז"ל להגיד שבחה של רבקה שלמרות שאביה רשע ומקומה מקום רשע בכל זאת צדקת היתה ובמה נגרע כח תפלתה מ"צדיק בן צדיק".

ואשר יראה דעיקר הצלחת התפלה תלוי במידת ההכנעה וההשתוות כש"כ "תפלה לעני כי יעטוף" וכמו שאמרו חז"ל על השופר "כל כמה דכייפי עדיף טפ"י ומשום כך נראה שצדיק בן צדיק אינו תולה תפלתו בעצמו אלא בזכות אבותיו וממילא תפילתו לא מביאו לידי גאווה כלל, אך לעומת זאת צדיק בן רשע שאין לו במי לתלות, ע"כ יתלה בעצמו ובזה חלש יותר כוח תפילתו כיוון שאינו באותו מידת ההשתוות. ודו"ק.

ותאמר אם כן למה זה אנכי (כ"ה'-כ"ב')

יש לשים לב ללשון דומה שאמר עשו על הבכורה "למה זה לי בכורה" (כ"ה'-ל"ב'), והלא דבר הוא.
ולולי דמסתפינא היה נראה ע"פ חז"ל שאמרו "שותא דינוקא דאבוה או דאימיה (סוכה נו:): כלומר סגנון הדיבור של הילדים מגיע ממה ששמע בביתו מהוריו. וידוע שהקב"ה מדקדק עם חסידיו כחוט השערה.

והנה בחז"ל מבואר שבדברי רבקה היה כביכול חטא (ומשום כך לא העמידה י"ב שבטים כמנין "זה" כמבואר במדרש) לפי דרגתה ולגודל צער העיבור שהטיחה דברים כלפי מעלה כמבואר בכלי יקר (ויקרא יב-ח')¹ באמרה למה זה אנכי וכפי שביאר הרמב"ן שהתלוננה על מר גורלה למה לה חיים. ובעקבות כך למרות שאמרה זה מתוך צער גדול, ו"אין אדם נתפס על שעת צער" מ"מ בצדקת כרבקה עשה הדבר רושם שיתכן שסגנון הדיבור הנ"ל השפיע אף על עשו נקוט באותו מטבע לשון, לומר שלא שווה לו החיים.

שו"ר כעין דברינו לחבר בין אמירת רבקה לאמירת עשו בספר שיר מעון (להגאון רבי שמעון סופר זצ"ל הי"ד) וז"ל:
ולמה זה לי בכורה. תיבת "זה" מיותרת. וי"ל לפ"מ דאיתא במדרש (ב"ר ס"ג ז') שרבקה היתה ראוי להוליד י"ב שבטים, וזה כוונתה שאמרה א"כ למה "זה" אנכי, "זה" בגימטריא י"ב, וכיון שלא העמידה העמיד יעקב י"ב שבטים, אבל באמת היי ראוי לעשוי להעמיד הי"ב שבטים כיון שהוא הבכור, אבל דבר זה היה נבזה בעיני עשו להוליד בנים הרבה כי הוא רק ברכה ליראי ה' כדכתיב בתהלים (קכ"ח ג') בניך כשתילי זיתים, הנה כי כן יבורך גבר ירא ה', וזה שאמר עשו אם תכלית הבכורה להעמיד י"ב שבטים אשר הוא נגד רצונו למה לי בכורה, וזה שאמר למה "זה" לי בכורה.

ותאמר רבקה אל יצחק קצתי בחיי מפני בנות חת (כ"ז'-מ"ו')

יש לתת את הדעת למה דווקא לרבקה בלבד הפריע שיעקב ינשא לבנות הכנעני ויצחק מנגד לא העלה זאת מעצמו עד שלא באה רבקה וטענה זאת לפניו.

ומנגד אברהם אבינו כן הקפיד מאוד על כך והשביע את אליעזר שלא יקח ליצחק אשה מבנות הכנעני ואם כן למה יצחק לא הלך בעקבות אביו בציווי זה.

עוד יש לשים לב אודות מה שאמרו חז"ל עה"פ ויקמו כל בניו וכל בנותיו לנחמו (לז'-לה') והובא ברש"י "רבי נחמיה אומר כנעניות היו" הרי שגם יעקב לא הקפיד על כך שבניו ישאו נשים כנעניות וזה פלא.

ואולי יתכן לבאר שיתכן שגם בארץ כנען היו אנשים הגונים (דוגמת אבימלך, ענר אשכול וממרא) ששייך להשתדך עמם אלא שדווקא אברהם אבינו וכן רבקה שגדלו בחרן ולא בארץ כנען הם ראו במלוא העוצמה, ובעין ביקורתית את החיסרון של בנות כנען (כמאמר הפתגם "אורח לרגע רואה כל פגע"), אך יצחק ויעקב שנולדו וגדלו שם הרי שישנו לכלל ש"חן המקום על יושביו" ודבר זה משפיע אפילו על האדם הגדול ביותר (כעין מה שכתב הגר"א וסרמן זצ"ל בקובץ הערות ביאורי הפשט אות א' שהשווה אפילו הקל ביותר ישפיע על האדם אפילו הגדול ביותר) וממילא לא הקפידו במה שבניהם יתחתנו עם בנות הכנעני המהוגנים. ודו"ק.

לעלוי נשמת

מרת ממטשי ע"ה בת הרב
בנימין הי"ד דזאלאשינסקי

ת.נ.צ.ב.ה.

ספרו נפלאותיך

עובדות ופנינים על התורה

תולדות תשפ"ג

ותתן היתרון רק למי אשר לו התעלות במעלת ידיעת התורה מבלי הבט על מקום חינוכו כשרונותיו ותואריו כפי שהורה הנסיון אשר כל בתי המדרש לרבנים במדינתנו וגם בחו"ל לא הגיעו למטרתם ורק הרבו פרצים ופרעות בעמנו בדתנו ולאומתנו ישראל ידע תמיד מי הם רבניו מוריו ומאשריו באמת ואמונה מן הנמנעות להקים רבנים מומחים מובהקים וגדולי תורה מן הבתי מדרש לרבנים.

עוד כתב במק"א: נשמת ישראל היא תורתו רק מהשיבות הגדולות שהיו בעמנו מעולם יצאה תורה לישראל שהיא הרוח החיה בעמנו ידוע לכבוד הדרתו מעלת השיבה המפוארה והקדושה דוואלוזין המתנוססת בהדרת כבודה זה כשמונים שנה ותהי למקור נאמן להפיץ תורה מדות ומוסר בטהרתן לישראל עד היום הזה ורבו כיום צעירי הדור בתוכנו הקופצים בראש לחוות דעה בכל ענין והם שולחים רסן חופשי ללשונם ושולחים מגלות סתרים וכתבי פלסתר לעפר בעפר את השיבה הקדושה בוואלוזין ולבדות עליה שקרים נוראיים לפני שרי הממשלה לכן הנני שופך את נפשי בשאלתי בעד התורה הק' אנא יצא נא לישע השיבה הק' המיוסדה מאת רבן של ישראל רבנו חיים מוואלוזין אשר הקימוה ארזי אל אדירי התורה גדולי הוראה וגאונים וייטיב ליבו להתראות עם שר ההשכלה ויתר השרים לבאר לפנייהם להטות ליבם לבל יחושו לדיבת אלה העמלים להרוס. (שם עמ' מט)

נסי השמיטה

ויזרע יצחק בארץ ההוא וימצא בשנה ההוא מאה שערים ויברכהו ה'. [תולדות כו, יג]

שבוע שעבר היתה הרצאה בבני ברק לכאלף נשים, והביאו חקלאי לדבר לפנייהם, וסיפר שהוא ממגורשי גוש קטיף, והוא מומחה לגידול פלפלים, והמחיר שמקבלים לקילו פלפל בארץ הוא 2 שקלים, ואם מייצאים יכול להגיע המחיר ל-6 שקלים, ובאירופה ישנה דרישה לפלפלים אדומים, והם מנסים לייצא לאנגליה ולעוד מקומות, וזרע השנה כמות גדולה של פלפלים, והנה בשנה שקודם שנת השמיטה, ספרד החליטה לייצא אף היא פלפלים, וחם לוקחים את אותו מחיר, אלא שאין להם צורך בהובלה בתוך אירופה, והם מובילים הכל ברכבות, ומהארץ צריך מטוסים ואוניות להובלה, והיה משבר מאד גדול, והוא שומר שמיטה, וסיפר החקלאי שהקושי אצלו בשמיטה היה 'שלוש בית', שללמוד הוא אינו יודע כל כך, ואשתו סבלה מכך שהסתובב בבית בחוסר מעש, ואמרה לו שילך כבר לשדה לעבוד, ואותו חקלאי משווק את הפלפלים שלו לכל רשת השיווק "רמי לוי", ובשנת השמיטה עזב אותו, וחושש שבשנה הבאה לא יחזיר אותו, כיון שכבר לקח משווק אחר.

והנה הגיעה לספרד תולעת בשם 'זבוב הים התיכון', ועשה שמות בכל הסחורה של הפלפלים שלהם, וישנו ריסוס שמרסס את התולעת, אך צריך להשאיר את כל הפלפלים במשך שבוע כדי שיתנדף כל הריסוס, ושלחו מספרד לאנגליה את כל מה שהצליחו לשלוח, אך עדיין נוצר מחסור גדול, ובאותה שנת השישית קיבל אותו חקלאי על סחורתו 16 שקלים לקילו, מחיר שלא קיבל מעולם על פלפלים, וכך ראה את ברכת השנה השישית.

לא רוצה בן שעושה הפגנות

והנה להלן כתוב ותלך רבקה לדרוש את די ואמרו לה שני גוים בבטנך ושני לאומים ממעיך יפרדו' (כה, כג) וכבר עמד האור החיים אין נרגעה בזה וידוע מה שאמר הגר"ש שבדרון זצ"ל וכן מטו משמיה דמרו הגר"ז שרבקה הלכה לשאול בבית מדרשו של שם על כך שהעובר רוצה לצאת גם לבתי כנסיות וגם להבדיל לבתי ע"ז ולכן עכשיו ששמעה ששנים הם נרגעה דעדיף כך שיודעת לכל הפחות באחד שצדיק גמור הוא אפילו שכנגדו אחד רשע מאשר אחד שפוסח על שתי הסעיפים ד"ק ותשכח. ופעם הוסיף הגאון רבי אליהו ברוך פינקל זצ"ל בדרך צחות דלכאורה עדיין יש לשאול ממה רבקה חששה הרי מסתבר שהוא צדיק כיצחק אביו ולכן רץ לפתחי שם ועבר אלא שרצה לצאת גם לפתחי עבודה זרה לעשות מחאה ואמר שמכאן מוכח שמי שלומד לא יוצא לעשות מחאה ומי שיוצא לעשות מחאה לא לומד...

מעלת אשת ת"ח

ויעתר יצחק לה' לנכח אשתו כי עקרה היא ויעתר לו ה' ותהר רבקה אשתו. [תולדות כה, כא]

פרש"י 'לו ולא לה שאין דומה תפילת צדיק בן צדיק לתפילת צדיק בן רשע'.

הנה יש להבין הרי יש הבדל עצום בין יצחק לרבקה, יצחק לומד תורה ורבקה לא לומדת, וא"כ נראה כאן שאין הבדל בניהם רק בכך שהוא צדיק בן צדיק. ומצאתי שביאר בזה מרן הגראי"ל זצ"ל וכתב "וע"כ דכיון שרבקה קיימה המצוות וסייעה ליצחק ללמוד תורה, תפילתה היתה צריכה להתקבל כמו תפילתו, לולא טעם זה שיצחק הוא צדיק בן צדיק (אילת השחר כאן).

וכע"ז אמר רבנו לבאר דברי הגמ' בכתובות (סז, ב) מר עוקבא הוה עניא בשיבבותיה, דהוה רגיל כל יומא דשדי ליה ארבעה זוזי בצינורא דדשא. יום אחד אמר: איזיל איחזי מאן קעביד בי ההוא טיבותא. ההוא יומא נגהא ליה למר עוקבא לבי מדרשא, אתיא דביתהו בהדיה, כיון דחזויה דקא מצלי ליה לדשא נפק בתרייהו, רהוט מקמיה עיילי לההוא אתונא דהוה גרופה נורא, הוה קא מיקליין כרעיה דמר עוקבא, אמרה ליה דביתהו: שקול כרעין אותיב אכרעאי. חלש דעתיה, אמרה ליה: אנא שכיחנא בגויה דביתא ומקרבא אהנייתי.

והעיר רבנו, הרי מר עוקבא היה אמורא ולמד תורה, ואמאי זה לא יותר סיבה לזכות יותר מאשתו, וע"כ דכיון שהיא סייעה לו ללמוד יש לה שכר לימודו, והיתה לה מעלה נוספת שנותנת צדקה בעצמה, עכ"ד.

נמצינו בזה דבר חדש, שהולכים לבקש ברכה מת"ח אפשר באותו מידה בדיוק לבקש ברכה מאשתו, אשת חבר, יש לה אותו דרגה רק תלוי האם היא צדיק בן צדיק כמותו, והוא נפלא להתבונן במעלת הנשים.

מעלת הישיבה

ויגדלו הנערים ויהי עשר איש ידע ציד איש שדה ויעקב איש תם ישב אהלים. [תולדות כה, כז]

כתב רבנו רבי יצחק אלחנן במכתב לברון גינצבורג (אגרות רי"א עמ' שיג): נשמת אפה וחיי רוחה של אומתנו היא רק תורתנו הקדושה משכנות ישראל מלאים גדולי תורה ורביניה לאומתנו הכרה במעלת גדולי התורה

ירשב אהלים

מספר מו"ח הגאון שליט"א על אביו הגר"ט גולדשטיין זצ"ל שלמד בקמניץ והיה מקורב לר' ברוך בער היה נכנס אליו לביתו. ותמיד היה מספר איך ר' ברוך בער היה נראה בבוקר לפני השיעור השני, ור' ברוך בער הולך בערך ב 12:00 בשעה 11:00 שעה לפני השיעור, ראה את ר' ברוך בער הולך הנה והנה בסלון בלי מעיל רק עם חולצה, פנים אדומות לא מעלמא הדין מתעמק בסוגיא. עד שהרבנית נתנה לפניו מגבת שישים על ראשו כדי שלא יכאב לו הראש תוך כדי הליכתו הלך וחזור.

כיצד נתנה לו את בגדי עשו

ותקח רבקה את בגדי עשו בנה הגדל החמודות אשר אתה בבית ותלבש

את יעקב בנה הקטן. [תולדות כז, טו]

דבר מחודש יש בחת"ס להלן (כז, לו) וז"ל "הנה כתי' את בגדי עשו בנה החמודות, מה משמיענו בזה, אבל נלע"ד דמשמע בירושלמי ר"פ ואלו מגלחין דבמלבושיו של אדם נאצלים מקדושתו של הלושב וה"ה בהיפוך והלושב אותם אחריו יאצל עליו מאותו הרוח לטוב ולמוטב בסוד אשר ילבשם תחתיו מבניו. והנה טומאתו של עשו הי' בלאו דלא תחמוד אשת רעך וביתו עבדו ואמתו וכל אשר לרעך, וידוע כי כבד מכון בלוח ראשון נגד לא תחמוד בלוח שני (רש"י שה"ש ד' ה') לכן הי' קצת ניצוץ קדושה בעשו מעשה דכבד אבל כל טומאת לא תחמוד היה בו, ומזה היו בגדיו מטומאי' וקראו החמודות' דייקא, ולפי שעה כשבא יעקב איש תם לרמאות אביו והוא לא יכול להוציא דבר מפיו שאינו כלו אמת אך צורך שעה הי', ע"כ הלבשתו אמו בגדי החמודות כדי שלפי שעה יאציל עליו מבגדי עשו אותה מדה לבוא במרמה".

קדושה ביציאה

ויגש וישק לו וירח את ריח בגדיו ויברכהו ויאמר ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה'. [תולדות כז, כו]

במדרש רבה (בראשית פרשה סה פסקה כב) איתא וירח את ריח בגדיו ויברכהו כגון יוסף משיאת ויקום איש צורות יוסף משיאת בשעה שבקשו שונאים להכנס להר הבית אמרו יכנס מהם ובהם תחלה אמרין ליה עול ומה דאת מפיך דידך נכנס והוציא מנורה של זהב אמרו לו אין דרכו של הדיוט להשתמש בזו אלא עול זמן תנינות ומה דאת מפיך דידך ולא קיבל עליו א"ר פנחס נתנו לו מכס ג' שנים ולא קיבל עליו אמר לא דיי שהכעסתי לאלהי פעם אחת אלא שאכעיסנו פעם שניה מה עשו לו אותו בחמור של חרשים והיו מנסרים בו היה מצווה ואומר ווי אוי אוי שהכעסתי לבוראי ויקום איש צורות היה בן אחותו של ר' יוסי בן יועזר איש ציריה וכו'.

וצ"ע אם בפעם הראשונה הסכים ליכנס למה לא הסכים בפעם ב' ביאר הרב מפונבין שלכל יהודי יש ניצוץ והוא הנשמה שטהורה היא אלא הניצוץ נכבה רק אם נכנס למקום קדוש נדלק הניצוץ ולכן יוסף משיאת ביאר הרב מפונבין שלכל יהודי יש ניצוץ והוא הנשמה שטהורה היא אלא הניצוץ נכבה רק אם נכנס למקום קדוש נדלק הניצוץ ולכן יוסף משיאת כשנכנס לביהמ"ק נדלק אצלו הניצוץ מתוך דיבוק במקום קדוש, עכ"ד. אכן העירו דאכתי אמאי הוציא את המנורה הרי כבר קיבל את הקדושה בתוך הבית המקדש, ולמה זה לא מנע אותו מלהוציא את המנורה. אלא רואים שקדושה מקבלים ביציאה, לפעמים אדם נמצא במקום קדוש ועדיין לא מבין מה הוא מרגיש וכמה זה מרומם אותו אבל כשהוא יוצא אז הוא מתמלא בקדושה.

אבא לא רוצה להטריח את בנו

רגיל הגאון ר' משה מרדכי חדש זצוק"ל בשם אביו מרן המשגיח הגה"צ ר' מאיר חדש זצוק"ל לבאר את העומק שיעקב אומר לפני יצחק בשעה שהכין לו את המטעמים שכתוב בראשית כז' כ' כי הקרה ה' אלקיך לפני. וביאר שיעקב מתכוין לומר לאביו מה שאתה חושב שמהרתי והתאמצתי בשבילך מה שבדרך כל אבא לא אוהב לשמוע שטרחו בשבילו על זה עונה יעקב הקב"ה הקרה לפני את המטעמים ממילא אני לא טרחתי וזה אבא אוהב לשמוע, כי אבא לא רוצה להכביד ולהטריח את בנו וכך מצא יעקב אבינו דרך איך לכבד את אביו בצורה מכובדת.

קדושת התורה

ליום היארציית הששים של מרן הגר"א קוטלר זצ"ל – ב' כסלו

סיפר הגאון ר' בצלאל ראקוב זצ"ל שהיה בחור מצוין בישיבת ליקווד, שהתחיל לדודר והלך לשאוב בראות נשברים, ור' אהרן הצטער עליו הרבה, ושלח ר' אהרן את אחד מגדולי תלמידיו לראות מה מצבו, ואמר לו ר' אהרן תשאל אותו איזה שאלה בלימוד וצין לפניו איזה שאלה ותקשיב היטב מה הוא עונה לך ותגיד לי אח"כ.

והלך הלה ושאל אותו והוא ענה לו שלש תירוצים, וחזר לו' אהרן לספר לי על כך, ואמר ר' אהרן אכן הוא כבר החמיץ, והתפלא הלה איך ראה את זה.

ואמר לו ר' אהרן דבר נורא, שאת השאלה שאלתי בשיעור והשלש תירוצים זה תירוצים שעניתי בשיעור, והוא ענה תירוץ רביעי נפלא ביותר. ועכשיו שהוא כבר החמיץ, נלקח ממנו החידוש לו, כי חדושי תורה אפשר לחדש רק בקדושת התורה, ואחר שהחמיץ נלקח החידושי תורה שלו.

*

עוד שמעתי על מרן רבי אהרן קוטלר זצ"ל שפעם באמצע השיעור נכנסו ואמרו לו שילד יהודי נהרג ליד הבית מדרש, ואמר שזה לא ילד יהודי זה גוי והמשיך בשיעור, ובאו שוב ואמרו לו יש לו כיפה על הראש הוא ודאי יהודי אמר אעפ"כ אני אומר לכן הוא גוי, וכך התברר בסוף שהוא חטף את הכיפה לחבר שלו ורץ לכביש ונדרס.

ואח"כ שאלו את ר' אהרן וכי רוח הקודש יש לך שידעת דבר כזה לומר ואמר לא רק ידעתי נאמנה שלא יתכן שאני ימסור כאן שיעור וכאן מות ילד יהודי כוח קדושת התורה כזה גדול שא"א שימותו סביבה.

ושמעתי בשם הגר"א קוטלר דהנה בגמ' בשבת (ל, א) "אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא רבוננו של עולם הודיעני ה' קצי אמר לו גזרה היא מלפני שאין מודיעין קצו של בשר ודם ומדת ימי מה היא גזרה היא מלפני שאין מודיעין מדת ימי של אדם ואדעה מה חדל אני אמר לו בשבת תמות אמות באחד בשבת אמר לו כבר הגיע מלכות שלמה בנך ואין מלכות נוגעת בחברתה אפילו כמלא נימא וכו' כל יומא דשבתא הוה יתיב וגריס כולי יומא ההוא יומא דבעי למינח נפשיה קם מלאך המות קמיה ולא יכיל ליה דלא הוה פסק פומיה מגריסא אמר מאי אעביד ליה הוה ליה בוסתנא אחורי ביתיה אתא מלאך המות סליק ובחיש באילני נפק למיחוי הוה סליק בדרגא איפחית דרגא מתותיה אישתיק ונח נפשיה". ושאל ר' אהרן למה השטן הוציא את דוד החוצה ולא עשה את זה בתוך הבית מדרש, ואמר שמבואר בזה שא"א להפריע באמצע בית המדרש, רק כאשר דוד המלך יצא אז אפשר להפריע לו.

*

מספרים שהיה משוחח הגר"א הוטנר עם הגר"א קוטלר היה הגר"א הוטנר מנסה להוביל את השיחה שר' אהרן יזכיר כמה שיותר פעמים את המילה תורה, כי היה נאה לראות את פניו של ר' אהרן בורקות שהוא מזכיר תורה

*

בעת שהוצרך פעם הגר"א קוטלר להפליג בספינה, והיה לו פחד מהספינה ולא הצליח לעלות, וכמה פעמים ניסה שוב ושוב ולא הצליח. עד שאחד הבחורים טיכס עצה, והתחיל לדבר עם ר' אהרן בלימוד, וכך תוך כדי שהוא מדבר איתו בלימוד הוא עלה איתו לסיפון והמשיך לדבר, ורק אחרי שכבר היה על הספינה והספיקו לדבר, פתאום צעק ר' אהרן אוי אני כבר על הספינה.

*

מעשה שסיפר נכדו הגאון רבי אליעזר שורצמן שליט"א. שראה בעיניו שהגר"א קוטלר חיפש מספר טלפון ואשתו אמרה לו חבל על הזמן. והראה שלא נח לו הדבר שהעירה לו על זה. ואח"כ ראה שנפלה לרגליו ונישקה נעליו וביקשה מחילה שח"ו פגעה בת"ח.

*

כשמרן הגר"מ פינשטיין זצ"ל היה מגיע לליקוד, היה ר' אהרן מורה לתת לו את העליה הראשונה עוד לפני הכהנים כי הוא מופלג בתורה וקודם לכהן.

כניסת שבת ב"ב 4:15
יציאת שבת ב"ב 5:16

גיליון 29
תשפ"ג

משלחן גבוה

חידושי תורה באגדה ובהלכה
מהרב הגאון ר' אלעזר יועץ קופל זצ"ל

פרשת תולדות

אמותינו היו עקרות לפי שהקב"ה מתאוה לתפילתן של צדיקים

"ויעתר יצחק לה' לנכח אשתו כי עקרה היא ויעתר לו ה' (כה, כא) רבינו בחיי מדייק שלכאורה לפי סדר המאורע היה צריך לכתוב 'ותהי אשתו עקרה ויעתר יצחק לה' "
אלא הדבר בא לרמז שלא עקרותה של רבקה היא הסיבה לתפילה, אלא להיפך, כל העקרות היתה כדי שתתפלל, כמו שאמרנו בגמ' בימות סד, א שהאימהות היו עקרות לפי שהקב"ה מתאוה לתפילתן של צדיקים, [שעל ידי תפילה מתוך שברון לב מתקברים להקב"ה יותר] לכן הקדים הכתוב את התפילה לעקרות. והוסיף: "ומכאן יש ללמוד עוד כח התפילה שהיא גדולה מאוד ואפילו לשנות הטבע".

השכר בעולם הבא הוא לפי כמה שעמל

"ויגדלו הנערים והי' עשו איש ידע ציד איש שדה ויעקב איש תם יושב אהלים" (כה, כז)

עשיו מכונה "איש יודע ציד" היינו בקי במלאכתו, ואילו יעקב מכונה "איש תם".

שאל הגר"ש הלוי ואזנר זצ"ל מדוע יעקב אינו מכונה "איש יודע ללמוד" או "איש יודע תורה" וכד' בהקבלה לאיש יודע ציד?
אלא מכאן שבעל מלאכה נמדד רק בהתאם לתוצאה, אבל בתורה הכל נמדד לפי ההשקעה. בעל מלאכה שאינו "יודע ציד" לא ירויח כסף מעבודתו, אך בן תורה אם הוא רק "איש תם יושב אהלים" ששוקד על התורה בשלימות יקבל שכר מושלם. "אנו עמלים ומקבלים שכר" הקה"י בספרו חיי עולם (פרק יב) מביא מספר חסידים (תתשסד) כי בעולם העליון מי שיעג הרבה כפי יכולתו אע"פ שלא היה לו לב להבין, מכל מקום בעולם הבא במתיבתא דרקייעא ישיג הכל. ולהיפך, מי שלא יגע בתורה כדבעי ליה, אע"פ שבעולם הזה היה למדן גדול מ"מ בעולם הבא לא ידע ולא יבין לומר האמת. ועל זה אמרו חז"ל עולם הפוך ראיתי עליונים למטה ותחתונים למעלה.

לבזות את המצות זהו הרשעות הגדולה ביותר אף מלעבור על ג' עבירות

"ויבז עשו את הבכורה" (כה, לד)

פרש"י העיד הכתוב על רשעו שביזה עבודתו של מקום.
מנן הגר"א קוטלר זצוק"ל תמה הרי מבואר בב"ב (טז). שבאותו היום עבר עשיו חמש עבירות, בא על גערה המאורסה, והרג את הנפש, וכפר בעיקר, וכפר בתחיית המתים, ושטם את הבכורה. ומדוע הכתוב לא מזכיר אלא שביזה את הבכורה? וכי זה מעיד על רשעותו יותר מאלו החמורים?

וביאר, שממעשים ועבירות גם החמורות ביותר אין בהם להעיד על מהות האדם, כיון שיתכן שבאו מתאות היצר, אבל כשהחל לבזות את מעלת הבכורה, וחילזל במעלות הרוחניות ומכר את בכורתו בעבור נזיד עדשים, הדבר מעיד על רשעותו.

הגר"מ פיינשטיין זצ"ל אמר שכע"ז מצינו בגמ' סוכה (נו:) על בילגה שקבעו את טבעתה וסתמו חלונה, לפי שבעטה וחלזלה במזבח, ולא על

ביאורי תפילה

"רצון יראיו יעשה ואת שועתם ישמע ויושיעם"

צ"ב שבתחילה אמר שהקב"ה ממלא אפי' את רצון יראיו גם אם לא יתפללו. ומסיים ואת שועתם ישמע ויושיעם, דהישועה תבוא רק אחר שאת שועתם ישמע.

עוד יש להבין דאם הקב"ה עשה כבר את רצונם, מה מקום עוד לישועה?

יש שביארו דהקב"ה עושה את רצון יראיו, אפי' שיודע שאי"ז לטובתם. ורצון יראיו יעשה מכל מקום, שכשהצדיק רואה שאי"ז טובתו וחוזר וקורא להשי"ת, ה' שומע את שועתו ומושיעו.

העץ יוסף ביאר דבאמת הקב"ה רוצה למלא רצון יראיו מיד. אלא מפני שמתאוה לתפלתם, לכן רק כשמשועים אליו הוא שומע את שועתם ומושיעם. וכמו שאמרנו חז"ל (יבמות סד). מפני מה היו אבותינו עקורים מפני שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים.

שהמירה דתה ונישאה לסרדיוט גוי.

ויש להתעורר מכך, במה שדרשו חז"ל בסנהדרין צט, מהפסוק "כי דבר ה' בזה" זה מי שיש לו אפשרות לעסוק בתורה ואינו עוסק. היינו שבעבור הנאה מועטת כמו לשוחח שיחה בטילה מוותר על חיי נצח, אין לך ביזיון גדול מזה.

כשיעקב יאהב את עשיו אף עשיו יאהבהו בחזרה

"וישבת עמו ימים אחדים עד אשר תשוב חמת אחיך. עד שוב אף אחיך ממך ושכח את אשר עשית לו" (כז, מד)

צ"ב מהו כפל הלשון "עד אשר תשוב חמת אחיך, עד שוב אף אחיך ממך"? ועוד, שבתחילה אמרה "חמת" ולבסוף "אף"?

כתב לבאר רבי יצחק מוולאזין (פה קדוש) ע"פ מה שאמר אביו הגר"ח שבדוק ומנוסה שאם יש לאדם שונאים ומבקש להשלים עמם, שיבדוק בעצמו אם יש בליבו כעס עליהם. אם יקבע בליבו שהנם צדיקים וידון אותם לכף זכות עד שליבו יהיה שלם עמם, אז מיד יתהפך לבבם להיות לו לאוהבים.

עפ"ז ביאר שרבקה אמרה ליעקב כיצד תדע שתשוב חמת אחיך? "עד שוב אף אחיך ממך", כאשר תרגיש בקרבך כי שב כעסך מעל אחיך [כי לא תראה את מעשיו הרעים ואולי היטיב מעשיו - פנים יפות] אז תדע שגם כעסו שב מעליך וליבו שלם עמך, כי "כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם" (משלי)

לפ"ז מיושב שאצל עשיו היתה זו "חימה" שהוא כעס גדול, ואילו אצל יעקב היה זה "אף" כעס קטן.

בסיעתא דשמיא עד עתה יצא לאור 'קובץ משולחן גבוה' ו' חלקים על התורה וג' חלקים על המועדים.

להשגת הקבצים, להערות והארות, ולרשימת התפוצה של הגיליון

ניתן לפנות לטלפון 05484-19094 או במייל mg036198046@gmail.com

לעילוי נשמת רבי אלעזר יועץ בן ר' אברהם יהודה זצ"ל

בענין חתן שמוחלין לו על כל עוונותיו

"וילך עשיו אל ישמעאל ויקח את מחלת בת ישמעאל בן אברהם אחות נביות על נשיו לו לאשה" (כ"ה, ט')

חתן שנמחלין לו כל עוונותיו אם בעי תשובה א"א נמחלין לחתן גם עבירות שבין אדם להבירו

אם חתן בעי לכפרת יום הכיפורים

'כפרה' ממש זוכים רק ע"ד' חילוקי כפרה

אולם ארבעה חילוקי הכפרה בכוחם לתקן את עצם ההיזק שנגרם מהעבירה, לקנח את רושם החטא ולטהר האדם מהנזק שגרם החטא. לזה צריך לדבר המכפר כתשובה, קרבן, מלקות או יסורין שממריקין או את יוה"כ שיש לו כח כפרה, כמבואר בקרא "כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטואתכם", דהכפרה היא הטהרה מלבד מחילת העוון.

אם חתן עדיין זקוק לכפרת יום הכיפורים

"בית ישראל" מגור זצ"ל הוכיח שחתן שמוחלין לו על עוונותיו עדיין זקוק לכפרת יוה"כ, מהא דאיתא בריש יומא דלרב יהודה כשם שמתקנים לכה"ג כהן נוסף שיוכל למלא את מקומו אם יארע לו אונס, כך מתקנים לו אשה אחרת שמא תמות אשתו וכתב "וכפר בעדו ובעד ביתו".

ובגמ' (שם יג:) דנים כיצד מתקנים לו אשה אחרת, דהא אסור לכה"ג לשאת שתי נשים משום שנאמר "וכפר בעדו ובעד ביתו", בית אחד ולא שני בתים. - מבארים תוס' שבירושלמי משמע שרק מזמנים לו שאם תמות אשתו, יקדש את השניה ביום הכיפורים עצמו ויכנסנה לחופה, לקיים מה שנאמר "וכפר בעדו ובעד ביתו".

תמה ה"בית ישראל" הרי בשעה שנושאה לזו מוחלין לו על כל עוונותיו כדין כל חתן וכלה שנמחלין עוונותיהן, ושוב לא יתקיים קרא "ד'וכפר בעדו ובעד ביתו". אלא מוכח שחתן שמוחלין לו על כל עוונותיו, עדיין זקוק לכפרת יוה"כ.

אם לחתן מוחלים על עוונות שבין אדם לחברו

איתא במתניתין נגעים (פ"ג מ"ב) שחתן שנראה בו נגע נותנין לו שבעת ימי המשתנה לו ולביתו ולכסותו.

בספר "ראש גולת אריאל" (עמ' שכ"א) מובא שה"אמרי אמת" זצ"ל נשאל דנגעים באין על חטא, ומאחר שלחתן מוחלין על עוונותיו, כיצד באו עליו נגעים?

והשיב שאין מעלת מחילת עוונותיו גדולה ממעלת יוה"כ, וכשם שיוה"כ אינו מכפר על עבירות שבין אדם לחברו עד שירצה את חברו כך גם מחילת עוונותיו של חתן, וכיון שהנגעים באים על עבירות שבין אדם לחברו, שייך שיראה בחתן נגע.

ונראה דלפמש"כ המהר"ל ב"גור אריה" שהטעם שחתן נמחלין עוונותיו כיון שנעשה כבריה חדשה בבחינת גר שנתגייר כקטן שנולד דמי, א"כ יתכן שגם העבירות שבין אדם לחברו נמחלין.

וכך מצינו ביבמות מח: דס"ל לר' יוסי לא נענשים בני נח על מה שעברו על ז' מצוות דבני נח' דגר שנתגייר כקטן שנולד. וכתבו תוס' בסנהדרין (עא:) דלר' יוסי לא מוענש כלל בדיני שמים על מה שעבר בגיותו.

מוחלין לחתן על עוונותיו כדי שיוכל לקיים מצות "ושימה את אשתו"

במדרש רבה (שמות פרק ל"א) עה"פ "יפה נוף משוש כל הארץ" אמרו מהו "משוש כל הארץ"? שלא היה אחד מישראל מיצר כשהיה ביהמ"ק קיים, לפי שהיה אדם נכנס לשם מלא עוונות מקריב קרבן ומתכפר לו, ואין שמחה גדולה מזו שהיה יוצא צדיק וזהו "יפה נוף משוש כל הארץ".

לפי דברי מדרש זה ביאר הגר"י קמניצקי זצ"ל שלכן חג הסוכות הוא "זמן שמחנות", משום ששמחה שלמה תיתכן רק לאחר שנמחלו עוונותיהם של ישראל ביוה"כ.

והוסיף לבאר לפי"ז שהטעם שלחתן נמחלין לו עוונותיו, לפי שנצטוו "נקי יהיה לביתו שנה אחת ושמח את אשתו אשר לקח" (דברים כ"ד, ה') ומי שאינו בשמחה דלא יכול לשמח אחרים, לכן כדי ששמחתו של החתן תהא שלימה נמחלין עוונותיו.

חתן שנמחלין לו כל עוונותיו אי בעי תשובה

בירושלמי ביכורים (פ"ג, ה"ג הובא ברש"י לקמן ל"ו, ב') הקשו וכי מחלת שמה והלא בשמת שמה? אלא שנמחלו לו כל עוונותיו. ומכאן שחתן מוחלין לו על כל עוונותיו.

יל"ע האם מה שנמחלין עוונותיו של חתן, זה רק אם עשה תשובה, או גם בלא תשובה?

המהר"ל (בגור אריה ל"ו, ג') כתב לבאר שהטעם ששלשה הקב"ה מוחל להן על עוונותיהם, הוא משום שנחשבים לכריה חדשה.

דקודם שנשא את האשה, היה פלג גופא וכשנושא אשה נעשה גוף שלם שזו בריה חדשה, כעין גר שנתגייר שנעשה כקטן שנולד. וכיון שנחשב לאדם אחר לגמרי נמחלין לו כל עוונותיו.

לדבריו נראה שאף בלא שעשה תשובה נמחלין עוונותיו, דסו"ס נעשה בריה חדשה.

מדוע מחלו לעשיו כשהתחתן והלא לא עשה תשובה

בספר "אורחות רבינו" (ח"א עמ' רע"ז) מובא שאמרו לקה"י בשם מרן החזו"א זצ"ל שלחתן מוחלין על עוונותיו גם בלא תשובה, וראה לדבר שהרי דין זה למדים ממה שנשא עשיו את מחלת בת ישמעאל, ועשיו לא עשה תשובה עדוד הוסיף רשעה על רשעתו.

השיב הקה"י שאין זה בשמו של החזו"א דהרבה דברים נאמרים בשמו. והוסיף הקה"י שנראה שבתשובה יש כמה דרגות, ובחתן סגי בתשובה יותר קלה!

הרמ"א באהע"ז (סימן ס"א, א') כתב שיש שנוהגין שהחתן מתענה ביום חופתו, והטעם כתב בשו"ת "מהר"ם מיינץ" סימן ק"ט משום שהוא יום כפרתו כיוה"כ. - ואם נימא שחתן נמחלין לו עוונותיו בלא תשובה, א"כ מה המקום לתענית זו? ומדנהגו להתענות נראה דמוכח דכדי שימחלו עוונותיו בעי תשובה.

וכן כתב להדיא החת"ס בספרו "תורת משה" (ריש פ' ויצא) שאין מוחלין לחתן אא"כ עשה תשובה. וכן כ' בהליכות שלמה" (מועדים ח"א פרק ב' הערה 3) מסביר שחתן בעי תשובה שהרי אין מחילתו עדיפא מכפרת יוה"כ דבעי תשובה.

ומה שהוכיחו מעשיו שנמחלו לו עוונותיו אע"פ שלא עשה תשובה אין זו הוכחה כלל, דהא דדרשינן מקרא ד"מחלת" שנמחלו לעשיו כל עוונותיו זה דוקא לדעת ריב"ל שסובר שאכן עשיו עשה תשובה (וכדברי המז"ר שנתן דעתו להגיר) וכפי שביאר הנצי"ב ב"העמק דבר", ור"א דפליג הוא שדרש לגנאי שהוסיף רשעה על רשעתו

חתן שלא שב בתשובה זוכה ל'סליחה' אך לא ל'כפרה'

הגר"ש פינקוס זצ"ל ("תפארת תורה" על הש"ס סימן י"ג) מבאר שבענין התשובה מצינו שלשה ענינים, והם סליחה מחילה וכפרה. "סליחה" היא שהקב"ה אינו תובע החוב אבל החוב קיים במלואו, ואינו מחול. וכדכתיב "סלחתי כדברך ואולם חי אני...". והיינו דיש סליחה שלא להעניש, אולם החוב קיים ובמשך הזמן צריך לסלקו.

ענין "המחילה" הוא שהחוב עצמו נמחל, אבל עדיין אין כפרה. - משל למי שהזיק לחברו ונתחייב בתשלום, דאם חברו רק סולח פירושו שהוא לא יקפיד לתובעו אבל החוב קיים. ואם חברו גם מוחל, מעתה אין שום חוב. אך מ"מ עדיין אין ביניהם אחוה ורעות, דההיזק עדיין קיים ולא תוקן כלל.

אמנם "כפרה" היא מלשון קינוח כמבואר בזבחים דף כ"ה, והוא תיקון עצם ההיזק לגמרי. וכמו ב'משל' דלעיל שיש אחוה וריעות ביניהם.

לפי"ז ניתן לבאר את שיטת הסוברים שחתן נמחלין לו עוונותיו גם בלא תשובה, דענין המחילה אינו מיוחד בדווקא לתשובה, דהקב"ה מוחל חוב העבירות מפני סיבות רבות המוזכרים בדברי חז"ל שסוגלתם מחילת עוונות גם בלא תשובה.

(כה, ב) גי'י: יצחק בן ארבעים שנה נקחתי את רבקה בת בתואל הארמי מפני ארם אחותו לן קארי לו לאשה:

הטעם שהתורה הזכירה את הייחוס של רבקה בתתחילת פרשתנו

שאלה. הנה הפסוק כאן 'בקחתו את רבקה בת בתואל הארמי מפני ארם אחותו לן הארמי לו לאשה'. ופירש רש"י: וכי עדיין לא נכתב שהיא בת בתואל ואחותו לן [מפני ארם], אלא להגיד שבחה שהיתה בת רשע ואחות רשע ומקומה אנשי רשע ולא למדה ממעשיהם (עכ"ד). וקשה דלכאורה ענין יחס זה לא היה לתורה להודיע זאת בפרשת תולדות במקום שמזכיר מתולדות יצחק, ויותר מתאים להביא זאת בפרשת חיי שרה במקום שהזכיר לקחת יצחק אותה לאשה היה להזכיר שבחה, כדרך אין נושאין אשה אלא אם כן בודקין בה ובמשפחתה. (גם צ"ב לשון רש"י: 'ולא למדה ממעשיהם', היה צ"ל ולא 'עשתה' כמעשיהם).

תשובה.

אן בספר ווי העמודים (פרק כו, כא, לבעל השל"ה) עמד בשאלה זו וכתב ליישב: ואגב, יומתק לשון רש"י: 'ולא למדה ממעשיהם', ולא 'עשתה' כמעשיהם הוה ליה למימר. **הענין הוא,** סדר היחס הזה, כזה בא ללמד ולהודיע ששניהם היו עקרים, יצחק ורבקה (יבמות סד א). **והנה, היה לרבקה לעשות ענין כדי שתוליד, היה לה להסתיר עצמה בפני בעלה, ומתוך כך יקנא בה,** ויקים בה זנקתה ונזרעה ורע'. לכן מזכיר פה סדר היחס שלה אצל התולדה. ופירש רש"י, שלא למדה ממעשיהם, לעשות כמעשיהם פשיטא שהצדקת הזאת לא עשתה, אפילו ללמוד ממעשיהם לענין היחוד, ליחד עם איש זר גם זה לא עשתה. וזה כוונת המדרש בברכת כהנים: 'וישמך' בבנות מן הזימה, רצה לומר, שלא יהיו עקרות, ולא יצטרכו לעשות מעשה זימה, רצה לומר, היחוד, הגם שאין בו מעשה, ובכל זאת זימה היא, כי מטעם זה מקנא לה בעלה.

בן י"ל דמשום שבה הכתוב כאן להזכיר תולדות יצחק הצדיק. א"כ יקשה לכאורה אין יצא ממנו גם בן רשע כעש, לכן בא הכתוב ואומר, מפני שרבקה היתה בת בתואל הארמי מפני ארם אחותו לן הארמי. וכמש"כ רש"י ז"ל, שהיתה בת רשע ואחות רשע ומקומה אנשי רשע, לכן יצא לה גם בן רשע. ואין האשמה ביצחק. כמובן גם לא ברבקה. וכ"כ **האלישיך** (כאן בפסוק כ) "אננם הנה לבל יתחמץ לבב אנוש באמור מה זה היה ליצחק תוליד עשו הוא ארום. ועוד שנית כי הוצרכו תפלות הרבה כעתר כמו שאמרו ז"ל (ילקוט שמעוני תולדות רמז קי) ומה חטא יצחק להמנע הולדתו עד הרבות תפלה. על כן כוונה תורתנו הקדושה להזכיר עתה ייחוסה, אשר היא בת בתואל הארמי אחות לן הארמי, כי להיותה בת בתואל, לא היתה זוכה להתעבר ולהבנות מיצחק עד הרבות להתפלל. **ולהיותה אחות לן יצא עשו דומה לאחי האם,** ע"כ¹.

גן עוד י"ל כמש"כ **במשיבת נפש** (כאן) וז"ל "אחות לן הארמי. קשה מה ענין לן להזכיר כאן, ונ"ל שבה המקרא ליתן טעם למה לא הולידה תיכף לפי דעתי לא היתה עקרה בטבע שהרי לא נאמר ויפתח את רחמה כמו גבי רחל, **אלא שהקב"ה כבש מעיינה בשביל שהיתה אחות לן הרשע** ומאשר קירוב הדעת מאשה לאחיה דומים הבנים לאחי האם ברוב כי המחשבה פועלת בשעת התשמיש, ע"כ בינקותה לא נתיישב דעתה שתכיר במעשה אחיה שהם מכוזרים ותסר לבה מאהבתו שלא תוליד בנים כמותו ומאז נצטער והתפללו, ע"כ.

דן עוד י"ל כמש"כ **האור החיים** (כאן) וז"ל "בת בתואל הארמי וגו' אחות וגו'. טעם שחזר הכתוב להודיע זה לא להשמיענו בתי מי היא אלא **ללמד סניגוריא על רבקה,** לפי שאומר בסמוך ויעתר לו ה' לו ולא לה, ותבא הסברה לומר כי טעם הדבר לצד פחיתות רבקה ח"ו כי לא ראוייה היא לשמוע אליה אלהים, לזה הקדים לומר בת בתואל לומר כי זו היא סיבה למה שהעתיך ה' ליצחק כי הוא בן אברהם והיא בת בתואל, וכפל לומר הארמי מפני ארם להעיר כי נתכוון באומ' הארמי לומר הרמאי כי אם נתכוון לכנותו לשם עירו הרי הוא אמור, והכוונה בזה לצד שלא נתפרסם רשעותו בעולם בא להודיעו כי רשע היה ובאמצעותו לא הוכשרה תפלת רבקה בתפלת יצחק, ע"כ.

(כה, כא) ויפתח יצחק לו לנכח אשתו פי עקרה הוא ויפתח לו ה' ויפתח רבקה אשתו:

באיזה צדיקים מצינו אצלם שהקב"ה התאווה לתפילתן

¹ וכ"כ **הספורנו** ז"ל (שם) "אחות לן הארמי. וממנה נולד עשו הדומה לאחי האם, ע"כ. וכן **באור החיים**, "ואמרו אחות לן ללא צורך ונוסף שכבר ידענו אלא הטעם הוא שבא ללמד זכות על רבקה בראיותיו שילדה בן רשע מוכח, ותאמר איך מבטן ברוך יצא אורו, לזה אמר כי זה הוא סיבה היותה אחות לן הארמי פירוש הרמאי בתוספת רשע על אביו, וכבר קדמו חז"ל (ב"ב ק"א) רוב הבנים, לטעם הידוע, ולזה יצא עשו, וזולת זה

חידה. בגמ' יבמות (דף סד ע"א) א"ר יצחק: מפני מה היו אבותינו עקורים? מפני שהקב"ה מתאווה לתפלתן של צדיקים. אצל איזה צדיקים מצינו להדיא עניין זה שהקב"ה התאווה לתפילתן?

תשובה.

אן ארם הראשון, כדאיתא במסכת חולין (ס ב) "רב אסי רמי, כתיב, ותוצא הארץ דשא בתלת בשבתא, וכתיב, וכל שיח השדה טרם יהיה בארץ במעלי שבתא, מלמד שיצאו דשאים ועמדו על פתח קרקע, עד שבא **ארם הראשון** ובקש עליהם רחמים, וירדו גשמים וצמחו, ללמד, שהקב"ה מתאווה לתפלתן של צדיקים, ע"כ.

בן רחל אמנו, כדאיתא מדרש אגדה (בראשית פרשת ויצא (כט לא) "ורחל עקרה. כי **רחל** היתה עיקר הבית, אלא שהקב"ה מתאווה לתפלתן של צדיקים, ע"כ.

גן יצחק אבינו, כדאיתא בילקוט שמעוני פרשת תולדות (רמז קי) "אמר ר' יצחק **יצחק** אבינו עקר היה שנאמר ויעתר יצחק לה' לנכח אשתו (כא, כא) על אשתו לא נאמר אלא לנכח אשתו ששניהם עקורים היו, אי הכי ויעתר לו ה' (כה, כא) ויעתר להם מבעיא ליה אלא לפי שאינו דומה תפלת צדיק בן צדיק לתפלת צדיק בן רשע, אמר ר' יצחק מפני מה היו אבותינו עקורים מפני שהקב"ה מתאווה לתפלתן של צדיקים למה נמשלה תפלתן לעתר וכו'.

דן יונה הנביא, כדאיתא במסכת יבמות (סד א) "א"ר יצחק, מפני מה היו **אבותינו** עקורים, מפני שהקב"ה מתאווה לתפלתן של צדיקים.

הן האמהות, כדאיתא בפסיקתא זוטרותא (לקח טוב) בראשית פרשת לך לך (טז ד) "ויבא אל הגר ותהר. כיון שבא אליה מיד נתעברה, בוא וראה הפקועים הללו מעצמן מתמרים ועולין, אבל החטא כמה צער וכמה יגיעה עד שתעלה ולמה נתעקרו **האמהות**, ר' חלבו משום ר' יוחנן אמר לפי שהקב"ה מתאווה לתפלתן של צדיקים, ע"כ.

וין יונה הנביא, כדאיתא באוצר מדרשים (איינושטיין, יונה ד"ה ויהי דבר ה'), "ר' חנינא אומר משבעים אומות היו בה וכו' והיה יונה שלשה ימים במעי הדג ולא התפלל, אמר הקדוש ברוך הוא אני הרחבתי לו מקום במעי הדג כדי שלא יצטער והוא אינו מתפלל לפני, אני מזמין לו דגה מעוברת בשלש מאות וששים וחמשה אלפים דגים קטנים כדי שיצטער ויתפלל לפני, שאני מתאווה לתפילתן של צדיקים, ע"כ.

איזה דין יש במתפלל על חבירו בפניו

חידה. היכן מרומז שהמתפלל על חבירו בפניו אינו צריך להזכיר את שמו.

תשובה.

אן י"ל דמרומז בפסוק כאן "ויעתר יצחק לה' לנכח אשתו כי עקרה הוא ויעתר לו ה' ותהר רבקה אשתו". ואיתא **במדרש חת רבה** (פרשה ז יד יב) "ויהי ביתך כבית פרץ, אמרו כל בנים שהקב"ה עתיד ליתן לך יהיו מן הצדקת הזו, ודכוותה ויעתר יצחק לה' לנכח אשתו כי עקרה היא, מהו לנכח אשתו, אלא מלמד שהיה יצחק שטוח כאן ורבקה שטוחה כאן ואומר רבש"ע **כל בנים שאתה עתיד ליתן לי יהיו מן הצדקת הזו,** ודכוותה (שמואל א' ב') וברך עלי את אלקנה ואת אשתו, אמר בנים שעתידי הקדוש ברוך הוא ליתן לך יהיו מן הצדקת הזו, וכו', ע"כ. הרי שלא הזכיר את שם רבקה בתפלתו אלא אמר "כל בנים שאתה עתיד ליתן לי יהיו מן הצדקת הזו", בלא להזכיר את שמה. וזה מפני שהתפלל עליה בפניה, **לנכח אשתו.** וכן **בפנים יפות** כאן וז"ל, "ותהר רבקה אשתו. יש לדקדק למה בתחלה אמר לנוכח אשתו סתם והדר אמר ותהר רבקה אשתו, ונראה דאחז"ל [ברכות לד א] שהמתפלל על חבירו צריך להזכיר שמו אבל אם מתפלל בפניו אין צריך להזכיר שמו דכתיב ויצעק משה לאמר אל נא רפא נא לה. לפי"ז י"ל **דסבד יצחק אולי יצטרך חש"י לשנות שמה כמו באברהם ושרה ששינה את שמם ואמר שרי לא תלד שרה תלד, ולכן לא הזכיר שמה ובעבור כן אמר לנוכח אשתו** שהיתה צריכה לעמוד בפניו שלא יצטרך להזכיר שמה, אבל באמת נעתר בתפילתו בלי שינוי שמה וזהו שאמר ותהר רבקה אשתו, ע"כ.

בן עוד י"ל דמרומז להלן בפסוק (כו, כח) "ויתן לך האלהים מטל השמים ומשמני הארץ ורב דגן ותירש", ולא הזכיר שמו, אלא אמר "ויתן לך וכו'", מפני שהיה בפניו.

האם בתפילה יש את הכלל של אין חבשו מתיר עצמו מבית

האסורים.

צאצאיה צדיקים היו יוצאים ממנה, כי צדקת גמורה היתה, והעד לנוכח אשתו, ואמרו ז"ל (ב"ר פס"ג) וכו'. ושלל תאמר ואם כן ולמה לא נתן לב יצחק לבדוק באחיה, לזה גמר אומר לו לאשה וכומו שפידשתי למעלה, וזולת זה לא היה נושא אחות רשע, ע"כ.

תשובה.

אן י"ל כמו בפרשתנו, שעשו הגדול מחר את בכורתו ליעקב הקטן. א"כ מעתה נקרא יעקב הגדול, ועל עשו שנולד קודם מוטל לכבד את יעקב שנולד אחריו. וז"ל מדרש אגדה פרשת תולדות (בראשית כה ס"ג כג) "זרב יעבוד צעיר. עשו יעבוד ליעקב", ע"כ.

בן ראה מש"כ בשו"ת הלכות קטנות (ח"ב סי' קע"ד), [וז"ל "שאלה אשה שלא בכרה וילדה תאומים א' פטר רחמה בכ"ט דאדר ראשון וא' בר"ח אדר שני שזה נכנס לכלל שנותיו חודש א' קודם חבירו לענין ייבום מהו: תשובה גזרת מלך היא בכח"ג דרב יעבוד צעיר ולענין כבד את אביך וגו' לרבות אחיך הגדול (כתובות ק"ג) הקודם יכבד את המאוחר וכן לענין ייבום אף על פי שהראשון בכור לכהן אבל אינו בדין והיה הבכור אשר תלד כי אין לנו אלא דברי רבותינו (יבמות כ"ד) דבגדול האחים הכתוב מדבר והצעיר הוא הגדול. ומי יודע אם לידת יעקב ועשו היתה כעין זה אף על גב דאיפליגו (ר"ה י"א) או בניסן או בתשרי נולדו אבות אפשר דעל אברהם ויצחק (צע"ק דהא יצחק לכ"ע נולד בפסח) דוקא קאמרי'].

מילה שלא בזמנה בעשיו

שאלה. כתב בחדר זקנים (כאן) כשראה אותו אביו שהיה אדום אמר שמא עדיין לא נבלע דמו ולא רצה למולו לח' ימים כדאמרי' גבי מעשה דשתי נשים שבאו לפני נתן הכבלי **וכשעבר שנה או שנתיים וראה יצחק שלא החליף מראהו אמר כיצן שלא מלתי אותו לחי ימים אמתין עד י"ג שנה ואמול אותו** כאשר נימול ישמעאל וכשהיה עשו בן י"ג שנה לא רצה להיות נימול עכ"ל. **צ"ע** אחרי שיצחק ראה שזה טבעו אחר שנה או שנתיים מדוע לא מלו וכבר אמר שיחכה לגיל י"ג, הרי מילה שלא בזמנה כל יום עובר האב על כך שלא מל את בנו, ומה פתאום אמר שא"כ כבר יחכה לגיל י"ג.

תשובה.

אן י"ל דרצה יצחק שעשו יהיה מצווה ועושה, ויהיה לו שכר גדול יותר. בן עוד י"ל, דרצה יצחק שימול עשו כשהוא גדול וברעת, וזה ישפיע עליו ללכת בדרך הטובה. ג' עוד י"ל, דס"ל ליצחק שיש שני זמנים למילה, יום השמיני, או בן י"ג שנה. והיות ולא מל בן שמונת ימים, המתין ל"ג שנה. ודו"ק. **ואגב** לכאורה משמע ממדרש זה דלא כהחת"ס שכתב (כאן), שעשו היה דינו כקטן ולא התחייב במצוות, כיצן שלא הביא שתי שערות חדשות, שהרי כבר נולד כולו מלא שער, וביבמות (פ א) איתא דבכח"ג נעשה בר מצוה **רק אחרי שעבר שוב שנותיו**, דבאותה שנה נעשה גדול למפרע וחייב למפרע על כל מה שעשה. וזה הטעם שלא מיחו בו רבקה ויעקב, משום דקטן אוכל נבלות אין בית דין מצווין להפרישו, עיי"ש. הרי כאן מבואר דכבר בן י"ג נעשה גדול.

(כה, כז) **וַיִּקְדְּלוּ מַעֲרִים וְהָיָה עֶשָׂו אִישׁ יָדָע צִיד אִישׁ שֶׁדָּח וַיִּקָּבֵא אִישׁ מִם יֵשֶׁב אֱתָלִים:**

אחריות האב על בנו לאחר שנעשה בר מצוה.

שאלה. במדרש בראשית רבה (כאן פרשה ט) כתב לאחר י"ג שנה זה הולך לבתי מדרשות וזה הולך לבתי עבודה זרה, אמר ר' אלעזר בר' שמעון צריך אדם להיטפל בבנו י"ג שנה, מיכן ואילך צריך שיאמר ברוך שפטני מענשו שלוח. ומבואר דאחר שהבן נהיה בן י"ג שנה אין האב אחראי לבנו כלל, וצ"ע א"כ מה **נסתפק חמנ"ח** (מצוה ב') שאפילו בבנו גדול לאחר י"ג עדיין מחוייב הוא למולו, הא חזינן כאן בדברי המדרש שלאחר י"ג הוא פטור מענשו לגמרי. ואולי יש לחלק וצ"ע א"כ מה החילוק.

תשובה.

א. **ראה בשו"ת אגרות משה (א"ח ח"ו סימן ט)** בביאור ברכת ברוך שפטני ובגדר מצות חינוך, וכך כתב שם: הנה בארתי בדרשותי שמה שאומרים כשנעשה בר מצוה ברוך שפטני מענשו של זה כדאיתא ברמ"א באו"ח סימן רכ"ה סעיף ב' ובשם מהר"ל הביא הרמ"א שגם מברך בשם ומלכות, שתמוה שיברך על מה שנפטר ממצות חינוך לבנו דהרי אדרבה חייבו חכמים לברך על מה שנתחייבו במצוות, כדמבכרין על כל מצוה ומצוה ואומרים בתפלה אתה בחרתנו אהבת אותנו וקדשתנו במצותיך, **ואין שייך שנברך על מה שנפטר ממצוה**. וגם פשוט שחייב חינוך לבנו איכא גם כשנגדל, וכמפורש בקידושין דף ל' ע"א חנוך לנער על פי דרכו ר' יהודה ור' נחמיה חד אמר משיטתו ועד עשרין ותרתין וחד אמר

⁶ בעיקר מה שנזכר בגמ' "חמש עבירות עבר אותו רשע באותו היום", ואחת מהן - **שהרג את תנשם**, הנה שהרג את **נמרוד** - זה לא נזכר בגמרא, אלא מקורו בזוהר (ח"א קמב); ומובא גם בדעת זקנים (בראשית כה, ל). [ויש עוד מדרשים שמוזכר בהם שעשו הרג את נמרוד - ע"י בראשית רבה (סח, טז) וילק"ש (רמז ק"י), ותרגום יונתן (בראשית כה, כז),

מתמני סרי ועד עשרים וארבע, והוא לענין חינוך. וכו' ומש"כ במ"ב שם סק"ז שאין על האב מצות חינוך תמוה טובא דהוא דלא כהמפורש בגמרא, וצ"ע. ובארתי שודאי לא נפטר ממצות חינוך, אלא שעד שנעשה בר מצוה שהיה קטן היתה מצות החינוך גם מצוה שבין אדם לחברו, דכיון שלא חנכו למצות הרי נתרצל בחטא ואינו יודע חומר האיסורין שקשה לפרוש מזה גם כשנגדל, אבל כשחנכו למצות ולמדו תורה בקטנותו עד שנגדל ונעשה בר דעת ויודע איך להתרחק מן החטאים והורגל לעשות מצות אף שודאי עלול עדיין להכשל בחטא הוי ענין חינוך גם בגדלותו מצוה שבין אדם למקום. **ונמצא שהחילוק הוא רק לענין העונש שאם לא חנכו בקטנותו נענש כעבירה שבין אדם לחברו**, שהעונש גדול ואין מתכפר כשלא פייס את חברו ומחל לו כדאיתא ביומא דף פ"ה ע"ב, ואף אם יאמר לו בנו שמוחל לו הוא מחילה בטעות שאם היה יודע כאשר יודע בעולם האמת אחר מיתתו שהיה לו הפסד היותר גדול עי"ז שלא חנכו אביו לא היה מוחל לו, ואם חנכו בקטנותו ונתרשל מלחנכו בגדלותו יענש רק על חטא שבין אדם למקום שבתשובה מתכפר. ונמצא מדויק לשון הברכה שפטרני **מענשו משום שמהמצוה לא נפטר רק מעונש הגדול נפטר**. ונמצא שגם מצות חינוך היה מקיים כשיצאה בטובת חברו ושפיר שייך הרבה מצות במצוה דבין אדם לחברו, וזהו שכתב רש"י בשבת דף ל"א ע"א ד"ה דעלך וכן רוב המצוות. עכ"ד הנפלאים.

ביאור שאלת עשיו כיצד מעשרים את המלח

שאלה. ידוע המדרש המובא ברש"י עה"פ 'יודע ציד' שהיה עשיו שואל את אביו 'כיצד מעשרין את המלח ואת התבן'. ויש להבין מה בדיוק היתה שאלתו של עשיו, על עצם החיוב, על שיעור החיוב או משהו אחר בענין זה, כי הרי מוכח שציד בפיו, ולא היה בדבריו דברים בטלים ומבוטלים, האם יש איזה מקור לענין זה.

תשובה.

כתב **בטעמא דקרא** למרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל, וז"ל כי ציד בפיו פירש"י שאל לו אבא איך מעשרין את המלח ואת התבן כסבור אביו שהוא מדקדק במצות, וצ"ע שאיך נראה מזה שהוא מדקדק במצות ששואל שאלה של שטות כאילו אינו יודע מה חייב במעשר, ועוד דהול"ל למה אין מעשרין מלח ותבן או אם מעשרין ולא איך מעשרין דאם פשיטא ל"י שחייב במעשר מעשרין אותו כמו כל דבר, **וי"ל דשאל שאלה של חכמה** דק"ל אין מאכילין לבהמה טבל ולהרבה פוסקים הנאה של כליו הוא מה"ת והרי הדרך שנשאר בתבן קצת שבלים כמ"ש בתוספתא ספ"ה דפאה השבלים שבקשין וא"כ איך מאכילין לבהמה תבן, וא"ת יעשור על זה מטבול ודאי הרי אין מעשרין מחיוב על הפטור דשבלין אלו מה"ת בטלי ברובא והוא כעין שאלת ר"ש שזורי לר"ט במנחות ל"א א' ואם יקח קצת תבן לעשר עליהן שמה תבן זה אין בו שכולות ואם יכר תבן שיש בו שכולות ואותן יעשה מעשר א"כ שוב הו"ל מחיוב שכיון שבכיר אין כאן תערובות א"כ איך יתקן נמצא ששאל שאלה נכונה, והתשובה ע"ז שאין זה תערובות כיון שאפשר לברר והתרומה תתם בתחלה צריך לכון לפוטין כדתנן בפ"ה דמעשרות שהתורם בלבו על מה שבתוך התבן וע"ש ביר' לענין השיעור. **ועל מלח ג"כ שאל שאלה נכונה** דמלח שנחבשל עם מאכל טבל ובלע טעם טבל איך אפשר לתקנו שאם יעשר עליו ממק"א איך יעשה עם השיעור שהרי מעשר יש לו שיעור ובהטעם אין בו שיעור כמו בבעין ואין ישער זה וכבר נתקשה בזה בחזו"א דמאי סי' י"ג סק"ז ע"ש.

השייכות בין הנחש לעשיו

חידה. מה השייכות בין נחש לעשיו?

תשובה.

בתרגום אונקלוס ובתרגום **יונתן בן עוזיאל** תרגמו יודע ציד, גבר נחשירכן, ובציוני ביאר דברי התרגום, שהיתה לעשו דמות נחש חקוקה על ירכו, דעמלק שהוא מזרע עשו, הוא שורש נחש הקדמוני. ולכן כשנאבק יעקב עם המלאך שהוא היה שר של עשו ורצה להזיק ליעקב, נגע בכף ירכו, וזהו נחש-ירכן. וכן בחתם סופר כתב דהנוטריקון של התרגום גבר נחשירכן, היינו נחש-ירכן, שהיה לעשו נחש על ירכו, לרמז כי הוא מסטרא דנחש, והרוכב על הנחש הוא שר של עשו. והובא בספר אוצר הפלאות.

(כה, כט) **וַיִּקְדְּ עֶשָׂו מִלְּפָנֵי יִצְחָק בֶּן שָׁרָה וְהָיָה צִיָּה:**

האם לעשיו היה נחשב עבירה, הריגת נמרוד.

שאלה. בגמ' ב"ב טז: א"ר יוחנן, חמש עבירות עבר אותו רשע ביום ההוא, בא על נערה המאורסה והרג את הנפש וכו' והיינו שהרג את נמרוד⁶, צ"ע הרי נמרוד היה רשע גמור ומותר להרגו, וא"כ למה זה

ומובא גם ברכינו בחי' (בראשית ג, כא). אך במדרשים אלו נזכר **סתם** שהרגו, ולא נזכר שזה היה **ביום מכירת הבכורה**. אך בזוהר ובבעלי התוס' עה"ת מוזכר שזה היה ביום מכירת הבכורה.

רבה במדרש ד' ח' שעבודה בבכורות לא תלויה בפטר רחם אלא בצדיק והחשוב שהרי אברהם אבינו ויעקב אבינו אע"פ שלא היו בכורות גם הקריבו ולכן עשוי שביזה את הבכורה הפסיד חשיבתו ושוב לא ראוי לעבוד, ולפי"ז י"ל שאפילו אם כל המכירה הייתה עורמה שיסתלק מהעבודה, הט"ז עה"ת הוכיח שהמכירה לא חלה דאין שייך לקנות בממון את זכות העבודה הא לאו ממון מוכר לו. **ג' ולגבי השאלה של אונאה:** המושב זקנים הביא י"מ דל"ה מקח טעות כיון שיעקב נתן לו גם ממון רב, הר"ן בדרשותיו הדרוש השני מבאר שמכיון שויבז עשוי את הבכורה הוא גילה בזה שבעינו ערך הבכורה שווה פחות מסיד עדשים ולכן נחשב שיעקב שילם עבור הבכורה תשלום הגון, הדעת זקנים מבעלי התוס' כתב מכאן לומדים שאם יש ביד רשע ס"ת או מצווה אחרת דמותר לצדיק לרמותו וליטול ממנו ובכלל לשיטתו שהמכירה אכן לא חלה כלל ל"ק מידי כמדרשם שבמדרש איתא טענת יעקב שהוא באמת ה'בכור' האמיתי, אלא שהיה צריך לפייסו כדי שלא יעשה לו בעיות [אנמם בקצוה"ח מבואר שהיה על דרך קנין ממש]. ואונאה לא שייכת אלא לפי ערך שמעריכו הלוקח, וכאן בעיני עשוי לא היה שווה ממילא חל המקח.

(כח, לד) [נַעֲקֵב נָתַן לְעֶשָׂו לָחֶם וְנִזְיד עֲדָשִׁים וַיֹּאכַל וַיִּשְׂתֶּה וַיָּגֵד וַיֵּלֶךְ וַיֵּצֵא
עֶשָׂו אֶת חֶבְלָתוֹ:]

גביבת מצוה מאיש המבזה אותה

שאלה. כתב בדעת זקנים כאן עה"פ ויבז עשו וגו'. פי' מכבר היה מבזה אותה ועל כן לקחה יעקב ממנו. ונמצא בס' ר' יהודה החסיד מכאן אתה למד שאם יש ביד רשע ס"ת או מצוה אחרת דמותר לצדיק לרמותו וליטול ממנו: וצ"ע א"כ האם מותר לנהוג כן למעשה ולקחת בערמה ס"ת ממוזיאון של גויים שמבזים את הס"ת ולהביאו לביהכנ"ס או שלא.

תשובה.

א' י"ל דאם מונח שם באופן של בזיון, אכן יש עניין להוציאו משם, אף במרמה. אבל אם אינו מונח שם בבזיון לכאורה אסור. **וראה מה שדן בזה** בחשו"ק חמד על מסכת בבא קמא (כח א) בענין להסתיר ס"ת כדי שהבעלים לא ימכרוהו למוזיאון של גויים. וע"ע בחשו"ק חמד עמ"ס גיטין (דף מה ע"ב). **ויענין** שו"ת אפרקסתא דעניא (ח"א סי' לא) אי שרי לכתוב ס"ת על מנת לשמרו במשמרת במוזיאון. ובשו"ת שבט הלוי (ח"י סי' קצח) בענין ס"ת שהוא מוצג במוזיאון בעירו שם, אם חייבים למסור נפשם לפדותו מבין הגוים.

מדוע האכילו יעקב לעשוי גם לחם

שאלה. [נַעֲקֵב נָתַן לְעֶשָׂו לָחֶם וְנִזְיד עֲדָשִׁים, צ"ע למה יעקב הביא לעשוי לחם, הרי כלל לא ביקש זאת, אלא ביקש רק מן האדום האדום הזה.]

תשובה.

א' י"ל כמש"כ **רד"ק** ז"ל, דאת הלחם והנזיד נתן לו במחיר הבכורה. דנתן לו לחם חם שעשה יעקב לעצמו לשעתו נתן לו עם נזיד עדשים שבשל גם כן לעצמו. [אולי כוונתו גם מצד חסד, כי אפה לחם טרי, ולא רצה לצער את עשו שיריח לחם טרי ולא יתן לו לאכול ממנו].

ב' עוד י"ל כמש"כ שם **רד"ק** ז"ל בשם אא"ל, שכתב כי מחיר כסף נתן לו על הבכורה ומה שנתן לו לחם ונזיד עדשים שיאכלו שניהם על המכירה כדי לקיימה. ולכאורה גם **כוונת החזקוני** שכתב וז"ל, 'ויעקב נתן לעשו וגו' עם הכסף שנתן לו במקח נתן לו לחם ונזיד עדשים לעדות קיום המכירה כדרך כל לוקחים מקח. וכן מצינו ויקרא לאחיו לאכול לחם בברית בין יעקב ובין לבן', ע"כ. וכן הוא בהדר זקנים שכתב "דיעקב נתן לו ממון הרבה בעבור הבכורה אך הלחם והנזיד לא היה אלא לקיים המכירה כדרך שעושים המוכרים ולוקחים זה מזה ונותנים פשוט או שנים לייך", ע"כ. (ועד"ז יש לומר שרצה להשיב את רוחו, שלא יהיה רעב ואז יטען דלא היה שפוי ויערער על המכירה, ולכן דאג שמתחילה השיב את רוחו ואח"כ מכר לו כדן הבכורה.)

ג' עוד י"ל כמש"כ **האלשיך** ז"ל דהנה עשו אמר הלעיטני כדרך שמלעיטין את הגמל שישפוך את התבשיל דרך פי בלא לחם. אך ראה יעקב שהוא דרך בלענים רעבתנים, על כן נתן לו לחם ונזיד עדשים, לרמוז לו כי שאל שלא כהוגן כהוראת רעבתן, אך יאכל לאט בלחם כדרך אנשים. ע"כ.

ד' הגר"ח קניבסקי זצ"ל בספרו טעמא דקרא כתב דהנה עדשים מבושלים הוי שלקות, ויעקב נסתפק איזה ברכה צריך לברך על שלקות, דבגמרא ברכות ל"ח ב' אפילו בזה כמה אמוראי, ויעקב חשש להכשיל את עשו בברכה שאינה ראויה ולכן הביא לו גם לחם דבכה"ג שוב אינו צריך לברך על השלקות דזה נפטר בברכת המוציא כדן דברים הבאים מחמת הסעודה.

נקרא עבירה מה שהרג אותו. **וביותר יש להוסיף דהרי עיצה להרוג את נמרוד** קיבל מיעקב אבינו ע"ה, וכדכתב **בדעת זקנים** כאן, כי עיף אנכי. שאותו היום הרג נמרוד שנלחם עמו כי כאשר התחיל עשו לצוד בשדה מצאו נמרוד שהיה גבור ציד ואמר לו שאין שום אדם רשאי לצוד בשדות אלא הוא ולקחו יום מלחמה ובא עשו ונטל **עצה מיעקב** ואמר לו כל זמן שיהיה נמרוד לבוש בגדיו החמודות לא תוכל לו אך תאמר לו שיפשיטם אז תוכל לו וכן עשה והרג נמרוד. ולכן אמר כי עיף אנכי כדכתיב כי עיפה נפשי להורגי' -- והרי שיעקב סבר שמותר להרגו א"כ מדוע זה חטא בשבילו.

תשובה.

צ"ל דמכיון שעשו לא הרגו בגלל רשעתו אלא מחמת תאוות רציחתו א"כ זה היה נחשב כחטא בשבילו, והינו כיון שעשוי לא התכוין להרוג את נמרוד לשם שמים, אלא לשם עבירה, לגזול ממנו את הבגדים המיוחדים שהיו לו, בגדי החמודות, כמבואר במדרשים הנ"ל, ולכן נחשב לרוצח, ולא לעושה מצוה. והוי כעין מה שאמרו מגלגלין חובה ע"י חייב. ומ"מ דא"כ צ"ע מדוע לא היה כאן לפני עוור ליעקב לתת עצה אם דבר זה היה אסור לעשו. (ואולי צ"ל דכלפי יעקב סו"ס כאן היה סילוק הקע במיתת נמרוד, שהמריד נגד ה', וצ"ע בכל זה.)

וראיה ליסוד זה, ממה שכתב הרמ"א (חו"מ סי' תכ"ה סע' ד'): "הבא על העוברת כוכבים בפרהסיא לעיני יישראלים - קנאין פוגעין בו, ומותרין להרגו". והעיר הסמ"ע (ס"ק י"ג) על מה שכתב הרמ"א "קנאין פוגעין בו ומותרין להרגו", שלשון הטור היא **"מי שמקנא לשם יכול להרגו"**. ומשמע דבא לבאר דברי הרמ"א, שלא כל אדם רשאי לפגוע ברשע זה, וגם לא כל קנאי, אלא רק **"מי שמקנא לשם יכול להרגו"**. והיינו, דכל ההיתר דקנאין פוגעין בו הוא רק אם מקנא לשם שמים, ואם לא כן - אין לו היתר לשפוך דם חבירו.

ועי' **בשו"ת אגרות משה** (אה"ע ח"א סי' ל"ח) שכתב לחתנו: "הנה ודאי האמת כאשר כתבת בשם הגאון ר' שלמה היימאן זצ"ל, שלא הותר זה אלא לקנאין, שהוא כדפריש"י בסנהדרין דף פ"א, בני אדם כשרים המתקנאים קנאותו של מקום, ע"ש. ואם הוא לכוונה אחרת, הרי אינו קנאי, ולא הותר לו, **וממילא הוא רוצח ממש**, שהוא חייב מיתה בעצם כפי שידוע כלפי שמיא", ע"ש. וכן י"ל בנידו"ד.

כיצד אפשר להפוך לב השונא לאוהב

חידה. ישנה עצה להפוך לבב שונאך לאוהב, מה העיצה והיכן היא מרומזת?.

תשובה.

א' י"ל דהעצה היא להאכילו. כפי שרואים בפרשה שעשו למרות ששנא את יעקב, בכל זאת תמורת מאכל הסכים למכור לו את הבכורה. וז"ל **האור החיים** כאן "ויוד יעקב. אולי כי לצד שראה שהועילה לגימתו של עשו ליצחק לקח גם הוא דרך לבשל תבשילין לקרב לב אביו אליו כעשו", ע"כ. **ב'** עוד י"ל, דרואים זאת גם מאהבת יצחק את עשו, כמש"כ, (בראשית כה, כח) "ויאהב יצחק את עשו **כי ציד בפיו** וכו'", וכמש"כ רש"י ז"ל, "כתרגומו בפיו של יצחק". וזה מרומז גם בדברי האור החיים הנ"ל שכתב "אולי כי לצד שראה שהועילה לגימתו של עשו ליצחק", ע"כ.

(כח, ל) **וַיֹּאמֶר עֶשָׂו אֶל יַעֲקֹב הֲלִיטְשִׁי נָא מִן הָאֶדָם הַזֶּה פִּי עֲנֵי אֲנִי עַל פֶּן קָרָא שְׁמוֹ אֲדָמוֹ:**
חידה. מי פתח את פיו כגמל, והיכן זה כתוב?

תשובה.

במדרש רבה איתא ויאמר עשו הלעיטני נא מן האדום, א"ר זעירא פער פיו אותו הרשע כגמל אמר לו אנא פתח פומי תהי משתדר ואזיל, כהדא דתנינן אין אובסין את הגמל ולא דורסין אלא מלעיטין.

(כח, לא) **וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב מִקֵּחַ כִּי־סָתְם אֶת בְּרִיתְךָ לִי:**
מה שייך למכור את הבכורה

שאלה. יש לתמוה מה הועילה המכירה לעבודה, וכי ישראל שקנה כהונה מכהן יוכל לשמש בכהונה, והרי הבכורה תלויה במציאות של פטר רחם. ועוד האם המכר אכן הועיל שתבטל זכותו של עשוי בעבודה. גם צ"ע האין קנה יעקב מעשוי את הבכורה בנזיד עדשים הרי ברור שערך הבכורה גדול לאין שיעור מנזיד עדשים וא"כ אין המקח חל דזו הונאה יותר משתות שהמקח בטל.

תשובה:

אן רבי אליהו מורחיו תירץ באמת שהמכירה הייתה רק לבטל את עשוי מהעבודה שע"י המכירה והשבועה נבטל מהעבודה שחשב בטעות שהיא חלה.

בן הגור אריה תירץ שדווקא בכהונה שזכתה התורה לכהנים אז ישראל הוא זר, אבל כשהעבודה הייתה בבכורות מסברה שיש לכבדו לגדול והחשוב עובד לפיכך יכול למכור ולכבד שאחר יעבור במקומו. וכן י"ל דהנה מבואר במדרש

מִן הַגָּאוֹן הָאֲדִיר רַבִּי נַחוּם ווִידֵעֲנַפְעֶלְד זְצוּק"ל ה"ד אב"ד דַּאֲמִבְרַאוּא בַּעַל שו"ת חֲזוֹן נַחוּם

רשמי זכרונות מתוך שיחת תלמידים ב'שבת אחים'
עם הג"ר **ליפא געלדווירטה** שליט"א רב ק"ק קול תורה פלעטבוש
(נכד הג"ר יעקב מענדל רובין זצ"ל אב"ד טויסט חתן מִן הַכּוֹכָב **מיעקב** זצוק"ל אבי רבינו)
מתפרסם לרגל יומא דהילולא ב' **כסלו** החל בש"ק ולקראת ההדרת הספר הגדול שו"ת "חזון נחום"
העתיד לצאת לאור בקרוב בע"ה בהשתדלותו והכוונתו של הג' הנ"ל שליט"א
נכתב (ע"י ש"ב הרב י.ש.שי) על סדר פרק מה בתהילים וכדברי רש"י ז"ל (שם):
למנצח אל שושנים לכבוד תלמידי חכמים שהם רכים כשושנים ונאים כשושנים ומרטיבים מעשיהם כשושנים
שיר ידידות שיר אהובים שיר של שבח להם להאחיבם על הבריות ולהאחיב תורתם עליהם

אומר אני מעשי למלך לשוני עט סופר מהיר: 'במסתרים תבכה נפשי בידי את רום גדלו של אחי הגאון המובהק שר התורה זצ"ל שלא הניח מקצוע בתורה אשר לא ירד לעמקו וחידש בו חידושים נפלאים' במילים ספורות אלו מגלה אחיו אהובו שה"ת הגאון מטשעבין זצ"ל טפח מרחשי לבו בשער הספר שו"ת "חזון נחום" שנדפס בשנת תש"א עשרה שנים לאחר פטירתו של רבינו.

מוסיף עלה חתנו חביבו **ראש הישיבה בעל ברכת שמעון** זצ"ל בהעידו על דברים אלו: וידעתי נאמנה כי עוד יותר ממה שהביע מו"ח הגזצ"ל הרגשותיו בכתב היתה הערכתו המופלאה למעלת כ' אחיו הגזצ"ל וקיים בעצמו מלה בסלע משתוקא בתרין. ואכן כך שמעתי מדודי הרה"ח ר' **שמעון געלדווירטה** ז"ל ששמע בעצמו מדודו הגאון מטשעבין כי לכך ממעט לדבר מגדלותו של אחיו הגדול 'דער דאמבראווער רב' כי לא יאמינו בתמים לדברים בחשבם כי מגזם הוא.

מטל ילדותנו גדלנו על ברכי מעריציו ויודעיו אשר דמות דיוקנו היה תמיד לנגדם ושיחם ומאוויים היתה בו ובהליכותיו ברגשי אהבה נדירה, בעצמותי חקוק המחזה כיצד עיניה של סבתי ע"ה בת אחותו הצ' **מטויסט** ע"ה מתמלאים בדמעות שלישי מידי דברה מהדוד הגדול ה'דאמבראווער פעטער'.

יפיפית מבני אדם: מידותיו המוזהבים היו לאות ולמופת, ראה לשונו הטהור (בסי' פא) **'אבל אין דבר יעצרני מלהכיר טובה'**. בהיותו בבית הורי בוין הבחין כי מלבושם של הילדים מיושנים ומרופטים, הלך וקנה בחנות בגדים חליפות שמלות עבור אבי ז"ל ואחיו הרה"ח ר' שמעון לשמח לבבם. עד כמה ירד ללבבות בני אדם אספר כי כאשר בנו יקירו הרה"ג ר' **יעקב** ז"ל נפטר לאחר מחלה באנטווערפן (שם מנ"כ) וכאשר מביע בספרו רב יגונו וצער מהאסון אשר קרהו, והנה בהיותו יודע כי בנו זה היה לעתים קרובות מבקר בוינה בבית זקינתנו, דודתו היא אחותו הרבנית מטויסט ע"ה, והיה חושש לשלום בריאותה הרופפת שלא יודע לה האסון המר, כתב לה בשלהי מכתב כי יענקל' שלי קיבל משרה במדינה רחוקה ולא יבא עוד לוינה לבקר בביתה...

אאמו"ר הרה"ג ר' מענדל זצ"ל היה תמיד מספר לנו כי בהיות דודו רבינו בוין להשתתף באסיפות הכנסיה הגדולה היה מתארח בביתם, וכשהיה מהלך בקרית חוצות היו העוברי אורח הגוים נעמדים בהשתאות למול קומתו התמירה והאצילה והיו אף שההינו וניגשו ביראת כבוד לנשק את ידו.

כל מאווי לבו הטוב היה אך להיטיב לבריות, ספרה הרבנית **ברוינפעלד** תחי' מפתח תקוה ילידת העיר דאמברווא כי פעם נשלחה בילדותה בערב שבת לבית רבינו לשאול על דגים שנתבשלו בסיר של בשר בביתם, וכאשר שמע רבינו שאלתה אמר לה שתשוב בעוד כשעתיים וישיבנה דבר, לאחר שעתיים כאשר שבה לרבינו אמר לה מיד שתפנה למטבח כי דבר לה אצל הרבנית, בהכנסה למטבח קידמה אותה הרבנית בפנים מאירות בהגישה לה קערה מלאה דגים מוכנים לכבוד שבת קודש...

הוצק חן על שפתותיך: לשון זהב היה בפיו (ראה בסימן יג מביא "וכמ"ש האוה"ח פ' פנחס פסוק כג שמצא לחסידי ישראל שכתבו כי פה של לומדי תורה דינו ככלי שרת אשר ישרתו בה בקודש כי אין קדושה

קדושת התורה" וכו'). פה מפיק מרגליות בדברי אגדה שבש"ס בחרזו בלשון חכמים רעיונות מוסריים, ספר מיוחד על דברי אגדה בכת"י היה מוכן לדפוס שנאבד בצוק העיתים (ודברים סתומים ומופלאים אמר על כך דו"ז הגאון מטשעבין זצ"ל לדודי ר' שמעון וסוד ה' ליראיו).

וכאן מצא מקומו למרגניתא טבא דדלי תלמידו **הג"ר יחזקאל פינטער אב"ד זאלצבורג ז"ל** (ראה תשו' לו מרבינו בסי' קד) הכותב בקובץ המאור (ח"א במדור שפתי ישנים) וזה לשונו:

ראיתי להוסיף כאן גרגיר אחד מהרבה, ששמעתי ממו"ר הגאון הק' מדאמבראווא זצוק"ל שאמר פעם בדרשתו בשבת שובה, שכידוע הי' נוהג לומר את דרשתו בשבת שובה בבהכ"נ הגדול והמפואר בהוד והדר מיוחד הנקרא בהכ"נ ר' אייזיק שטערן (ע"ה, בנו של הגה"ק ר' שמעון שטערן זצ"ל, אב"ד דאמברווא, מהחברא קדישא של החוזה הקדוש מלובלין. לרגל יפיו המיוחד גם הנאצים ימ"ש לא החריבוהו) ובשה"ג דרש בבהמ"ד הגדול, ואמר אז בין השאר דברים אלו: **הנה דהמע"ה אמר וימירו את כבודם בתבנית שור אוכל עשב וגו', וקשה, וכי מי אינו יודע ששור הוא אוכל עשב, ולמה הי' צריך להזכיר זאת, אולם ידוע שהשור אינו בר נייחא ובטבעו הוא הולך ונודד ממקום למקום ואינו עומד במקום אחד, ורואים שמוליכים אותו לרעות באחו ואם יעמידו אותו בשדה לבן המגודל בתבואה הכי יפה שיש שם די והותר כדי שבעו מעידיות שבמרעה, אעפ"כ לא ישאר שם והולך הלאה אעפ"י שנכשל באבנים ונופל בבורות, אבל טבעו דוחהו לכך וסופו שהוא אוכל עשב רע ורזה וזה נעים לו יותר מן התבואה השמנה. כן ישראל היו במקם טובה ומרעה דשן והתענוגו על כל הטובה והברכה שנתן להם הש"ת, אבל הם לא הבינו את כל הטוב ורק כמו השור למען לאכול עשבים רעים ורזים, נדדו והלכו מהש"ת ועשו להם עגל זהב, וימירו את כבודם וגו', ולמה הי' צריכים לל"ז והרי כמה טובה כפולה ומכופלת השפיע להם הקב"ה ודפח"ח**

חגור חרבך על ירך גבור (במלחמתה של תורה והוא) **הודך והדדך** (רש"י): המעיין בכתבי רבינו ימצא עצמו כמו בשדה ציידים 'וכעת יסתער בלבד הערה חדשה' (לשון רבינו סי' עו), (ידידו הרידב"ז כותב לו בחלופי מכתבים ע"ד קושיא שהקשה רבינו (בקו' משמרת להבית) "זהו קושיא עצומה כברזל אך צריך ללשוש הברזל ולעשות ממנה חרב חדה ללחום מלחמתה של תורה להעמיד על האמת") רה"י בעל הברכת שמעון זצ"ל כותב בתוך דברי הערכה על ספר חזון נחום: **גודל בקיאותו וחריפותו השנונה לא נתנוהו להעצר בתחום המצומצם ובהברקות מופלאות מסייע מענין לענין והדברים מאירים ושמיחים. ממו"ר הג"ר שמואל אויערבך זצ"ל שמעתי בענין זה שאמר לו מרן הגאון מטשעבין זצ"ל בצער כי חבל על חלק התשובות בחלק אבן העזר של רבינו שנאבד בימי המלחמה כי אין ערוך להתשובות שנדפסו בספר לנגדם 'ווייל דארט איז געווען גופי תורה'. אגב, פעם נתתי הספר שו"ת חזון נחום למו"ר הג"ר משה שפירא זצ"ל בהיותו בקאנטרי, לאחר תקופה אמר לי בהתמוגגות גלויה 'דער ספר איז דאך תפארת תורת גאליציא א שטיק מנחת חינוך...'**

כל הרגיל קצת בספרי רבינו נסחף באהבת התורה המבצבצת מבין השיטין, די להתרשם מסגנונו הנפלא בה תזל כטל אמרתו: **ותיקר אצלי לטייל עם כ"ג בן עדן ההלכה** (סי' מח), **נעים לי לטייל עמו בשדה ההלכה והפלפול** (סי' נב), את הערותיו מזן אל זן קבע לה מקום בסוף ספרו חזון נחום בשם "דברתי בחון" כאשר כל הארה מכונה "פרפר" בהן מתנוצצת עדן נפשו וחי רוחו. כמה מתאימים דבריו שכתב לידידו הגאון מהר"י **ווידערקער זצ"ל אב"ד פרעמיסלא** כהקדמה להערותיו הרבות ששלח לו על ספרו 'ח'י מהר"י' וכה היא פליטת קולמוסו קולמוס הלב 'באמנה הפתיע אותי בספרו הנעלה בו הפיץ אור חדש מבהיק נגה החריפות ובקיאות בגבורת שני התלמודים בבלי וירושלמי שו"ע ופוסקים הערות חדשות סקירות חדות והלכתא גבירתא'.

סיפר לי דודי ר' שמעון זצ"ל כי פעם נוכח בשעת מעשה נורא הוד כאשר יצא רבינו מחדרו תשוש ופניו חיוורות כסיד בהתנצלו כי זה כמה ימים שיגע למצא היתר לעגונה וב"ה כי עלתה בידו לכתוב תשובה להיתר, אך חרדת הדין היתה ניכרת היטב על פניו.

חציץ שנונים אלו התלמידים (רש"י): אם כי לא היתה לו ישיבה בדאמברווא אבל רבינו היה מתמסר בכל מאודו ללמד לנערי ישראל קשת בלימוד התורה אם בעל פה אם בכתב. ומגדולי המשיבים היה בדורו דור דעה. הלומדים והצורבים בכל תפוצות העולם היו יודעים כי אם אך ישלחו הרצאת דבריהם בחידושי תורה לרבינו עד מהרה ירוץ דברו בתשובה לחדד שכל ולהאדיר תורה ולומדיה. ומדודי ר' שמעון זצ"ל שמעתי כי רבינו שח לו פעם כי מיאן לקבל הצעה מכובדת לשבת על כס הרבנות של העיר הגדולה לאדז' על אף שהיה מיקל על פרנסת ביתו כי חשש שטרדות העיר ימנעוהו מלשבת באהלה של תורה.

ובירחון 'כתר תורה' ש"ל לפני המלחמה נדפסו הרבה מכתבי תורה שכתב לבחורי חמד (ולדוגמא (שם עמ' כג) 'תשובה מהגאון האדיר והמובהק אבד"ק דאמבראווא שליט"א, להבחור כהלכה וכו' כמ'

ישראל יחיאל מבענדין, והבחור השואל מציין שם 'כשהבאתי את המכתב מהגאון הנ"ל ליד כ"ק מו"ר הגאון האדיר מוהר"ר דוד משה הכהן שליט"א (מראדומסק) וראה את הקו' הנ"ל שהק', השיב לי על אתר (כו') וכך מעיד רבינו בעצמו **'באמנה רגיל אני להשיב לכל שואל'** (סי' מט).

ועונה צדק: עם כל גדלו וגבורתו בכחה של תורה, נפלאות היא ענוותנותו הגדולה והתבטלותו המופלאה לחכמי התורה המתבטאת בין בתרי תשובותיו. ראה בס' 'כב' הנה כפי ההעתקה מגזירת הגאונים ז"ל וכו' יופסק הדבר ע"פ שלשה רבנים שיהיו מפורסמים ביותר במדינתנו יודעים בטיב הוראה ומפורסמים לצדיקים ויר"ש כו' הנה בעוה"ר לא בי הוא וע"כ אפי' בכל אופן ההיתר שיהי' נמנע ממני להזדקק לזה".

ובס' קי"א תשו' לבעל **החלקת יואב** זצ"ל שביקש לדעת חוות דעתו בדבר ויכוח שהיה לו עם רבו **האבני נזר** זצ"ל בענין זורע בשבת שליקט הגרעין קודם קליטתה וכותב לו רבינו בענוות רוחו **'הנה לא אני הצעיר כדאי להכניס ראשי בין הרים גדולים ובאתר דזיקוקין דנורא ובעורין דאשא מאן מעייל נפחא לתמן'**. ובס' ס"א בשאלת זוחלין במקוה 'בכל זאת לא מפני שאנו מדמין נבא לחלוק על אמרי קודש של **הדברי חיים** ז"ל', ובס' לט' גם הביא ראיית כ"ק אאמו"ר רשכב"ה זצלה"ה כו' אנה כחמרא לגבי אבא', 'יש לו אילן גדול **בעל אמרי יושר** לסמוך עליו' (סי' סח).

ובקונטרס דברתי בחזון סי' כב 'אך לפי שראיתי שגם הרבנים שקיהו בזה ובראשם אחי הגאון הגדול שליט"א בספרו'. ובס' קצב בנידון עופות שנמצא להם אצבע יתרה מסיים **'ואך משום כבוד אחי הגאון שליט"א בספרו (דובב מישרים) שחוכך בהן קצת להחמיר אני מורה דרך עצה טובה שלא לשחטן לכתחילה'**. אגב, על תשובה זו היתה מספרת הרבנית הצ' א"ח מרן רה"י זצ"ל כי זוכרת כאשר בא' מביקוריו של דודה החזון נחום בבית אחיו אביה הדובב מישרים היתה תחילת דברו לאחיו כי ראה תשובתו שכתב בענין זה ואמר בההתפעלות 'דער הייבישטער האט דין חונן געווען מיט אן שכל הישר'. (כן היתה תמיד אומרת בערגה כי מי שלא ראה את האחים הגדולים הללו נועדו יחדו לא ראה אהבת אחים מימיו).

והדרך צלח רכב על דבר אמת: עם גודל עוז פלפולו להרבות בעומקה של תורה לא זו מלחבב ישרות ופשטות הסוגיא והאמת אהובה עליו מכל וכרב החובל תפס בשני המשוטים להפליג בים התלמוד וכמו שכתב בעצמו **להג"ר מהרי"מ הולנדר מטורנא** זצ"ל ששיגר לו קונטרס שחיבר על דרך הפלפול לבאר טעם המצוות המסוימות אשר פרטה בהן התורה לרבות את הגר בחיובו. וכך כותב לו רבינו 'מצאתי בו חכמה ומלאכה מעשה חובש **והגם כי לביאור תוה"ק יתיישב על הלב על דרך הפשט בלא פלפול** אבל כבר ארז"ל קודשא בריך הוא חדי בפלפולא' (סי' פט).

מספר הרה"ח ר' אלי' **קרויטווירט** שליט"א שאמר לו רבו הגאון מטשעבין זצ"ל שסיפר לו בנו **הג"ר ישראל יוסף ה"ד** כי פעם ישב חותנו הגאון האדיר ר' **מנחם זמבא** זצ"ל ה"ד על דין תורה מורכב בעניני ירושה אשר היה בה קושי רב ושלח עם הבי דואר השאלה לרבינו, ולא עברו ימים רבים והגיע מכתב תשובה מדאמברווא (עם אחותו שהולך השאלה) וקראה הג"ר מנחם זמבא בעיון רב ובסיימו קרא בהתפעלות "נקי כשמלה" "נקי כשמלה". והאריך ברגשי התפעלות ממהירות תשובתו החדה והישרה של רבינו.

אהבת צדק ותשנא רשע: שמעתי מדודי ר' שמעון ז"ל כי פעם נכח במושב דין תורה שניהל רבינו בדאמברווא בין שני בעלי דינים וכשגמר רבינו ופסק את פסוקו בהכרעת הדין, סרב הבעל דין לקיים הפסק דין בהודיעו כי אינו מוכן לכך ופנה לצאת מחדר הרב, קם רבינו ממקומו וניגש אל פתח הדלת והניח שתי ידיו על משקופי הפתח ואמר בקול תקיף לאותו בעל דין 'אני לא אמרתי לך לבא לפני, אכן אתה באת לכאן וחתמת על שטר בוררות ובכן לא תצא מחדר זה עד שתקבל עליך הפסק כהלכה', וכמובן שנתנו הדברים עדיהן ומיד קבל עליו הדין.

כמו כן שמעתי מהרה"ח ר' **שמואל בלום** ז"ל מדאמברווא כי פעם הגיע לאזני הרב שמועה על שני סוחרים מהעיר שהלכו והלשינו אצל השלטונות על אחרים, ניגש רבינו לקלוזי בה התפללו ועמד אצל הבימה והכריז כי על המוסרים לצאת מהבית כנסת, אך הם עמדו על עמדם בעזות ולא שמעו בקולו, אז הכריז רבינו ואמר כי כל הקהל מלבד המוסרים ייצאו מהבית כנסת, ואז יצאו כל המתפללים לבד מאלו המוסרים, ואז כאשר נשארו לבדם הוכיחם רבינו בתקיפות על מעשיהם.

עוד סיפור מופלא סיפר הרה"ח הנ"ל כי באה אשה אחת לפני רבינו וחתיכת בשר בידה באמרה שקנתה הבשר אצל אטליז פלוני ונראה לה שאלה על מעט חלב שנשאר בבשר, רבינו בחן בעיניו ונוכח שצדקה כי אכן הבשר לא היה מנוקד כדבעי מפאת עצלותו וקלות דעתו של בעל האטליז,

נחרד רבינו וקרא תיכף לבעל האטליז שיבא לפניו וכאשר בא הראה לו רבינו החתיכה והכיר בה כי אכן משלו הוא אך לא היה מענה בפיו על התקלה שיצאה מתחת ידו, רבינו הרים ברגשי קנאות את ידו הק' וסטר לו על לחיו, ועל אתר התעלף רבינו בעצמו לעיני הנוכחים הנרעדים שנכחו במו עיניהם ב'גבורה שבחסד' וישיבו את רוחו, הטבח נתעורר במעמד נורא זה בתשובה גמורה וקבל על עצמו חרטה וקבלה על העתיד כדבעי.

שמן ששון מחבריק: כל גדולי דורו העריצוהו עד לאחת, והגאון מטשעבין זצ"ל אמר בשם **המהרש"ם מבערזן** זצ"ל שאמר לו פעם כי אינו רואה בדור הזה מי שיכול להידמות אליו. ובמערכה הגדולה על שמירת השמיטה בארה"ק יחד עם הרידב"ז יצאו גדולי הדור מגדרם ובמכתביהם לחזק המערכה עטרוהו בתוארי שבח מופלגים בתארים גאון עוזו וצדקו הלא הם: הגאון ר' מאיר אריק, המחזה אברהם, המעשי למלך, הרבי מאוסטרווצא, רבי חיים מאטיניא, המהר"ש ענגיל, הכלי חמדה, הגר"מ קאלינא ועוד זצלה"ה כפי שבאו כתביהם בתחילת ספר משמרת הבית.

מור ואהלות קציעות כל בגדותיך גם אלה שחלקו עליך ישליכו עליך מור ואהלות (מפרשים): מפורסמת פולמוס נידון השאלה שנשאלו רבינו וחכמי דורו אודות חולה מסוכן במחלה המדבקת אשר על פי חוקי הממשלה צריכים לשרוף כל מטלטליו אשר השתמש בהן בחליו, ונשאלה השאלה האם מותר להביא לו תפילין להניח כאשר ברור שאחר כך יבואו לשריפה. רבינו בספרו (סי' ו' וסימנך הא דאי' בזה"ק ו' אות אמת) כותב בזרוע עוזו בסברות וראיות לאסור להניח תפילין באופן כזה שיבוא לידי שריפה, אולם רבים מגאוני דורו חלקו עליו בהכרעים כי אין לך אלא מקומו ושעתו שחייב להניח תפילין ואף בחשש גרמא של שריפה, רבינו בעצמו מציין בסוף תשובתו כי יודע הוא כי נחלקו עליו רוב גדולי פוסקי הדור ועם כל זאת 'יתנו הדברים עדיהן ויצדקו'.

אחיו הגאון מטשעבין זצ"ל התבטא פעם בשיחתו בנידון זה באמרו: **'אילו ידעו הרבנים את המסירות נפש של אחי על קדושת תפילין היו מתייחסים לדבריו אחרת'**, כידוע סיפור הסתלקותו הנוראה של רבינו אשר עם פרוץ המלחמה בשנת ת"ש מיהר להמלט מעירו שהיתה קרובה לגבול כאשר הטלית ותפילין בידו, וכאשר ביקש לעבור את הגבול לרוסיה הבחינו החיילים הרשעים בתפילין ובשחוק וזלזול זרקו התפילין מידו לארץ, רבינו גחן תיכף להרימם ונשקם בכל לבו, הרשעים אשר חמת הטירוף אחז בהם חזרו וזרקום לארץ וסילקוהו משם, רבינו לא היה יכול לשאת את בזיון הקודש והתעלף, יהודים אשר נכחו במקום העלוהו על העגלה לנסוע לעבר העיר הקרובה שינאווא, אבל בעוד כעבור ארץ בדרך נדם לבו הטהור ותעל נשמתו השמימה, מחמת טירוף הזמן נתעסקו בו במהירות וטמנוהו בכבוד באהל הגה"ק משינאווא זי"ע.

ויצויין כי הרה"ג ר' יצחק אלימלך וואלאך שליט"א מירושלים שאל את רה"י בעל הברכת שמעון זצ"ל בביאור דברי הגאון מטשעבין זצ"ל, וענהו כי הדבר פשוט כי מצאנו בחז"ל 'אבוך במאי זהיר טפי' שהיו להחכמים מצוה מסוימת אשר בה נתנו את נפשם עליה במיוחד וממילא נקראים עליה מרא דהאי שמעתתא. ואכן כך נמצא בספר **הילל בן שחר** (לאחד מתלמידי הגר"א ז"ל), (בעמ' י"ח) וז"ל: **'ואמרו ז"ל בשבת אבוך במאי הוה זהיר טפי וסיפר כל א' מצוה פרטי והוא סימן שרשו מהמצוה הזאת וכאשר יגע בהמצוה והתורה אשר חשקה נפשו אזי בוודאי סלקא לי' שמעתתא מהמצוה ההוא אליבא דהלכתא' עכ"ל.**

מן היכלי שן מני שמחוך ההיכלות המתוקנים לך בגן עדן לשמחך בהם (רש"י): כותב רבינו בלשונו המליצית עט סופר במאמר אגדה (אשר בריש ספרו): טרם קרבנו להר סיני ניתנה לנו **פרינציפ** מיוחד "וקדשתם היום ומחר" עליהם להקדיש חיי עוה"ז בעבר ועתיד ההבטה למרחוק שיכנס לטרקלין ביום מחר כמאחז"ל מחר לקבל שכר, וענתה בי צדקתי ביום מחר כי תבוא על שכרי.

בנות מלכים ביקרותיך לימין בכתם אופיר: הגה"צ רבי אליעזר דוד פרידמן זצ"ל בספרו מפי חכמים וסופרים (ח"א ע' תרג) מצטט אודות מקום מנוחת רבינו מאמר חז"ל (סוכה נג) 'דגלוהי דאינש ערבין ליה לאתר דמיתבעי תמן מובילין יתיה' כי דבר חידוש הוא שנסובה ההשגחה שיקבר ליד אותו צדיק משינאווא. זכה ונתגלגל הסיבה מהמסובב להיטמן לצדו של הגה"ק זצ"ל אשר עוד רבינו בצעירותו העריכו מאד והתנה פעם חוות דעתו בהלכה בהסכמת רבינו, וכן היה רה"י זצ"ל מספר כי כאשר נדברו נכבדות על חותנו הגאון מטשעבין זצ"ל אצל חותנו הנגיד הרה"ח ר' **ישראל יוסף קליגער** ז"ל שהיה חסיד שינאווא שאל את רבו הק' על דבר ההצעה, וענהו כי באם דומה הוא לאחיו הגדול רבי נחום ימהר לזכות בו כחתן, לאחר שנות המלחמה "לא ידע איש את קבורתו" אלו שנתעסקו בקבורתו חזרו למקום קבורתו אך לא זכרו באיזה צד טמנוהו ונקבע שלט מצבה בכותל האהל הק'. זי"ע"א.

ניצוצי נגה מלוקטים מאור שר"ת 'חזון נחום'

הבדלה

האחרונים מביאים חידוש הריב"ש בענין עופות טהורים וטמאים כשיש ספק על עוף אם הוא ממין הטהור או לא, ואפילו ספק ספיקא או רוב להתיר דק"ל בכל איסורים כהאי גוונא להתיר, אולם בנידון מחדש הריב"ש בתשו' (קצ"ב) דמכיון דכתיב בסימני העופות **"והבדלתם"** צריך שיהי' וודאי טהור, דכיון שיש לנו צד שהעוף טמא, אפילו שהוא מיעוט דמיעוט, מ"מ לא הוה "הבדלה", רבינו מעיר בקצרה "הערה חדשה" לפי"ז באיסור מלאכה בשבת דכ' הפוסקים דאסור לעשות מלאכה בבין השמשות במוצ"ש כיון דאיכבע איסורא דשבת, ולפי חידושו של הריב"ש לא צריכים לזה דבלאו הכי כיון דכתיב "להבדיל בין הקודש ובין החול" ובמס' שבועות י"ה. מביאים פסוק זה על הבדלה דמוצ"ש, (והמגיד משנה מציין זאת כמקור לפסק הרמב"ם דהבדלה במוצ"ש הוא מדאורייתא (בפרק כ"ט מה"ש), והגדיל לחדש התפארת שמואל (בגליון הרא"ש ברכות פ"ו) בשם מהר"ו דלכן נוהגין לעמוד בהבדלה דכתיב אשר הבדלתי לכם וילפינן גז"ש מספה"ע דכתיב לכם וצריך לספור בעמידה משום "בקמה") אם כן מדמינן הבדלה דשבת להבדלה דעופות וצריך שיהי' וודאי מוצ"ש להתיר מלאכה ולא מהני ספק ספיקא ולא רוב.

חצי שיעור

הירושלמי בנזיר דורש הרבוי של "כל" נבילה, לרבות חצי שיעור, וקשה למה צריך רבוי מיוחד על נבילה לרבות ח"ש הרי כבר איתרבו כל איסורין מ"כל" חלב במס' יומא, גם בס' ברוך טעם עמד בזה, רבינו מיישב זאת עפ"י ירושלמי אחר (בנזיר פ"ו ה"א) דבר שיש בו איסור וטומאה מקום שבטלה טומאתו בטלה איסורו, והרי במשנה באהלות א"י דפחות מזוית נבילה טהור ואינו מטמא, וא"כ מובן היטב דלכך צריך רבוי מיוחד לרבות איסור דח"ש בנבילה לאסור אעפ"י שבטלה טומאתו.

בגדר "אדם"

בירושלמי (תרומות פ"א): עכ"ר"ם אין להם מחשבה – לענין הכשר לקבל טומאה וכו' יעוי"ש, חידוש זה לא מובא בבבלי אך רבינו (בסי' פ"ח) מביא לזה סמך גם בבבלי, בב"מ (ק"ד) א"י אין עכ"ר"ם קרויים אדם, והנה במס' שבועות (כ"ו) דרשי' 'האדם' בשבועה פרט לאנוס פירש"י אדם בשבועה שיהא אדם בשבועה שיהא לבו עליו עכ"ל, הרי דמשום דעתו ולבו שעליו קרוי אדם, ומאמר זה משלים למאמר הנ"ל דמשום כך באמת אין עכ"ר"ם קרויים אדם כיון שאין לעכ"ר"ם מחשבה.

ראיה מתוס'

בספר חידושי מהר"ו על אר"ח (סי' רח"צ) מתקשה המחבר: שהי' ידיד וריע לרבינו – במשמעות דברי הט"ז (סוף סי' קס"ט) דעל דבר שהוא רק ממידת חסידות אין דרך הת"ח להזהיר להמסובים על שולחנו עיי"ש, ומפרש דעל כרחך הכוונה הוא שא"צ להזהיר כמה פעמים: רבינו מסייע לו "כעין זה" מתוס' ביבמות (י): "דדייק מדקתני הוציאואו הוציאואו תרי זמני דאי לא הוי איסורא דאורייתא לא היו ממהרין כל כך..." (בהערות החזו"נ שבראש הס' ח' מהר"ו)

עד אחד נאמן באיסורין

אחד מהת"ח דחסידי בעלזא הריץ לרבינו קושיא שהקשה **"הגה"ק האדמו"ר מבעלזא שליט"א**, הגמרא בגיטין (נ"ד) חוקרת מנא לן דעד אחד נאמן באיסורין, ורוצה להוכיח מכהן גדול ביוה"כ שכתוב בעבודתו "וכל אדם לא יהיה באהל מועד" וכי אמר פגול מהימן, ודוחה הגמ' דילמא דחזינא בפשפש, והקשה הגה"ק מבעלזא דהרי במדבר לא היה באהל מועד פשפש ולול, וא"כ נוכיח מעבודת כה"ג ביוה"כ שהיה במדבר, רבינו מיישב (בפרפר כ"ג) לפימ"ש המרדכי (בריש חולין) בשם הרא"ם דאעפ"י דאין עד אחד נאמן נגד חזקת איסור, מ"מ מי שמוחזק לכשר נאמן להעיד אפילו נגד חזקת איסור, וא"כ אין להוכיח מכהן גדול שהי' מוחזק לכשר לכל ע"א שיהא נאמן, ועל כרחך לומר דראיית הגמ' היא מהכהנים שבבית שני שעליהם אמרו ביומא (יח) שהיו נוטלים כהונתם במזון ולא היו חשובים וכשרים, אך מכהן גדול שבמדבר הרי מתחילה אין להוכיח דיהי' עד אחד נאמן באיסורים.

קדושת שם ה'

בתשו' נודע ביהודה (תנינא יר"ד סי' קפ"א) כותב הנוב"י כי דרך בזיון הוא שיהי' שם הקודש נכתב למספר ולסימן השנה, במנחת פתים כתב ע"ז דאעפ"י שאין לזה מקור מ"מ סברא הוא, רבינו (בסי' פ"ד) מביא לכך מקור נפלא מהגמ' סנהדרין (מ"ג): שדורש בפסוק "הנסתרות לה" אלקינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם", למה נקוד על לנו ולבנינו ועל עי"ן שב"עד", מלמד דמה שכתוב הנסתרות לה' אלקינו – שלא נענשו על עבירות הנסתרות – הוא רק עד שעברו ישראל את הירדן, [אבל אחר שעברו הירדן גם הנסתרות הם לנו ולבנינו כמו הנגלות] רש"י מקשה שם דא"כ היה לו לנקוד את הנקודות על "לה" אלקינו] [כיון שבא ללמד שלא עד עולם הן לה' אלקינו], ומתרץ "אבל לא אורח ארעא לנקוד את השם", "הרי הדבר מפורש, ורוה"ק דיבר בו שמקורו טהור".

תוספות מפורש

בקונטרס **"משמרת להבית"** מרבינו הערות על ספר בית רידב"ז (להגאון הרידב"ז) שנדפס בסוף הספר, מעיר רבינו במה שפוסק הרידב"ז דבפירות שביעית לאחר ביעור כיון שאין עליהם שום קדושה רק איסור לא קנסו רבנן אם סחרו בזה דאין הדמים נתפסים לענין שיתבערו, דרק קודם הביעור נתפסים הדמים בקדושת שביעית כדילפינן מקרא קודש תהי' לכם מה קודש תופסת דמיה אף שביעית, רבינו מביא בבקיאואתו הנוראה תוס' בקידושין מפורש להיפך (בדף נ"ו: ד"ה המקדש בערלה) בתוך הדברים וז"ל הא דלא חשיב ע"א משום דלא שייך למיתני בה מכרן וקידש בדמיהן מקודשת שהרי ע"א תופסת דמיה ושביעית אחר הביעור עכ"ל. הרידב"ז כותב על השגה זו "זהו קושיא עצומה כברזל על דברי אך צריך ללטוש הברזל ולעשות ממנה חרב חדה ללחום מלחמתה של תורה להעמיד על האמת" עיי"ש (נדפס בחזו"נ ח"ב ע' נ"ב) באריכות מה שמיישב הקושיא.

נספר תהילתך

סיפורים וחיזוקים בענייני אמונה והשגחה

גליון מס' 5

מכתבי הקוראים

קרוב משפ' יהודי ת"ח ויר"ש.
ומכנגד שמחו משפ' הסופר שבימים שאחר לידה
וערבי ימים טובים נכנס עוד פרנסה לביתם.
וראו חוש בחוש שאדם עושה חסד כביכול חושב
שבזה מיטיב רק לשני, והאמת שבפעם עושה טובה
עצמו כמובא בחז"ל הק'.

סב המשפ' מאד התפעל מיד ה' במעשה זה, ובאותו
חודש תשרי סיפר מוסר השכל זה באחת הישיבות
ואמר לתלמידים ראו את יד ה' שאדם מיטיב את השני
ובפעם מיטיב עם עצמו.

באותו מעמד שאל המגיד שיעור בישיבה מיהו הסופר
הנ"ל ששמע את שמו הגיב אני מכירו בלמדנו ביחד
בספל הלימודים ובאמת אכן אדם יר"ש.

לאחר יותר משנה למעשה זה. המגיד שיעור הנ"ל
עבר לעיר אחרת [חשון תשפ"ג] והוצרך לשש מזוזות
לביתו החדש וזכר ממעשה זה, ויצר קשר עם הסופר
הנ"ל ורכש אצלו שש מזוזות, ושוב ראו יד ה' שמשלם
טוב לעושי רצונו---ובדיוק בחודש זה נחסר להם
בפרנסתם ושוב נוכחו לראות איך ה' מיטיב עמם.
(הפרטים המלאים שמורים במערכת)

לכבוד מערכת "קובץ גליונות" עבור הגליון
החדש המיוחד "נספר תהילתך"
שיחו בכל נפלאותיו --- כל המרחם על הבריות
מרחמים עליו מן השמים

הימים ימי ערב ראש השנה תשפ"ב אברך יקר וצנוע
נולד לו בן למז"ט, ועזב את ביתו עם ילדיו לבית
הוריו.

והיולדת עדין בבית הרפואה, קרובי משפחתם בקשו
לשהות בביתם בימי ר"ה, והאמת שלא הספיקו
לארגן את הדירה ולסדרה, ומכמה סיבות לא היה
מתאים שיכנסו לביתם, אבל ממחשבה למעשה
החליטו ימי ערב יום הדין צריכים זכויות והתעלו מעל
עצמם סידרו וניקו את ביתם, ונתנו לקרובי משפחתם
לשהות בביתם בימי ר"ה, לאחר ימי ר"ה שאלו קרובי
המשפ' בחוסר נעימות, מהו החדרון הקטן שמוקם
באמצע ביתכם? וסיפרו להם שאב המשפ' בשעות
הלילה כותב סת"ם---מזוזות מגילות וכדו'.

מיד קפצו על המציאה שעכשיו בדיוק נכנסים לביתם
החדש ודרוש להם ארבעה מזוזות, ואכן בהשגחה
פרטית בדיוק עמדו להם ארבעה מזוזות שציפו
לקונה, וקנו המזוזות ושמו שזכו למזוזות שכתבם

לפעמים כשמרמים אותך זו תעודת כבוד ענקית בשבילך

סיפר הגה"ח רבי שמעון שפיצר שליט"א: לפני כמה חדשים בניו ג'רז'י נכנס יהודי חרדי למלא דלק בתחנת
דלק. כשרצה לשלם, אמר לו בעל התחנה: "איש אחד שלבש כמוך היה פה עכשיו, מילא דלק בסכום של
חמישים וחמשה דולר וברח בלי לשלם".

כששמע זאת היהודי, ברגע הראשון התעורר בו כעס - "היתכן שיהודי שומר תורה ומצוות יעשה חילול ה'
כזה?!" אך לאחר מכן חשב לעצמו - "מדובר בסך הכל בחמישים וחמשה דולר ולא יקרה לי כלום אם אשלם
את זה ואעשה בכך קידוש השם". הושיט לגוי חמישים וחמשה דולר, ואמר לו: "הא לך בשביל פלוני שלא
שילם".

כעבור שלושה שבועות, הוא מגלה מודעה בעיתון, שם כתוב על גוי שמנהל תחנת דלק וגנב ממאות חרדים.
כל פעם שנכנס אליו יהודי חרדי, הוא מספר לו אותו סיפור - "היה כאן לפניך אחד שנראה כמוך, מילא דלק
ולא שילם", וכל חרדי כששומע זאת, מושיט ידו לכיס ומשלם לו. זה עובד לו טוב לגוי. הוא למד שכל חרדי
כששומע שנעשה חילול ה', עושה הכל כדי לתקן אותו, וכך מגדיל את הונו על חשבון החרדים.

שמעתי יהודי מספר את זה ומתלהב: "אני כל-כך שמח שאני חלק מאומה כזו, שאפילו הגוי מבין שכל
המשתייך אליה מוכן להוציא מכיסו כסף בשביל מי שאינו מכירו, העיקר שלא יהיה חילול השם". והוסיף:
"הלוואי והייתי זוכה להיות מאלו שהגוי רימה אותם. אף אני הייתי רוצה להיות חלק מהסיפור הזה..."

(הבינני)

יו"ל ע"י מערכת "קובץ גליונות". ניתן לשלוח סיפורים ועובדות לכתובת: kgilyonot@gmail.com

פגשתי יהודי ממרכז הארץ. הוא עובד קשה לפרנסתו, ועם כל זאת הוא רגוע ושלי. "זאת רק השתדלות", הוא אומר לי, "הקב"ה רוצה שעכשיו יתנהלו חיי בצורה הזאת".

"רק עכשיו?" שאלתי. הרחתי שיש כאן סיפור. לא טעיתי... והוא סיפר:

עד לפני שלוש שנים הייתי עשיר גדול. וכשאני אומר 'עשיר', דמיון לעצמך 'נגיד' בסדר גודל, עם כמה רכבים, וילה, ועוד כמה דירות ברחבי הארץ, כולן מניבות רווח נאה. אני חי את חיי כדרכם של עשירים, ויש לי עסקים חובקי עולם. אנשים סומכים עלי ומפקידים אצלי את כספם, ואני משקיע בסייעתא דשמיא ורואה פירות. השם שלי מוכר בין גבאי הצדקה, ואני בהחלט משתדל לא לאכזב אותם. הם מודים לי כמובן, ואני מקבל את כל הכבוד הראוי לנדיב הקהילה.

במהלך עסקיי המסועפים, התגלגלה לפתחי השקעה משתלמת במיוחד. אחרי כל הביורוקרטיה שערכתי החלטתי להיכנס לזה. גייסתי את הכסף והכנתי שני צ'קים, כדי לשלם חצי מיליון שקלים. העברתי אותם לשותף שלי, כדי שיעביר אותם לחברה. אמרתי לו, "לפי הסיכומים עלי להעביר את הסכום בשתי פעימות. אבל למעשה, אתה יכול להעביר את שני הצ'קים בפעם אחת".

כעבור ימים ספורים אני רואה שאכן הוצאו מהחשבון שלי חצי מיליון שקלים, ואני רגוע. אין לי כל ספק שהעניין מתקדם כמו שסוכם בחוזה. עוברים חודשיים, והנה שוב יוצאים חצי מיליון שקלים מהחשבון שלי. כאשר הם לא באמת יוצאים, אלא אני מקבל הודעה נוזפת מהבנק שחזר צ'ק על סך חצי מיליון שקל, ועלי לשלם עמלה נכבדת. הסיפור לא נראה לי, ואני מתקשר לחברה כדי לברר מה קרה כאן, למה משכו פעמיים את אותו הסכום.

בחברה מעבירים אותי למנהל, וזה 'שוטף' אותי בביקורת נוקבת: "אתה יכול להסביר לי את ההתנהגות שלכם? אני בא לקראתכם, ובסוף הצ'ק חוזר!"

"מה פירוש... המממ... לא הבנתי למה זה נקרא שאתה בא לקראתנו".

והמנהל הסביר קצת יותר בניחותא, "לפני חודשיים השותף שלך ביקש לדחות את התשלום בחודשיים, ואנחנו הסכמנו. עכשיו הוא הביא לנו את הצ'ק, אבל תראה מה זה..."

אני כבר לא בטוח שאני רואה, כי נהיה לי שחור מול העיניים. השותף שלי רימה אותי. לא מבין מאיפה הוא קיבל אומץ לגנוב כל כך הרבה כסף בבת אחת. הוא פשוט לקח את חצי מיליון השקלים לעצמו, והשאיר אותי בעל חוב של חצי מיליון שקלים. באותו יום חזרו עוד כמה צ'קים שלא כובדו, ותוך יום נפלתי מאיגרא רמה לבירא עמיקתא. אין לי כלום! הבנק עיקל את חשבוני, השם שלי הועבר לכל הבנקים כמי שלא מאשרים לו משכנתא וכל הלוואה שהיא, ומהצד השני נמצאים הנושים: אנשים טובים שראו בי כתובת נאמנת להפקיד את כספם.

קראתי לכולם יחד לאספה. הבהרתי את המצב. לא התחבאתי ולא ניסיתי לברוח. להיפך, הבטחתי לשלם הכול, ואכן מכרתי את כל נכסיי, הרכבים והדירות, כדי שכולם יקבלו את הכסף שלהם בחזרה.

אני יודע שרק ה' משפיל גאים ומגביה שפלים, רק הוא ואין עוד מלבדו, אפס זולתו. אני מרחם על השותף האומלל שלי שהיה במצוקה ולא התגבר, ואני בטוח שכל העניין הזה הוא לטובתי. היום אני עובד לפרנסתי כמלמד, משתכר שבעת אלפים שקל בחודש וחי עם הקב"ה יום יום. לא רק יודע, אלא מרגיש בחוש שהוא מחיה אותי ואת בני משפחתי בכל רגע ורגע.

אתה מבין בעצמך שהסוגיה הכי מסובכת פה, היא השלב שבו מחתנים את הילדים. זהו שלב בחיים שבו אתה צריך המון כסף. אני מודה לה' על שגם כשהייתי בעל המאה היה לי השכל להבין, ש'זוזים' כשמים הם - זזים מזה לזה, ואין כל ביטוח שהם יישארו אצלי לעולם. עוד כשהיה לי כסף, ביקשתי ממורי ורבי הדרכה באשר להתחייבויות בעת נישואי הילדים, ורבי אמר לי כך: "דע לך, שכל מה שקשור להתונות של הילדים, אין זה חלק מקצבת הפרנסה הרגילה, אלא יוצרים משמים שביל מיוחד שדרכו מגיע כל הנצרך. לכן אתה יכול להתחייב על מה שדורשים ממך, כנהוג במקומך. עליך להיזהר גם שלא להפריז. אל תבטיח הון תועפות כדי לקבל בחור משכמו ומעלה, כי באופן כזה לא תהיה לך ברכה. תן כפי הנהוג, ותראה נחת".

אני מוכרח לציין שמורי ורבי הבהיר לי, שזה באופן שאני מצומצם בכסף, אבל אם יש לי בשפע, מותר לתת יותר מהמקובל. עתה אני רואה כמה צדקו דבריו של רבי. חיתנתי בכבוד שתי בנות לפני הנפילה, ושתיים אחר כך, ולשתיהן נתתי את אותו הסכום.

בוא תשמע סיפור, איך היה בחתונה האחרונה: מוצאי שבת האופרוף. החתונה תתקיים מחר, יום ראשון, בסייעתא דשמיא ובשעה טובה ומוצלחת. אני יושב עם זוגתי בסעודת מלוה מלכה. הלילה זהו תאריך משמעותי מבחינה כלכלית, שכן זהו ה-31 לחודש הלוועזי, והיא שואלת אותי, "כמה צריך להביא מחר לחתונה?" היא יודעת את מצבי, הן יחד עמי עברה את המשבר, כאשר פעם היא זו שמדברת דיבורי אמונה, ופעם אני. המחותן שלנו, הגון ומסודר, כבר שילם את חלקו, כך שמחר זה יהיה התור שלי להביא את כל המזומנים. "עשרים ושבעה אלף שקל", אמרתי. "זהו הסכום שצריך לליל החתונה". "וכמה כבר יש לך?" "כלום לא".

"היום השלושים ואחת לחודש", היא אומרת. "אחרי החתונה כבר יהיה לך כסף מהמשכורת, אז אולי תלך ותוציא מהבנק שבעת אלפים שקל באמצעות הכרטיס?"

"ואם יהיו לי שבעת אלפים, מה יהיה עם עשרים האלף הנוותרים?" אני שואל. "תאמיני לי, את כל ההשתדלויות שיכלתי לעשות עשיתי, ה-כ-ל. מילאתי את תפקידי בלי להתעצל. עכשיו נשאר לי רק דבר אחד: לסמוך על הקב"ה. אם הקב"ה רוצה שיהיו לי מחר ביזיונות מול ספקי השירות, לא יעזור לי כלום. ואם ה' רוצה לתת לי את הכסף, הוא ייתן לי. אני בידיים שלו. רק שלו. נישען עליו חזק, בכל הכוח".

היא מהנהנת וחושבת, ומנסה להיזכר אם יש פעולה כלשהי שדרכה יכולה לבוא הישועה. "אחותי הגישה בשבילנו בקשה לאיזו קרן סיוע. אולי הם הכניסו כסף לבנק? כדאי להתקשר לבנק ולבדוק את מצב החשבון". אנחנו מסכימים שיש כאן פתח כלשהו, ומחליטים לברך לפני כן ברכת המזון. אתה כבר מבין שברכת המזון הזו, כמוה כתפילת נעילה ביום הכיפורים. התחושה הזאת של 'פתח לנו שער בעת נעילת שער'... הכול חסום, אבל מוכרח להיות שה' יפתח לנו את אוצרו הטוב, 'כי פנה יום' ומחר החתונה, ואין לנו על מי להישען אלא על אבינו שבשמים.

אחר כך אני מתקשר לבנק, ושומע שם את הקול האלקטרוני שאומר, שבחשבוני נמצאים עשרים ושניים אלף שקלים! הקרן שאחות אשתי פנתה אליה, ביצעה הפקדה על סך עשרים ושניים אלף שקלים. בהמשך התברר לי שזהו דבר לא מובן בכלל. זוהי קרן שמעניקה תמיכות בגובה של חמשת אלפים שקלים בלבד. מה גרם להם לצאת מגדרם? ואיך הם ידעו לדייק כך את התאריך? איננו יודעים, וגם אין את מי לשאול. לא מפנים אותי לאחראי כדי לומר לו תודה. בטלפון של המשרד עונה פקיד, שרק רושם פרטים ואין לו שום מושג מהחלטות ההנהלה. אנחנו מודים לה', מרגישים את ידו הרחומה וניגשים לחתונה בשמחה כפולה ומכופלת, בטוחים בישועתו השלמה.

בשעת הריקודים ניגש אליי גיסי. אני מושיט לו יד כדי לרקוד, אבל הוא עוצר אותי. "חכה רגע, יש לי מעטפה בשבילך, כדי שנרקוד ממש עם כל הלב". במעטפה הוא הניח 5500 שקלים, שאסף מהמעשרות שהוא חייב מלפני כמה שנים. אני רוקד עם כל הלב, ובסוף החתונה מבין למה הגיס הוסיף עוד 500 שקלים על החשבון. היה סכום שלא לקחתי בחשבון - הטיפ למלצרים, והנה הקב"ה חס עלי, וגם את זה הוא שלח לי. באותו חודש קיבלו המלמדים בתלמוד תורה הודעה, שהמשכורת מתאחרת ביום אחד. חשבתי לעצמי, מה היה קורה לו הייתי סומך על המשכורת? הרגשתי שהיה כאן מסר משמים: לא סמכת על המשכורת, סמכת אך ורק על הריבונו של עולם, ואכן, הוא שלח לך הכול! ברווח! בזמן!

והמחותן הזה, העשיר האמתי, מסיים את הסיפור שלו, ושואל בלי לחכות לתשובה: "ה' דאג לי עד הפרוטה האחרונה. אתה יודע איזו הרגשה היא זו?"

(גיליון השגחה פרטית)

תורת אביגדור

הגאון ר' אביגדור מילר זצ"ל

פרשת תולדות תשפ"ג

"כי ציד בפיו" - זהירות מהונאה עצמית

תוכן

א' - להכיר את הטובים ביותר / א

ב' - להעריך את הטובים ביותר / ג

ג' - להפוך לטובים ביותר / ו

חרדתו של יצחק

טעותו של יצחק לא היתה טעות קטנה כלל וכלל, משהו שניתן להתעלם ממנו. היתה זו טעות נוראה ומפחידה. זו הסיבה שכאשר גילה יצחק את טעותו, כתוב, "וַיִּחְרַד יִצְחָק חֲרָדָה גְדֹלָה עַד מָאֹד" (בראשית כז, לג). מהי "חרדה גדולה"? חרדה גדולה פירושה שהוא רעד כעלה נידף בעיצומה של סערה עזה. התבטאות זו לבדה היא די חריגה, אולם בפסוק כתוב שחרדתו היתה אף גדולה מכך: וַיִּחְרַד יִצְחָק חֲרָדָה גְדֹלָה עַד מָאֹד. לא מצינו תיאור מעין זה באף מקום אחר בתורה! לא היה זה כמו עלה שנקלע לסערה, אלא לסופת הוריקן!

אם יצחק חרד ורעד בצורה כה קיצונית, אין ספק שהיה כאן מאורע מסעיר ביותר, שגרם לו לחרדה כה עזה. וכאן שואלים חז"ל, מהו הדבר שהביא אותו למצב כזה של פחד נורא? מה זעזע אותו כל כך?

גיהנם פתוחה מתחתיו

התשובה מבוארת בדברי חז"ל, שהובאו ברש"י כאן במקום: "ראה גיהנם פתוחה מתחתיו". והנה, אין ספק שאילו אנחנו היינו רואים את הגיהנם פתוחה תחתינו, היינו גם אנו נסערים ומפוחדים עד מאוד, והיה אוחז בנו רעד בלתי נשלט. לא זו בלבד, אלא מן הסתם היינו ממשיכים לרעוד עד סוף חיינו. האמת היא שאולי זה היה דוקא טוב עבורנו, אך במחשבה שניה נראה כי זה לא היה טוב, כי הדבר היה משתק אותנו לגמרי. זו הסיבה שהקב"ה אינו מראה לנו את הגיהנם. עלינו ללמוד על הגיהנם ולחשוב עליו, אולם הוא עצמו

א' - מהותה של ההונאה העצמית

חידה סתומה

אחת החידות הסתומות ביותר בתורה היא העובדה שמלכתחילה ביקש יצחק אבינו להעניק את הברכות לעשו. למעשה, המילה "מלכתחילה" אינה כל כך מדויקת, שהרי כך כמעט קרה בפועל! יצחק אבינו ידע שעתיד להיות עם יהודי ושיהיו לו שלושה אבות, ותכניתו היתה לברך את עשו ובכך להכתיר אותו כאביהם השלישי של בני העם הנבחר!

על פי תכניתו של יצחק, כאשר היינו נעמדים להתפלל תפילת שמונה עשרה, היינו אומרים "אלקי אברהם, אלקי יצחק ואלקי עשו" - כך היינו אומרים, לנצח נצחים. אלא שבפועל לא היינו אומרים כך משום שלא היינו כאן כלל וכלל. אילו עשו אכן היה הופך לאחד מהאבות, זה היה סופו של עם ה' ח"ו, ולא היינו כאן היום. אנחנו "עם אלקי יעקב". זו הסיבה היחידה שאנחנו חיים וקיימים כיום הזה.

והנה, חז"ל גילו לנו כי חכמתו של יצחק היתה אף גדולה מזו של אברהם, שכן אברהם אבינו היה זה שגילה וחדש את האמונה בהש"ת, אולם יצחק למד את כל מה שלימדו אביו-רבו, ואף הוסיף עוד משל עצמו, והיה כענק העומד על גבי ענק. אין ספק אם כן שיצחק אבינו היה אחד החכמים הגדולים ביותר בתולדות עולם, ומשכך, לומר שעשו הטעה את יצחק ורימה אותו זו בעיה גדולה.

מי צד את מי?

הפסוק בפרשתנו אומר, "וַיֵּאָהֵב יַצְחָק אֶת עֵשָׂו כִּי צִיד בָּפִיו" (כה, כח). משמעותם הפשוטה של הדברים היא שעשו צד צבאים עבור יצחק אביו, וזה גרם ליצחק לאהוב אותו, ומכח זה יצחק הוטעה על ידו. למען האמת, בשר צבי צלוי הוא מעדן מיוחד במינו, ואכן, אם היה מדובר בנו, יתכן מאוד ומטעמים כגון אלו היו מצליחים להונות אותנו. אולם אי אפשר בשום פנים ואופן לומר מילים כאלו כלפי יצחק אבינו! שיצחק אבינו יהיה משוחד לטובת בנו בגלל מטעמים שזה הכין עבורו?

ועל כן דרשו חז"ל את המילים "כי ציד בפיו", ש"בפיו" אינו מתייחס לפיו של יצחק אלא לפיו של עשו, שעשו צד את אביו ורימה אותו על ידי המילים שדיבר, שהיה שואלו "כיצד מעשרין את המלח?" שאלות של "חומרות" כאלו ואחרות.

אולם טעות גדולה היא לחשוב כי פירוש הדבר הוא שיצחק לא השכיל לשים לב לתרמית של עשו, ואיפשר לעצמו להיות ניצוד ברשתו. לא רק שזו טעות כלפי יצחק, אלא זו טעות אף כלפי עשו. אף אדם לא היה מסוגל להונות את יצחק אבינו באופן כזה - אין כל שאלה בדבר! עשו לא היה מצליח לסמא את עיניו של יצחק.

הפשט האמיתי בפסוק הוא, שעשו רימה את יצחק משום שהוא רימה את עצמו! הוא באמת רצה לעשר את המלח! הוא רצה להחמיר.

זהו יסוד אדיר, שרבים אינם מודעים אליו. עשו לא ניסה להונות את אביו, אלא הוא האמין באמת ובתמים שהוא אדם צדיק. אני מודע לכך שדבר זה נשמע כחידוש גדול עבורכם - אך אצלי הדבר ברור כי עשו לא רימה את יצחק אלא את עצמו. עשו האמין בכל לבו שהוא המובחר מבין הבנים, והוא זה שראוי לקבל את הברכות. הוא סימא את עיני עצמו!

ועובדה זו היא שהפכה את עשו למסוכן כל כך! הרמאי הגדול והמסוכן ביותר אינו זה שבא לרמות אותך, אלא זה שמרמה את עצמו וחושב שהוא "מאן דאמר", שהוא חשוב. למשל, מיסיונר שמקבל תשלום עבור כל נפש שהוא מטביל לנצרות ר"ל, אבל הוא עצמו אינו מאמין בכך, מהווה סכנה מועטת. לעומת זאת, מיסיונר שמעורב בשקר של העבודה זרה עד כדי כך שהוא באמת מאמין בה, ממנו נשקפת הסכנה

מכוסה מאיתנו, שכן אילו היינו רואים אותו, לא היינו מצליחים להמשיך ולתפקד.

אולם יצחק ראה את זה! הוא ראה גיהנם פתוחה לפניו! פירושו של דבר הוא, שהוא ראה שהיה אך כפסע במרחק נפילה אל תוך הגיהנם. הוא כמעט ונתן את כל עתיד העולם לעשו, ורק ברגע האחרון, בעודו עומד על פי התהום, האמת התגלתה בפניו. לאחר שיעקב לקח את הברכות והלך, ועשו נכנס ונתקל בשאלתו של יצחק, "מי אפוא הוא הצד ציד וַיָּבֹא לִי וְאֶכֶל מִכָּל בְּטָרְךָ תָּבוֹא וְאֶבְרַכְהוּ?!", או אז הבין יצחק שיד ה' גילתה בפניו את האמת. יצחק ידע ששום דבר אינו מתרחש במקרה, והבין שאם כך התגלגלו הדברים, שיעקב קיבל את הברכות, הרי שזהו רצון ה', וכעת הכתה בו ההבנה שבמשך שנים רבות כל כך הוא שגה שגיאה מרה. הוא הבין שעשו לא נועד להיות אביהם של העם הנבחר, ואם כן, הרי שהוא, יצחק, כמעט ונפל אל תוך התהום!

ראיתי פעם תמונה של אדם הפוסע על גבי גשר באישון ליל. הוא הולך אי שם בהרים, בחוץ שוררת עלטה מוחלטת, אולם הוא חייב להגיע לביתו, ואין לו ברירה אלא להמשיך וללכת. לפתע מבזיק הבזק ברק פתאומי, ובאור שנוצר לרגע הוא רואה שהוא נמצא על קצהו של צוק גבוה. איזו חוויה מטלטלת! עוד פסיעה אחת והוא היה מוצא את מותו בצורה איומה ונוראה.

זוהי ההכרה שאליה הגיע יצחק באותו הרגע, אלא שעומקו של התהום שעל פיו עמד לא היה של עשרות או מאות מטרים, אלא הרבה מעבר לכך. הוא ירד והגיע עד הגיהנם.

והשאלה הגדולה היא, כיצד אירע דבר כזה מלכתחילה? כיצד יתכן שיצחק אבינו, החכם הגדול והאדיר, הגיע קרוב כל כך אל פי התהום? כיצד הוא הוטעה לחשוב שעשו, לא רק שהוא ראוי לברכות, אלא שהוא ראוי להן יותר מיעקב?

זוהי שאלה שעלינו לתת עליה את הדעת. איני אומר שנגיע לפתרון המלא לחידה זו, אולם מוטל עלינו לכל הפחות לחשוב עליה. ואם נעשה כן, נוכל ללמוד מכאן שיעור חשוב הנוגע לחיינו.

הגדולה. ועשו האמין בעצמו. זהו הפירוש של "כי ציד בפיו".

המהדר בכיבוד אב

והנה, אין ספק שפירושם של חז"ל למילים "כי ציד בפיו" אינו בא לשלול את הפשט הפשוט, שעשו יצא אל השדה כדי לצוד ציד לאביו, אך יציאתו אל השדה לא היתה באופן פרוץ ומרושע כפי שאנו רגילים לחשוב, אלא הוא עשה זאת בתור עבודת ה'. בעודו צד את הצבאים, הוא חשב בליבו, "לשם מצות כיבוד אב". הציד שלו נעשה מתוך רוממות. עשו היה חסיד בכיבוד אב, ונהג בה לפנים משורת הדין.

ענין זה מתבאר מדברי המדרש: "אמר רבן שמעון בן גמליאל כל ימי הייתי משמש את אבא ולא שמשתי אותו אחד ממאה ששימש עשו את אביו, אני בשעה שהייתי משמש את אבא הייתי משמשו בבגדים מלוכלכים, ובשעה שהייתי יוצא לדרך הייתי יוצא בבגדים נקיים, אבל עשו בשעה שהיה משמש את אביו לא היה משמשו אלא בבגדי מלכות, אמר אין כבודו של אבא להיות משמשו אלא בבגדי מלכות" (בראשית רבה סה, טז).

חישבו על כך: לאחר שעשו שב ממסע הציד, היה עליו להחליף לבגדי היום טוב שלו, וכאשר הוא יצא מאת אביו, הוא פשט את בגדי היום טוב ולבש את בגדיו הרגילים. ואם כחלוף שעה היה עליו להיכנס שוב אל אביו, הוא חזר שוב על התהליך כולו. והוא עשה זאת יום אחרי יום! ועל זה אמר רבי שמעון בן גמליאל, "אני איני יכול לכבד את אבי באופן זה!"

והנה, עלינו להבין בצורה נכונה את דברי רבן שמעון בן גמליאל. כוונתו אינה שלא היה לו כח להחליף בגדים כל כך הרבה פעמים. אילו רצה, יכול היה גם הוא לנהוג כעשו ולהחליף את בגדיו לבגדי יום טוב כאשר שימש את רבן גמליאל אביו. אלא שרבן שמעון בן גמליאל לא רצה לרמות את עצמו! הוא ידע שהוא אינו אוחז במדרגה הראויה להנהגה זו, ומשכך, לא רצה לנהוג בה ולרמות את עצמו כביכול הוא אוחז שם. אין ספק שרבן שמעון בן גמליאל נהג ברבן גמליאל אביו בכבוד עצום, אולם לרמות את עצמו וללבוש בגדי יום טוב? את זה הוא לא הסכים לעשות.

אולם לעשו לא היתה בעיה כזו, שכן הוא כבר שכנע את עצמו שהוא כן אוחז במדרגה זו! לכן הוא עשה זאת. הוא אמר לעצמו, "זה מי שאני! איני כמו

אחי הצעיר יעקב שיושב כל היום בבית. אני יוצא אל השדה ועובד קשה למען אבי. עשו האמין בלב שלם שסיבת היותו "איש שדה" היא כדי לכבד את אביו בכל כוחו. כך הוא סבר. וכך הוא הטעה את אביו. כאשר הוא הגיע בסוף היום אל אביו עם בשר הצבי המשובח, אביו ראה את הפלגתו במצות כיבוד אב, ולכן ראה בו את המשך שושלת האבות הקדושים.

טעות גוררת טעות

אין באפשרותנו להבין את מלא היקף הסיבות שגרמו לטעותו של יצחק, אך אין כל ספק שהונאתו העצמית של עשו היתה הסיבה העיקרית. זהו סיפור נורא ואיום, ואכן ראוי לחרוד מחמתה חרדה גדולה עד מאוד, מהמחשבה שדבר כזה יכול היה לקרות. אולם זה קרה, ויש כאן לימוד עצום עבורנו.

איזה לימוד? זהו הלקח החשוב שעליו מדבר ירמיהו הנביא (יז, ט): "עֵקֶב הֶלֶב מְכַל וְאָנֶשׁ הוּא מִי יִדְעֵנוּ" - השכל האנושי הוא הדבר המורכב מכל, ומי הוא זה שיוכל לדעת אותו? קל מאוד לאדם לטעות בפנימיות שכלו, וזה מה שקרה לעשו. הוא טעה טעות חמורה ביותר כלפי עצמו, וזה גרם לכך שאפילו יצחק אבינו הוטעה בכך.

ב' - הגנה מפני הונאה עצמית

החיים בישיבה

והנה, יעקב אבינו היה שונה בתכלית מעשו אחיו, והוא לא עשה את הטעות הזו. זהו דבר שנוגע אלינו, ועל כן עלינו להבין - במה היה יעקב שונה מעשו, וכיצד הוא לא נלכד ברשתה של ההונאה העצמית?

התשובה לשאלה זו מבוארת בפסוק: "וַיַּעֲקֹב אִישׁ תָּם יֹשֵׁב אֱהָלִים" (כה, כז). כבר שמענו את המילים הללו פעמים רבות כל כך, ואנחנו חולפים על פניהם במרוצה, כפי שאדם מחליק על גבי אגם קפוא, מבלי להבין כמה עמוקים הם המים שמתחתיו. אך אם ברצוננו להבין את האמת שהתורה מלמדת אותנו, עלינו להפסיק לרוץ ולהתחיל להקשיב למשמעותם של מילות הפסוק: מדוע היה יעקב "איש תם", כלומר אדם מושלם? משום שהיה "יושב אהלים" - משום שישב באהליהם של אביו ואמו.

החיים בצל אבא ואמא

עד אותה תקופה לא היה צורך במלמדי תינוקות, שכן כל בית שימש כתלמוד תורה וכ"בית יעקב". מדוע המוסד של בית יעקב הוקם בתקופה מאוחרת כל כך? מדוע הלל הזקן לא הקים בית יעקב? ומדוע רבא לא עשה זאת? התשובה היא שלא היה צורך בכך! בכל בית יהודי לימדו את הבנות את כל אשר עליהן לדעת. הם למדו מידות טובות ודרך ארץ, וכן את כל ההלכות הנוגעות לנשים.

והבנים בוודאי חונכו כראוי. מלכתחילה הדרך היתה כפי שאומרת התורה, "ושננתם לבניך". אבי המשפחה, מתי שרק היה לו זמן, היה מלמד את בניו דברי אלקים חיים. בהליכתו לעבודה הוא לקח יחד עמו את בניו ולימד אותם תורה בכל עת. כך היה בדרך לעבודה, בזמן העבודה, בדרך חזור מהעבודה, וביושבם בבית. כך מצווה התורה בפירוש: "וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלֶכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ".

ואין הכוונה רק ללימוד גמרא, אלא גם לימוד כיצד להיות "מענטש". גם בימינו, אי אפשר לתאר כמה חשובות הן השנים שאדם גודל בבית הוריו! שנים אלו, בהם הוא חי בצילם של שני מדריכים שעומדים הכן לחנכו וללמדו, הן השנים שמעצבות את האדם. "תעשה כך וכך", "אל תעשה כך וכך", "אל תהיה עצלן", הם אומרים לך תדיר לשתף פעולה, לא לפתוח את הפה יותר מדי, לשמור על בריאותך, ללכת לישון מוקדם, לסדר את מיטתך בבוקר. הם עסוקים כל הזמן בלייעץ לך!

פעילים למען זכויות הילד

כמובן שבעולם המשוגע של היום כבר לא שומעים דברים כאלו, "סדר את מיטתך". אולם בימים עברו, כל ילד היה חייב לסדר את מיטתו כל בוקר. הוא היה חייב לעשות דברים רבים - לחטוב עצים, לסדר את המדורה באח, ועוד ועוד מטלות.

האמא ציוותה והבן הקשיב לקולה. ואם הוא לא הקשיב, האבא היה נכנס לתמונה, ואז הבן היה מוכרח להקשיב. אפילו אצל הגויים להבדיל, מקובל היה שאם הבן לא הקשיב למה שאומרים לו, אבי המשפחה היה לוקח אותו אל מחסן העצים שבחצר האחורית ומכה אותו. באותם ימים, הגוי למד כיצד להתנהג, כי היה לו בית.

ואלו אהלים היו אלה! רק לשבת בביתה של רבקה, אף ללא יצחק, אפשר היה לגדול מכך לאין שיעור ותכלית! לשמוע את חכמתה של רבקה, לראות את עבודת ה' שלה, את צדקותה ואצילותה. ולחיות במחיצתו של יצחק! אילו היינו זוכים לחזות אפילו פעם אחת בפניו של יצחק אבינו, היינו הופכים לאנשים שונים לעד. אבל לגדול בתוך אהלו? אי אפשר לתאר כמה יקר הוא דבר זה!

יעקב אבינו בחר להישאר כמה שיותר בתוך אהליהם של הוריו, ולקבל את ביקורתם, עצתם והדרכתם. הוא נשאר במקום בו תהיה להם עליו כמה שיותר השפעה, ובכך הפך יעקב לאיש תם.

תקנתו של שמעון בן שטח

ישנה נקודה שחשוב שנדע ונבין. במשך תקופה ארוכה בדברי ימי עם ישראל, עד לאמצע ימי בית שני, לא היו כלל בתי לימוד עבור ילדי ישראל. חינוכם של הילדים התבצע בין כתלי ביתם, בהשפעת האב והאם. אלא שבימי שמעון בן שטח חל רפיון בעם ישראל, שבא לאחר תקופה ארוכה וקשה; במשך שלושים שנה נלחמו החשמונאים ביוונים, ולאחר מכן השתלטו הצדוקים על בית חשמונאי, והדבר גרם לקלקול מסוים בעם ישראל. הדרך הישנה כבר לא הספיקה, ושמעון בן שטח יחד עם יהושע בן גמלא תיקנו שיהיו מלמדי תינוקות בכל עיר ועיר (עי' ב"ב כא, א וירושלמי כתובות פ"ח הי"א).

ראיתי פעם מישהו שכתב מאמר שבו התפאר בכך שעם ישראל הוא עם מתקדם כל כך, שכבר בימי קדם החיל "חוק חינוך חובה". אצל הגויים להבדיל, חוקים כאלו יוסדו רק בסוף המאה הקודמת. אפילו בצרפת, חינוך חובה עבור הנוער החל רק לפני כמאה שנה. "אולם אצלנו היהודים", כך נכתב באותו מאמר, "הונהג חוק חינוך חובה עוד מימי שמעון בן שטח שתיקן תקנה שלפיה חובה על כל אחד לשלוח את בניו למלמדי תינוקות. אה! איזה דבר נפלא! הקדמנו את הגויים באלפיים שנה!"

אך על זה הגיב אדם גדול אחד, "אל נא תתגאה בכך. זה נכון - אנחנו מרוממים יותר מהגויים מבחינה זו, אולם אין זה דבר שיש לשמוח בו, שכן חוק זה נחקק רק בגלל התפרקותו של הבית היהודי ושל הרחוב היהודי, וזה מה שגרם לצורך בבתי ספר מעין אלו".

של קדושה וביקוש האמת, בית שבו עסקו יומם ולילה בלימוד יסודות המידות הטובות, האמונה בה' ודרכי הנהגתו יתברך בעולם. יצחק ורבקה הטעינו את יעקב בנם בכל דבר טוב, ויעקב ניצל הזדמנות זו במלואה. הוא היה עסוק תדיר בלהחזיר אל תוך שכלו את הוראותיהם. זהו הפירוש של המילה "תורה" - מלשון הוראה.

אכן, "הוראות" אינן דוקא כאלו המלמדות אותנו דברים על העולם שמסביבנו. ההוראה החשובה ביותר שיכול האדם לקבל היא ללמוד כיצד להכיר את עצמו. כמובן שמילים אלו אינן ערבות כל כך לאוזנינו. הרבה יותר נחמד ללמוד כל מיני נושאים הפורחים באוויר, לעסוק בסתרי התורה וסודותיה, דברים שאין לנו כל כך הבנה בהם. כל הלימודים הללו הם טובים, אך החשוב ביותר מבין כל התורות, הסוד החשוב ביותר, הוא ללמוד על עצמנו. וזה היה הנושא שבו עסקו בביתם של יצחק ורבקה.

אומנות הבחינה עצמית

הם לימדו את יעקב כיצד לבחון ולבקר את עצמו. ואין בעולם דבר טוב מזה! מדוע? כי אחרת, האדם חושב שהוא מושלם. הדרך היחידה שיכול האדם להקיץ מתוך החלום הזה היא בכך שישאל את עצמו תדיר, "האם אני טועה במשהו?"

כאשר יעקב הבחין בעצמו במידה הטעונה תיקון, הוא לא הצדיק את עצמו ואמר, "הכל בסדר, זו דוקא מידה טובה". לא ולא! בבית כזה אי אפשר היה לנהוג כך. יעקב לא רימה את עצמו. אביו ואמו לימדוהו כיצד לזהות את הדברים הטעונים תיקון אצלו, והוא למד כיצד לפשפש במעשיו. יום אחרי יום, שבוע אחרי שבוע, שנה אחרי שנה, הוא חשד בעצמו וביקר את עצמו, ובכך הוא הפך ל"איש תם" - לאדם השלם.

העבודה המוסרית בסלבודקה

זכיתי לטעום מעבודה זו בלומדי בישיבת סלבודקה. אמנם סלבודקה היתה כאין ואפס לעומת ביתם של יצחק ורבקה, לא קרב זה אל זה, אך בסלבודקה חינונו אותנו לחשוב בדרך זו. רבותינו נ"ע

היום לא תמיד אפשר לנהוג כך. העולם שלנו הוא איום ונורא. בשבדיה, מי שמכה את בנו נעצר על ידי המשטרה. כך גם בארה"ב. אני מכיר אישית ילד חרדי בן 13 שאביו הכה אותו, והבן הזמין משטרה! כאשר השוטרים הגיעו, האב היה בחדר הפנימי, ואם המשפחה הרגיעה אותם ואמרה שהכל בסדר, הענינים סודרו, והשוטרים חזרו כלעומת שבאו.

למען האמת, הם לא היו צריכים לעזוב כל כך מהר, אלא להיכנס פנימה ולהכות בילד כמה מכות הגונות על כך שהטריד אותם לשווא. אך לא, בימינו לא עושים דברים כאלה. במקום זאת מוקמת ועדה למניעת פגיעה בילדים, ושולחים כל מיני פסיכולוגים לבית. משוגעים!!!

הכנה ל"כביש המהיר" של החיים

אולם בימי קדם כל יהודי הבין שהעולם הזה נברא כדי שנדע כיצד לנסוע ב"כביש המהיר" של החיים; עליך לדעת את כללי הכביש, ולכן כל אדם היה מוכן ללמוד מהוריו כיצד עליו להתנהג. גם אם יהודי מבוגר ברחוב היה מנופף אליך אצבע וגוער בך: "ילד, אל תעשה ככה!" לא היית מעז לענות לו בחוצפה. אני זוכר סיפור שאירע לי כאשר הייתי ילד קטן ושיחקתי עם חברי ברחוב. עברה שם אשה זקנה וגערה בנו, "אל תשתוללו!" הבטנו בה ביראת כבוד והשתתקנו. כי הבנו שרחוב יהודי כמו בית יהודי, הוא מקום שבו האדם מתחנך.

בימי קדם, בזמן בית ראשון ותחילת בית שני, הבן למד בבית אביו את כל מה שהיה זקוק ללמוד, ואם כן, על אחת כמה וכמה שכך היה אצל האבות הקדושים! אין ספק שהם השקיעו את כל אשר להם בחינוך בניהם, בידעם שבכך הם בונים את עתידו הנצחי של עם ישראל.

ה"תורה" החשובה ביותר

כל השיג והשיח בביתו של יצחק היה אודות עבודת ה', בדיוק כפי שלמד מאברהם אביו, והוא הוסיף לזה עוד פירושים והבנות משל עצמו. אין לנו כלל השגה כיצד היה נראה ביתו של יצחק אבינו! היה זה מקום

ניתן להשיג ספרי רבינו בחנויות ספרי קודש ואצל המפיצים:

ספר שיערי אורה-ועדי מוסר, ספר לב אביגדור-עבודת האדם בקניני השלמות מכתב יד: קולמוס 072-244-1670
תפילת אביגדור-פירוש וביאור על התפילה מכתב יד: אזל מן השוק

ג' – התשובה להונאה העצמית

אוצר החכמה

אחד מהדברים שהחמיץ עשו בכך שלא בילה את זמנו בבית הוריו הוא ספר משלי. ספר משלי לא נכתב כולו על ידי שלמה המלך, שכן מלבד דברי החכמה ששלמה כתב שם, הוא אף ליקט מדברי החכמה שלמד מהקדמונים. בכך הפך ספר משלי לאוצר בלום של חכמה עמוקה, המלמדת את האדם כיצד לחיות חיים מוצלחים.

כמה חבל שאנשים רבים מוצאים את הזמן לקרוא הכל – עיתונים, כתבי-עת, ועוד הבלים מהבלים שונים; יש המשקיעים זמן בקריאת ספרים, ומעסיקים את עצמם בכל מיני סיפוריים דמיוניים שהגה מוחו הקודח של סופר פלוני אלמוני, אולם עבור לימוד ספר משלי, שהוא אוצר החכמה, אין להם זמן.

האם יתכן דבר כזה, שתחיה את חיך מבלי שלמדת אפילו פעם אחת את ספר משלי? שלמה המלך מלמד אותנו יסודות חשובים כל כך, וחבל שתחמיץ אותם!

אל תהיה פתי

אשר על כן, אין כל ספק שבין הלימודים הרבים שנלמדו בבית יצחק ורבקה נכללו כל דברי החכמה שבספר משלי. כל עניני החכמה והדעת שכתובים שם, נלמדו היטב על ידי יעקב אבינו. וכך הפך יעקב לאיש תם.

והנה, יש הטועים בהבנת המושג "איש תם", וסבורים שאדם צדיק ותם הוא אדם פתי ותמים. אך זו טעות איומה! "איש תם" אינו אדם חסר דעת ופקחות. לא ולא! אין זו הכוונה! מי שרוצה לגדול ולעשות מעצמו משהו, חייב להיות פקח!

כך מציג שלמה המלך את מטרתו של ספר משלי: "לִתֵּן לַפִּתְאִים עֵרְמָה" (א, ד). אתה רוצה להצליח בעולם הזה? הדבר הראשון הוא להכין את עצמך להיות אדם שחושב; לא להיות אדם שטחי ורפה-שכל.

ללמוד משר החוץ

לדוגמא, עליך לדעת כיצד להתנהל מול בני אדם, לנהוג עמם בערמה ובדעת, ולא תמיד לצעוק להם את האמת בפנים. לא תמיד אפשר לומר את מה

דיברו רבות אודות נושא זה, והם היו מומחים בלבחון את תכונותיהם ומידותיהם של בני אדם. מי שהיה ניגש אליהם באופן פרטי ומבקש מהם ביקורת ועצה על מה עליו לעבוד, הם היו משתפים פעולה ומגלים לאדם במה עליו להשתפר.

אני מכיר כאלו שעשו זאת. ורבותינו ידעו כיצד לתת את הביקורת הזו. הם עשו זאת בעדינות כפי שעושה מנתח שצריך לבצע ניתוח מורכב. הוא לא חותך בבשר החי בצורה גסה, אלא עושה זאת בעדינות. הם בדקו בעדינות וביסודיות מהו הדבר הצריך תיקון, מצאו אותו, והורו לתלמיד כיצד עליו להסירו. אולם יותר מכל הם לימדו אותנו שמוטל עלינו לבדוק ולבחון את עצמנו!

ישיבת סלבודקה היוותה כר פורה והזדמנות נהדרת עבור עבודה זו, אך ביתם של יצחק ורבקה היה טוב פי אלף. ובזכות ישיבת האהלים שאימץ לעצמו יעקב אבינו, הוא זכה ללמוד עוד ועוד מהי תכלית החיים.

טעותו של עשו

והיכן היה עשו בזמן שכל זה התרחש? "וַיְהִי עֶשָׂו אִישׁ יָדַע צִיד אִישׁ שָׂדֶה". הוא היה איש של ה"בחוף", הוא נהג לשהות מחוץ לבית. הוא בחר לעסוק בציד, שהיה עיסוק נפוץ באותם הימים. זה הרחיק אותו מבית הוריו ומהוראותיהם, וכך גדל עשו כאדם שונה בתכלית מאשר יעקב. כידוע, עצים ובעלי חיים אף פעם אינם מטיפים מוסר, ואלו מעולם לא הזכירו לעשו לחשוב על חייו בצורה קצת יותר מעמיקה. עשו מעולם לא למד כיצד להיות איש תם, ועל אף שהיו לו בחינות מסוימות של שלמות, היה זה כאין וכאפס לעומת יעקב אבינו.

עשו היה בטוח שהוא נוהג כשורה, ואדרבה, הוא סבר שיעקב הוא זה שטועה. מעולם לא עלתה על קצה דעתו המחשבה שהוא מבלה את זמנו בשדה במקום בבית כדי לא להיות חשוף לשבט ביקורתם של הוריו. טעותו הגדולה של עשו היתה בכך שהוא לא ניצל את בית הוריו כדי לשבת שם וללמוד מהם. היתה זו שגיאה גדולה ונוראה, כי בכך הוא החמיץ את ההזדמנות ללמוד להכיר את עצמו.

מתמודד מול עצמו! ומי שאינו מתרגל לחשוב בצורה ערמומית, יגיע תמיד למסקנה שהוא צודק.

זהו לימוד נוסף שאנו למדים בספר משלי: "כָּל דֶּרֶךְ אִישׁ יֵשֶׁר בְּעֵינָיו" (כא, ב). שלמה המלך מדבר עלי ועלך, ועוסק בדרכים בהם אנו הולכים מדי יום ביומו. כל אדם חושב שיש לו מידות טובות, וכולם תמיד סבורים שהם צודקים.

הייתי מעורב במקרים רבים כל כך של סכסוכים בין שכנים, בין כלה וחמות, בין איש לאשתו, ומדהים להיווכח בנקודה אחת שחוזרת על עצמה באופן עקבי: כולם תמיד צודקים. תמיד! אף שלמעשה, לעתים קרובות שני הצדדים טועים טעות חמורה. יש אנשים שכל כך טועים, עד שהם אפילו אינם קולטים עד כמה הם נוהגים בצורה אכזרית ומרושעת. והכל מבוסס על מידה קטנה אחת מקולקלת שמטעה אותם, אלא שאף אחד מהצדדים אינו מעלה בדעתו שהוא הצד האשם.

האיזון העדין של השכל

לכן חשוב כל כך שנבדוק ונבחן את עצמנו כל הזמן, ולא נחשוב תמיד שאנחנו צודקים. למען האמת - אין לנו ברירה, כי הקב"ה בוחן כליות ולב, בין אם נרצה ובין אם לא. זהו שמסיים שלמה המלך בפסוק הנ"ל: "וְתִכֵּן לְבוֹת ה'" - ה' מודד את שכלם ודעתם של כל בני האדם. מה יעזור לנו לרמות את עצמנו אם בסופו של דבר הקב"ה ימדוד ויבחן את המחשבות והמניעים שבתוך שכלנו? הקב"ה בוחן את עומק שכלנו, את עומק כוונותינו ומחשבותינו, ואת המניעים האמיתיים שלנו.

זו המשימה הקשה מכל - ללמוד להכיר את עצמנו, כי בנוגע לעצמנו כולנו עוורים. התורה מלמדת אותנו "כִּי הַשֵּׁחַד יַעֲזֹר עֵינֵי חֲכָמִים" (דברים טז, יט). השוחד אינו רק דבר המשחית את מידותינו, אלא גרוע מכך - הוא מעוות את שכלנו!

נניח והענקת לשופט מסוים כרטיס טיסה בחינם - וזהו, לא אמרת מילה נוספת. דבר זה גורם לשופט לנטות לטובתך באופן מיידי. הוא מתחיל לראות בך אדם הגון וטוב לב. ומעתה, כל פסק דין שבו הוא יהיה מעורב, מתארגן מחדש במוחו על פי דפוס החשיבה החדש שלו, ולפתע, אותם סדקים מזעריים בחוק, הופכים לא לחורים גדולים אלא לשערים פתוחים

שחושבים, ולאפשר למבע פניך להסגיר את תחושותיך והרגשותיך. לפעמים צריך להשתמש בתחבולות כדי להגיע להישגים, ולנהוג בחכמה, באופן שלא יבינו לאן אתה חותר.

אדם שחסרה לו ערמה זו הוא כמו בולדוזר שדורס את כל מי שנקרה בדרכו. אך לא זו דרך התורה. על האדם ללחום כפי שלוחם מזכיר המדינה (שר החוץ). מזכיר המדינה אינו מסתובב עם אלה על כתפו. אחרת, הוא לא היה מזכיר המדינה. הוא נוהג בדיפלומטיה ובערמה - או לכל הפחות כך הוא אמור לנהוג.

אחיו אני במרמה

כך למדנו מהנהגתו של יעקב אבינו עם לבן. כאשר לבן רדף אחריו להורגו, הקב"ה נגלה אליו והזהיר אותו לבל יהיו לפגוע ביעקב. למחרת היום, כאשר השיג לבן את יעקב, הוא אכן חשש מלפגוע בו, אך עדיין דיבר עמו בתקיפות. וכיצד נהג יעקב? הוא יכול היה להשיב לו בנימה תקיפה: "הישמר לך! ה' הזהיר אותך לא לפגוע בי!" יעקב, שהיה בעל כוח רב, יכול היה גם להפליא בו את מכותיו.

אולם לא, לא כך נהג יעקב אבינו. במקום זאת הוא ערך סעודה. הם סעדו את לבם יחד ואחר כך נפרדו בנשיקות. זהו יעקב אבינו - זוהי הנהגה של ערמה. הוא אינו מגיב ללא מחשבה, מתוך אינסטינקט ראשוני, אלא מכלכל את צעדיו בתבונה ובדעת. לזאת תקרא חכמה. "אֲנִי חֲכָמָה שְׁכַנְתִּי עִרְמָה" (ח, יב) - החכמה שוכנת בתוך הערמה. כמובן, הכל חייב להיעשות עבור התכלית של קיום רצון השי"ת, אולם כאשר אנו לומדים את מעשיו של יעקב אבינו בתורה הקדושה, אנו רואים כי במשך כל חייו, הצלחתו של יעקב אבינו היתה בזכות העובדה שהוא לא חשב בצורה שטחית, אלא למד כיצד לחשוב בערמה.

ערום ביראה

והנה, עם כל חשיבותו של הצורך ללמוד כיצד לנהוג בערמה מול אחרים, החכמה הגדולה ביותר של הערמה אותה למד יעקב אבינו דוקא לא היתה בהתמודדות מול אנשים אחרים. המטרה החשובה ביותר של לימוד חכמת הערמה היא כדי שהאדם ידע כיצד להתמודד עם עצמו, כדי שלא ירמה את עצמו. "לעולם יהא אדם ערום ביראה" (ברכות יז, א), שכן האדם מתמודד מול אויב ערמומי ביותר - הוא

את הפעולות הנכונות. אולם אין ספק שזוהי החשיכה העמוקה מכולם.

היה חשדן

אחד הדברים החשובים ביותר שלמד יעקב בביתם של יצחק ורבקה היה כיצד להתגבר על החשיכה הזו. מה הוא למד? את אומנות הערמה העצמית - כיצד לנהוג עם עצמך בערמה, ולא לתת לאהבתך העצמית לרמות אותך. הוא למד כיצד לבחון את עצמו בערמוניות ולא באופן שטחי. הוא התרגל "לתת לפתאים ערמה". מיהו פתי? פתי הוא מי שמתפתה ביצרו, כלומר מתפתה לחשוב שהכל בסדר אצלו.

כל אחד חייב ללמוד לחשוד בעצמו ולבחון את מעשיו, מחשבותיו ומניעיו. האדם חייב לבדוק את עצמו, ודרושה לזה חכמה. ובזה היה עסוק יעקב אבינו בעודו יושב באהלם של יצחק ורבקה, ועל שם כך נקרא "איש תם יושב אהלים".

אולם עשו הפסיד את כל זה. הוא לא היה "איש תם" אלא אדם ש"דרך איש ישר בעיניו" - הוא לא שאל מדי הרבה שאלות, אלא חי חיים שטחיים, חיים של "מצות אנשים מלומדה" והרגל, בעודו עוסק במלאכת הצידה המוכרת והאהובה. "הכל טוב, אני מקיים כיבוד אב. מה כבר יכולה להיות הבעיה עם מה שאני עושה?" זה כל מה שהוא ידע. האם הוא חשד בעצמו שמא הוא מנסה להשתמט מחיוב תלמוד תורה? שאולי מצות כיבוד אב הוא לא המניע היחיד שלו? אולי כיבוד אב הוא רק תירוץ כדי לא לחיות תחת עינים הפקוחה של הוריו. הוא לא חשד בעצמו. הוא לא התחיל אפילו ללמוד את הסוגיא של כיצד להפוך לאיש תם. הוא היה "איש ישר בעיניו", ואיש כזה אינו כלום. הוא אינו יכול להיות עובד ה', כי הוא מרמה את עצמו!

הפתי נופל בגיהנום

זהו הרמאי הגדול מכולם, וכמו שדרשו חז"ל "עשו - הוי' שְׁנָא!" כמה "שווא", כמה מזויף הוא עשו! והוא לא נקרא כך משום שהוא מרמה אחרים, אלא משום שהוא מרמה את עצמו! זהו ה"שווא" הגדול ביותר. רמאותו של עשו לא התבטאה בכך שהוא רימה אחרים בכוונה תחילה. הוא חשב לעצמו, "למה לא להחמיר לעשר מלח? הבה ואשאל את יצחק אבי כיצד מעשרים מלח". הוא לא ניסה לרמות את אביו, אלא הוא רימה את עצמו.

לרווחה! זה מה שעושה השוחד; הוא מערער לחלוטין את שיקול הדעת לשפוט באופן צודק וישר.

אין לו שליטה על כך. בשכל קיים איזון דק ועדין ביותר. הדבר דומה לכף מאזניים המיועד לניסויים מדעיים, שבו מודדים שברי מיליגרמים. גרגר אבק אחד עשוי לערער את האיזון העדין שלהם. כדי לעשות שימוש בכפות מאזניים אלו, יש צורך לשמור אותם בתוך תיבה מזכוכית כדי שלא יגיע אליהם אפילו גרגיר אחד של אבק, מה שעלול לשבש את פעולתם. שם, בתוך התיבה, מתבצעים המדידות והניסויים.

והנה, נתאר לעצמנו אדם שלוקח משקל ששוקל טון, ומניח אותו בצד אחד של המאזניים. מה הם הסיכויים שכעת ניתן יהיה לערוך את השקילות העדינות והמדויקות הללו? זה חסר סיכוי! הכף מוטה לצד אחד באופן מוחץ, שאינו משאיר כל אפשרות של שקילה מדויקת ועדינה. זוהי המחשה לעדינותו של השכל האנושי. אין שום דבר בעולם שיוכל להשתוות אליו, ולמען האמת, השכל הוא עדין עוד יותר מהמאזניים הללו. שוחד אחד קטן מסלק לגמרי את יכולתו של השכל לשקול דברים בצורה אמיתית ומאוזנת.

עומק החשיכה

כיון שכך הם פני הדברים, הרי שישנו שוחד אחד שכל אחד ואחד מאיתנו כבר נטל, שוחד שבעצם משבית אותנו לחלוטין, והוא השוחד של האהבה העצמית. זהו השוחד העוצמתי ביותר בעולם! כל אחד ואחד מאיתנו כבר שכנע את עצמו שהוא צודק במעשיו, כי מהו שוחד גדול יותר מאשר אהבת עצמנו? כולנו חשופים לשוחד הזה! עלינו להיזהר מאוד, כי בכל רגע ורגע של חיינו אנחנו נוטלים את השוחד הזה.

זהו לקח שחשוב מאוד שנלמד אותו. אילו לא באתם אלא כדי לשמוע את היסוד הזה - דיינו. כל אדם בטוח שהוא צודק תמיד! גם כאשר אדם עומד ומתוודה ביום כיפור, הוא מכופף עצמו קדימה ומכה על ליבו: "חטאתי! טעיתי! למה עשיתי את זה?" באותו רגע ממש, הוא חושב לעצמו, "תראה איזה צדיק אתה. כל הכבוד לך שאתה שב בתשובה בצורה כל כך כנה אמיתית". זה לא אומר שעל האדם להימנע מלהתוודות ולחזור בתשובה, כי לפחות הוא עושה

מתוך תשובות שהשיב הרב זצ"ל לשואלים

שאלה:

כיצד יהודים למדו מוסר לפני שחוברו
ה'חובות הלבבות' ו'המסילת ישרים'?

תשובה:

לפני שהיו לנו את הספרים הללו, יהודים למדו מוסר מתוך הגמרא ומתוך ספר משלי ומתוך ספר דברים. השל"ה כותב שבספר דברים כלול כל המוסר שנמצא בספרי היראה. ההבדל הוא, שכאשר אנחנו לומדים חומש, מכיון שקל לנו להבין את פשט הפסוקים, אנחנו נוטים ללמוד אותם במרוצה מבלי להתבונן בהם ולחשוב על משמעותם. אולם בימי קדם, כאשר יהודים למדו חומש, הם היו מתעמקים גם בדברים הפשוטים ביותר. הם נכנסו עוד ועוד אל תוך עומק הענין, וכך למדו מוסר מספר דברים. ספר דברים הוא אוצר בלום של מוסר. זוהי ידיעה חשובה ביותר!

וכמובן יש את ספר משלי. במשלי קיימת חכמה אדירה ויש שם לקחים חשובים ביותר! גם כל דברי הנביאים מלאים במוסר. אבותינו למדו את דברי הנביאים באופן שעולה שבעתיים על כל מה שיכולים החובות הלבבות, המסילת ישרים או השערי תשובה ללמד אותנו. רק בגלל שיהודים איבדו את היכולת להבין כראוי ולעשות שימוש נכון בפסוקי התורה, נולד הצורך בספרי מוסר.

משל למה הדבר דומה, לאמא המנסה לסייע לבנה הפעוט לאכול אוכל אמיתי, עוד טרם צמחו לו שיניים. האמא לועסת את המזון לפני שהיא מכניסה אותו אל פיו של התינוק כדי שיוכל לאוכלו, וכך לומד התינוק לאכול.

כך הוא הדבר בענייננו, לאחר שאיבדנו את היכולת "ללעוס" את משמעותם האמיתית של פסוקי התנ"ך, אנו זקוקים לחובות הלבבות שיעבד אותם ויבאר את מוסר ההשכל הנלמד מהם כדי שנוכל גם אנו ללמוד ולהחכים מהם. אולם למעשה, קדמונינו למדו והבינו מוסר הרבה יותר טוב מאיתנו, הגם שלא היה להם את ספרי המוסר שלהם זכינו.

אך הקב"ה ענה לעומתו, "אתה מחפש חומרות? מצוין! אבל מה עם חומרות במידות טובות? ומה בדבר להחמיר בהכרת מניעין האמיתיים? זהו הדבר הקשה ביותר, ולזה אני מחכה!"

זו כוונת חז"ל שכאשר הבין יצחק שהברכות ניתנו ליעקב במקום לעשו, הוא ראה גיהנם פתוחה לפניו. יצחק ראה את עצמו עומד על פי תהומו של גיהנם, אך הוא גם ראה שעשו כבר נפל אל התהום! לכן חרד יצחק חרדה גדולה עד מאוד. לא רק שהוא הבין את הטעות שהוא כמעט עשה, אלא שכעת הוא הבין שטעות זו נבעה מהונאתו העצמית של בנו עשו. הוא ראה בחוש כיצד אי הכרת עצמך ומניעין - הוא הוא פתחו של גיהנם. עשו הביא חורבן על עצמו מכיון שהוא לא השכיל ללמוד את עצמו, מה שכמעט הביא ח"ו לחורבן נצחי עבור עם ישראל!

שבת שלום ומבורך!

בואו נהיה מעשיים

להבחין מבעד למרמה

השבוע נעבוד על צמצום השוחד של אהבת עצמנו שמונע מאיתנו להחליט בתבונה ובשיקול דעת בענייני עבודת ה'. בלי נדר, השבוע נקדיש חמש דקות בכל יום ללימוד ספר משלי, ונשתדל לשבור את המעטה החיצוני של "כָּל דֶּרֶךְ אִישׁ יִשֶּׁר בְּעֵינָיו". בכך שנלמד מי אנחנו באמת, נתקרב בכל יום אל השלמות, ואל התואר "איש תם".

דעת ואמונה

מתורתו של

הגאון רבי עמנואל טולידאנו שליט"א

גיליון מס' 83

שיחתם של עבדי אבות!

מר חשוון תשפ"ג

והנה אנחנו רואים שאלעזר לא בירר את שני הדברים האלו בכוחות עצמו, אלא ביקש מהשם שיזמין את הכל עבורו, קודם כל שיזמן לו נערה מצאצאיו של נחור, ועוד ביקש שיוכל להבחין מההתנהגות שלה, שהיא בעלת חסד ומתאימה ליצחק.

ובימיו הדבר נראה, שאלעזר עבד אברהם, התחנך בבית אברהם אבינו, וראה את האמונה בחוש, והרגיש איך הקב"ה מנהל את העולם, וכל מה שקורה בעולם, הוא הנהגה ישירה של השם, בכוונת מכין, ולכן הוא לא צריך לעשות כלום, שהרי יכול לבקש מהשם שיזמין לו את הנערה, וגם יכול לבקש שיוכל להבחין עליה שהיא בעלת מידות טובות, מפני שכל צורת החיים של אלעזר היא כך, שהכל מכוון מאת השם, וממילא ניתן לבקש ממנו שיכין את העולם כך, שרבה תצא מהבית, ושיוכל לראות שאכן 'אותה הוכחת לעבדך ליצחק'. וכיון שהשליך על השם את כל יהבו, לא היה צריך לברר בכוחות עצמו.

והנה השם אכן שמע לתפילתו של אלעזר 'טרם כילה לדבר' עוד לא סיים את התפילה 'והנה רבקה יוצאת' ואם היא יצאה מיד כשהוא סיים, הרי אומר שהיא יצאה מהבית רבע שעה קודם שיגמור לדבר, והקב"ה דאג שהיא תצא כבר אז מביתה, כדי שהיא תגיע אליו בדיוק כשסיים, כמ"ש הכתוב 'טרם יקראו ואני אענה'.

ואז אלעזר ניגש אליה, ואמר לה, השקיני נא מעט מים מנך, והיא הרימה את הכד, ואמרה לו שתה אדוני שתה, וגם לגמליך אשקה, 'האיש משתאה' הנה הוא רואה שהשם נענה לתפילתו, והזמין לו את השידוך ליצחק, ואחרי שגמרה להשקות, ובירר אצלה שהיא אכן בת בתואל בן נחור 'ויקוד האיש וישתחו להשם' ואמר 'ברוך השם אשר לא עזב חסדו ואמיתו מעם אדוני' הוא הרי ביקש מהשם שינהל לו את השידוך, והנה הוא רואה שהשם עוזר לו.

ואח"כ כשבא לבתואל סיפר להם את כל הסיפור ואמרו כולם 'מהשם יצא הדבר' והתברר לכולם שהשם מנהל את העניינים, והוא רוצה את השידוך הזה, אז שוב 'וישתחו ארצה להשם' מפני שבפעם הראשונה הודה להשם על שיזמן לפניו את הנערה הראויה ליצחק, וכעת הודה להשם על זה שהסכימו להביא את רבקה ליצחק.

ואנחנו למד מזה שאלעזר עבד אברהם, היה כל הזמן צמוד להקב"ה ולא עשה שום דבר בלי שהתפלל וביקש מהשם שיעזור לו, ולא התקדם שום צעד בלי שהודה להשם על מה שעזר לו, וזה החינוך של אברהם אבינו, להיות את האמונה בחוש, ולהרגיש את הכאן קרוב אלינו, שרק הוא מנהל את העולם ושום דבר לא קורה מאליו, וממילא על הכל אפשר לבקש, ועל הכל חייבים להודות.

אלעזר למד מאברהם אבינו הכרה במציאות השם, והכרה בהשגחתו, שהרי הוא היה דולה ומשקה לאחרים, וכל מה שעשה זה מכח מה שהיה אצל אברהם, וזה העיקר שאנחנו לומדים מהפרשה שהכל תלוי בבר"ע, גם ההסכמה של לבן ובתואל, שלא הם הסכימו אלא הקב"ה נתן בליבם להסכים, ולכן הודה להשם, שכל מה שעשה בעולם, הקב"ה עשה שכן יקרה, וזה נקרא להרגיש בחוש אמונה, גם אנחנו מאמינים, אבל אמונה בחוש כל כך! השגחה בחוש! שהקב"ה הולך איתו בכל מקום, ומשיגו עליו, לעזור לו בשידוך, ועל הכל הוא מתפלל ומודה, והכל נעשה אצלו באופן ספונטני שכיון שהשם ניצב עליו, אז ממילא הוא ביקש על הכל, ואמר תודה על כל צעד, ואנחנו צריכים לדעת להתחזק בזה.

והרמב"ם בהקדמה לפיה"מ אומר שטוב לו ונוח לו ללמד דבר מהאמונה יותר מכל לימוד אחר. וזהו יפה שיחתן של עבדי אבות, ללמד אותנו את האמונה וההשגחה בחוש שזה יקר וטוב יותר מגויף תורה.

בפרשת חיי שרה כתבת התורה באריכות את השליחות של אלעזר עבד אברהם להביא את רבקה, ומלבד האריכות בפירוט המאורעות, אחרי שהתורה עצמה מתארת את כל מה שקרה, חוזרת התורה ומפרטת איך סיפר אלעזר לבתואל ולבן את כל המאורעות הללו, ואילו הרבה גופי תורה נכתבו רק ברמז, וכאן התורה מאריכה כל כך, ורואים מזה איך הקב"ה מחשיב את השיחה של עבדי אבות, יותר מתורתן של בנים. והטעם מפני שניתן ללמוד מהם דברים יסודיים לחיים, וראוי לנו ללמוד את הפרשיות האלו היטב, ולראות מה יש לנו ללמוד מהם למעשה.

והנה אמרו חז"ל שאלעזר עבד אברהם היתה לו בת ורצה שתינשא ליצחק, ואלעזר הציע לאברהם את ביתו, ואמר לו אברהם זה לא מתאים, כיון שאתה מזרעו של חם, שנתקלל בארור, ואין ארור נדבק בברוך, ולמרות שאלעזר קיבל את הדברים, בכל זאת היה סבור שאולי בסוף יסכים אברהם אבינו שיצחק ישא את ביתו, ולכן הציע אלעזר 'אולי לא תאבה האשה ללכת אחר' כיון שרצה למצוא פתח שיוכל ליתן את ביתו ליצחק.

והנה למרות שידע אלעזר שלקחת אשה ליצחק הוא נגד האינטרסים שלו, בכל זאת הוא קיים את שליחותו כראוי, ויותר מכך אנחנו רואים שאלעזר מתפלל להקב"ה "הקרה נא לפני היום, ועשית חסד עם אדוני אברהם" אלעזר ביקש מהשם שיתמלא הרצון של אברהם, ולא ביקש על עצמו להצליח בשליחותו, אלא שאברהם אבינו יקבל את החסד שלו שתימצא האשה לבנו יצחק. וגם אח"כ כשהודה להשם על חסדו, אמר אלעזר "אשר לא עזב חסדו ואמיתו מעם אדוני" משום שאלעזר כל הזמן עסק בחסד עם אברהם אדוניו, ועל כך התפלל, ועל כך הודה להשם, וכל זה למרות שהיה לו אינטרס שלא יצליח למצוא אשה ליצחק, וכך קיווה בליבו שישא את ביתו, ובכל זאת אלעזר עשה את מה שמוטל עליו בלי לחשוב על טובתו האישית, ויש לנו ללמוד מזה, שבכל מצב או נידון שראוי להכריע בו, צריך להיות ניטרלי לגמרי מהנגיעות, ולעשות את מה שצריך ונכון באותו נושא.

והנה צריך להבין שהרי אלעזר קיבל שליחות מאד ברורה ומדויקת, מהאברהם אבינו, שאמר לו בדיוק מה צריך לעשות, ללכת לקחת אשה לבנו יצחק, ולא מבנות כנען, אלא ממשפחתו ומארצו, וא"כ מה היה צריך אלעזר לעשות, ללכת לארם [שהוא כיום בדרום מזרח טורקיה, באזור הרי ארטן] ולחפש את משפחת נחור אחי אברהם, ומתוך המשפחה הזו היה צריך להביא בת אחת שתינשא ליצחק.

ובכל זאת אנחנו רואים שאלעזר עשה לעצמו כל מיני סימנים והוכחות, שעל ידיהם הוא ידע מי האשה המתאימה ליצחק, ולא הלך לחפש את המשפחה של אברהם, ולקחת משם אשה ליצחק. ואמנם הביאור בזה, שאלעזר עבד אברהם, מתחילת השליחות שלו, כל הזמן היה בתפילה להשם שיעזור לו וביקש "הקרה לפני היום" תזמן לי שאצליח בדרכי למצוא שידוך ליצחק, ומבקש עוד, שהשם יוכיח לו האם היא הבת הראויה ליצחק, ע"י זה הסימן אם היא מציעה לו למלא מים לשתיית הגמלים.

אלעזר היה צריך לברר שני דברים, האחד האם הנערה היא ממשפחת אברהם אבינו מבני נחור, והדבר השני האם הנערה כשרה ומתאימה ליצחק, או שהיא מקולקלת כמו לבן אחי רבקה, שלמרות שהוא ממשפחת אברהם, היה מושחת, כמובא ברש"י שמיד כשראה את הנזם אצל רבקה אחותו, נתן עינו בממון, ומיד רץ לבאר להזמין את אלעזר, ולכן הוצרך אלעזר לבדוק, האם הנערה בעלת חסד ומידות טובות.

הננו להודיע כי בס"ד התחדשה השיחה בבית הרב שליט"א

בכל מוצאי שבת בשעה 7:15 שמעו ותחי נפשכם

לתרומות והנצחות נא ליצור קשר טל' 054-8520-936

או דרך נדירים פלום בחיפ"ש 'עוטה אור'

או באמצעות הטל' 03-7630585 שלוהה 6465

ניתן לקבל את הגיליון במייל m0548468875@gmail.com

ניתן להאזין לשיעורים ושיחות ממורינו הרב שליט"א

במערכת "קול יהודי מרוקו" 0747-962-835 שלוהה 2-2-2

וכן במערכת "קול הלשון" בקו ישיר 0733-718-148

שמעו ותחי נפשכם

לראותם

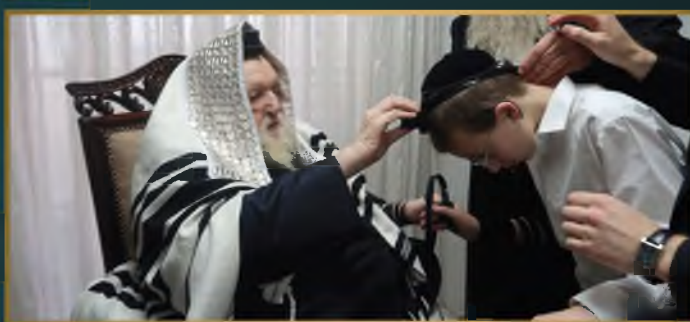
לראות את גדולי ישראל

עלון מס. 108 | פר' תולדות תשפ"ג | יו"ל ע"י מערכת "קובץ גליונות" | k.gilyonot@gmail.com

מעמד כבודה של תורה בסיום מסכת קידושין
בשיבת מאור התלמוד ברחובות לע"נ נשיא הישיבה הגאון רבי שמחה הכהן קוק זצוק"ל בהשתתפות מרן גאון ישראל הגד"ד לנדו שליט"א

מרן פוסק הדור הגד"מ שטרנבוך שליט"א בהנחת תפילין לנינו

האדמו"ר מאונגוואר בביקור

סיום הש"ס בישיבת דעת אהרן בראשות ראש הישיבה הגר"נ קפלן
 לע"נ הרבנית גיטל ב"ר אברהם אשת חבר לדה"י בהשתתפות מרן הגרב"מ אזרחי שליט"א

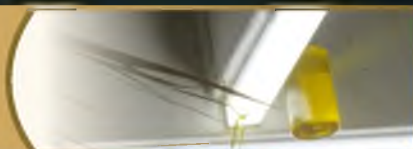

מעמד הכנסת ס"ת לישיבת אחינו לצעירים
 בראשות הרב מיכאל ברלין שליט"א

לקבלת השמן:
 053-3145900

שמן זית מהודר משיירי מצוה שהיה תלוי כגוי סוכה
 בסוכת מרן דשכבה"ג שד התורה הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

בניחוס אכלים אצל משפחת דרשוביץ על פטירת אמם הרבנית שושנה דרשוביץ ע"ה שעמדה לימין בעלה הגאון ד' אלתר יצחק דרשוביץ כל הימים לזיכוי הרבים ולתורה

הגד"ש שטיינמן שליט"א

י. גרשון ארלשטיין
ראב"ד 17, בני ברק

בס"ד אהרן פרידמאן

לכבוד המשפחה החשובה האכלים על סילוקה של עטרת תפארתם הרבנית מרת שושנה דרשוביץ ע"ה, המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים ולא תוסיפו לדאבה עוד. זכויותיה המרובות בזיכוי הרבים בתורה, מעמדה לימין בעלה זצ"ל כל הימים, ואף לאחר פטירתו, יעמדו לכל בני המשפחה להתנחם בכפליים, ויה"ר שמעתה אך ששון ושמחה ישיגוכם ונסו יגון ואנחה לאורך ימים ושנים מדושני עונג.

אשר

מכתב תנחומים ממדון דשכבה"ג הגד"ג ארלשטיין שליט"א

הגד"י דוון שליט"א

הגד"ח מישקובסקי שליט"א

תלמידי מבקשי תורה בבני ברק במבחן
אצל מרדך דה"י הגד"י ברל"א לרגל סיום סדר זרעים

הגד"מ פריץ שליט"א מוסד שיעור בשיבת לב אליהו מקסיקו

שיעור כללי בשיבת "מגדל עוז" ע"י דה"י הגד"י שמואלביץ שליט"א

לקבלת השמן:
053-3145900

שמן זית מזהודר משיירי מצוה שהיה תלוי כנוי סוכה
בסוכת מרדך דשכבה"ג שד התורה הגד"ח קניבסקי זצוק"ל

מעמד סיומי הש"ס לעילוי נשמות מדרן שהתקיים בישיבת מיר בהשתתפות

לזכות בסגולה:
053-3145900

להדליק נרות חנוכה בשמן של שיירי מצוה
"הוא מנהג יפה וסגולה שיאריך ימיו" (מדברי הגר"ח פלאג'י)

ראש הישיבה רבי נתן צבי פינקל זצוק"ל מרנן ורבנן גדולי ומאזרי הדור שליט"א

לשחותפות:
053-3145900

השותתף במגבית החנוכה והיה שותף
בזיכוי הדבים הגדול של אלפי הלומדים מדי שבוע

הכנסת ספר תורה לבית חולים הדסה עין כרם

נדבת הרה"ח רבי מאיר חיים גרינבוים שליט"א ומשפחתו שיחיו. מייסד התחילים העולמי

אננו... אבי 72 היתומים אננו.

כיווז הזון הקרוב
נחת מהלדים
להתקבל לישיבה אורה
פרנסה בריווח
רפואה שלימה
להינצל מכל הפגעים

**פסק ישיבה הקבר
החזון איש**

שאלה: האם אפשר להביא את
השמות של התורמים למורנו
הרה שליט"א שיפסוק
עליהם שיזכו בישיבה?

תשובה:

כן, וזאת אגדה אהובה
ואם יקרה לך ימינה נניח
אל לנו שיהיה דבר אחר

**"כן, ובלי נדר אשתדל
להתפלל עליהם בקבר מרן
ה"חזון איש" צוק"ל לכל מה
שצריכים בכל עניניהם."**

בכל אופני התרומה יש לציון מס' קרן:

6433

**פסק ישיבה בקבר החזון איש
לצרכי ישיבתכם הפרטית**

בס"ד

לכבוד
מורנו הגאון רבי עמרם פריד שליט"א
תרמתי סך:

לצרכי ישיבתי 72 היתומים

אבקש להעתיק

השם: שם האם:

הישיבה:

השם: שם האם:

הישיבה:

1-800-22-36-36

**ועד הרבנים
לעניני צדקה באוה"ק**

לראשונה!

השו"ת האלא בענין 72 היתומים

הנכנסים לחופה חסרי כל
• החיוב • הסכום • הההבאה • היכן תתקיים התפלה הדירה?
הכל בעצם כתי"ק:

שאלה: יש כאן 72 יתומים שצוה להיכנס לחופה בחוסר כל, במה אפשר לשכנע את הציבור שיתרמו להם?

תשובה: "כל מי שתורם לזה הרי הוא שותף בשמחה שהקב"ה אומר אם אתה משמח אותם, אני משמח אותך, וכוונתי שכל אחד ואחד רוצה את הבטחת הקב"ה ולכן ודאי יתן לזה".

שאלה: איזה סכום הרב שליט"א מציע לבקש מהציבור, ושיחשבו לכל תורם כח שחיתן את כל 72 היתומים?

תשובה: "כמה שנותנים זה מצוה גדולה מאד, ואם אפשר לתת לכל יתום 10 ש"ח שזה ביחד 720 ש"ח זה זכות גדולה ועצומה והרי הוא שותף בהקמת ביתם של 72 יתומים".

שאלה: התורה מברכת את כל מי שסייע ליתומים, האם זה על חשבון השכר העוה"ה?

תשובה: "לא, וזוהי לשתי עולמות".

שאלה: איזה ברכה מיוחדת מברך מורנו הרב שליט"א את השותפים לנישואי היתומים?

תשובה: "כל מי שתורם לא ידקקו לזה, לא הוא ולא משפחתו ויזכה לשופע ברכה והצלחה בכל ענייניו".

שאלה: האם אפשר להביא את השמות של התורמים למורנו הרב שליט"א שיפסוק עליהם שיזכו בישועה?

תשובה: "כן, ובלי נדר אשתדל להתפלל עליהם בקבר מרן ה"חזון איש" צוק"ל לכל מה שצריכים בכל עניניהם".

72 יתומים

צוהדים לצעוד לחופה לבד

ה'ני אבהא... ה'ני אבהא...
רק איתכם...

בכל אופני התרומה יש לציין מס' קרן: 6433

1-800-22-36-36

עמוד ההוראה של ישראל
מרן הגאון הגדול
רבי עמרם פריד שליט"א
מקים קרן חירום לצרכי נישואיהם
של 72 יתומים הנכנסים לחופה חסרי כל

"כל מי שתורם לא ידקקו לזה לא הוא ולא משפחתו יזכה לשפע ברכה והצלחה בכל ענייניו ובלי נדר אשתדל להתפלל עליהם בקבר מרן ה"חזון איש" צוק"ל
לכל מה שצריכים בכל עניניהם"

זהו פה

ועד הרבנים לעניני צדקה בארה"ק